

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

ERDEMLİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Ömer KIRMIZI

Danışman
Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2015

T.C.
Mersin Üniversitesi Rektörlüğü
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunduğum “Erdemli Halk Kültürü Araştırması” Başlıklı Bu Çalışmanın, Bilimsel Etik Kurallara ve Geleneklere Uygun Şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

20.08.2015

Ömer KIRMIZI

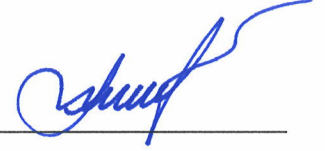
Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,
Ömer KIRMIZI tarafından hazırlanan “Erdemli Halk Kültürü Araştırması” başlıklı bu
çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi
olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

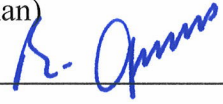
Üye

Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK
COŞKUN
(Danışman)

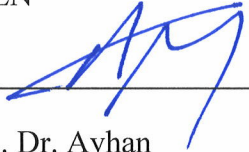
Üye

Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK
ŞENESEN

Üye

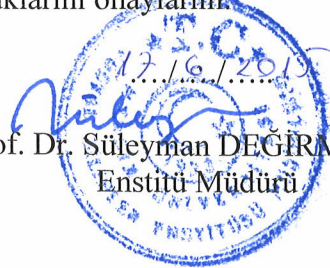

Yrd. Doç. Dr. Ayhan
KARAKAŞ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kültür, bir toplumun tarihi süreç içerisinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmasını sağladığı maddi manevi özellikler bütünüdür. Bir milletin dili, dini, ahlak anlayışı, töresi, gelenek ve görenekleri, sanatı, tarihi ve düşünce sistemi o milletin dünya görüşünü şekillendiren ve kültürün yansıması olan başlıca unsurlardır.

Halk kültürü, halkın ortak duygu, düşünce ve beğenisiyle oluşur. Bu oluşum değişik faktörlerin etkisiyle uzun bir süreçte tamamlanır. Ancak hiçbir kültür tamamlanmış, donmuş veya oluşum sürecinin sonuna gelmiş değildir. Değişim ve dönüşüm bütün kültürlerin doğasında vardır. Bu sebeple kültürel miras durağan değil dinamiktir.

Hayatın dinamizmine paralel olarak değişen kültürel değerlerin takibi ve incelenmesi halk kültürü açısından çok önemlidir. Çünkü halk kültürü öğeleri, toplumsal hayatta birlikte yaşamayı pekiştiren, dayanışmayı artıran bir işlev üstlenir. Bu kültür öğeleri etrafında birleşen insanlar uyumlu bir toplum yapısını meydana getirirler. Geçmişin süzgecinden geçen birikimin gelecek kuşaklara aktarılmaması veya yok olması toplumların yok oluşunu da hızlandırır.

“ Erdemli Halk Kültürü Araştırması” adlı çalışmamız Mersin iline bağlı Erdemli ilçesinde yaşayan halk kültürü öğelerini kayıt altına almak ve bu kültür öğelerini gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla yapıldı. Öncelikle yazılı kaynaklar aracılığıyla halk kültürü ve özelde yöre kültürü hakkında ayrıntılı bilgi edinildi. Edinilen bilgiler ışığında Erdemli'nin bu ürünler açısından oldukça zengin olduğu ve ilçe kültürü hakkında yapılmış ayrıntılı bir çalışma olmadığı görüldü. Teorik alt yapıdan oluşturulduktan sonra Erdemli halk kültürü hakkında bilgi sahibi sözlü kaynaklar belirlenip bu kişilerden anket, gözlem, görüşme ve kılavuz kişilerden yararlanma yoluyla derlemeler yapıldı. Elde edilen halk

kültürü ürünleri yazıya aktararak tasnif edildi. Tasnif edilen ürünlerin yöre insanı üzerindeki anlamı, önemi ve işlevi ile bu kültürel değerlerin İslamiyet öncesi izleri takip edilmeye çalışıldı.

Çalışmamız önsöz, özet, kısaltmalar ve girişin yanı sıra dokuz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm çalışma ve çalışma alanı ile ilgili genel bilgileri, ikinci bölüm geçiş dönemlerini; üçüncü bölüm, bayram, tören ve kutlamaları; dördüncü bölüm, halk inanışlarını; beşinci bölüm, halk mutfağını; altıncı bölüm, halk bilgisini; yedinci bölüm, oyun, eğlence ve sporu; sekizinci bölüm halk edebiyatı ürünlerini; dokuzuncu bölüm ise adlar konusunu ele almaktadır. Ayrıca çalışmamızın sonunda sonuç bölümüne, kaynak kişilerin listesine, kaynakçaya, sözlüğe, fotoğraflara ve inceleme alanının haritasına yer verilmiştir.

Erdemli Halk Kültürü Araştırması adlı çalışmam esnasında karşılaştığım sorunların aşılmasında bana yardımcı olan, hoşgörüsü, desteği ve bilgisiyle bana yol gösterip içimde derin bir halkbilimi sevgisinin doğmasını sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN'a teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmam esnasında beni gelecekle ilgili yüreklendiren kıymetli ağabeyim Fazıl ÖZDAMAR'a, halk kültürü deyince Erdemli'de akla gelen ilk isim olan Nevzat ÖGER'e, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni Murat ARICI'ya, kaynak kişilere ulaşmamı kolaylaştıran Cumhuriyet Ortaokulu'ndaki öğrencilerime teşekkür ederim. Son olarak da bu tezin hazırlanma aşamasında sürekli yanımda olan kıymetli eşime çok teşekkür ederim.

Ömer KIRMIZI

Mersin, 2015

ÖZET**ERDEMLİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN****Haziran 2015, XIV+389 sayfa**

“Erdemli Halk Kültürü Araştırması” adlı bu çalışmada Mersin’in Erdemli ilçesindeki geçiş dönemleri; bayram, tören ve kutlamalar; halk inanışları; halk mutfağı; halk bilgisi; oyun, eğlence ve spor; halk edebiyatı ürünleri ile canlı ve cansız varlık adları üzerinde durulmuştur.

Dokuz bölümden oluşan bu çalışma yapılırken, yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler belli bir düzen ile sınıflandırılıp üzerinde inceleme çalışması yapılmış ve Erdemli’ye özgü âdet ve inanmalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tespit edilen inanma ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle olan bağlantıları kurulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda metinlerde karşılaşılan ve yöreye özgü olan kelimeleri kapsayan bir sözlük, fotoğraflar ve ilçenin haritası verilmiştir.

Bu araştırmanın sonucunda Erdemli halk kültüründe, hem eski Türk inançlarının hem de Anadolu’daki inanç ve kültür yapısının izlerinin varlığı tespit edilmiştir. Bu izler İslamiyet’in kabulünü izleyen süreçte yeni dinin rengini alarak bugünkü Erdemli kültürünü oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Halk bilimi, Mersin, Erdemli, halk kültürü, geçiş dönemleri, halk edebiyatı, halk inanışları

ABSTRACT**INVESTIGATION OF ERDEMLİ FOLK CULTURE****M. Thesis, The Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN****June 2015, XIV+389 pages**

In this study called “ Erdemli Folk Culture Research” was focused on transition period; festivals, ceremonies and celebrations, folk beliefs, folk cuisine, public information, games, entertainment and sports products of folk literature, and living and non-living names.

While working out this study consisting of nine sections, the information obtained from the written and oral resources was classified in a specific order, an investigation was worked out on it and customs and beliefs belong to Erdemli were tried to put forward. The beliefs and practices that were found were tried to establish a connection with the old Turkish belief system. At the end of the study, a glossary including the words that encountered in the text and belongs to the district , photographs and a map of the district were given

At the end of this research, in Erdemli folk culture, the traces of both the old Turkish belief and the structure of beliefs and cultures in Anatolia were identified. These traces formed the current Erdemli culture by taking the color of the new religion in the following period of adoption of Islam

Keywords: Folklore, Mersin, Erdemli, folk culture, transitional periods, folk literature, folk beliefs

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	3
1. GENEL BİLGİLER	3
1.1. Çalışmayla İlgili Bilgiler	3
1.1.1.Konu	3
1.1.2.Amaç	3
1.1.3 Kapsam ve Sınırlar	3
1.1.4. Yöntem	4
1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler	4
1.2.1. Coğrafi Yapı	4
1.2.2. Tarihi Yapı	5
1.2.2.1. Milli Mücadelede Erdemli	9
1.2.3. Nüfus ve Ekonomik Yapı	10
1.2.3.1. Tarım	10
1.2.3.2. Hayvancılık	11
1.2.3.3. Sanayi ve Ticaret	11
1.2.3.4. İstihdam Durumu	12
1.2.4. Sosyo-Kültürel Yapı	12
1.2.4.1. Eğitim	13

1.2.4.2. Sağlık	13
1.2.4.3. Alt Yapı.....	14
I. BÖLÜM	15
2.GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	15
2.1. Doğum	16
2.1.1. Doğum Öncesi	16
2.1.1.1. Kısırlığı Giderme/Gebe Kalma.....	17
2.1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma.....	20
2.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılanlar	21
2.1.1.4. Aşerme.....	23
2.1.1.5. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini.....	25
2.1.2. Doğum Sırası	27
2.1.2.1. Doğum Hazırlıkları ve Doğum.....	27
2.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama.....	31
2.1.3. Doğum Sonrası	33
2.1.3.1. Lohusalık ve Albasması.....	34
2.1.3.2. Kırk Basması	36
2.1.3.3. Kırklama	37
2.1.3.4. Ad Koyma	40
2.1.3.5. İlk Diş, İlk Tırnak, İlk Saç.....	42
2.2.Sünnet.....	44
2.3. Asker Uğurlama ve Karşılama	46
2.4. Evlenme.....	48
2.4.1. Evlenme Biçimleri	49

2.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı-Evlenme İsteğini Belli Etme.....	50
2.4.3. Evlilik Öncesi	52
2.4.3.1. Eş Seçimi	52
2.4.3.2. Görücülük-Kız İsteme.....	54
2.4.3.3. Söz Kesimi-Tatlı	55
2.4.3.4. Nişan	56
2.4.3.5. Davet-Okuntu.....	59
2.4.4. Düğün	60
2.4.4.1. Düğün Şekilleri	60
2.4.4.2. Bayrak	62
2.4.4.3. Sağdıç.....	63
2.4.4.4. Çeyiz	63
2.4.4.5. Kına Gecesi.....	65
2.4.4.6. Gelin Alma.....	66
2.4.4.7. Nikâh ve Gerdek	69
2.4.5. Düğün Sonrası	70
2.4.5.1. Duvak.....	70
2.4.5.2. Diğer Uygulamalar.....	71
2.5. Ölüm.....	74
2.5.1. Ölüm Öncesi	75
2.5.1.1. Ölümü Düşündüren Önbelirtiler	75
2.5.1.2. Kaçınmalar	78
2.5.2. Ölüm Sırası	79
2.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler	79

2.5.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler.....	80
2.5.2.3 Ölünün Bekletilmesi	82
2.5.2.4. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması	83
2.5.2.5. Yıkama ve Kefenleme.....	83
2.5.2.6. Cenazenin Taşınması	85
2.5.2.7. Cenaze Namazı	86
2.5.2.8. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler.....	87
2.5.3. Ölüm Sonrası	88
2.5.3.1. Cenaze Evi	89
2.5.3.3. Yas Tutma	91
2.5.3.4. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıklarla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar	92
III. BÖLÜM	95
3. BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR	95
3.1. Dinî Bayramlar	95
3.1.1. Ramazan Bayramı.....	96
3.1.2. Kurban Bayramı.....	97
3.2. Millî Bayramlar	98
3.3. Kutsal Aylar ve Günler.....	99
3.4. Bereket Törenleri.....	100
3.4.1. Nevruz.....	100
3.4.2. Hıdrellez	101
3.4.3. Yağmur Duası	102
3.4.4. Koç Katımı.....	104
3.4.5. Yayla Şenlikleri	106

IV. BÖLÜM.....	110
4.HALK İNANIŞLARI	110
4.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar	111
4.2.1. İnsanlarla İlgili İnanışlar	113
4.2.2. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	114
4.2.3. Ağaçlarla İlgili İnanışlar	116
4.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar	117
4.3.1. Ateşle İlgili İnanışlar	117
4.3.2. Su İle İlgili İnanışlar	118
4.3.3. Ekmekle İlgili İnanışlar	119
4.3.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar	120
4.4 Cinlerle İlgili İnanışlar	121
4.5. Nazar-Nazarlık.....	122
4.5.1. Kurşun Dökme	123
4.6. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar.....	124
4.7. Rüya-Fal	125
4.7.1. Rüya	125
4.7.2. Fal	126
4.8. Kurban-Adak	127
4.9. Bereket/Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	128
4.9.1. Bereketle İlgili İnanışlar	128
4.9.2. Uğurla İlgili İnanışlar	129
4.9.3. Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	129
4.10. Diğer İnanışlar	130

V.BÖLÜM	134
5. HALK MUTFAĞI	134
5.2. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	135
5.2.1. Çorbalar	135
5.2.2 Hamur İşleri	137
5.2.3. Et Yemekleri.....	139
5.2.4. Diğer Yemekler	140
5.2.5. Tatlılar.....	142
5.2.7. Belirli Gün ve Törenlerde Yenilip İçilenler.....	144
5.3. İçecek Türleri ve Yapılışlar	144
5.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması.....	145
5.4. Kışlık Hazırlıkların Yapılması.....	146
5.5. Mutfak Araç ve Gereçleri	147
5.6. Sofra Gelenek ve Görenekları	148
VI. BÖLÜM	152
6. HALK BİLGİSİ	152
6.1. Halk Sağaltmacılığı	152
6.1.1. Halk Hekimliği	152
6.1.2. Halk Veterinerliği	163
6.1.2.1. Kırık-Çıkık Tedavileri	163
6.1.2.2. Soğuk Algınlıkları ve Ateşli Hastalıkların Tedavileri	164
6.1.2.3. Yaraların Tedavileri	164
6.1.2.4. İshal-Kabızlık ve Hazımsızlık Tedavileri	165
6.1.2.6. Diğer Uygulamalar.....	166

6.2. Halk Meteorolojisi.....	168
6.3. Halk Hukuku	171
6.3.2. Kan Davası.....	172
6.3.3. Boşanma	172
6.4. Halk Matematiği.....	173
6.5. Halk Takvimi.....	174
VII. BÖLÜM.....	177
7. OYUN, EĞLENCE ve SPOR	177
7.1.Çocuk Oyunları	179
VIII. BÖLÜM	192
8. HALK EDEBİYATI.....	192
8.1. Anonim Halk Edebiyatı	192
8.1.1. Manzum Ürünler.....	192
8.1.1.1. Türkü.....	192
8.1.1.1.1.Konularına Göre Türküler.....	194
8.1.1.1.1.1. Aşk Türküleri	194
8.1.1.1.1.2. Sitem Türküleri.....	197
8.1.1.1.1.3.Gurbet Türküleri.....	200
8.1.1.1.2. Kullanıldıkları Yerler ya da Gördükleri Vazifelere Göre Türküler	200
8.1.1.1.2.1.Kına Türküleri	200
8.1.1.1.2.2. Düğün Türküleri	202
8.1.1.2. Mani	205
8.1.1.3. Ninni	232

8.1.1.4.Ağıt	240
8.1.1.4.1.Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar.....	242
8.1.2.Manzum-Mensur Ürünler	255
8.1.2.1. Bilmece	255
8.1.2.1.1.Mensur Bilmeceler	256
8.1.2.2. Atasözleri	266
8.1.2.3.Deyimler.....	283
8.1.3. Mensur Ürünler	310
8.1.3.1. Masal	310
8.1.3.2. Fıkra	329
8.2.Âşık Edebiyatı	341
8.2.1. Erdemli Âşıklık Geleneği	343
8.2.1.1. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Âşıklığa Başlama.....	344
8.2.1.2. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma	344
8.2.1.3. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Saz Çalma.....	345
8.2.1.4. Erdemli Âşıklarının Eğitim Durumu ve Geçim Kaynakları	345
8.2.1.5. Erdemli Âşıklarının Seslendiği Kitle	346
8.2.2. Erdemli Âşıkları ve Şiirleri	346
8.2.2.1. Geçmişte Yaşamış Âşıklar ve Bu Âşıkların Şiirlerinden Örnekler.....	346
8.2.2.2. Yaşayan Erdemli Âşıkları ve Bu Âşıkların Şiirlerinden Örnekler.....	350
IX. BÖLÜM.....	362

9. ADLAR.....	362
9.1.İnsan Adları	362
9.1.1.Asıl Adlar.....	362
9.1.2.Lakaplar	363
9.2.2. Hayvan Lakapları.....	367
9.2.3. Bitki Adları	367
9.3. Gün Adları	369
9.4.Yer (Mevki) Adları.....	369
SONUÇ	373
KAYNAKÇA.....	383

EKLER

EK 1. FOTOĞRAFLAR

EK 2. İNCELEME ALANI HARİTALARI

EK 3. ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

1. Genel Kısaltmalar

Bkz: Bakınız

C: Cilt

cm: Santimetre

F: Fotoğraf

K: Kaynak kişi

km: Kilometre

km²: Kilometre kare

m: metre

S: Sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

TS: Türkçe Sözlük

vb: Ve benzeri

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

2. Metin Kısaltmaları

EA: Erdemli Ağıt

EAL: Erdemli Alkış

EAS: Erdemli Atasözü

EB: Erdemli Bilmece

EBO: Erdemli Büyük Oyunları

EÇO: Erdemli Çocuk Oyunları

ED: Erdemli Deyim

EE: Erdemli Efsane

EF: Erdemli Fıkra

EKA: Erdemli KargıŖ

EM: Erdemli Mani

EMS: Erdemli Masal

EN: Erdemli Ninni

ET: Erdemli Trk

ETE: Erdemli Tekerleme

GİRİŞ

Milletlerin tarihi incelendiğinde Türklerin çok geniş bir coğrafyaya yayıldığı görülecektir. Bu yayılmanın doğal sonucu olarak çeşitli insan toplulukları ile ilişkiler gelişmiş ve Türk kültürü bünyesine kattığı farklı unsurlarla yeni şekillere bürünmüştür. Orta Asya'dan çıkıp Anadolu'yu yurt edininceye kadar birbirinden farklı inanç sistemlerinin etkisiyle karakterini geliştiren ve sağlamlaştıran Türk kültürü, kendisine barınak olarak gördüğü Anadolu'da yeni şekillerle muhtevasını ve dünya görüşünü zenginleştirmiştir.

Halk kültürü, bir toplumdaki bireylerin doğumlarından ölümlerine kadar yarattığı ve yaşattığı maddi manevi bütün unsurları kapsamaktadır. Bir milletin edebi yaratıları, örf ve âdetleri, tutum ve davranışları o milletin dünya görüşünü yansıtır. Gelenekler ve bu geleneklerin uygulayıcısı, taşıyıcısı olan insan, sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Türk toplumuna bakıldığında tarihin çeşitli dönemlerinde inanç ve kültür hayatının değiştiği görülmektedir. Yeni girilen inanç dairesi ile çoğu zaman ilgisi tespit edilemeyen bazı âdet ve inanmaların toplumdaki etkisini göstermesi bakımından Anadolu coğrafyası zengin bir laboratuvar ortamı arz etmektedir.

Bir yöredeki halk kültürü unsurlarının yaşanarak ve yaşatılarak korunması kadar bu süreçte ortaya çıkan bilgi, belge, âdet ve inanmaların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak da önem arz etmektedir. Bu amaçla gerçekleştirilen derleme çalışmaları sayesinde Türk kültürünü besleyen en önemli kaynak olan halk kültürü ile ilgili kapsamlı eserler ortaya çıkmıştır.

İnceleme alanı olan Erdemli ilçesi halk kültürü açısından zengin bir bölgedir. Bu çalışmada Erdemli ilçesi ve ilçeye bağlı köylerde tespit edilen halk kültürü ürünleri halk bilimi disiplini açısından incelenmiştir.

Derlemeler sırasında gözlem, görüşme, anket ve kaynak kişilerden bilgi toplama yöntemleri kullanılmıştır. Teknik malzeme olarak kamera, fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler yazıya aktarılarak düzenlenmiş ve üzerinde inceleme çalışmaları yapılmıştır. Yapılan tespitler sonucunda Erdemli'deki inanç ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle bağlantıları kurulmaya çalışılmış ve Anadolu'daki benzer inanç ve pratiklerden de örnekler verilmiştir.

“Erdemli Halk Kültürü Araştırması” adlı bu çalışmayla inceleme alanı olan Erdemli'deki kültürel birikim kayıt altına alınmaya çalışılmış ve bu birikimin gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. Ayrıca bugüne kadar Erdemli halk kültürü ile ilgili kapsamlı bir derleme ve araştırma yapılmadığı için bu çalışmanın yapılacak çalışmalara katkı sunması en büyük dileğimizdir.

I.BÖLÜM

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Çalışmayla İlgili Bilgiler

1.1.1.Konu

Yapılan bu tezin konusunu Mersin iline bağlı Erdemli ilçesinin halk kültürü oluşturmaktadır. Tezde Erdemli ilçesinin gelenek ve görenekleri, törenleri, bayramları, kutlamaları, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, oyun ve eğlence biçimleri, halk edebiyatı ile canlı ve cansız varlıklara verdikleri adlar ele alınıp incelenmiştir.

1.1.2.Amaç

Yapılan incelemeler sonucunda Erdemli ilçesinin halk kültürü açısından zengin bir bölge olduğu tespit edilmiştir. Ancak derlemeler esnasında kaynak kişilerin de ifade ettiği üzere yörede ciddi anlamda kültürel bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim beraberinde kültürel inanış ve pratiklerin yok oluşunu hızlandırmaktadır. Yöredeki kültürel değerlerin zaman içerisinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olması bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur. Ayrıca yöreyle ilgili bu tarz bir çalışmanın yapılmamış olması bu yörenin inceleme alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

1.1.3 Kapsam ve Sınırlar

İnceleme alanı, Mersin iline bağlı Erdemli ilçesi, ilçeye bağlı Arpaçbahşiş, Ayaş, Çeşmeli, Esenpınar, Kargıpınarı, Kızkalesi, Kocahasanlı, Kumkuyu, Limonlu, Tömük kasabaları ve Erdemli'ye bağlı Akpınar, Alibeyli, Arslanlı, Aydınlar, Batisandal, Çamlı, Çerçili, Çiftepınar, Çiriş, Dağlı, Doğulu, Doğusandal, Elbeyli, Elvanlı, Evdilek, Fakılı, Gücüş, Güneyli, Güzeloluk, Hacıhalılarpaç, Harfilli, Hüsametli, İlemin, Karaahmetli, Karahıdırlı, Karakeşli, Karayakup, Kayacı, Kızılen, Koramşalı, Kösbucağı,

Köserelli, Kuşluca, Küstülü, Pınarbaşı, Sarıkaya, Sarıyer, Sıraç, Sinap, Sorgun, Şahna, Tapureli, Toros, Tozlu, Üçtepe, Üzümlü, Veyselli, Yağda, Yeniyurt köyleriyle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın kapsamını ise söz konusu alanın halk kültürü ürünleri açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

1.1.4. Yöntem

Bu çalışmada halk kültürü ürünlerini derlerken kullanılan gözlem, görüşme, anket, kılavuz ve kaynak kişilerden bilgi toplama, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Derlemeler yapılırken ses kayıt cihazı, kamera ve fotoğraf makinesi gibi teknik cihazlardan yararlanılmış, bilgiler en doğru şekilde elde edilmeye çalışılmıştır. Kaynak kişiler farklı yerleşim birimlerinden seçilmiş, geleneksel kültürü yaşatan kırsal kesimdeki insanların yanı sıra toplumsal değişimin daha hızlı olduğu ilçe merkezinde de çok sayıda kaynak kişiyle görüşülmüştür.

Alan araştırmasına çıkılmadan önce konuyla ilgili yazılı kaynaklardan bilgi edinilip, süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezi'nden ve ulaşılabilen üniversite kütüphanelerinden yararlanılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler

1.2.1. Coğrafi Yapı

Erdemli ilçesi, Mersin-Antalya karayolu üzerinde ve Mersin'e 39 km uzaklıktadır. İlçe merkezinin Mersin- Antalya yolu üzerinde bulunması taşımacılığı ve ulaşımı kolaylaştırmıştır. İlçenin bütün köyleri birbirine her çeşit taşıtların işleyebileceği yollarla bağlanmıştır. İlçe merkezinin Mersin'e uzaklığı 42 km Silifke'ye 52 km, Tömük'e 13 km, Güzeloluk'a 40 km, Sorgun Yaylası'na 52 km, Toros Köyü'ne 60 kilometredir.

İlçe toprakları, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan dar bir ova şeridiyle bunun hemen gerisinde dik bir duvar gibi yükselen dağ sıralarından oluşur. Orta Toroslar'a bağlı Bolkar Dağları Akdeniz kıyısına koşut olarak yüksek ve düzgün sıralar biçiminde uzanır. Bu sıranın yüksek kesimleri Konya ve Karaman illeriyle doğal sınırı oluşturur. Yer yer sedir ormanlarıyla kaplı olan dağlar, küçük ve hızlı akışlı akarsularla parçalanmıştır. Bu akarsuların en önemlilerinden olan Alata (Sorgun) Çayı ilçe merkezinin hemen doğusunda, Lamas (Limonlu) Çayı ise birkaç km güneybatısından denize dökülür. Akarsuların taşıdığı alüvyonların oluşturduğu sulak ve verimli ovalar, kıyı boyunca 5-8 km genişliğinde kesintisiz bir şerit biçiminde uzanır. İlçenin düzgün kıyılarında ince kumlu doğal plajlar yer alır (http://www.erdemli.gov.tr/default_B1.aspx?content=193).

Coğrafi yapıya bağlı olarak ilçede ekonomik etkinliklerin en önemlisi tarımdır. Soğuk kuzey rüzgârına karşı korunaklı, sıcak ve nemli olan kıyı şeridinde turfanda sebzeçilik yapılır ve turunçgil üretilir. Rüzgâr almayan sıcak yörelerde az miktarda muz da yetiştirilir. Kıyıdan uzaklaştıkça Akdeniz bitkilerinin yerini tarla bitkileri ile öteki meyve türleri alır. Alata ve Limonlu çayı arasında kalan bölge verimli tarım arazilerinden oluşur. Bu araziler coğrafyanın bütün elverişsizliğine rağmen insan gücü ve çeşitli araçlarla tarıma uygun hale getirilmiştir (http://www.erdemli.gov.tr/default_B1.aspx?content=193).

1.2.2. Tarihi Yapı

Erdemli adının nereden geldiği hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak 15.yüzyılda Karamanoğulları döneminde İç Anadolu'dan bu bölgeye iskân edilen "Erdemoğulları" adındaki bir Türkmen aşiretinden alındığı tahmin edilmektedir. Erdemli'nin tarih içerisindeki macerasını Tarsus-Mersin-Silifke çizgisinden ayrı düşünmemek gerekir. Tarih içerisinde Mersin ve Silifke'nin bir parçası olan Erdemli'den birçok medeniyetin geçtiğini, bölgede tarihi ve ören yerlerinin çokluğundan da anlamaktayız.

Bu coğrafyada Hititler, Asurlar, Mikenler, Persler, Makedonlar (Büyük İskender dönemi), Ermeniler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve Türkler (Selçuklular, Anadolu Selçuklular, Karamanoğulları, Ramazanoğulları ve Osmanlılar) hüküm sürmüştür. Asurlular döneminde, Dağlık Kilikya eyalet konumundadır. M.Ö. 612 yılında Asurlar yıkılınca bölgede merkezi Tarsus olan Kilikya Krallığı kurulur. Erdemli-Silifke çizgisi Dağlık Kilikya bölümünde yer almaktadır. Kilikya Krallığı'nın dağılmasıyla bölgeye Persler 200 yıl hâkim olur. M.Ö. 333 yılında Makedon kralı Büyük İskender, Perslerin hâkimiyetine son verir. Büyük İskender, M.Ö. 323 yılında ölünce Büyük İskender'in komutanlarından Seleukos bölgeyi Asya Krallığı'na bağlar ve Selefkoslar dönemi başlar. Selefkoslar zamanında Silifke ve Kızkalesi bölgenin en önemli siyaset ve ticaret merkezi olur. M.Ö. 3. yüzyılda bölgeye Romalılar hâkim olur. M.Ö. 84 yılında Ermeni kralı 3.Tigranus kısa bir dönem bölgeyi işgal eder. Romalılar döneminde ünlü hatip ve hukukçu Marcus Tullius Cicero Roma'dan uzaklaşmak düşüncesiyle merkezi Kızkalesi olan Kilikya bölgesinin eyalet valisi olur. (M.Ö. 51-50) M.Ö. 41 ile 17 yılları arasında bölge Mısırlıların eline geçer ve ünlü Kleopatra tarafından yönetilir. M.S. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılmasıyla bölge Silifke, Kızkalesi, Ayaş, Tarsus, Misis dâhil olmak üzere Doğu Romalıların hâkimiyetine girer (Uçar,1990:83-85).

640'lı yıllarda İslam orduları bu bölgede görülmeye başlar. Muaviye döneminde bölge Emevilerin eline geçer. 750 Yılında Emevilerin tarih sahnesinden çekilmesiyle Abbasiler bölgede hüküm sürer. Abbasi hükümdarı Harun Reşid döneminde (786-809) Ebu'l-Ferec el Türkî adlı komutan Mut'a atanır. Halife Mu'tasım zamanında Gülek Boğazı'nı Selçuklu komutanı Afşin Bey korur. Afşin Bey, bu bölge üzerinden Antalya'ya kadar akınlar düzenler. 838 yılında Dağlık Kilikya bölgesine seferler yapılır ve

o dönemlerde Silifke'ye bağlı olan Nahr-al Lamas (Lamas kasabası, şimdiki Limonlu kasabası) İslam ordularının eline geçer (Tekindağ,1993:644).

960 yılında Abbasiler yıkılınca bölgede Bizans hâkimiyeti yeniden başlar. I. Haçlı seferinde Ermeniler bölgeye hâkim olur. 1067 yılında Büyük Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan'ın komutanlarından Afşin Bey bölgeyi fethederek Selçuklu topraklarına katar. Oğuz'un Kayı ve Bayat boylarının iskân edilmesiyle bölge Türkleştirilmeye başlanır. Oğuz'un Üçok koluna mensup olan Karamanoğulları döneminde, bölgeye yine Oğuz'un Avşar boyu Türkmenleri getirilerek, bölge hızlı bir şekilde Türkleştirilir (Tekindağ,1993:645).

Karaman Bey zamanında Ermenek, Mut, Gülnar, Silifke, Kızkalesi ve Mara¹ çevresinde Ermenilerle savaşlar yapılır. 1263 Yılında yapılan savaşlarda Ermeniler bozguna uğrattılır. Ermenilerle yapılan savaşlarda Aktaşoğlu Sinan Bey (Ayaş Türkmenlerinin atası) yaralanır ve şehit düşer (Ayaş kasabasındaki Paşa Türbesi'nde metfun). Bölge 1277 yılında Moğol orduları tarafından istila edilir (Tekindağ,1993:646).

1483 yılında bölge tamamen Osmanlı hâkimiyetine girer. 1481 yılında Fatih Sultan Mehmet, ölünce oğulları Beyazıt ile Cem Sultan arasında taht kavgası çıkar. Karamanoğlu Kasım Bey, Cem Sultan'ın yanında yer alır. 18 Haziran 1482 tarihinde Cem Sultan Silifke'ye gelir. Osmanlı ordusu bölgeye yaklaşınca Cem Sultan Kızkalesi'ne geçer. Oradan da gemilerle Anamur'a götürülen Cem Sultan, bir süre sonra 13 yıl esir edileceği Rodos Şövalyelerine sığınır. Osmanlılar dönemine ait çeşitli kayıtlarda Erdemli çevresinde "Karataş" ve "Avgadı" kazalarından bahsedilmektedir. Bu, bize Erdemli ve çevresinde çok eski bir idari yapılanmanın olduğunu göstermektedir. Yavuz Sultan Selim dönemine ait "Tapu Tahrir Defteri"nde Ermenek, Gülnar, Mut ve Karataş kazalarını, İçel Sancağı'nın

---

¹ Günümüzde Silifke'nin Kirobası köyü.

kazaları olarak görmekteyiz. Silifke, Mut'a bağı bir nahiyedir. Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait 1555 tarihli "Tapu Tahrir Defteri"nde ise Silifke bağımsız bir kazadır. 1510 yıllarında Ak Liman, Göksu Ağız Limanı ve Karagörgüş (Kızkalesi, Korikos) Limanları bölgenin yüksek gelir getiren limanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik,1994:123-129).

1571 yılında Kıbrıs fethedilir ve İçel Sancağı Kıbrıs eyaletine bağlanır. 1620 tarihli "Hâne-i Avâriz Defteri"nde İçel Sancağı'nın 13 kazasından biri Avgadı, diğeri Karataş'tır. 1647 Tarihli Hâne-i Avâriz Defteri'nde Karataş ve Avgadı tek kaza olarak kaydedilmiştir. 1671-1672 yılları arasında Silifke üzerinden Mersin, Tarsus ve Adana yönüne giden Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Erdemli'den geçerken Karataş kazasından bahsetmektedir. 1712 yılında Adana vilayetine bağlanan İçel Sancağını zaman zaman Kıbrıs vilayetine, zaman zaman da Adana vilayetine bağı olarak görmekteyiz. Evliya Çelebi de ünlü eserinde Silifke Sancağı'nın bazen Kıbrıs vilayetine, bazen de Adana vilayetine bağı kaldığından bahsetmektedir. Yine 1753 tarihli Hâne-i Avâriz Defteri'nde İçel'in 12 kazası arasında Karataş ve Avgadı tek kaza olarak göze çarpmaktadır. Diğeri kazalar ise Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Küre, Mamuriye, Mut, Sarıkavak, Selendi, Silifke, Sinanlı, Zeyne kazalarıdır. 1806-1845 tarihli belgelerde Karataş kazasına rastlamaktayız (Köse ve Mutlay,2005:87-93).

1860'lı yıllarda Derviş Paşa komutasındaki Fırka-i İslâhiye ordusunun Çukurova ve Toroslardaki Türkmenleri iskân etmeye başlamasıyla birlikte bölgedeki idari yapılanmalarda derebeylikler (nahiye) görülmektedir. Yağda ve Elvanlı nahiyeleri önemli merkezlerdendir. 1900 yılı Vilayet Salnamesi'nde Yağda ve Ayaş nahiyelerinin Silifke'ye bağı olduğunu görmekteyiz. 1933 yılında Silifke merkezli İçel vilayeti kaldırılarak, vilayet merkezi Mersin yapıldı. Elvanlı nahiyesi Mersin merkeze, Yağda nahiyesi Silifke'ye

bağlandı. 1 Haziran 1954 tarihinde Koyuncu, Erdemli ve Alata birleştirilerek Erdemli adında yeni bir ilçe oluşturuldu. Erdemli ilçe olmadan önce İçel iline (Silifke) bağlı Yağda bucağının bir köyü idi. Yağda ve Elvanlı nahiyeleri Erdemli'ye bağlandı. (Çelik,1994:123-129).

1.2.2.1. Milli Mücadelede Erdemli

Erdemli'nin, Kurtuluş Savaşı'nda ayrı bir yeri vardır. Erdemli ve çevresinin, Kuva-yı Milliye'ye verdiği destek ve yaptığı mücadele, Mersin millî mücadelesine ışık tutacak seviyededir. Düşmanla topyekûn mücadele için Erdemli ve köyleri çok çabuk teşkilatlanmıştır. Yağda Bucuğının merkezi olan Keloluk (Güzeloluk)'ta medrese bilgini Mehmet Emin Hoca (İçel eski müftüsü) ve arkadaşı Ahmet Refik Bey tarafından Erdemli ve köyleri organize edilerek, 13 Şubat 1920'de Güzeloluk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Bunu Sorkun, Ohut, Fakılı, Alata, Köypınarı, Tömük, Ecelderesi, Elvanlı, Arpaçbahşiş, Sekmanlı, Hacıhalılarpaç, Çeşmeli Çakalkeşli, Sıraç, Sandal ve Doğulu Müdafaa-i Hukuk Teşkilatları'nın kurulması takip etti. Bu teşkilat, savaşta ihtiyaç duyulan silah, para, yiyecek ve giyecek maddelerinin sağlanmasında öncülük etmiştir (Aydoğan,2011:21).

Bu teşkilatlar, Mersin'in kurtuluşunda önemli hizmetler üstlenmiştir. Erdemli ve havalisinde kurulan teşkilatların amacı, eğer işgalciler Mersin ve Tömük'ten Erdemli'ye hücum ederse, düşmanı Erdemli'ye sokmamak, bununla birlikte Mersin ve çevresindeki çarpışmalarda görev yapan fedai müfrezelere iâşe, giyecek ve binit temin etmektir. Bu arada Karahıdırlı köyünden Hacı Mehmet Efendi (Özalp), Mara'da kurulan Müdafaa-i Hukuk, daha sonra da Mersin Müdafaa-i Hukuk teşkilatında görev yapmış ve önemli hizmetlerde bulunmuştur. Mersin'de Mustafa Kemal Atatürk'ün 23 Nisan 1920'de topladığı ilk Büyük

Millet Meclisi'ne seçilecek milletvekillerini seçmek için ilk seçim, 13 Nisan 1920'de Elvanlı'da yapılmıştır (Aydoğan,2011:22-27).

1.2.3. Nüfus ve Ekonomik Yapı

Erdemli ilçesinin nüfusu 126.538'dir. Nüfusun 46.903'ü şehir merkezinde, 27.777'si köylerde, 51.858'i beldelerde yaşamaktadır. Erdemli ekonomik açıdan geniş bir potansiyele sahiptir. İlçenin ekonomisini tarım, hayvancılık, seracılık ve narenciye ürünleri oluşturmaktadır. Süt inekçiliği ve besi sığırcılığının yanında, dağlık kesimlerde küçükbaş hayvancılık da yapılmaktadır. İlçede tarımsal amaçlı 22 tane kooperatif, Tarımsal Kalkınma ve Sulama Kooperatifi adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Merkez, Güzeloluk, Tömük ve Çeşmeli olmak üzere 4 tarım kredi kooperatifi, ilçe merkezi ve Çeşmeli Kasabası'nda da Ziraat Bankası şubeleri mevcuttur. Çiftçilere çeşitli ziraî krediler, gübre ve ziraî ilaç destekleme ödemeleri periyodik olarak yapılmaktadır. Ayrıca Erdemli Ticaret ve Sanayi Odası'na tescilli 110 tane kooperatif vardır (http://www.erdemli.gov.tr/default_B1.aspx?content=193, 2015).

1.2.3.1. Tarım

Erdemli'de, 2 milyon 78 bin dekar yüzölçümünün 788 bin 641 dekarı tarıma elverişli arazidir. Bunun 312 bin 150 dekarında tarım (sebzeçilik, meyvecilik ve tarla bitkileri üretimi) yapılmaktadır. Yaklaşık 85 bin dekar alan nadasa bırakılmakta, 154 bin 491 dekar arazi mera olarak hayvan otlatmada kullanılmaktadır. Geriye kalan 245 bin dekar arazi ise tarıma elverişli olmadığından boş bırakılan düşük kalitede arazidir.

İlçede kuru tarım yapılan alanlarda, özellikle yayla köylerinde hububat ve nohut ekimi, kısmen de örtü altı sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Narenciye yetiştiriciliği

ilçenin sahil şeridini oluşturan Çeşmeli'den başlayıp Kızkalesi'ne kadar devam eden 9 kasaba, 14 köy ve ilçe merkezinde toplam 89 bin dekar alanda yapılmakta olup, bunun içinde ilk sırayı limon yetiştiriciliği almaktadır. İlçenin sahil kesiminde ilk turfanda, yayla kesiminde son turfanda olmak üzere 16 bin 500 dekar alanda örtü altı sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Örtü altında sebze yetiştiriciliğinde ilk sırayı domates yetiştiriciliği almaktadır. Ayrıca ilçenin geçit bölgesi denilen orta kesimlerinde 32 bin 400 dekar alanda değişik türlerde meyve bahçesi, 39 bin 750 dekar alanda açıkta sebze (domates, fasulye, marul, biber, karnabahar, kara lahana, vb.) yetiştiriciliği yapılmaktadır (Kara,2007:24).

1.2.3.2. Hayvancılık

İlçede genelde süt inekçiliği ve besi sığırcılığı yapılmaktadır. Süt inekçiliği, aile işletmeciliği şeklinde yapılmakta olup, büyük işletmeler yoktur. Uzun zamandan beri yapılan suni tohumlama çalışmaları sonunda, ilçedeki büyük baş hayvanların % 95'i kültür meleline dönüştürülmüştür. Tosun besiciliği kapalı ahırlarda 10-100 başlık işletmeler halinde yapılmaktadır. İlçe, zengin bitki florası ve iklimi nedeniyle gezgin arıcıların kışlık konaklama merkezidir (Kara,2007:24).

1.2.3.3. Sanayi ve Ticaret

İlçede 1 tane küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Bu site hizmet sektörüne hitap eden küçük işletmelerden ibarettir. İlçe, il merkezine yakınlığı nedeniyle ticari olarak da Mersin'e bağımlı kalmıştır. İlçede KOBİ denilemeyecek kapasitede küçük işletmeler bulunmaktadır. İlçe merkezi ve köylerde 5 tane narenciye paketleme ve pazarlama tesisi vardır. İlçede tüccar ve esnaf ile madeni eşya imalatçıları; Esnaf Kefalet Kooperatif Başkanlığı, Sanayi ve Ticaret Odası, Madeni Sanatkarları Odası, Esnaf ve Sanatkarlar

Odası, Şoförler ve Otomobilciler Odası ve Ziraat Odası olarak örgütlenmişlerdir (Kara,2007:21).

1.2.3.4. İstihdam Durumu

İlçede istihdamı sağlayacak büyük sanayi kuruluşları bulunmadığından işsizlik vardır. Ancak mevsimlik olarak tarım sektöründe istihdam gerçekleşmektedir. Son yıllarda tarımsal üretimin dış ülkelerdeki pazar kaybından ve hayvancılığın gerilemesinden dolayı ilçe de aşırı ölçüde etkilenmiştir. İşsizliği önlemek, kalifiye personel temin etmek amacıyla ilçe Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi Müdürlüğü'ne bağlı sanayi sitesinde bir Çıraklık Eğitim Merkezi bulunmakta, bu merkezde 300 kişi çıraklık- kalfalık eğitimi almaktadır (Kara,2007:21).

1.2.4. Sosyo-Kültürel Yapı

İlçe halkı milli ve manevi değerler ile gelenek ve göreneklerine bağlı, sosyal aktivitesi yüksek, günün çağdaş ve teknolojik yeniliklerine duyarlı ve açıktır. İlçe; tarihi, coğrafi ve kültürel zenginlikleri, tabiat güzellikleri açısından çok zengin bir potansiyele sahiptir. Erdemli, yaz mevsiminde tarihi-turistik değerler ve uzun bir kıyı şeridiyle yerli ve yabancı turistleri çekmektedir. Bu hareketlilik ilçeye, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda büyük canlılık kazandırmaktadır (Kara,2007:22).

İlçenin yerlisi olan insanlar genelde soylarını bir Yörük aşiretine dayandırır. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Erdemli'de de konar-göçer hayattan yerleşik hayata geçen aşiretler mevcuttur. Bunlar; Ayaş, Bolacalı, Boynuinceli, Cerrahlı, Karakeşli, Kemikli, Koçaş Tekeli ve Tırtar aşiretleridir. Bu aşiretlerin tamamı ekonomik sebepler ve eğitim başta olmak üzere çeşitli nedenlerden ötürü 1990'lı yılların başında yerleşik hayata geçmiştir. Yapılan görüşmelerde bu aşiretlerin genç üyeleri

yerleşik hayata geçilmesinden duyulan memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Ancak yaşlılar, sosyal hayattaki değişimlerini: “Çarıktan kurtulduk, rahata kavuştuk ama huzurumuz yok.” sözleriyle ifade ederek eski günlerine olan özlemlerini dile getirmişlerdir. İlçede konar-göçer hayatı devam ettiren aşiret kalmamıştır. Kırsal kesimde yaşayan insanlar şehirde yaşayanlara nazaran daha geleneklerine daha çok bağlıdır.

1.2.4.1. Eğitim

Erdemli genelinde okuma-yazma oranı %97’dir. İlçede; 14 tanesi merkezde, 57 tanesi belde ve köylerde olmak üzere toplam 71 tane ilköğretim okulu bulunmaktadır. Ayrıca 3 tane de özel ilköğretim okulu vardır. Okul öncesi, ilk ve orta öğretim kurumlarında toplam 24 bin 388 öğrenci öğrenim görmektedir. İlçede 1 anaokulu 140 öğrencisi ile faaliyetini sürdürmektedir. İlçede 6 Anadolu lisesi, 1 fen lisesi, 2 meslek ve teknik eğitim merkezi (Çok Programlı lise), 1 imam hatip lisesi ve 1 sağlık meslek lisesi bulunmaktadır. Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi’nde (Çok Programlı Lise) 236 çırak, 546 kalfa öğrenim görmektedir. Bunun yanında ilçede Mersin Üniversitesi’ne bağlı Erdemli Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Meslek Yüksekokulu mevcuttur (Kara,2007:22).

1.2.4.2. Sağlık

İlçede sağlık hizmetleri; 2012 yılında hizmete açılan 270 yatak kapasiteli devlet hastanesi, merkezde 3 olmak üzere toplam 20 sağlık ocağı ve 12 sağlık evinde yürütülmektedir (Kara,2007:22).

1.2.4.3. Alt Yapı

İlçede bulunan Atık Su Arıtma Tesisi 30 dönüm arazi üzerine kurulmuştur. Bu tesis 2015 yılı döneminde 100 bin kapasiteli 1. Kademe çalıştırılmaktadır. İleri arıtma teknolojisine sahip olan tesis, azot ve fosfor arıtması da yapabilmektedir (Kara,2007:25).

Değerlendirme

Erdemli, 1954 yılında idari yapıya kavuşmakla birlikte köklü bir tarihe sahip olan bir ilçedir. Bundan dolayı ilçe sınırları içerisinde farklı medeniyetlerin izlerini bulmak mümkündür. Siyasi ve coğrafi sebeplerden ötürü Osmanlı Dönemi'nde Silifke'ye, Cumhuriyet Dönemi'nde ise Mersin'e bağımlı kalan ilçede, kentleşme süreci henüz tamamlanmamıştır. Ancak gerek kırsal kesimlerde gerekse de yerleşik hayata geçişin yaşandığı ilçe merkezinde kayda değer bir kültürel birikim söz konusudur. İlçede uzun yıllar dış etkenlere kapalı yaşayan Yörüklerin demografik ve kültürel hâkimiyeti söz konusudur. Bu toplum yapısı sayesinde kültürel unsurlar uzun yıllar korunmuştur. Tarım ve hayvancılığın başlıca geçim kaynağı olduğu ilçede, sayıları ilçe nüfusuna oranla az olmakla birlikte Kürtler ve Tahtacılar gibi farklı etnik ve dinî gruplar da yaşamaktadır. Bu anlamda Erdemli çokkültürlülüğün örneklerinden birisidir.

Son yıllarda ülkemizde yaşanan hızlı kültürel değişimin etkileri Erdemli'de de hissedilmektedir. Bu değişimin muhtemel sonuçlarından biri de kültür farklılaşmasıdır. Geleneğin yaşattığı birikimler ve günümüzdeki değişim Erdemli halk kültürüne yeni bir görünüm kazandırmaktadır.

I. BÖLÜM

2.GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Halk kültüründe geçiş dönemleri ya da geçiş törenleri olarak adlandırılan terimini ortaya koyan ve onu ilk kez tanımlayan Arnold Van Gennep'e göre geçiş töreni, "Yer, durum (statü), sosyal pozisyon ve yaş ile ilgili değişmelere eşlik eden törenlerdir." Geçiş dönemleri genellikle "statüdeki bir değişimin beraberinde getirdiği ritüeller", "bireyin yaşamında önemli geçişlerde düzenlenen törenler" şeklinde tanımlanmaktadır (Artun,2012:147).

Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli "geçiş dönemi" vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu "geçiş"leri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu "geçiş" dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek,2000:131).

Böylece "geçiş" dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar (Örnek,2000:131).

Bireyin toplumdaki konumunu değiştiren, ona farklı bir statü kazandıran sünnet, askerlik ve hac olaylarının da geçiş dönemleri başlığı altında incelenmesi uygundur. Dolayısıyla bu çalışmada geçiş dönemleri doğum, sünnet, askerlik, evlenme, hac ve ölüm olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir.

2.1. Doğum

Doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasına değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve soppu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve soppun sayısını artırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, “çocuk, ailede ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa çıkarmaktadır (Örnek,2000:131).

Anne ve babaya, aile, akraba ve topluluk içerisinde saygınlık ve güven kazandıran doğum olayıyla ilgili olarak, çocuk daha doğmadan bir dizi hazırlık ve uygulamalarda bulunulur. Çocuğun sağlıklı doğması, doğumdan sonra bebeğin ve annenin her türlü tehlikeden korunması için gerekli olan bu uygulamalarda sadece aile değil, bütün akrabalar ve komşular da görev alır (Çıblak,2005:165).

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, Türk halk kültürü içerisinde birçok âdet, gelenek, görenek ve inanmaları içinde barındırmaktadır. Çalışma yaptığımız yörede görülen doğumla ilgili âdet, gelenek, görenek ve inanmalar, Türk dünyası ile benzerlik göstermektedir.

Doğum ile ilgili ortaya çıkan ve uygulanan âdet ve pratikler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır.

2.1.1. Doğum Öncesi

Doğum olayı çocuk sahibi olarak bir aile kimliğinin kazanılması, eskiden olduğu gibi bugün de Türk dünyasında ve Anadolu’da büyük bir önem teşkil etmektedir. Evlenip bir yuva kurmak, kurulacak bu yuvayı doğacak çocukla aile haline getirmek adeta sosyal bir sorumluluktur.

Her toplumda evliliğin doğal bir sonucu olarak çocuk istenir. Annelik ve kadınlık bu temel üzerine kazanılır. Her evli kadından bu rolü yerine getirmesi beklenir. Kadınlar arzu ettikleri konuma bu yolla ulaşırlar. Uyum sürecinin bir sonucu olarak gelişen aile ve akrabalık yapısı çocuk doğurmayı özendiren veya sınırlandıran önemli bir etkidir. Sosyal bir varlık olarak ailenin devamı, mirasın devri, ekonomik faaliyetlerde insan gücüne olan ihtiyaç, akraba grubunun kişi sayısına göre artan gücü, bu gücün sağladığı birtakım olanaklar (sosyal, maddi ve manevi sahalarda grup içi ve dışı yardımlar vb.) kırsal bölgelerde çocuğa duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Artun,2012:150).

Doğum öncesi dönem, çocuk sahibi olmak için uygulanan âdet ve pratikler ile hamile kaldıktan sonra çocuğun sağlıklı bir şekilde doğması için uygulanan âdet ve pratiklerden doğuma kadarki olan dönemi kapsamaktadır. Gebe kadının gebeliğin başlangıcından, doğuma kadar geçen sürede pek çok âdeti, inanmayı, geleneği, göreneği yerine getirmesi beklenir.

2.1.1.1. Kısırlığı Giderme/Gebe Kalma

Eski Türklerde çocuk sahibi olmak isteyen analar, ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve bu yerlerden himmet beklerdi. Eskiden de mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çaput bağlayarak, saçı ve kurban sunarak çocuk dilemek ve yardım istemek Türkler arasında yaygın bir inançtı (Kalafat,1995:84).

Gelinin, gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için, doğurması gerekir. Kısır kadın, özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur. Bu çareler, yollar ve işlemler ana çizgileri bakımından aynı olmakla beraber, kimi yöresel ayrımları da içerir (Örnek,2000:132).

Kısırlığı giderme/gebe kalma ile ilgili Anadolu'daki uygulamalar şu şekildedir:

Evliliğin üzerinden bir süre geçtikten sonra çocuk olmuyorsa birtakım çarelere başvurulur. Toplumda genellikle kadının çocuk sahibi olamadığı düşüncesi hâkimdir. Bundan dolayı tedaviye önce kadından başlanır. Çocuğu olmayan erkeğe ise genel olarak “zürriyetsiz” denir (Artun,2012:150).

Divriği'de hiç çocuğu olmayan kadınlar Seyit Baba, Hasan Paşa Ocağı, Koca Haydar, Garip Musa, Fadıl Baba ve Ocağı, Değnekli Dağı eteğinde bulunan “Değnekli Havuzu”, Hz. Ali'nin kılıcıyla kestiğine inanılan Ali Taş, ağaçları kutsal kabul edilen Dört Ardıç gibi yerleri ziyaret ederek, dileklerinin gerçekleşmesi için dua ederler. Yine Erzurum'un Tekman ilçesinde Ziyaret Tepe mevkiinde Gökbeler'i çocuksuz kadınlar ziyaret edip, iki rekât namaz kılıp dilekleri için dua ederler ve kurban keserler. Sonra da Gökbeler'in toprağından alıp hem bunu içer hem de yıkanırılar. Böylece çocuk sahibi olacaklarına inanırılar (Kalafat,1995:85).

Erdemli ilçesinde kadının gittiği evde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, soyun devamı için doğum yapması gerekir. Yörede yeni evlenen bir kadının, düğününden yaklaşık bir - iki yıl sonra çocuğunun olması beklenir.

Erdemli ve çevresinde kısırlığı giderme ile ilgili olarak yapılan uygulamalar şunlardır:

- Çocuğu olmayan kadına “kısır, meyvesiz ağaç ...” gibi ifadeler kullanılır (K.2, K.6, K.8, K.9, K.22, K.27, K.29).
- Çocuğu olmayan erkeğe ise “ dölsüz, tohumuz” denmektedir (K.5, K.11, K.13, K.19).

- Erdemli ilçesinde ülkemizde uygulanan tüm korunma yöntemleri biliniyor uygulanmaktadır (K.8, K.12, K.21, K.22, K.27, K.29).
- İstedikleri halde çocuğu olmayan kadınlar, geçmişte hocaya giderek muska yazdırmışlar, türbelere giderek adak adanmışlar ve oradaki ağaçlara bez bağlamışlar, köy ebelerine giderek, halk hekimliği yapan kişilerin yaptığı ilaçlarla hamile kalmaya çalışmışlardır. Günümüzde sağlık imkânlarının gelişmesine rağmen bu uygulamaların varlığını sürdürdüğü gözlemlenmiştir (K.8, K.9, K.18, K.21, K.24, K.50, K.57).

Bunların dışında hamile kalabilmek için yapılan uygulamalardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

- Karabiber, üzüm dövülüp çikın edilerek rahme konur; üstüne zeytinyağı dökülmüş taşın buğusuna oturulur (K.15, K.18, K.21, K.22, K.27).
- Kaynamış maydanozun suyu içilir (K.21, K.24, K.31, K.33, K.38).
- Kiremidin üstüne süt dökülüp ısıtılır, buğusuna oturulur ve kasıklar çekilir (K.21, K.22, K.24).
- Hamile kalmak isteyen kadın belini sıcak tutması için kuşak bağlar. Ara ebelerine göbeğini çektirir (K.6, K.9, K.32).
- Evli bir kadın, hamile olup olmadığını âdet kanamasının devam edip etmemesinden anlar. Çünkü hamilelikle beraber âdet görme kesilir. Kadın, yemek seçmeye başlamışsa, midesi bulanıyor ve başı dönüyorsa hamilelik büyük bir ihtimalle başlamış demektir (K.2, K.15, K.18, K.21, K.22).
- Hamile kadın hastadır, aklına gelen bir yiyeceği, mevsimini düşünmeden isteyebilir. Bu olaya “aşırme, aşır yeme, yerindi” gibi adlar verilir. Aşır yeren bir kadının canının istediği bir yiyecek, kısa zamanda temin edilmeye çalışılır

(K.2, K.6, K.8, K.9, K.12, K.21, K.22, K.24, K.27, K.28, K.29, K.31, K.33, K.38, K.40).

Erdemli ve çevresinde kısırlığı gidermek ve gebe kalmak evliliğin devam etmesi için, en azından tek eşli olarak devam etmesi, önemli bir unsurdur. Bu amaçla önceki nesillerde ziyaretlere gitme, hocalara muska yazdırma, çevredeki tecrübeli kadınlardan tarifıyla doğal bitkilerden ilaç yapma gibi yollar benimsenmekteyken; günümüzde daha çok sağlık ocaklarından ve hastanelerden yararlanılmaktadır. Hatta hamilelik sürecinin başlangıcıyla birlikte devlet hastanelerinde veya -daha çok- özel hastanelerde bir doktor belirlenip düzenli olarak bu doktora gidilmektedir. Buna rağmen tıbbın yetersiz kaldığı durumlarda halk hekimliğine başvurulduğu da görülmektedir.

2.1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma

Her toplumda gebe kalmak, çocuk doğurmak için çaba harcayan kadın olduğu gibi, gebelikten korunmak, istediği zaman çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar da vardır. Bunlar kimi zaman ekonomik, kimi zaman da sosyal ve psikolojik nedenlerle gebe kalmak istemezler. Gebe kalmış ise, istemediği bu çocuğu doğurmak istemez ve bunun için de çeşitli yollara başvurur. Ülkemizde bu amaçla son yıllarda uygulanan doğum kontrol yöntemleri ilgi görmektedir. Ancak bununla birlikte istenmeyen gebeliği önlemede ya da oluşmuş gebeliği sonlandırmada geleneksel yöntemler geçerliliğini sürdürmektedir (Başçetinçelik,2009:49).

Erdemli ve çevresinde gebelikten korunmak için uygulanan inanç ve pratiklerden bazıları şunlardır:

- Halk hekimlerine müracaat edilir (K.21, K.22, K.24, K.28).
- Ebelere ve sağlık ocağına gidilir (K.18, K.21, K.22, K.28, K.29).

- Doktorların önereceği doğum kontrol yöntemleri uygulanır (K.18, K.21, K.24, K.29 K.33).
- Kına içilir. Katran ve kül gibi şeyler içilerek gebelik engellenmeye çalışılır (K18, K.24, K.28).
- Koca korunur (K.8, K.12, K.22, K.27, K.28, K.29, K.31, K.32, K.33, K.38).

Erdemli ve çevresinde evlenen kişilerin çocuk sahibi olması önemlidir. Ancak çeşitli sebeplerle çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlar önceleri ara ebelerine ya da çevrelerinde bulunan tecrübeli “kocakarı”lara gidip bazı uygulamalar yapmışlardır. Günümüzde eğitim standartlarının yükselmesiyle gebe kalmanın önlenmesi için sağlık ocaklarına veya hastanelere başvurulmaktadır. Ayrıca erkeğin korunması da bir yol olarak tercih edilmektedir.

2.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşamaları İçin Yapılanlar

Bir kadının gebe olup olmadığı anlaşıldığı andan itibaren birtakım önlemler alınmaya başlanır. Çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirlerin bir kısmı tıpkı kısırlığı gidermek için alınanlar gibi akılcı, gerçekçi niteliktedir: Ağır şey kaldırmamak, yüksek yerden atlamamak gibi. Bir kısmı ise dinsel-büyüsel bir anlamı olan sakımlar ve işlemlerdir. Bunların çoğunda çocuğun düşmesine sebep olabileceğine inanılan olağanüstü kötü varlıkların etkilerini başka yöne çevirme amacı görülür.

Eski Türklerden günümüze kadar gerek Şamanist Türklerde gerekse Müslüman Türklerde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamaları için çeşitli pratikler uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenha (Tuba)lar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar, kazanın içine “ak eren” denen ongonu koyup bunun yanına arpa unundan yapılan bir bebek bırakırlar. Çocuğu yaşamayan Başkurtlar da Müslüman oldukları halde, ölüm

meleğini aldatmaya çalışırlar. Çocuğu doğduğu gibi ebe eline alıp dışarı çıkar, birkaç ev dolaştıktan sonra çocuk babasının evinin penceresinden seslenir:”Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?” der. Pazarlık başlar. Çocuk için kendi ağırlığında demir verip satın alırlar. Çocuğa demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşamasını sağlamak için Yaşar, Dursun, Ölmezbay, Taştan, Kurç (çelik) gibi adlar verildiği gibi kötü adlar verme âdeti de vardır. Bunun sebebi kötü adı olanlardan ölüm meleği nefret eder de gelmezmiş. Kırgızlarda İtalmas (yani melek değil, köpek bile almaz!), Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (yani domuz) gibi adlar hep bu inanca göre verilmiş adlardır (İnan,2013:174-175).

Erdemli ve çevresinde çocuğun sağlıklı doğması ve büyümesi için yapılan pratikler şunlardır:

- Hamile kadın çocuğun sağlıklı doğması için hocalara muska yaptırır, dua ettirir (K.2, K.6, K.9, K.12, K.18).
- Hamile bir kadın devenin altından geçerse çocuğunun çok kuvvetli, adeta pehlivan olacağın inancı vardır (K.27, K.28).
- Doğuma yakın anası eşeğe binerse çocuğunun aptal ve tembel olacağına hükmedilir (K.28).
- Ağzı tatsızken (aş ermede) kadın tesadüfen bir çirkin adam, deve, tavşan gibi şeyler görürse çocuğu çirkin olur (K.15, K.22).
- Hamile bir kadın rüyasında koyun görürse çocuğu uslu olur. Buğday ve at görürse çocuğunun rızkının bol ve kahraman olacağına inanılır (K.18, K.24).
- Doğacak kız çocukların halasına, oğlanların ise dayısına çekeceği inancı vardır (K.2, K.6, K.8, K.12, K.15, K.21, K.22, K.23, K.24, K.26, K.27). Buna dair bir de atasözü söylenmiştir.

Kadın gerek bey doğura!

Beyin dayısı yiğit ola!

Kaynaklarda geçen eski bir inanişaya göre doğan çocuk bir zar içinde sarılı doğarsa buna “gömlekli uşak” derler. Ki bu çocuğun öksüz kalacağına işarettir (Yalgın,1993:64-65).

- Doğumu geciken kadına hamurdan deve yapılıp pişirilir ve yedirilir (K.22, K.27).
- Çocuğun düşmesini engellemek için yılanın çiğnediği bir besin çiğnenme esnasında alınır ve kadının beline bağlanır. Böylece çocuk düşmesi engellenir (K.18).

2.1.1.4. Aşerme

Hamile olan kadının canı vakitli vakitsiz yiyecek şeyler ister, buna aşerme dönemi denmektedir (Artun,2012:158). Kadın halk deyişimiyle “aşerme” aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesnelere ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Bu türden şeyler fizyolojik bakımdan kadının bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilir ya da içilirken, öte yandan bilinçaltında yatan ve analogik (benzetmeli) büyümenin etkisiyle de yeğlenmektedir (Örnek,2000:134).

Aşermeyle ilgili Anadolu'daki uygulamalar şu şekildedir:

Halk arasında aşerme adıyla bilinen sözcüğün aslı “aş yerme” şeklinde olup, yiyecek şeylerden tiksilmek demektir. Aşerme hamileliğin belirli dönemlerinde gebe kadında görülen bir durumdur (Artun,2012:158).

Samsun yöresinde hamile kadın aşerdiği dönemlerde ciğer, çilek, zeytin, salça ve nar gibi yiyeceklerden yedikten sonra ellerini yıkamadan yüzüne ya da vücudunun herhangi bir yerine değdirirse, doğacak çocuğunun da vücudunun aynı yerinde yediği yiyeceğin rengine benzer bir iz oluşacağına inanılır.

Erzurum'da aşerme “yerikleme” olarak ifade edilmektedir ve orada da aşerme ile ilgili inançlar oluşmuştur. Örneğin aşerme döneminde muşmula yiyen kadının çocuğunun kıllı olacağına inanılır. Ayva yiyenin çocuğunun güzel; nar yiyenin çocuğunun yanaklarının kırmızı; ekşi pestil yiyenin ise çocuğunun esmer olacağına inanılır.

Eskişehir'de aşerme döneminden doğuma kadar bazı şeyleri yemenin doğru olmadığına inanılır. Tavşan eti, balık, hayvan dili, kelle, tuz, baharat, kuru fasulye ve gaz yapan yiyecekler gibi. Bunun yanında çocuğun iyi beslenip gelişmesi için hamile kadının beslenmesine önem verilir. Özellikle etli yemekler, süt, yoğurt, yumurta, sebze, meyve, tatlı, istediği her şey yedirilir (Artun,2012:159-160).

Erdemli ve çevresinde aşeren kadınla ilgili inanış ve pratiklerden bazıları şunlardır:

- Aşerme döneminde olan bir kadına her türlü yiyecek kötü kokar (K.18, K.21, K.22, K.24).
- Aşerme dönemindeki kadın kokuya karşı hassas olduğundan mutfağa giremez ve yemekleri başkaları yapar (K.18, K.21, K.24, K.27, K.28).
- Aşeren kadının midesi bulanır, başı döner (K.9, K.21, K.22, K.24, K.27, K.28, K.29).
- Hamile bir kadın ekşi yerse kız çocuk olacağına inanılır (K.6, K.12, K.15, K.18, K.28).

- Hamile bir kadın tatlı yerse erkek çocuk olacağına inanılır (K.6, K.9, K.12, K.18, K.22, K.27, K.28).
- Hamile bir kadın canı çektiği yiyeceği yiyemezse doğacak bebeğin organlarından birinin eksik olacağına inanılır (K.21, K.27, K.28).
- Hamile bir kadın canı çektiği yiyeceği yemezse doğacak bebeğin vücudunda o yiyeceğin lekesinin olacağına inanılır (K.22, K.27).

Erdemli’de aşeren kadının mutfağa girmemesine özen gösterilir. Hamile kadın bu dönemde kokuya hassas olduğundan yemeklerden etkilenir. Bu amaçla hamilelik döneminde gebe kadının yemek yapma, ev işi gibi ihtiyaçlarına yardımcı olmak için bir genç kız veya kadın görevlendirilir. Ayrıca hamile kadının canı ne çekerse hemen temin edilmeye çalışılır.

2.1.1.5. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini

Gebelik sırasında önemli bir nokta da doğacak çocuğun cinsiyeti konusudur. Anne ve babanın erkek ya da kız çocuğu istemesinin dışında, belki onlardan da çok, kişinin bağlı bulunduğu ailenin, grubun, cemaatin ya da toplumun isteği ağırlığını hissettirmektedir. Geleneksel kültürümüzde erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü düşünülürse, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır (Örnek,2000:136).

Toplumda kız çocuğunun daha hayırlı olduğu söylenmekte ancak yine de erkek çocuk isteği ağır basmaktadır. Bu durum “Kız el aşıdır, elin ocağını tütürür.” biçiminde ifade edilmektedir. Gebelik sırasında bebeğin kız mı erkek mi olacağı merakı üzerine gebe kadının fizikî değişiklikleri gözlenir ve bazı pratikler uygulanarak tahmine çalışılır (Artun,2012:160).

Bebeğinin cinsiyetinin tayini ile ilgili Anadolu’daki uygulamalar şu şekildedir:

Doğum öncesi çocuğun cinsiyetini tayin etmede rüyaların rolü olduğuna inanılır. Erzurum'da rüyasında armut gören kadının erkek, elma görenin kız çocuğu olacağına; Kars yöresinde, rüyasında kama, bıçak veya kılıç gören baba veya annenin erkek çocuk, gül görenlerin ise kız çocuğu olacağına inanılır. Hamile kadına haber vermeden, oturacağı yerlerden birine makas, diğerine bıçak konur. Anne adayının oturduğu yere göre çocuğun cinsiyetinin oradaki nesneyle alakalı olacağı düşünülür. Tekirdağ'da bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için ateşe tavuk ödü atılır. Öd patlarsa oğlan, patlamazsa kız olacağına inanılır. Zile'de kadın hamile kaldığında, kocası kadının karnına elini koyarak üç kez özel duasını okursa çocuğun altı aylık kız olsa da oğlana dönüşeceğine inanılır. Osmaniye Düziçi'nde hamile kadının ebesini değiştirmesi durumunda doğacak çocuğun cinsiyetinin de değişeceğine inanılır (Artun,2012:161-162).

Erdemli ve çevresinde hamile kadının görüntüsünden, davranışından, sancının geliş şeklinden çocuğun cinsiyeti hakkında yorumlar yapılmaktadır. Bunlardan tespit edilebilen âdet ve inanmalar şunlardır:

- Kadının karnı sivri, kalçaları küçük olursa oğlan doğurur; ancak karnı yana büyür ve kalçaları da genişlerse kız doğurur (K.21, K.22, K.27).
- Kadının karnı yukarıda olursa kız, aşağıda olursa erkek çocuk doğurur (K.27, K.28).
- Hamile kadının yüzü lekelenirse doğacak çocuk erkek, güzelleşirse kız olur (K.21, K.28).
- Hamile kadının doğum sancısı başladığında sancı belden gelirse oğlan, kasıktan gelirse kız çocuğu olur (K.22, K.28).
- Kadın oturup kalkarken zorlanıyorsa kızı, rahat hareket ediyorsa oğlu olur. Kadının hamileliği ağır ise kız, hafif ise oğlan doğurur (K.8).

- Kadınının karnı yassı olursa kız, yuvarlak olursa oğlan doğurur. Oğlan çocuğa hamile olan kadının göğsünden karnına doğru kara lekeler oluşur (K.24).
- Kadın hamilelik döneminde çok sinirli davranıyorsa kız, sakinse erkek doğurur (K.31, K.32).
- Oğlan karında, kız kasıkta olur. Bunu için kız doğururken kasık ağrır, oğlan doğururken bel ağrır. Kız doğacaksa hemen kan görünür (K.22, K.28).
- Aşerme döneminde kadının canı ekşi yiyecekleri isterse kız çocuğu, tatlı yiyecekleri isterse oğlan çocuğu olur (K.22, K.24, K.28, K.31).

Erdemli'de gebe kadının yeme-içmesinden, vücut şeklinden, vücuttaki fiziki değişikliklerden ya da tutum ve davranışlarından yola çıkılarak bebeğin cinsiyeti hakkında fikir yürütülür. Günümüzde özellikle gebeliğin ilerleyen aylarında doktora başvurarak bebeğin cinsiyetini öğrenmek yaygınlaşmıştır.

2.1.2. Doğum Sırası

Kadınların doğum sırasında güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmalarını sağlamak için bir dizi çarenin, inancın, uygulamanın da doğum olayı çevresinde kümелendiğini görüyoruz.

2.1.2.1. Doğum Hazırlıkları ve Doğum

Kadının doğum sırasında güçlüklerini gidermek, kolay doğum yapmasının sağlamak amacıyla bir dizi uygulama yapılır. Dokuz aydır anne ve çevresi sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelmesi ve doğumun sağlıklı olması için çaba harcamışlardır. Gebeliğin ilk gününden itibaren bebek için başlayan hazırlıklar artık tamamlanmıştır. Doğacak çocuk ilk torunsa her iki tarafın ailesi de hazırlıklara büyük önem verir. Çocuğun giyeceklerinden, yatacağı yere kadar pek çok şey doğumdan önce hazırlanır.

Doğumun kolay geçmesi için eski Türk topluluklarında da birtakım pratikler uygulanmıştır. Altaylı boylarda ve Kırgızlarda doğum saati yaklaşınca, oba yahut oymak kadınları lohusanın evine toplanırlar. Tecrübe görmüş bir kadın ebe (ineci) vazifesini görür. Çadırın tam orta yerine bir direk yerleştirilerek doğum yapacak kadına bir organ bağlarlar. Bu organın bir ucu duvara bağlanıp lohusanın koltukları altından geçirilir. Kadın çok ıstırap çekmeye başlarsa albastı yahut al karısı denilen kötü ruhun lohusaya musallat olduğuna hükmederler. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler de toplanır “hay huy!” diye haykırmaya başlarlar, tüfek ile havaya ateş ederler (İnan,2013:168-169).

Erzurum’da doğumun nerede ve nasıl yapılacağı iki ay öncesinden kararlaştırılır. Köylerde veya merkeze uzak yerleşim yerlerinde doğum köy ebesi veya sağlık ocağının ebesine yaptırılır. Tekirdağ’da doğum sırasında, çocuk çabuk doğsun diye teneke çalınır. Doğum zamanı doğuma yardımcı olacakların dışında kimseye haber verilmez; aksi halde annenin çok acı duyacağına inanılır. Osmaniye bölgesinde eskiden doğum kışa denk gelecekse yaz aylarında toprak ayarlanır, elenen toprak çuvallara konup evin bir köşesinde bekletilirdi. Elenen toprak ısıtılarak doğum yapan kadının acılarının dindirilmesinde ve yeni doğan çocuğun altına serilmesinde kullanılırdı (Artun,2012:165).

Erdemli ilçesinde doğumlar son yıllara kadar genellikle evde ve ara ebesinin kontrolünde olmuştur. Son yıllarda doğumlar çoğunlukla hastanelerde olmakla birlikte kısmen köylerde evde gerçekleşmektedir. Eğer doğumun köyde yaptırılması gerekiyorsa ara ebesi çağrılmaktadır.

Erdemli’de doğumla ilgili pratiklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Köy ebelerine “ebe kadın, ara ebesi” gibi adlar verilmektedir (K.18, K.22, K.24, K.27, 28).

- Kadının doğum yapacağı odada ebenin dışında iki veya üç kişi bulunur. Kız çocuklar doğum odasına alınmaz (kadının yüzündeki çivitler² kızın yüzünde çıkmasın diye). Geçmişte köy ebeleri doğumu “oturarak” “diz üstü oturarak” yaptırırken; günümüzde hastayı yatağa yatırarak yaptırmaktadırlar (K.21, K.28). Çocuk doğurtmaya “yerden kaldırtma” da denir (K.21). Yörede hamile kadının doğumunun kolay olması için birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan bazıları şunlardır:
- Doğum yapacak kadın bir kilim parçasının üzerine yatırılır, daha sonra kilimin uçlarından tutularak kilim sallanır (K.15).
- Kadının saçları çözülür (öğürerek doğumu kolaylaştırmak için) , saçı ağzına sokulur (K.18, K.24, K.27).
- Kadına süpürge teptirilir, dağ otlarının çiçeğinin suyu içirilir (K.22, K.28).
- Kadının saçındaki belikler çözülür, düğmeleri açılır (K.18, K.22, K.24, K.27, K.28, K.29).
- Kadın koltuk altlarından tutularak gezdirilir, saçları çözülür, kadının karnı yağlanır, beline çökülür(K.22, K.24, K.27).
- Hamile kadın doğum yaptığı anda, yüzündeki lekelerin geçmesi amacıyla, saçıyla yüzünü siler (K.22, K.27).
- Doğan çocuk kız ise yüzüne ve yanaklarına güzel olsun, yanakları al al olsun diye annenin kanından sürülür (K.21, K.27).
- Çocuktan sonra gelen sona yörede “eş” denilmektedir. Eş çabuk düşün diye kadın gezdirilir, koltuk altlarından tutup silkelenir (K.22, K.27).

---

² Gebe kadınların yüz ve vücudunda olan leke.

- Çocuğun doğduğu haberi başta babası olmak üzere, dedelerine ve yakın akrabalarına duyurulur. Babasına bu olayı ilk müjdeleyen kişiye baba, hediye alır (K.8, K.15).
- Çocuk doğduğu anda ağlamazsa çocuğun burnu sıkılır, ayaklarından tutularak ters çevrilir ve sallanır. Doğduğunda ağlamayan çocuğun saf olduğuna inanılır (K.21, K.22).
- Doğum sonrası ebeye bir bohça verilir. Bu bohçanın içine şalvarlık, yazma, çorap ve havlu konur. Bunların dışında bir kalıp sabun ve kına verilir (K.21, K.22, K.27).
- Çocuğu kundaklamaya “belemek” denir. Kız ve erkek çocukların kundaklaması aynı olur. Çocuk yaklaşık bir yaşına kadar kundaklanır. Geçmişte çocuk toprakla kundaklanırken, günümüzde bu uygulama tamamen kaybolmuştur (K.21, K.24, K.27 K.28).
- Çocuk doğduğunda, ilk olarak çocuğa şekerli su verilir. Doğum yapan kadına ise kaynar, boz bulamaç veya irmik bulamacı içirilir (K.21, K.22, K.27, K.28).
Yörede yeni doğum yapan kadının sütünün bol olması için de birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:
- Yağlı-ballı³, ciğer ve taze tereyağı yer. Kadın kansız ise et haşlaması yer (K.21, K.22).
- Kavurğa, soğan yer, şekerli su içer (K.21, K.22, K.24, K.27).
- Çocuğun boynunun dirençli olması için kadın, hayvanın boyun kısmındaki etin haşlamasını yer (K.22, K.27).

---

³ Yeni doğum yapmış kadının sütünün bol olması için hazırlanan, tereyağının içine pekmez karıştırılarak ve üzerine kırmızı biber ekilerek hazırlanan bir yiyecek.

Kırlama yapıncaya kadar doğum yapan kadın, kırk gün boyunca eşiyle birlikte olmaz. Zaten kırk gün boyunca kadının kanaması ve akıntısı devam eder. Doğum yapan kadın için, doğum yapmadan önce ayrı bir yatak hazırlanır. Beşik de kadının yakınına konur. Beşikteki döşeğin altına çocuğu al basmaması için ayna, makas gibi çeşitli eşyalar konur. Kadın doğum sonrası kanaması kesilinceye kadar bu yatakta yatar (K.21, K.22, K.24, K.27, K.28).

Erdemli ve çevresinde doğumun kolay geçmesi için birtakım pratikler uygulanmaktadır. Bu uygulamaların çoğu doğum yapacak kadını ferahlatmak, güçlükleri gidermek ve fizikî olarak acısını azaltmaya yönelik uygulamalardır. Yine çocuğun fizikî görüntüsün kusursuz olması ve ahlakî birtakım zaaflarının olmaması için de anne kanından çocuğun yüzüne sürülmesi, saf olmaması için çocuğun ağlatılması gözlenen pratiklerdendir.

2.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Doğumdan sonra çocuğun eşine ve göbeğine de ayrı bir özen gösterilir. Doğan çocuğun bir parçası kabul edilen eş (son), uygun bir yere gömülür. Göbeği de aynı şekilde çeşitli uygulamalara tabi tutulur.

Kadının hamileliği süresince yiyip içtiklerinin, gördüklerinin ve belirli davranışlarının doğacak çocuğu olumlu ya da olumsuz etkileyeceği inancı, çocuğun göbeği için de geçerlidir. Bununla ilgili uygulamaların çocuğun geleceğini, mesleğini etkileyeceğine inanılmaktadır (Çıblak,2005:170-171).

Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı olduğu gibi, çocukla göbeği ve eşi ya da sonu arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir (Örnek,2000:142).

Samsun'da bebekler dünyaya geldikten sonra göbeği tekbirle kesilir. Tekirdağ'da ise bebek doğunca yıkanır, teri kokmasın diye tuzlanır. Ebenin bebeği yıkadığı suya para atılır (Artun,2012:167). Silifke'de okusun iyi bir mesleği olsun diye okul bahçesine gömülür, toplum içine karışması yani sosyal bir insan olması için kalabalık yerlere gömülür (Ağcalar,2009:51).

Erdemli'de ve çevresinde çocuğun tuzlanması, yıkanması ve göbeği ile ilgili inanış ve pratikler şöyledir:

- Yeni doğan bebek ilk önce ılık ve sabunlu suyla yıkanır. Bebeği yıkama işi bazen doğduğu gün bazen de bir gün sonra yapılmaktadır. Yıkama işi bitince çocuğun üzerine tuzlu-ballı su dökülür ve çocuk o şekilde belenir. Doğumdan sonra iki – üç gün içinde çocuğun vücudu tuzlanır ve bir gün boyunca tuzlu kalır. Böylece çocuğun teninin ileriki yıllarda kokması ve pişik olması önlenmiş olur. Bir gün sonra çocuk tekrar tuzlu su ile yıkanır, gözlerine sürme çekilir ve kundaklanır. Çocuğun üzerine al basmaması için daima kırmızı yazma örtülür. On beş gün sonra kına, süt, şeker, tuz ve yedi çeşit baharat karıştırılarak çocuğun her tarafına sürülür. Çocuk birkaç saat öyle kalır daha sonra yıkanarak belenir. Bu işlemin on beş gün sonra yapılmasının sebebi ise çocukta sarılık, yürük, kızamık gibi hastalıklar varsa bu süre içinde anlaşılabilmesidir (K.22, K.27, K.28).
- Yörede kız ve erkek çocuğun göbeği aynı şekilde kesilir. Dört parmak çocuktan tarafa ölçülür, ipe üç defa sıkıca bağlanır, dört parmak daha ölçülüp jilette kesilir. Çocuğun göbeğini kesen kişi, ona bir elbise alır (K.15, K.22, K.27).

- Çocuğun göbeği düştüğü zaman da birtakım uygulamalar vardır. Çocuk ileriki yaşamında okusun, hoca olsun diye göbeği kitabın içine konur (K.24, K.27).
- Kız olursa iyi dikiş yapsın diye göbeği dikiş makinesine bağlanır (K.21).
- Çocuğun göbeği yakasına bağlanır. Namazlı abdestli bir kişi olsun diye caminin duvarına konur (K.24, K.28).
- Çocuk ileride hayvancılıkla uğraşsın diye hayvanların boynuzuna bağlanır. Kız çocuğun göbeği uzak bir yerden evlenmesin diye sandığa veya bohçaya konur (K.21, K.22).
- Kız olursa göbeği yüklüğe atılır veya esvap çuvalının kulpuna bağlanır (K.27, K.28).

Erdemli’de doğumdan sonra yapılan yıkama, tuzlama işlemi çocuğun terinin kokmaması, vücudunun dinç olması ve pişik olmaması amacına yöneliktir. Doğumdan sonra bebeğin eşine ve göbeğine de ayrı bir özen gösterilir. İlerde arzu edilen huy veya mesleğe göre göbekte ilgili bazı uygulamalar yapılmaktadır.

2.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrası dönem, çocuğun hayata geçişinin sağlandığı, varlığının kutlandığı ve kutsandığı bir zaman dilimini ifade eder. Bu süreç bünyesinde annenin bakımı ve sağlıklı bir şekilde lohusalık dönemini tamamlaması için yapılan pratikler ile çocuğun gelişim sürecinin iyi bir şekilde idare edilmesi için yapılan uygulamaları barındırmaktadır. Bu dönemde anne ve bebek için yapılan özel törenler bulunmaktadır. Yapılan bu törenlerin temelinde anne ve bebeğini kötü güçlere karşı korumak, sağlıklı bir şekilde hayata adapte olmalarını sağlama amaçları bulunmaktadır.

2.1.3.1. Lohusalık ve Albasması

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “loğusa”, “loğsa”, “doğazkesen”, “emzikli”, “nevse” gibi adlar verilir (Örnek,2000:143). Lohusanın olumsuzluklardan etkilenmemesi, kutlanması ile ilgili birçok inanç ve pratik vardır. Lohusalık dönemi doğumdan sonraki kırk günü kapsar. Bu dönemde kadın her türlü dış etkiye açık olduğundan dolayı bu dönemde kaçınmalar önemlidir. Lohusanın mezarı kırk gün açıktır, ifadesiyle kadının bu dönemde her türlü hastalığa açık olduğu anlatılmaktadır.

Doğumdan sonra lohusanın yatakta kalması, dinlenmesi istenir. Bu süre üç gün veya bir hafta olabileceği gibi kimi yerlerde yirmi gün de olabilir. Doğum zor olmuşsa veya lohusaya bakacak yakınları varsa bu süre uzun olur. Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir ve dinlenmesi için yardımcı olurlar. Lohusaya yatakta kaldığı süre içinde özel bakım uygulanır. Yemesine, içmesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün bir an önce gelmesi ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır.(Başçetinçelik,2009:59).

Halk kültüründe yer eden diğer bir önemli kavram da “albasması”dır. Kişi uykudayken üzerine cin olduğu düşünülen bir ağırlın çökmesine albasması denir. Özellikle doğum yapmış lohusa kadınların ilk günlerde maruz kalacağı bir sıkıntı hali, ateşli bir hastalık olarak tanımlanır. Eski Türklerden günümüze kadar “albastı, alkarısı, al, albıs, almış” gibi çeşitli isimlerle anılan ve lohusaya musallat olduğuna inanılan bir kötü ruh hakkında bütün Türk topluluklarında aynı inanmalar mevcuttur. Bunlara göre yalnız kalan lohusanın yanına peri kızları gelerek, ciğerini alır giderlermiş ve bu suretle lohusayı albasarmış, bu ruh lohusanın ciğerini alıp suya bırakırsa lohusa ölmüş. İnanışlarda; al basması tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar. Bunun

içindir ki loğusa yatakta iken başına kırmızı kurdeleli altın takarlar, loğusaya kırmızı şeker götürürler (İnan,2013:171).

Erdemli yöresinde yeni doğum yapan kadına “lohusa” veya “kırklı” denir. Kırklı kadın ve çocuk, kırk gün boyunca zayıftır, onları bu süre içinde al basabilir. Hatta yörede “ İlk kırk gün toprak ağzını açar.” şeklinde bir inanış da vardır (K.27). Kırklı kadın ve çocuğu al basmaması için birtakım önlemler alınmakta ve değişik uygulamalar yapılmaktadır.

Erdemli ve çevresinde lohusa kadınla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Kırklı kadın ve bebek, kırk gün dışarı çıkmazlar ve mümkünse evde yalnız bırakılmazlar. Evinden çıkarsa bile fazla uzaklaşmaz. Kırklı kadını ve çocuğu albasıması için evin giriş kapısındaki paspasın altına bıçak konur (K.22, K.24, K.27).
- Çocuğu albasıması için çocuğun yastığının altına bıçak, çuvaldız, makas, ayna, ekmek ufağı, soğan, süpürge çöpü, silah, Kuran-ı Kerim, çocuğun babasının elbisesi konur (K.27, K.28).
- Beşiğe ayna asılır. Kırklı kadının evine, yeni al elbise giyen, çocuk sahibi olamayan ve çocuğu ölen kadınlar gelmez (K.27).
- Kırklı kadın başına “kırmızı yazma” örter (K.21, K.22, K.31, 32)
- Kırklı çocuğun üzerine al yazma örtülür (K.21, K.27).
- Çocuk kırklı iken eve gelen undan ekmek yapılacağında, çocuğun yüzüne undan biraz sürülür (K.27).
- Çok önceleri kırklı çocuğun bulunduğu köyde, gelin alayı kırklı çocuğun bulunduğu evin yanından geçerse, çocuğu al basmaması için gelinin kucağına verilir, daha sonra geri alınır. Aynı biçimde cenaze olduğunda da çocuk

cenazenin (tabutun) önünden geçirilir. Kırklı kadının başucunda geceleri ışık (mum, gaz lambası) yakılır. Kırklı çocuğu veya kadını al basması durumunda hastalanarak kısa zamanda ölür (K.27, K.28).

Albasması toplumda üremenin ve çoğalmanın düşmanı olan, kişiye çeşitli şekillerde musallat olan bir ruh şeklinde düşünülmüştür. Albasmasına karşı alınan önlemlere bakıldığında bebeğin bulunduğu odada bıçak, çuvaldız, makas gibi metal nesnelerin bulundurulması Türk gelenekleri ile ilgiliyken; bebeğin yastığının altına Kuran-ı Kerim konması İslamî inanışın bir yansımasıdır. Bu uygulamalar da İslamî inanışla eski Türk geleneklerinin iç içe geçtiğini gösterir.

2.1.3.2. Kırk Basması

Lohusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” gibi adlar vermektedir. Annenin ve çocuğunun bu süre içerisinde hastalanmamaları, yani kırk basmaya uğramamaları için başvurulan önlem ve çareler vardır (Örnek,2000:146).

Anadolu’da anne ve çocuğu kırk içinde çeşitli hastalıklardan korumak için uygulanan âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır: Yeni doğan çocuğun yüzü yakınlarından başkasına kırkı çıkıncaya kadar gösterilmez. Çocuğun bezi dışarı asılmaz. Gece dışarıdan gelenler lohusanın ve çocuğun yanına alınmaz. Lohusanın bulunduğu odaya ateş konur. Kırklıyken bir araya gelen iki kadın boncuk değiştirir (Artun, 2012:177).

Çalışma yaptığımız Erdemli’de bu hastalığa yaygın olarak “kırk basması” denmektedir. Yeni doğum yapmış kadın ve yeni doğan bebek kırk gün boyunca tehlikelere açık durumdadırlar. Nasıl olduğu tanımlanamayan kötü bir ruhun bu kırk gün boyunca anne ve çocuğa zarar vermemesi için bazı uygulamalar yapılmaktadır.

Erdemli ve çevresinde kırk basmasına birçok şey sebep olabilir. Bunlar:

- Kırk basması, yörede çocuğun huzursuz olması, sürekli ağlaması, kilo almaması ve gelişmemesi şeklinde bilinmektedir (K.8, K.9, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.28, K.29, K.32, K.33).
- Lohusa kadınlar birbirini ziyaret ederse kırk basması olur ki buna “kıyılık” denir. Bundan sakınmak için bir ağacın kökü kazılır. Çocuk kökteki dalın altından geçirilir (K.21, K.22, K.31).
- Bebeğin başucunda bir cüz kesesi veya Kuran-ı Kerim bulundurulur (K.22, K.24, K.29, K.32).
- Çocuğa muska veya nazar boncuğu takılır (K.18, K.21, K.24, K.29, K.31, K.32, K.33).
- Lohusa kadın kırk gün boyunca zarurî haller dışında evden çıkmamaya özen gösterir (K.22, K.24, K.29, K.32).
- Lohusa kadına cenaze alayı veya mezarlık gibi ölümü çağrıştıran şeyler gösterilmez (K.22, K.24, K.29, K.32).

Erdemli’de kırk basması ile ilgili uygulamalara baktığımızda Anadolu’daki diğer yerlerle paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Bu uygulamalar içerisinde hocaya okutma, muska yazdırma gibi İslamî öğelerin yanı sıra; lohusalı kadını ve çocuğu kötü ruhların etkisinden korumak için bazı mekânlara yaklaştırmama gibi İslam öncesi inançların da varlığını sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

2.1.3.3. Kırklama

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuğun birçok tehlikeye karşı savunmasız olduğuna inanılır ve bu zararlı etkilerden çeşitli uygulamalarla korunmaya çalışılır.

Çocuğun kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama denir. Bu uygulama bölgelere göre değişiklikler gösterir. Buna kırk hamamı da denmektedir. Kırklama, lohusa ile çocuğu gebeliğin ve lohusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan bir pratiktir. Doğum yapan kadının kirli ve cünüp olduğu için kötülükleri davet edeceğine inanılmaktadır. Kırklama âdeti suyun kutsiyetinden yararlanıp, manevî pisliklerden arınmadır (Artun,2012:178).

Kırklama ile ilgili Anadolu'daki uygulamalar şu şekildedir:

Mersin'deki Tahtacı oymakları arasında anne ile çocuğunun doğumdan itibaren kırk gün mezarının açık olacağına yani hastalıklara, zararlı etkilere karşı zayıf ve hassas oldukları için yaşamlarını kaybedeceklerine dair yaygın bir inanış vardır. Bu tür olumsuz bir olayın yaşanmaması için kırklı kadın ve çocuğu kırk gün evden çıkarılmaz. Zorunlu hallerde ölü evine, düğüne vb. yerlere gidilmemesine; akarsudan geçilmemesine dikkat edilir. Akarsudan geçilirken cin, şeytan vb. olağanüstü kötü varlıkların anne ve çocuğa musallat olacağına inanılır ve böyle yerlerden geçilirken suya bozuk para türünden bir arılık atılması gerekir (Çıblak,2005:174).

Bu tür genel inanç ve pratiklerin yanında kırk gün içerisinde yapılan belirli uygulamalar ve kırklama işlemleri de vardır. Bunlardan birincisi doğumdan bir hafta çocuğun ballanması geleneğidir. Daha sonra yirminci ve kırkıncı günlerde de kırklama işlemi yapılır. (Çıblak,2005:174).

Türkmen aşiretlerinde lohusanın kırkı çıkarken çocuk ve anası güzelce yıkatılır. Çocuk yıkandıktan sonra, vücudu bir eşek veya bir tazı çuluyula sarılır; tazı çuluyula sarılan çocuklar yaman, eşek çuluyula sarılan çocuklar uysal olur. Çoğunlukla erkek çocuklara tazı, kız çocuklarına eşek çulu kullanmak âdettir (Yalman,1993:28).

Erdemli ve çevresinde kırklama ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Erdemli köylerinde kırklama büyük bir titizlikle yapılmaktadır. Çocuğun doğumundan bir gün sonra, anne veya onun istediği bir kişi kırk tane küçük taş toplayarak bir beze koyar. Bu bez çocuğun ve annenin kırk gün boyunca yıkanacağı güğümün içine konur. Çocuk kırkı çıkıncaya kadar bu güğümdeki su ile yıkanır. Bu güğümün içine kırk taşın yanı sıra çeşit çeşit çiçek, bir altın veya gümüş (genellikle yüzük) atılır. Çocuğun kırk taşını toplayan (sayan) kimse önemlidir. Çünkü kırk taşını kim saymışsa çocuğun ileriki yıllarda huy yönünden ona benzeyeceğine inanılır. Çocuk haftada bir güğümdeki bu suyla banyo yaptırılır. Kırkıncı gün güğümdeki suyla çocuk kırklandıktan sonra kırk kaşık su ölçülerek çocuğun üzerine dökülür, daha sonra anne ve evdeki diğer kişiler o suyla yıkanır. Evdeki yorgan kılıfları, nevresimler, örtüler vb. eşyalar da o suyla yıkanır. Daha sonra güğümde bulunan bu kırk taş toprağa gömülür (K.27, K.28).
- Kırklı çocuk zayıf olduğu için ona istemeden de olsa nazar değebilir. Bunun için eve gelen kişi parmağını tükürüğüne değirip, çocuğun dudağına sürer. Çocuğa nazar değmesin diye “çirkin çocuk” denilerek sevilir. Ayrıca boyu uzamaz düşüncesiyle uyuyan çocuğun üzerinden geçilmez (K.21, K.22, K.28).
- Çocuğun ilk bezi, çocuk ahlaksız olmasın diye evdeki çul veya halının altına konur. Bu bez çocuğun kırkı çıkıncaya kadar orada durur. Çocuğun vücudunda herhangi bir yara oluşursa, ilk bezi ile o yaralar silinir; kadının da doğumdan sonra yüzünde leke kalmışsa yüzünü yine o bez ile siler. Çocuğun kırkı çıkınca bu bez toprağa gömülür. Böyle yapıldığı takdirde çocuğun iyi huylu, terbiyeli olacağına inanılır. Ayrıca çocuğun bezleri kırkı çıkıncaya kadar yıkandıktan

sonra dışarıya asılmaz; asılsa bile geceleri dışarıda bırakılmaz. Çocuğun bezi yıldızlara gösterilmez (K.22, K.27).

Değerlendirme

Kırklama, çocuğun doğumundan itibaren kırk gün geçtikten sonra yıkanması işlemidir. Bu kırk gün boyunca anne ve çocuk hassas bir süreçten geçer ve anne ile çocuğa herhangi bir zarar erişmemesi için çeşitli önlemler alınır. Erdemli’de çocuğun kırklama taşlarını toplayan kişi çok önemlidir. Çünkü çocuğun huy olarak kırk taşını toplayan kişiye benzeyeceğine inanılır.

2.1.3.4. Ad Koyma

Geleneksel kesimde yeni doğan çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Çocuğa ad koyma sıradan bir olay olmadığı için bu iş küçük çapta da olsa, kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir (Örnek,2000:149).

Ad koyma ile ilgili Anadolu’daki uygulamalar şu şekildedir:

Ad, “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir.” Onun için yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir (Örnek,2000:148).

Her Türk boyunun kendi lehçesi ile verdiği kız ya da erkek adlarının sayısı yüz binlercedir. Hunlardan, Kök Türklerden, Uygurlardan, Kıpçak/Kumanlardan vb. Türk boylarından günümüze ulaşabilenleri sayısı oldukça fazladır. Büyük Macar Tarihçi ve Türkoloğu Laszló Rásonyi’nin “Tarihte Türklük” adlı eseri ile özellikle Kuman kişi adları

üzerine yazdığı makaleler birer adbilim (onomastik) kaynakçasıdır. Türk kişi adları gerçekten hem güzel hem anlamlı hem de estetikdir. Söylenişleri ile birlikte müzikalitesi de çekicidir (Gülensoy,2012:5).

Erdemli’de çocuğa ad koymayla ilgili şunlar yapılmaktadır:

- Çocuğa, doğduktan iki veya üç gün sonra isim verilir (K.4, K.6, K.11, K.12, K.13, K.15, K.18, K.19, K.21, K.23, K.25, K.30, K.32, K.34, K.35, K.36, K.37).
- Çocuğa ismi genellikle evin yaşlısı veya köyün imamı verir (K.4, K.6, K.11, K.12, K.13, K.20, K.21 K.25, K.26, K.30, K.33, K.35).
- Çocuğa ismi verecek kişi önce abdest alır. Daha sonra çocuğu kucağına alarak kıbleye döner ve çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okuyarak üç defa adını söyler. Çocuğa isim veren “Adını ben verdim, yaşını Allah versin.” der (K.5, K.6, K.7, K.11, K.32, K.33).
- Çocuğa isim verilirken genellikle dedesinin, ebesinin, teyzesinin, halasının, amcasının ismi verilir. Özellikle ebesinin ve dedesinin adı ailenin ilk çocuğuna verilmesi beklenir. Hatta çiftlerin, çocuğa anne veya babasının ismini vermediğinde aile içinde dargınlıkların yaşandığı görülür. Adı verilen kişi çocuğa para, altın veya çeşitli hediyeler alır. Ölmüş veya yaşlı yakın akrabaların isimleri de öncelikle tercih edilir (K.14, K.22, K.27).
- Önceden doğan çocukları yaşamamış aileler yeni doğan çocuklarına elbise almazlar. Başkalarının getirdiği elbiseleri giydirebilirler (K.22, K.27).

- Son yıllarda terk edilmiş bir gelenek de daha önce doğan çocuğu yaşamayan aile, son doğan çocuğun yaşaması amacıyla içinde Mehmet ismi bulunan yedi aileden birer parça bez alarak bu bezleri birleştirir, elbise diker ve çocuğuna giydirir (K.27).

Erdemli halk kültüründeki ad verme geleneğinde İslamî kültürünün izleri yoğun olarak kendisini hissettirir. Ezan, kamet gibi dinî öğeler eşliğinde verilen adın aile büyüklerinden birinin adı olmasına özen gösterilir. Ayrıca çocuğa ad veren kişi İslamiyet öncesi dönemlerde olduğu gibi ağzı dualı, ulu kişiler arasından seçilir. Günümüzde bu kişi cami imamı veya aile büyüklerinden birisidir.

2.1.3.5. İlk Diş, İlk Tırnak, İlk Saç

Doğumdan sonra çocuğa uygulanan âdet ve inanmaların bir kısmı da ilk dişin çıkmasında ve ilk tırnağın kesilmesinde uygulanır. Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu’da bu törenler; diş buğdayı, diş hediği, diş bulguru gibi adlarla anılır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, tırnaklar kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; oradan aldığı paralar erkekse büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kızsız çeyizine “maya” olarak saklanır (Başçetinçelik,2009:134).

Çocuğun biyolojik bir gelişmesi olan diş çıkarmada uygulanan törenlerde; yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma, dişin sağlam olması istenir. Zile ‘de çocuk bir sepete konur, başından buğday dökülür. Başında kalan buğdaylar ipliğe dizilir. Silifke/Kırtıl’da diş bulguru yapılmayan çocuğun dişlerinin yaşının ilerlemeden çürüyeceğine inanılır. Turgutlu’da çocuğun dişini ilk gören kadın ”diş annesi” olur. Diş annesi çocuğu kucağına alır, başından kaynamış buğday serper. Başında kalan

buğdaylardan yedi tanesi ipliğe dizilir, nazarlık tomarına ilave edilir. Konuklara ikram edilen diş buğdayının içine karıştırılan para kimin kaşığında çıkarsa o kişi çocuğa hediye alır (Başçetinçelik,2009:134-135).

Erdemli ve çevresinde çocuğun diş çıkarmasında, tırnaklarının ve saçının kesilmesinde yapılan uygulamalar şu şekildedir:

- Erdemli yöresinde diş bulguruna “diş hediği, diş börtmesi, hedik” denilmektedir (K.8, K.12, K.15, K.16, K.22, K.23, K.24, K.25, K.26, K.27, K.28, K.30, K.33).
- Çocuğun dişini ilk gören kimse çocuğa bir elbise alır. Çocuğun dişleri çıkmaya başladığında diş bulguru yapılır. Diş bulguru, nohut, fasulye, buğday kaynatılarak yapılır. Bu bulgurdan tabaklara konarak ve üzerine susam dökülerek komşulara dağıtılır. Bulgur gönderilen tabaklar geriye boş gelmez. Bu tabakların içine para, altın, elbise vb. konur. Toplanan para ise çocuk için harcanır. Börtmedeki buğday, nohut ve fasulyeden otuz iki tanesi başa nohut, ortaya buğday ve sona fasulye gelecek şekilde bir ipe dizilir ve çocuğun dişleri sağlam olsun diye çocuğun boynuna asılır (K.22, K.24, K.27).
- Çocuğun ilk dişinin üstten çıkması iyiye yorulmaz. Eğer çocuğun ilk dişi üstten çıkarsa çocuk damdan veya yüksek bir yerden bir savanın üzerine atılır ya da çocuğun ağırlığınca fakir kimselere ekmek dağıtılır (K.27).
- Çocuğun tırnağı ilk olarak kırkı çıktıktan sonra kesilir. Çocuğun tırnağı kesilmeden önce babasının ceketinin cebine para konur ve bebeğin bu parayı çekmesi sağlanır. Yine para kesesinin içine bebeğin eli sokulup zengin olsun diye para aldırılır (K.22, K.27).

- Erkek çocuğun saçı ilk defa kesileceğinde dedesi veya ninesi çocuğa bir hediye alır. Ayrıca çocuğun saçının ileride daha sık olması için tepesinde birazı bırakılır. Kız çocuğunun ilk kesilen saçı ise sandığa konur (K.22, K.27).
- Kız çocuğunun saçı uzun olsun diye başına bir ip dolanır (K.22).

2.2.Sünnet

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden biri de sünnettir. Sünnet sözcüğü Arapça kökenlidir ve terim anlamıyla “işlek yol” demektir. Daha geniş anlamındaysa: Tanrı’nın yoluna ya da insanın âdet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranışı anlatır. Sünnet operasyonu, üreme organının uç tarafını kapayan derinin keskin bir araçla çepeçevre kesilip atılmasından ibarettir. Oldukça yaygın olan bu pratiğin doğuşunun ve ortaya çıkışının nedenlerini açıklamaya çalışan değişik nitelikte görüşler vardır. Pratiğin çok yönlü bir işlevi olması bu konudaki değişik görüşlerin ortaya atılmasına yol açmıştır (Örnek, 2000:172-173).

Erdemli yöresinde, maddi durumu iyi olan aileler, sünnet düğünü düzenlemektedir. Bu törenler son yıllara kadar köylerde evin avlusunda yapılmıştır. Ancak son yıllarda sünnet düğünleri için salonlar da tercih edilmektedir. Sünnet düğünlerinde, diğer düğünlerde yapılan uygulamaların birçoğu (yemek yedirme, hediye getirme, para takma...) yapılır. Yalnız sünnet düğününe katılmaktan, çocuğa hediye vermeye kadar yapılan uygulamaların yaptırımı evlilik törenleri kadar etkili değildir. Hatta sünnet düğünlerinde, evlilik düğünlerinde olduğu gibi, davet amacıyla okuntu adıyla kumaş, havlu, atlet, çorap vb. dağıtılmaz. Günümüzde sünnet düğünlerine davet etme, davetiye kartlarıyla yapılmakta olup 1980’li yıllara kadar köylerde bu iş için sözlü olarak duyurulması yeterli olmuştur.

Erdemli şehir merkezi ve köylerinde sünnetle ilgili şu uygulamalar tespit edilmiştir:

- Sünnet için genelde bahar ayları tercih edilir (K.1, K.3, K.7, K.10, K.13, K.17, K.19, K.20, K.23, K.25, K.26, K.34, K.37).
- Önceki yıllarda sünnet, gerek köylerde gerekse de şehir merkezinde “Kara Abdal” diye tanımlanan gezici sünnetçiler tarafından yapılmıştır. Günümüzde genellikle hastane ortamında doktor tarafından yapılmaktadır (K.11, K.17).
- Sünnet düğünü için yapılan masrafların çoğunu çocuğun babası karşılamaktadır. Ancak maddi durumu iyi olmayan ailelerde sünnet masraflarını çocuğun dedesinin karşıladığı da olmaktadır (K.3, K.5, K.7, K.11).
- Yörede kirvelik önemli bir olay olarak görülmemektedir. Kirve çocuğun yakın akrabalarından olabileceği gibi ailenin komşusu veya yakın dostlarından biri de olabilmektedir. Kirve genelde askerliğini yapmış, evli ve çocuğun babasına yaş ve sosyal statü bakımından denk olan kişilerden seçilir. Ancak sünnet olacak çocuğun mutlaka bir kirvesi olmak zorundadır (K.11, K.16, K.17).
- Çocuğa kirvelik yapacak olan kişi, çocuğun sünnetlik elbisesini, ayakkabısını, saatini ve altınlarını almaktadır. Çocuğun kendine yapılan bütün masrafları kirve karşılar. Bunun karşılığında çocuğun anne ve babası kirveye bir bohça hazırlar ve düğünden sonra verir. Bu bohçada kirve ve hanımına elbiselik kumaş, atlet, havlu gibi hediyeler bulunur (K.11, K.16).

Erdemli yöresinde yapılan sünnet törenleri Anadolu'nun farklı yerlerinde yapılan uygulamalara benzerlik göstermektedir. Geçmişte sünnet için gezici sünnetçiler tercih edilirken günümüzde bu uygulama hastane ortamında yapılmaktadır. Ayrıca kirvelik geleneği Doğu ve Güneydoğu'da olduğu kadar önemsenmemektedir.

2.3. Asker Uğurlama ve Karşılama

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması bir gelenektir. Askerlik, delikanlının askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, şiirlere konu olmasından, ardından ağıt yakılmasından, gönderdiği mektuplara, karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da âdetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur.

Askerlikle ilgili Anadolu'daki uygulamalar şu şekildedir:

Seydişehir'de kadınlar, askere gidecek olan genç için azık olarak yaptıkları çöreği üç parçaya bölmektedirler. Bir parçası kurda kuşa yem olsun diye suya atılır, bir parçası gence yolda yemesi için verilir, bir parçası da gencin gömleklerinden birine sarılarak sandığa konulur. Asker dönüşünde kendisine yedirilir (Ağcalar,2009:70). Ergani'de hocaya muska yazdırılır, asker bunu ya boynuna asar ya da cüzdanında taşır. Yine askere gidecek gence somun ekmek ısırtılıp, dolaba konulur. Ekmeğin zikir yaptığına ve askere dua edip onu koruduğuna inanılır (Akca,2009:54).

Erdemli'de askere uğurlama ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Oğlu askere gidecek olan aile; komşular ve akrabalar tarafından ziyaret edilir. Burada büyükler askerlik anılarını anlatır, askere gidecek delikanlıya gizlice “arılık” denilen bir miktar para (harçlık) verirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13).
- Askere gidecek kişinin ailesi kurban kesip, yemek yapar; komşular ve akrabalar ve özellikle askere gidecek diğer gençler bu yemeğe çağrılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.10, K.11, K.13).

- Kadınlar çörek yapar, askere gidecek her delikanlının çıkınına bir dilim konur (K.3, K.7, K.11, K.13).
- Günümüzde askere gidecek gençler, özellikle köylerde, okulların bahçesinde bir orkestra eşliğinde eğlence tertip edip topluca eğlenmektedirler (K.1, K.2.).
- Eski dönemlerde askere gitmeden bir gün önce köyün mezarlığı ziyaret edilir; gençler ve aileleri önde diğer köylüler arkada olmak üzere askerin bineceği araca kadar yürüyerek gidilir, köy imamının yapacağı toplu duadan sonra asker adayları yolcu edilirdi (K.1, K.3).

Değerlendirme

Doğum hayatın başlangıcı olan evredir. Doğum bu çalışmada doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Doğum olayı etrafında gerçekleştirilen pratikler geçmişten günümüze aktarılarak gelmiştir. Bu pratiklerin bir kısmında eski Türk inançlarının izi görülürken büyük bir kısmında da İslami etkiler göze çarpar. Doğumla ilgili dikkat çeken hususların başında gebe kalamayan kadınla ilgili uygulamalar ve hamile kalan kadının uygulamaları gelir. Çocuk sahibi olmak için yatırlara, türbelere, ziyaretlere gitmek çok eski dönemlerden beri uygulanan bir âdettir. Allah katında saygın bir konumda olduklarına inanılan bu şahısların mezarlarının ziyaret edilmesi “veli kültü “ olarak da bilinir ve bu inancın temelinde eski Türk inançlarından olan “Atalar kültü” vardır. Yine günümüzde kısırlığın bir kusur olduğu ve dolayısıyla kadında aranması gerektiği ön yargısı ortadan kalkmış, tıbbi çarelere aranma yoluna gidilmiştir. Ancak modern tıbbın yetersiz kaldığı durumlarda geleneksel yöntemler yeniden devreye girmektedir. Yine hamileliğin anlaşılıp çocuğun kırkının çıktığı döneme kadar geçen sürede anne ve çocuğa büyük bir titizlikle bakılmaktadır. Bu hassas süreçte muhtemel bir olumsuzluğun yaşanması, gelecek hayatı da etkileyecektir. Yine kırk

rakamının Türklerde kutsal bir sayı oluşu ve kırklamada kullanılan taş unsuru İslam öncesi geleneklerin yansımasıdır. Görüştüğümüz imamlar ve din bilginleri “albasması” veya çocuğun kırkı çıkıncaya kadar yapılan uygulamaların dini bir boyutunun olmadığını ifade etmişlerdir. Bu da bizi İslam öncesi inanç sitemlerine götürmektedir.

Sünnetle ilgili uygulamalara baktığımız zaman, Erdemli’de çok ciddi bir sünnet ve kirvelik uygulamasının olmadığını gözlemledik. Çocuklar aile bireylerinin katılımıyla genelde hastanede sünnet ettirilmekte ve sünnetin akabinde verilen küçük çaplı bir yemekle sünnetin yapıldığı komşulara ve yakın akrabalara duyurulmaktadır.

Doğumla ilgili pratiklerin uygulanma sıklığına baktığımızda bu uygulamaların kente nazaran köylerde daha yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedenleri arasında kırsalda geleneği yaşatmaya gönüllü insanların çoğunlukta olması, aynı sosyal tabakaya mensup insanların bir arada yaşıyor olması ve kitle iletişim araçlarının etkisinin köylerde kentlere oranla çok da hissedilmemesi gibi nedenler yatmaktadır. Ancak televizyonun yaygınlık kazanması ve sağlık hizmetlerinin köylere kadar gitmesi bu pratiklerin uygulanma sahasını daraltmış ve daraltmaya devam edecektir. Sahada yaptığımız gözlemler sonucunda bu inanç ve pratiklerin genç kuşak arasında çok da bilinmediğine ve evrensel uygulamaların daha çok ilgilerini çektiğine şahit olduk. Dolayısıyla bu inanç ve pratikler önümüzdeki yıllarda kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kalacağını söyleyebiliriz.

2.4. Evlenme

Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir. Ailenin toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunduğu kültür tipinin belirli

kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (Örnek,2000:185).

2.4.1. Evlenme Biçimleri

Anadolu'da değişik evlenme biçimlerine rastlanır. Bunlardan kız kaçırma yoluyla yapılan evlilikler önemli bir yer tutar. Kız kaçırma olayındaki evliliklerde kız ya gönüllüdür, isteyerek kaçar ya da gönülsüz olduğu halde, oğlan tarafından kaçarılır. Kimi zaman kıza ait bir şeyin kaçırlması, kız kaçırmakla eş tutulur. Hakkari'de “dezmal” kaçırmayı denilen bu âdete göre; kız çeşmede, yolda ya da evdeyken delikanlı kızın başörtüsünü zorla çözüp kaçarır. Başörtüsü kaçırlan kız gerçekten kaçırlmış sayılır ve oğlan ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır (Başçetinçelik,2009:150).

Erdemli ilçesi halk kültüründe sıkça görülen evlenme biçimleri ise şu şekildedir:

Kız Kaçırma: Erdemli'de son yıllara kadar sık görülen evlenme biçimlerinden biri kız kaçırma. Özellikle düğün yapacak ekonomik yeterliliğe sahip olmayan gençler bu yolu tercih etmektedirler. Kız kaçırma yolu ile gerçekleşen evlenmeler sonucunda kısa süreli dargınlıklar yaşansa da bu ailesel ya da grupsal bir husumete dönüşmez (K.1, K.3).

Görücü Usulü ile Evlenme: Türkiye'nin her yöresinde olduğu gibi özellikle kırsal kesimde görücü usulü ile evlenme hâlâ yaygındır. Evlenecek kişilerden ziyade aile bireylerinin müdahil olduğu görücü usulü evlenmede kadınlar önemli rol alır (K.1, K.2).

Tanışık Anlaşarak Evlilik: Kız ve erkeğin tanışıp geleceğe yönelik planlar yaparak gerçekleştirdikleri evlenme türüdür (K.1, K.2).

Bu evlenme biçimleri içerisinde en yaygın olanı tanışık anlaşarak evlenmedir.

2.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı-Evlenme İsteğini Belli Etme

Geleneksel kesimde kız ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik gelişmelerle buluş çağına girmesiyle evlilik çağı başlar. Bu belirtilerle birlikte kişisel sorumluluklar da başlar. Kızlar ev işlerine katılarak, aile ve grup içerisinde genç kızlığın gerektirdiği rollere bürünür, karşı cinsle ilgilenmeye başlarlar. Erkek çocuk da aynı toplumsal role bürünerek, evin ekonomisine katkıda bulunmaya başlar. Bu arada erkeğin askerliğini bitirmesi, iş bulması evlenmesi için geçerli sayılan ölçülerdir. Evlenme işinde ağabeylerin ablaların daha önce evlenmelerine dikkat edilir. Abla veya ağabeyin izni olmadan, küçük kardeşe evlenme sırası verilmez. Kırsal alanda evlenme, kentlere göre daha erken yaşlarda olmaktadır. Yasalarımıza göre çocuğun reşit sayıldığı yaş 18'dir. Medeni kanuna göre evlenebilmek için kızın 15, erkeğin 17 yaşını doldurması gerekir. Ancak, 14 yaşını doldurmuş kızla, 15 yaşını doldurmuş erkek yargıç kararıyla ve ana baba vesayetiyle evlenebilirler (Başçetinçelik,2009:161).

Erdemli ve çevresindeki evlilik çağı ve evlenme isteğini belli etmeyle ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Geçmişte yukarıda belirtilen evlilik türlerinin yaygın olduğu yörede günümüzde daha çok anlaşarak evlilik yapılmakta; ancak geçmişteki evlilik biçimlerine günümüzde az da olsa rastlanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.7, K.8, K.13, K.17).
- Yörede kız görme ve kız istemede "sıra gütme" vardır. Yani büyük kızın önüne küçük kız geçirilmez. Ancak küçük kız evlenmek isterse, büyük kızdan izin alır. Kısmeti açık olmayan kişiler ise hocaya giderek muska yazdırır, kitaba baktırır (K.6, K.7, K.11).

- Yörede kız aramaya önce akrabalarından başlanır. Akrabalarda uygun kız bulunamazsa yakın çevreden kız aranır. Özellikle evlilik çağına gelmiş oğlu olan anneler ve bu aileye akraba olan kadınlar düğün ve nişanlarda beğendikleri kızları oğlana tavsiye ederler. Oğlanın beğendiği bir kız varsa önce oğlanın annesi, kızın kendilerine uygun olup olmadığına bakmaya gider. Bazen ise anne ve baba oğlan adına gelin olarak alınacak kıza karar verir; oğlana sadece onaylamak bırakılır. Dolayısıyla kız, oğlanın anne ve babası beğenmiş olur (K.1, K.2, K.17, K.18, K.19).
- Gelin olarak alınacak kızın güzel ve ahlâklı olmasına, elinin iyi iş tutmasına, temizliğine ve aile çevresinin iyi olmasına dikkat edilir. Son yıllarda değişen ekonomik standartlara paralel evlenecek tarafların mali durumları da göz önünde bulunduruluyor. Örneğin ailelerin ekonomik anlamda eşit gelir gruplarına mensup olmaları evliliği kolaylaştıran bir unsur olarak göze çarpıyor (K.1, K.2, K.10).
- Evlenmek isteyen erkek sürekli oflayıp iç çeker, bir sıkıntısı olduğunu etrafındakilere belli etmek ister. (K.1, K.3, K.10, K.13, K.19).
- Evlenmek isteyen kız içine kapanır, çok düşünceli ve sinirli olur :”Artık sizden kurtulmak istiyorum.” gibi ifadeler kullanır (K.8, K.15, K.27, K.31).
- Kız ve oğlan köyde yaşıyorlar ise tabiattaki çeşitli unsurlara, ağaca veya taşta sevdiğinin adını yazma, sevgi ve evlilik ifadelerini yansıtır (K.5, K.6, K.7, K.11, K.20, K.23, K.27).
- Oğlan köyde yaşıyorsa davar güderken sürekli kız tarafına bakar, sürüsünü o yöne yaklaştırır (K.5, K.7, K.10, K.11).
- Oğlan kıza ayna tutar. (K.11)

- Birisi aracı kılınarak mektuplaşmalar olur (K.10, K.22, K.26).
- Anne veya bir aile dostları aracı kılınarak bu istek babaya iletilir (K.3, K.4, K.8, K.13, K.16, K.17).

Kentleşme ve iletişimin getirdiği değişiklikler insanları dönüştürmüş, sayılan pratiklerin birçoğu uygulanmaz hâle gelmiştir. Günümüzde bu pratiklerin yerini internet, telefon gibi iletişim araçları almış, çoğu zaman da evlenecek olan kişiler buluşmak suretiyle ortak planlar yapıp ailelerini yönlendirme yoluna gitmektedirler.

2.4.3. Evlilik Öncesi

Anadolu'nun büyük bir kısmında evlilikler hâlâ görücü usulü ile yapılmaktadır. Bu tip evlenmelerde takip edilmesi gereken bir dizi eylem vardır. Bunlar gelin ve güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi ve nişan gibi pratiklerdir.

2.4.3.1. Eş Seçimi

Aile arasında evlilik kararının verilmesinden sonra özellikle erkek tarafı için yapılacak ilk iş çocukları için uygun gördükleri bir eşin seçimidir. Günümüz koşullarında eş seçimi eskiye oranla önemini yitirse de özellikle kırsal alanlarda erkek çocuklarına kız bulma anne ve babanın öncülüğünde devam etmektedir.

- Erdemli yöresinde bir aile çocuğuna alacağı kızda çeşitli özellikler arar. Bunlar başta soy, ahlak, beceriklilik, güzellik, sağlıklı olması ve zengin olması gibi özelliklerdir. Bunların yanı sıra eğer köy veya kırsal bir alanda yaşayacaklarsa; kız ve erkeğin bağ, bahçe ve hayvan bakımından anlamasına özen gösterilir (K.6, K.8, K.11, K.12). Yine kız tarafı da oğlanın askerliğini yapmış olması, eli iş tutuyor olması, güçlü olması, namaz kılması (K.4, K.8), sigortalı bir işte çalışıyor olması (K.11), memur olması (K.11, K.16) gibi birtakım özellikleri

göz önünde bulundurlar. Ama bütün bu sayılanların yanında oğlanın mutlaka bir evinin olması gerekir (K.1, K.2,K.11, K15, K.17, K.23, K.30, K.32, K.33).

Evlenilecek kızın özellikleri Türk kültürünün en önemli eserlerinden olan Dede Korkut hikayelerinde de anlatılmıştır.”Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu” nda Kan Turalı evleneceği kızda aradığı özellikleri babasına şöyle anlatmaktadır: ”Baba men yirümden turmadın ol turmuş ola, men kara koç atıma binmedin ol binmiş ola, men kanlı kafir iline varmadın ol varmış, mana baş getürmüş ola.” (Ergin,2011:184-185).

- Oğlunun evlenmek istediğini ve sevdiği kızı değişik yollardan öğrenen baba, yakın akrabalarına danışarak onların da fikirlerini alır. Alınmak istenen kız, gelin adayı olarak uygun bulunursa oğlanın annesi bir akrabasını veya yakın komşusunu alarak kızı görmeye gider. Kızı görmeye sadece kadınlar gider. Burada amaç, kızın ailesinin durumunu değerlendirmek; kızın temizliğine, misafire hizmet edişine, giyim ve kuşamına, tertipli olup olmadığına bakmaktır. Ancak bu gidişte kızın ailesine bu konulardan hiç bahsedilmez. Sıradan misafiriğe gidilmiş gibi davranılır. Eğer kız gelin olmaya uygun bulunursa “Bu bize gelin olur. İşimize yarar.”; uygun bulunmazsa “Bu bize gelin olmaz. İşimize yaramaz.” gibi sözlerle ifade edilir. Fakat kız yakın çevreden veya akrabalarından birinin kızı ise kıza ve ailesinin durumuna bakmaya gerek duyulmaz (K.11, K.19, K.27, K.31, K.32).
- Oğlanın annesi kızı beğendiye dünür gitmeden önce, kızın ailesine söz geçirebilecek birisi durumu anlatmak için elçi olarak gönderilir. Kızın babası gelmelerini uygun görürse, gelmeleri için haber gönderir. Eğer dünür olmak için gelmelerini istemiyorsa elçinin kalbini kırmadan bunu bildirir (K.19, K.27).

2.4.3.2. Görücülük-Kız İsteme

Bu âdetin tüm yörelerde hâlâ işlediği ve oldukça saygın olduğu görülmektedir. Kimi yörelerde kız isteme-söz kesme âdeti birlikte yerine getirilirken kimi yörelerde –bu kişilerin maddi güçlerine da bağlı olarak değişmekte-ayrı zamanlarda yerine getirilmektedir. Bazen de söz kesme nişan yerine geçmekte fakat bu daha çok şehir merkezlerinde gözlemlenmektedir (Artun,2012:195).

- Erdemli yöresinde kız istemeye gitmede özel bir gün tespit edilmemiştir. Ancak perşembe günleri gidilmesi tercih edilir. Bunun sebebi, bu akşamın mübarek sayılmasıdır. Dünürlüğe oğlanın annesi, babası, ablası, varsa yengesi ve yörede hatırı sayılan her iki aileye de söz geçirebilecek bir kişi gider. Damat adayı, kız istemeye kesinlikle götürülmez (K.5, K.6, K.8, K.11). Eğer misafir gidilen evin kızı misafirlerin ayakkabılarını düzeltmez karışık bırakırsa gönlü yok, düzeltirse bu işe gönlü var anlamı çıkarılır. Son yıllara gelinceye kadar kız istemeye giderken lokum, bisküvi ve çörek otu götürülmüşken, günümüzde tatlı ve çiçek götürülmektedir (K.1, K.2, K.18, K.19).
- 1980’li yıllara kadar gelin adayına kendisini istemeye gelecekleri hakkında bilgi bile verilmemiştir. Yani kıza evleneceği erkeği tercih hakkı verilmemiştir. Ancak günümüzde kızın annesi, kızıyla onu isteyenler hakkında ve taliplileri isteyip istemediği konusunda konuşabilmektedir (K.2, K.6, K.7,K.22, K.24, K.27).
- Kız evine dünürlük için varıldığında “Allah’ın emri, peygamberin kavli imam-Azam’ın içtihadı ile oğlumuz ...’dan kızınız ...’a dünür geldik.” denir. Kız evi de “Allah yazdıysa olur, yazmadıysa ne diyelim.” gibi ifadelerle cevap verir. Kız evi ilk dünürlüğe gelindiğinde olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap

vermez. “Kızımıza, akrabalarımıza bir danışalım. Bize biraz müsaade edin.” vb. derler (K.3, K.6, K.11) . Misafirleri uğurlamaya kız da kapının önüne çıkarsa bu da hayra yorulur, kızın da bu işe talip olduğu anlamı çıkarılır (K.3, K.13, K.17). Kız istemeye genellikle üç defa gidilir. Kız evi, kızını vermek istese bile, onu bir veya iki defa isteme de vermez. Eğer verirlerse kızın değeri düşmüş; sanki bir an önce kızını evden çıkarmak istermiş gibi olur. Ayrıca kızını bir istemede vermemenin sebebi, oğlanın ailesini daha yakından tanımaktır. Özellikle kızını isteyen aile dışarıdan ise ilk istemeden sonra kız evi oğlanın ve ailesinin durumunu araştırır (K.1, K.2, K.4).

Erdemli’de kız istemeye giden aileler, yanlarında hatırı sayılır bir büyüğü mutlaka götürmektedirler. Kız istemede özel bir gün tespit edilmemekle birlikte hayırlı bir gün olarak addedildiği için perşembe günü tercih edilmektedir. Önceleri istenilen kıza fikri sorulmazken günümüzde kızın fikri alındıktan sonra karar verilmektedir.

2.4.3.3. Söz Kesimi-Tatlı

Söz kesimi aileler arasında varılan büyük sözleşme ve değer verilen bir anlaşmadır. Evliliğin topluma duyurulması bu şifahi antlaşma ile başlar. Söz kesme esnasında takı, eşyaların kim tarafından alınacağı, eşyaların değerleri ve evlilik sürecinin seyri ile ilgili birtakım kararlara varılır.

Erdemli ve çevresinde söz kesimi ile ilgili süreç şöyle işler:

- Kız evine üçüncü defa gitmede olumlu cevap alınmışsa damat adayı da ailesiyle birlikte götürülür. Oğlan evindekiler tatlı ve yüzük alarak kız evine giderler. Kızın verileceği kesinleştiğinde “söz yüzüğü” denen yüzükler takılır, ardından tatlılar yenir ve içecekler içilir. Buna “söz kesme” adı verilir. Böylece kızın başı bağlanarak söz kesilmiş ve evleneceği erkek belirlenmiş olur. Kıza

söz yüzüğü takıldıktan sonra “Kız bitti.” denir (K.5, K.7, K.17, K.23). Söz yüzüğü evlilikle ilgili olarak atılan ilk somut adımdır. Düğünde geline alınacak altın miktarı, alınacak eşyaların markaları, tutulacak evin özellikleri gibi konular söz kesimi esnasında konuşulur. Yine düğüne kadar geçecek olan sürecin detayları bu esnada belli olur. Bazı aileler nişan isteyip istemediklerini bu gecede ifade ederler. Kısacası söz kesimi düğünün programının da yapıldığı gecedir (K.3, K.7, K.17, K.19). Söz kesiminden sonra oğlanın yakın arkadaşları köyde erkeklerin toplu olarak buldukları yerlerde – genellikle kahvede - tatlı dağıtırlar. Tatlıyı dağıtan kimseler bekârlara “darısı başınıza” diyerek tatlıyı uzatır. Tatlıyı yiyen kişiler “Allah mesut etsin.” dileklerinde bulunur. Burada amaç kızın sözünün kesildiğini köye ilan etmek ve kızı istemeyi düşünen başkaları varsa bunu engellemektir. Bunun yanında aile büyükleri, kızla oğlanın sözlendiklerini köye ilan ederler. Sözün kesildiği gün nişan tarihi de belirlenir. Söz kesildikten sonra damat adayı kız evine gezmeye gelebilir. Ancak kızla baş başa kalmasına yine de pek izin verilmez (K.3, K.7, K.11, K.14).

Söz kesimi, aileler arasında yapılan ve düğüne kadarki sürecin planlandığı küçük bir törendir. Bu törende nişan ve düğün tarihleri, alınacak altın ve diğer eşyaların miktarı belirlenir. Söz kesiminin en önemli amacı ise kızın sözünün kesildiğini duyurmak ve kızı istemeyi düşünenler varsa bunu engellemektir.

2.4.3.4. Nişan

Söz kesiminden sonra gelen aşama nişan törenidir. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde daha önceden

yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde âdet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır (Örnek,2000:193).

Erdemli ve çevresinde nişan âdetleri ile ilgili gözlemlenen uygulamalar şöyledir:

- Kız tarafıyla oğlan tarafının belirledikleri bir gün nişan için gerekli hazırlıklar yapılır. Kıza alınan giysilerin masrafını oğlan evi, oğlana alınan giysilerin masrafını ise kız evi üstlenir. Alınan eşyalara “dürü” adı verilir. Gidilen alış verişe de “dürüye gitmek” adı verilir. Giysiler için yapılacak alış verişe oğlan ile birlikte kızın annesi, yengesi veya bir yakını gider. Kız evi oğlan için takım elbise, ayakkabı vb. eşyalar alır. Oğlan da kıza ayakkabıdan iç çamaşırına kadar her türlü ihtiyacını alır (K.3, K.7, K.11, K.17 K. 26).
- Nişan merasimi geçmişte davul - zurna ile yapılırken günümüzde genellikle orkestra ile yapılmaktadır. Bazı ailelerin Kuran okuyarak nişan merasimi yaptıkları da gözlemlenmiştir. Nişanda kız ve erkek için alınan elbiseler ayrı ayrı tepsilere konarak bunların üzerine kırmızı bez örtülür. Merasim esnasında gençler bu tepsileri ellerine alarak oynarlar. Merasimin sonunda kırmızı kurdeleyle birbirine bağlanmış nişan yüzükleri çiftlere takılır. Yüzükleri genellikle ağzı iyi laf yapan kişiler takar. Yüzüğü takan kişi kurdeleyi makasın ağzına alarak bekler. “Bu makasın ağzı kör, kesmiyor.” der. Oğlanın babası biraz bahşiş verince kurdeleyi keser. Tebrik etmeler esnasında yeni çifte getirilen bütün hediyeler – başta oğlan evinden gelen takılar olmak üzere - ve paralar toplanır. Buna “atkı” adı verilir. Atkı merasiminde toplanan para ve

hediyeler kız tarafına teslim edilir (K.1, K.2, K.3, K.7, K.13, K.16, K.19, K.23, K.30, K.34).

- Nişan merasimlerinde kız ile oğlan aynı köyden ise yemekler oğlan evinde, farklı köylerden iseler kız evinde yapılır. Ancak yemek kız evinde yapılırsa bile yemek için gerekli erzakları ve aşçıları oğlan evi temin eder (K.10, K.11). Nişan merasimlerinde genellikle dövme pilavı, fasulye yemeği, hamur çorbası ve şerbet yapılarak davetlilere ikram edilir (K.3, K.11, K.26). Yemekler yenip şerbetler içildikten sonra Kuran-ı Kerim okunur ve dua edilir (K.3, K.11).
- Nişan ile düğün arasındaki sürede, kız tarafıyla oğlan tarafı sıkı ilişkiler kurmaya çalışır. Bu amaçla, oğlanın babası veya yakın bir akrabası her fırsatta kız evine gider. Nişanlılık süresince meydana gelen herhangi bir olaydan dolayı ayrılma, nişanı bozma durumunda, oğlan evi tarafından kıza alınan takılar ve hediyeler çoğunlukla sorun yaratmıştır. Ayrılma durumunda nişanı hangi taraf bozmuşsa o taraf suçlu sayılır. Nişanın bozulması durumunda erkek tarafı kız tarafının aldığı hediyeleri iade eder ancak kız tarafının da iade etmesini beklemez (K.3, K.11, K.14).
- Yörede genellikle nişandan sonra 1-2 yıl içinde düğün yapılmaktadır. Nişandan sonraki bir zamanda kız tarafıyla oğlan tarafı bir araya gelerek düğün yapılacak tarihi kararlaştırırlar. Düğünler genellikle hasat edilen ürünlerinin parasının alındığı yaz aylarında yapılmaktadır (K.5, K.7, K.11, K.16, K.17). Köylü olsun kentli olsun düğünlerin büyük bir kısmı düğün salonlarında yapılırken Esenpınar, Güneyli, Güzeloluk gibi köklü tarihe sahip köylerde düğünlerin köyde yapılmasına özen gösterilir. Ancak köylerden ilçeye yoğun göç ve iş

imkânlarından dolayı düğünlerin ilçe merkezinde düğün salonlarında yapılması daha çok tercih edilen yöntemdir (K.7, K.10, K.11, K.16, K.19).

Nişan merasimi, evlilik niyetinin toplum önünde beyan edilmesi ve duyurulmasıdır. Nişan merasiminin maddi yükünü erkek tarafı çeker. Bu merasimden önce erkek tarafı kız tarafına, kız tarafı da erkek tarafın nişanda giyecekleri kıyafetleri alır. Bunlara “dürü” denir. Nişan davul zurna çalınarak yapılabileceği gibi, orkestra eşliğinde ya da Kuran-ı Kerim okutularak da yapılabilir.

2.4.3.5. Davet-Okuntu

Köy ortamında özellikle düğüne çağırma kimsenin unutulmamasına dikkat edilir. Düğün, davetli-davetsiz, uzak-yakın herkese açıktır. Düğüne çağrı, Anadolu'nun birçok yerinde “okuntu, okuma” olarak adlandırılır. Toroslarda düğüne çağrı, genellikle kadınlar tarafından yapılır. Kimi yerlerde ise erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir. Okuyuculara ya sabun, şeker, mum gibi şeyler ya da kumaş gibi hediyeler götürülür (Akca,2009:72).

Erdemli’de davet-okuntu geleneği ile ilgili âdetler şu şekildedir:

- Yörede düğün davetiyesine “okuntu” denilmektedir. Okuntu havlu, yazma, mendil, çorap, gömlek, kumaş vb. şeylerden oluşur (K.1, K.3, K.7, K.10, K.11, K.14). Ancak günümüzde yakın akrabalara bu tür davetiyeler gönderilirken diğer davetlilere basılı kart gönderilmektedir. Davetiye sadece kart şeklinde gönderildiğinde insanların bunu “kuru davetiye” olarak adlandırdıkları ve düğüne katılmama eğilimi gösterdikleri gözlemlenmiştir (K.1, K.10, K.11). Davetiye oğlanın arkadaşı tarafından ev ev dolaşarak düğünden bir hafta önceden dağıtılır (K.3, K.11).

- Düğüne gelen davetliler de okuntunun karşılığı olarak “atkı”da yakın akrabalar ve kadınlar genelde altın ve mutfak eşyası (tepsi, kahve takımı, tencere...) veya değişik ev eşyaları getirmektedir. Dışarıdan gelenler ise para vermektedir (K.4, K.7, K.11, K.22, K.23, K.27). Para atan veya eşya getiren kişilerin isimleri bir listeye yazılarak bir kişi tarafından yüksek sesle okunmaktadır. Liste tutulmasının amacı misafir gelenlerden takı takanlara veya para atanlara zamanı geldiğinde karşılık vermektir (K.3, K.5, K.7, K.11).

Okuntu, düğüne katılmaları arzu edilen kimselere gönderilen, beraberinde havlu, yazma, mendil, çorap, gömlek, kumaş gibi hediyelerin bulunduğu davetiyedir. Bu davetiye damadın arkadaşları veya aileden birisi tarafından dağıtılır. Davetiyeyi alan kişiler düğüne gelir ve atkı merasiminde para atarlar.

2.4.4. Düğün

Düğün, evlenme denilen geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Düğünün geleneklere en uygun biçimde uygulanması için çaba sarf edilir. Medeni nikâhtan sonra yapılan düğünle, gelinle güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu topluluğun üyelerinin onayıyla geçerli sayılır. Düğündeki amaç kadın ve erkeğin evliliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli kılmak, kutlamak ve kutsamaktır. Düğün tüm dünya kültürlerinde olduğu gibi Türk kültüründe de insanların mutluluklarını ifade eden törenler arasındadır (Artun,2012:199).

2.4.4.1. Düğün Şekilleri

İki tarafın bir tarih üzerinde anlaşması ile düğün tarihi belirlenir. Bu süre çok kısa olabileceği gibi senelerce de uzayabilir. Bu tarih ailelerin ekonomik durumlarına göre uzayabilir veya kısalsabilir. Harman işlerinin sona ermesi, kış hazırlıklarının tamamlanması

ve yayladan dönülmüş olması, düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır.

Düğün toplumsal bir olaydır. Düğüne katılım, daha önce yapılmış olan söz ve nişan törenlerinden daha fazla olur. Düğün töreni ile gençlerin kuracağı yuva ve ailelerin hısımlık bağları, davetlilerin de katılımıyla onaylanmış olur. Özellikle köylerde, düğüne bütün köy halkının katılması istenir. Düğüne çağrı pek çok yerde okuntu ile yapılır. Düğünler sosyal yardımlaşmanın en fazla görüldüğü törenlerdir. Bu törenin başından sonuna kadar, köylüler düğün evine destek olurlar. Anadolu'da düğünler üç gün ile bir hafta arasında değişir. Ancak günümüzde bu süre iyice kısalmıştır (Başçetinçelik,2009:206).

İnceleme sahası olarak seçilen Erdemli merkez ve köylerinde düğün merasiminin çeşitli şekillerde icra edildiği gözlemlenmiştir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Köy Düğünü

- Düğün gününden bir gün önce köyün gençleri düğünde pişecek yemekler için odun toplamaya giderler. Perşembe günü köy imamı ve ihtiyarların duasıyla bayrak uzun bir sırığın başına bağlanır. Akşamları varsa çalgıcılar eşliğinde eğlenilir. Gelinin kuşağını aile büyüklerinden biri bağlar. Geçmişte at sırtında geldiği eve günümüzde araba ile gelen geline kayınbaba bir hediye verir ve gelin böylelikle araçtan iner (K.3, K.11, K.13).

Salon Düğünü

- Salon düğünü son yıllarda Erdemli'de çokça tercih edilen düğün türüdür. Aileler kırsal kesimde olsa dahi araba kiralama yoluna giderek misafirlerini

kent merkezindeki bir düğün salonuna getirirler. Köyde yapılan ritüeller büyük bir değişime uğramadan salon ortamında yapılır (K.3, K.11).

Mevlitli Düğün

- Son yıllarda tercih edilen düğün türlerinden biridir. Bazı aileler düğünde müzik yerine Kuran-ı Kerim okunmasını tercih ederler. Düğünün diğer bütün gerekleri yerine getirildikten sonra düğün yerinde Kuran ve Mevlit okutulur. Ailenin maddi gücüne göre çerez, kek, pasta veya meyve suyu dağıtılır (K.3, K.20).

Düğün, katılanlar itibarı ile söz ve nişandan daha geniş kapsamlıdır. Sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın en önemli örneklerinden biri olan düğünler, ailelerin tercihlerine göre farklı şekillerde yapılmaktadır. Özellikle son yıllarda aileler, düğün stresini erken atlatmak için köyde yaşasalar dahi düğünü, kiraladıkları bir salonda yapmaktadırlar.

2.4.4.2. Bayrak

Bayrak asma âdeti, birçok yörede benzerlik göstermektedir. Bayrak asma düğünün başladığına işarettir ve bayrak indirildiğinde son gün olan gerdek tamamlanmış olur. Birçok yerde gerdeğin başarılı olmasıyla bayrak indirilirken silahlar sıkılmakta, etrafa duyurulmaktadır (Artun,2012:201).

Erdemli yöresinde bayrak, düğünden bir gün önce öğle namazından sonra oğlanın akraba ve komşuları tarafından dikilir. Damadın arkadaşları ormana giderek bayrağı dikmek için uzun bir direk keserler. Bu direk evin damına dikilir. Bayrak dikilirken salavat getirilir. Bayrak dikildikten sonra bir hayvan kesilerek oğlan evinde yemek verilir. Bayrağın dikilmesiyle birlikte düğün başlamış olur. Bir kişi bayrağın çalınmasını önlemek için onu bekler. Bu kişiye “bayraktar” denir. Bayrak çalındığı takdirde

düğün sahibi, çalan kişi ne isterse vermek durumundadır (K.3, K.5, K.7, K.11). Bayrak dikme geleneğinin şehir merkezinde yapılmadığı gözlemlenmiştir.

2.4.4.3. Sağdıç

Sağdıç sözcüğü düğün esnasında geline veya damada kılavuzluk eden kişi anlamına gelir. Sağdıçlık geleneği, damadın gerdek gecesi yerine getirmesi zorunlu davranışların damada öğretilmesi ve düğün sürecinde damadı yalnız bırakmamayı amaçlar. Sağdıç düğün harcamalarına da katılır. Hizmette kusur etmemeye, önderlik ve düzenleme işlerini yerine getirmeye çalışır. Emeğini, gücünü ve parasını esirgemez (Ağcalar,2009:84).

Erdemli'deki Uygulamalar

- Sağdıç damadın yakın arkadaşlarından birisi olur ve sağdıç olacak kişinin evli olması tercih edilir (K.3, K.11).
- Sağdıç düğün boyunca damadın yanında olur ve hata yapmaması için ona yardımcı olur (K.3, K.11).

Sadıç, düğün boyunca yoğun bir gün yaşayacak olan damadın en büyük yardımcısıdır. Damadın herhangi bir hata yapmasını önlemek için ona düğün boyunca yol gösterir.

2.4.4.4. Çeyiz

Arapça “cihaz” dan gelen çeyiz, gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Geleneksel kültürümüzde, kız çocukları daha ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyizin kızların yüz akı olduğu görüşü yaygındır. İlk hazırlananlar yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil örtü vb. eşyalardır. Bunların kenarlarına dikilmek üzere oyalar, danteller hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı öğeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve

yorgan, iç çamaşırları giysiler ile kilim, halı, bakır kap kacak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır.

Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde çeyiz kız evinde, usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnek alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle olur (Başçetinçelik,2009:225).

Erdemli'de çeyizle ilgili âdet ve uygulamalar şu şekildedir:

- Erdemli ilçesinde çeyiz hazırlıkları kızın doğumundan itibaren başlar. Bunun için yörede “Çocuk kundakta, çeyiz sandıkta.” tabiri meşhurdur (K.22, K.23, K.27). Düğünden bir hafta önce çoğunluğu kızlardan oluşan bir grupla çeyizi oğlan evine getirmek için kız evine gidilir. Bu gün “çeyiz alma” günüdür. Kız evine çeyiz almaya kamyonla ve davul eşliğinde gidilir. Kızın çeyizleri kamyona yüklenir ve en sona çeyiz sandığı bırakılır. Çeyiz sandığı kamyona yüklenmeden önce kızın kardeşi veya yakın akrabalarından biri bu sandığın üzerine oturur ve sandığı vermek istemez. Bu durumda oğlan tarafından biri o kişiye bahşiş vererek onu sandığı vermeye ikna eder. Çeyizin tamamı kamyona yüklendikten sonra çeyizi yükleyenler, kızın evinden çeyizinin dışında bir de kap (tencere, tava, tabak) alırlar. Alınan bu eşyalar oğlan tarafına verilir. Fakat gelin olacak kızın bundan haberi olmaz. Çeyizin dışında kız evinden alınan eşyaların alınmasının nedeni kızın gözü arkada kalmasın isteğindedir. Çeyiz daha sonra oğlanın evine indirilir (K.18, K.22, K.23, K.27, K.28). Genç kızlar

tarafından gelinin evi düzenlenir. Bundan sonra kadınlar kızın çeyizini görmeye gelir. Kızın bütün çeyizleri gelen misafirlere gösterilir. Bundaki amaç “kızın eksigi var” dedikodusunu önlemektir (K.22, K.27, K.28).

2.4.4.5. Kına Gecesi

Kına Arapça “hınna” sözcüğünden gelmektedir. Hınna Arabistan’da yetişen ve yapraklarından kına yapılan bir cins ağaçtır (Örnek,2000:194).

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de kına gecesidir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, damada da kına yakıldığını biliyoruz. Erkek evinde toplananların düzenlediği gecede kız evinden bir tepsi içerisinde gelen kına, sağdııcı tarafından erkeğin eline yakılır. Gerek kızın, gerekse de erkeğin eline kına yakma gelenekselliğın ağırlığını duyurduğu yerlerde uygulanmaktadır (Örnek,2000:194).

Erdemli’de kına gecesi ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Cumartesi akşamı kız evinde kına yakılır. Kına gecesinde erkekler ile kadınlar ayrı yerlerde eğlenirler. Kadınlar gelin olacak kızın evinde toplanırlar ve burada eğlenirler. Ancak bazı köylerde kına geceleri kadın ve erkek bir arada da olabilmektedir (K.21, K.27). Ayrıca kına gecelerinde hem orkestra hem de davul zurna bulundurulur. Erkekler halay çekerken davul zurna çalmakta; diğer oyunlarda orkestra çalmaktadır. Burada geçmişteki geleneği yaşatmak istemenin büyük önemi vardır (K.7, K.10).
- Kına oğlan evinde yoğrulup hazırlandıktan sonra bir tepsiye konur ve üzerine kırmızı yazma örtülür. Bu tepsi davul ve zurna eşliğinde halaylar çekilerek kız evine götürülür. Kına gecesine gelen genç kızların en az yedisi kollarına mendil bağlar. Kına yakacak kızlar kına tepsisini ellerine alarak ve kına

türküleri söyleyerek gelinin etrafında dönerler. Gelin iyice yorulana kadar oynatılır (K.22, K.24, K.27).

- Daha sonra gelin olacak kızın bir arkadaşı eline yastığı alarak odanın ortasında yere üç defa vurur ve odanın tam ortasına yastığı bırakır. Bu esnada odada bulunanlar salavat getirir. Gelin tekrar ayağa kalkarak yastığın etrafında üç kez döner ve yüzü kıbleye gelecek şekilde yastığın üzerine veya seccadenin üzerine oturur. Kına tepsisi gelinin önüne bırakılır. İki genç kız gelinin başının üzerine al bir yazmayı tutar. Kınaya türkülerle başlanır (K.24, K.27, K.28).
- Daha sonra bir kişi gelinin sağ eline kına yakar ve üzerini al bir bezle sarar. Ayrıca kınanın bir kısmı da gelen misafirlere dağıtılır. Kına yakılırken yaşlı kadınlar “gelin ağlatması” adı verilen ağıtlar söyleyerek gelini ağlatırlar (K.21, K.24, K.27). Günümüzde kına yakılma anında daha çok Gül Ahmet’e ait aşağıdaki türkü söylenmektedir:

Baba kızın çok muydu ?

Bir kız sana yük müydü ?

Kör olası emmilerim.

Hiç oğlunuz yok muydu ? (K.8, K.21)

Kına, Anadolu’nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Erdemli’de de düğünün vazgeçilmez unsurlarından biridir. Gelinin, ailesiyle geçireceği bu son gecede, söylenen türkülerle hem gelin hem de annesi ağlatılır. Kız tarafının aksine erkek kınasında ise eğlence hâkim olur.

2.4.4.6. Gelin Alma

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonraki üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle

pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden, kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüzünlü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur (Artun,2012:208-209).

Erdemli’de gelin almaya ilgili âdet ve uygulamalar şu şekildedir:

- Gelini kız evinden almaya araba konvoyuyla gidilir. Bu konvoyun uzunluğu, düğün sahiplerinin toplumdaki yerine ve davet edilen konukların sayısına göre değişir. Düğün konvoyundaki her araca oğlan evi tarafından bir mendil bağlanır. Konvoydaki üzeri açık kamyonet türündeki bir araca davul ve zurna çalan çalgıcılar bindirilir ve bunlar yol boyunca çalgılarını çalarlar. Kız evinin mahallesine ve avlusuna davul ve zurna sesleri eşliğinde girilir. Kız evine gelindiğinde davul ve zurna çalma bırakılır (K.3, K.11, K.28).
- Kız evindekiler gelinin ayakkabısının içine hem erkek hem de kız çocukları olsun diye arpa ve buğday; gelinin babası da gelin oğlan evine inince öksüz ve yetim çocuklara verilmek üzere para koyar. Eğer gelinin küçük kardeşi varsa gelin almaya gelindiğinde, gelinin bulunduğu odayı kilitleyerek damattan bahşiş alır (K.3, K.11, K.23, K.24).
- Gelin arabasının gelmesi ve vedalaşmaların bitmesinden sonra gelin babası; babası yoksa erkek kardeşi tarafından elinden tutularak evden çıkarılır. Daha sonra kırmızı kuşak gelinin babası - yoksa kardeşi veya amcası - tarafından gelinin beline bağlanır. Buna “kuşak merasimi” denir (K.3, K.11, K.27, K.31). Kuşak merasiminden sonra dua edilir ve gelin arabaya bindirilir. Gelinle birlikte ablalarından veya diğer akrabalarından bir kadın gelin gideceği eve gider. Orda bir gün kalır daha sonra evine döner (K.11, K.27, K.31). Bunun ardından davulcu ve zurnacı tekrar çalmaya başlar. Kuşak bağlama sırasındaki

hüzünlü hava yerini coşkuya bırakır. Çünkü artık gelin alınmıştır. Düğün konvoyu oğlan evine gelmeden önce köyü dolaşır. Konvoy içinde gelin arabası en önde yer alır. Kız evinden oğlan evine gelirken gelin arabasının önü gençler tarafından uzun bir tahta ile veya ip çekilerek kesilebilir. Bu durumla karşılaşılabilceği önceden düşünülerek gelin arabasına birkaç mendil ve bozuk para alınır. Gelin arabasının yolunu kesen kişilere bu mendiller veya para verilir (K.7, K.11, K.27). Ancak günümüzde bu uygulama da azalmaya başlamıştır.

- Gelin ve damat arabadan inip evin kapısına geldiğinde damadın sağdıç, evin damına çıkarak, gelin ve damatla birlikte bulunan kalabalığın üzerine evin bereketli olması için buğday, arpa, leblebi, şeker ve bozuk para atar, hemen ardından gülsuyu veya su serper (K.7, K.11, K.13, K.27). Bu esnada kapının ortasına ince bir ip çekilir ve kapının eşiğine içi su dolu ibrik konur. Gelinin eline yağ ve bal sürülmüş bir yaprak verilir. Gelin içeriye girerken elindeki yaprağı kapının sağ üst köşesine yapıştırır, kapıdaki ipi eliyle koparır ve su dolu ibriği teper, kaynanasının kolunun altından geçerek damatla birlikte yatak odasına girer (K.21, K.27). Damadın sağdıç, çalınmasını önlemek için onun ayakkabısını bekler. Bunun sebebi damadın ayakkabısını çalıp, geri vermek için karşılığında bir şey verilmesini önlemektir (K.3, K.11).

Değerlendirme

Gelin alma günü, genellikle düğünün yapıldığı pazar günüdür. Bu günde damat tarafı heyecanlı ve mutlu, kız tarafı ise hüzünlüdür. Tören esnasında herhangi bir tatsızlığın çıkmaması için konvoyda aile büyüklerinden biri bulunur. Gelin, evinden uğurlanırken kuşak merasiminin yanı sıra bereket temalı bazı uygulamalar yapılır. Bunların temel amacı

gelinin gittiği yerde mutlu olması, geçimli olması ve çocuk sahibi olmasına yönelik uygulamalardır. Bu uygulamaların benzerleri gelin, damat evine geldiğinde de yapılır.

2.4.4.7. Nikâh ve Gerdek

Düğünden sonra gençlerin bir araya gelmelerine gerdek denir. Gerdek medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gerçekleşir. Böylece gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikâhı evlilik için gerekli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikâhı denilen dini nikâh, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler, medeni nikâhın yanı sıra bir de dini nikâh yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnekle,2000:197).

Erdemli’de nikâh ve gerdekle ilgili âdet ve uygulamalar şunlardır:

- Gelin, damat ve ailesiyle akşam yemeğini yedikten sonra köyün imamı çağrılarak dini nikâh kıyılır. Geçmişte dini nikâha gelinin vekili olarak tayin edilen amcası veya dayısı gibi yakın akrabası gelirken, günümüzde bizzat gelin nikâhta bulunmaktadır (K.3, K.11, K.24, K.27). Nikâhtan sonra yakın akrabaların da evlerine gitmelerinden sonra evlenen çiftler kendilerine ayrılan odada veya evlerinde yalnız bırakılır.
- Düğün ile ilk kez evlenen iki ayrı cinsin beraber geçirecekleri ve birlikte olacakları bu ilk geceye “gerdek gecesi” denir. Gerdek gecesinde damadın sağdıcı ve gelinin yengesi onların birlikte olmasını beklerler. Çünkü bu ilk gecede değişik sorunlarla karşılaşılabilir. Gelinin veya damadın aşırı heyecanlanması, korkması ya da gelinde aşırı kanama olması gibi durumlarda bu kişiler onlara yardımcı olur. Gelin ile damat “karı –koca” oluncaya kadar takip edilir (K.3, K.11, K.22, K.27).

- Gerdek gecesinden sonraki gün sabahleyin erkenden damat bayrağı indirir (K.3, K.11, K.34).

2.4.5. Düğün Sonrası

Anadolu'da gerdeğin ertesi günü çeşitli adlarla anılır. İstanbul'da ve pek çok yerde "paça günü" adı verilen bu günde, o gün gelen konuklara paça ikram edilir. Bu günü adı Toroslar bölgesinde "çarşaf" Mudurnu ve Çivril'de "duvak" Hatay ve Kerkük'te "suphe", Isparta'da "gelin ertesi", Kastamonu ve Sinop'ta "Samet,samat", Kayseri'de "güvey başı", Yörükler'de "kakül günü" dür. Evlenme gelenekleri dizisi bu günle sona erer. Ondan sonraki günler gelin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp verme gelenekleri ile devam eder (Başçetinçelik,2009:317).

2.4.5.1. Duvak

Düğünün ertesi sabahına halk arasında "duvak günü" denmektedir. Erdemli'de duvak günü ile ilgili âdet ve uygulamalar şu şekildedir:

- Erdemli halk kültüründe duvak günü için özel bir ad kullanılmamaktadır (K.3, K.11, K.18, K.24, K.27, K.28).
- Gelin anne babanın elini öpüp gelenlere ikramda bulunur (K. 24, K.27, K.28).
- Köydeki komşular ve yakın akraba olan kadınlar gelini "hayırlamak" amacıyla yeni çiftin evinde toplanırlar. Bu toplanmanın amacı hem gelini fiziki açıdan değerlendirmek hem de hamaratlığı konusunda bir fikir sahibi olmaya yöneliktir. Geçmişte gelin misafirlere paça çorbası yaparak ikramda bulunurken, günümüzde onun yerini pasta ve çay almıştır (K.22, K.27, K.28). Geline paça çorbası yaptırılmasının sebebi ise onun ne derecede becerikli

olduğunu sınamaktır. İkramlarda bulunulduktan sonra misafirlige gelen kadınlara yazma dağıtılır (K.22, K.27, K.28).

- Yeni evlenen çiftlere “Allah hayırlı geçim versin. “ denir (K.3, K.11, K.12, K.22, K.23, K.27).
- Eskiden yemekli ve bir tören havasında gerçekleşen bu olay günümüzde daha az önemsenmektedir (K.3, K.21, K.27, K.28, K.32).

2.4.5.2. Diğer Uygulamalar

Erdemli ve çevresinde yukarıda saydıklarımızın dışında düğün sonrasıyla ilgili şu pratikler de uygulanmaktadır:

- Gelin geldiği evde kocasının dışındaki aile bireyleri ile konuşmaz. Konuşması için geline bir hediye alınması gerekir (K.3, K.11, K.15, K.22, K.27).
- Evlenen erkek askere gideceği vakit gelin oğlanın evinde kalır. Kaynanası ve kayın babasının yanında oturur ve onlara hizmet eder (K.22, K.23, K.27).

Değerlendirme

Evlenme, geçiş dönemleri içerisinde belki de en çok değişime maruz kalan ve değişen dönemdir. Hayatlarını birleştirecek iki gencin hukuksal ve toplumsal onayı alma amacını taşıyan evlilik, Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Erdemli ilçesi ve çevresinde de şenlik havasında yapılır. Kız kaçırma gibi aileler arasında husumet sebebi sayılabilecek bir durumda bile bu törenden vazgeçilmez; taraflar barıştırılır, düğün yapılır.

Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi evlenmede de eski Türk gelenekleri ve dinî gerekliliklerin kuşattığı birtakım uygulamalar göze çarpar. Törenlerin her aşamasında dua okunması, bazı düğünlerin mevlitli yapılması dinî etkiyle olurken; damadın damın üzerinden darı, buğday, şeker gibi şeyler atması, gelinin eve girerken ibrik tepmesi, bal sürülmüş yaprağı kapıya sürmek gibi uygulamalar, dinî-büyüsel uygulamalar ve bereket

getirme amaçlı ritüellerdir. Bu da sergilenen bütün pratiklerin İslami bir kökene dayanmadığını göstermektedir.

Erdemli’de çok sık karşılaşılan evlenme biçimlerinden biri kaçarak evlenmedir. Ailelerin karşı çıktığı veya düğün yapacak ekonomik güce sahip olmayan gençlerin bu yolu tercih ettiği görülmektedir. Ancak yörede kaçarak evlenen gençlerin toplumsal bir ayıplanmayla karşı karşıya gelmedikleri, düğün sonrasında normal evlilik yapanlar gibi ailelerle ilişkiler kurdukları tespit edilmiştir. Geçmiş yıllarda kaçarak evlenmenin yaygın olması ve bugün evlilik çağında oğlu veya kızı olan insanların çoğunun kaçarak evlenmesi, insanların bu olaya hoşgörü ile bakmasına neden olmuştur. Bundan ötürü bu olay diğer yörelerde olduğu gibi aileler arasında bir husumet sebebi olmamıştır.

İnceleme sahasında tespit ettiğimiz bir diğer husus da boşanma oranlarındaki artıştır. Sosyolojik araştırmaların konusu olması gereken bu durum, insanların evlilik kurumuna bakışını büyük ölçüde etkilemektedir. Böylece evliliğin aşamalarından olan eş seçimi gibi hususlar da önem kazanmaktadır.

Evlenme ile ilgili uygulamaların kırsalda önemsenmesine karşılık kent ortamında giderek yok olduğunu gözlemledik. Özellikle televizyonun farklı bölgelerdeki gelenekleri ekrana taşınması, özentisi ve kitleleri peşinde sürükleyen moda, toplum üzerinde yankı bulmuş ve insanlar gelenekleri önemsemez hale gelmişlerdir. Bu bağlamda Erdemli halk kültüründe yukarıda saydığımız unsurların da etkisiyle evlenme isteklerinde, gelin-güvey seçiminde, evlenme biçimlerinde, kılık-kıyafette, düğün sırasında kullanılan enstrümanlarda, söylenen ve çalınan parçalarda, düğünlerin icra ortamında değişimler olmuştur. Bütün bu etkenler ve popüler kültür ile medyanın etkisiyle şekillenen düğün, kısmen de olsa toplamda yerellik ve yerlilik özelliklerini koruyabilmektedir.

2.5. Hacı Uğurlama ve Karşılama

Türk halk kültüründe bireyi bir sosyal konumdan bir başka sosyal konuma geçiren geçiş dönemlerinden birisi de dinî bir görev olan hac ile ilgilidir. Hacı adayının memleketinden ayrılıp yola çıkması, gerekli işlemleri yerine getirdikten sonra geri dönüşü ve sosyal konum değiştirmesi kültürümüzde törenlerle kutlanır (Artun,2012:296).

Erdemli’de hacı uğurlama ve karşılama ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Hacca gidecek kimsenin bütün çocuklarını evlendirmiş olması gerekir (K.1, K.3, K.11, K.17, K.19, K.20, K.23, K.25, K.26, K.34).
- Genelde orta yaşları geçmiş ve ekonomik açıdan durumu iyi olan insanlar hacca gider. Ekonomik durumu iyi olmayıp bu ibadetten dolayı ailesini mağdur eden insanların haccının kabul olmayacağına inanılır (K.3, K.11, K.17).
- Hacca gidecek olan kimse bütün tanıdıklarından helallik ister, küs olduğu kimselerle barışır (K.11, K.20).
- Bir dileği olan kimse hacca gidecek kişinin kendisi için hususî dua etmesini ister (K.3, K.11, K.20, K.27, K.28).
- Hacdan dönen kimse akraba ve komşuları tarafından ziyaret edilir, kendisi de ziyarete gelenlere takke, tespih, seccade, misvak gibi çeşitli hediyeler takdim eder (K.1, K.3, K.7, K.11, K.13, K.14, K.19, K.23, K.34).
- Hacdan dönen kimse mutlaka bir mevlit okutur (K.3, K.11, K.23).
- Hacca giden kişiye “yalan söylememeli, ibadetlerine dikkat etmeli ve elini, eteğini dünya işlerinden çekmelidir” gözüyle bakılır (K.1, K.3, K.11, K.14, K.16, K.17, K.34).

Hacca gitme ile ilgili uygulamalar diğer geçiş dönemlerine nazaran en az değişikliğe uğrayan uygulamalardır. Günümüzde yukarıda sayılan uygulamalar varlığını sürdürmektedir.

2.5. Ölüm

İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşam ve ölüm sırlarını öğrenmeye, anlamaya çalışmış ve insanı yaratan nesneyi nefes, tın, rüzgâr, esinti anlamına gelen sözcüklerle ifade etmiştir. Eski Türklerde can ve ruh kavramı karşılığında tın (nefes) sözcüğü kullanılmıştır. Yakutlar tın, kut, sür; Altaylar tın, süne, kut sözcükleri ile bu kavramı ifade etmişlerdir. Altaylara göre tın, süne ve kuttan başka insanın yula adı verilen bir eşi de vardır. İnanca göre, insan uyurken yulası her yerde dolaşabilir. Düş, yulanın gördüğü şeylerden ibarettir. Ölülerin serseri bir biçimde dolaşan ruhlarına Altaylar üzüt, Yakutlar üör demişlerdir. Şamanistlere göre ise can kanda veya yürekte bulunur (İnan,2013,176).

Ölüm toplumumuzda maddi hayatın son bulması olarak algılanmıştır. Diğer geçiş dönemlerinde uygulanan âdet, inanma ve pratiklerin benzerlerinin ölüm etrafında da kümelendiği görülmüştür.

Ölümlle ilgili âdet ve inanmalarda, korku büyük rol oynayan bir etken olarak görülmektedir. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte, ancak tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır. Eski kültürlerden beri, bütün toplumlarda bir öte dünya tasarımı olmuştur. Buna göre ölen kişi öldükten sonra yaşamını öte dünyada sürdürmektedir. Gerek eski çağlarda gerekse günümüzde bu evrensel görüş, dinlerin öte dünya tasarımlarıyla da beslenmiş ve desteklenmiştir. Ölümle ilgili yapılan uygulamaların bir bölümünde de; ölenin geri

dönüşünü önlemek, yakınlarına kötülükte bulunmasını, zarar vermesini engellemek amacıyla yapılan işlemler görülür. Bu işlemlerin uygulanmasının kökeninde, ölenin isterse dönüp gelebileceği, arkada bıraktıklarına zarar verebileceği korkusu egemendir. Ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek, sarsılan toplumsal ilişkileri düzenlemek ve onların yeniden topluma katılmalarını sağlamak amacıyla da bir dizi uygulama yapılmaktadır. Bunların toplum yaşantısına olumlu katkıları olmakta, uygulanan bu âdet ve inanmalarla komşuluk ilişkileri tazelenmekte ve sağlamlaştırılmaktadır (Örnek,2000:207-209).

2.5.1. Ölüm Öncesi

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için birtakım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zaman da çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesnelere ya da olayları ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Başçetinçelik,2009:329).

2.5.1.1. Ölümü Düşündüren Önbelirtiler

Ölüm korkusunun baskısıyla, halk kültüründe geleceği bilme isteği vardır. Bu nedenle, alışılmışın dışında çevre ve doğa olayları, birtakım nesnelere görülen değişiklikler, hayvanların davranış ve sesleri, rüyalarda görülenler ile hastadaki fizyolojik ve psikolojik değişiklikler ölümün bir önbelirtisi olarak kabul edilir. Ev, ev eşyası, araç-gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili birtakım inanmalar kümelenmiştir. Halk inanmalarında ölümü önceden haber veren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kapsar. Evcil ve yabani hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün önbelirtisi olarak yorumlanmaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi

yetenekleri, sezgişleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları, bu türden inanmaların oluşmasında büyük rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inanmalar yaygındır. Köpeğin sadece ulumasıyla değil, uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiğine inanılır. Baykuşun da yıkık ve terk edilmiş yerlerde yuva yapması ölüm kuşu olarak bilinmesinin temelinde yatan nedendir. Baykuş da tıpkı köpek gibi ölüm habercisi olarak görülür. Bunlardan başka evcil hayvanlardan kedi, at, koyun, keçi, inek ve öküz yabani hayvanlardan tilki, kurt, çakal, yaras, yılan kümes hayvanlarından tavuk, kaz ile yabani kuşlardan yaras, karga ve leylek kimi davranışlar ve bağırımlarıyla ölüm habercisi olarak kabul edilirler. Birtakım rüyalar da ölüm veya felaket haberi olarak yorumlanır. Hastada görülen fizyolojik ve psikolojik değişiklikler dikkatle gözlenir. Buna göre, hastanın davranışlarına ya da isteklerine göre sonunun yaklaştığı düşünülür ve hazırlıklara girilir (Örnek,2000:208-211).

Erdemli’de ölümü düşündüreren belirtiler şu şekilde sıralanabilir:

- Belli bir yaşa gelen ve ziyarete gittiği yerlerden ve ilişkide olduğu insanlardan helallik isteyerek ayrılan kimsenin ölümüne yakın olduğu düşünülür (K.3, K.7, K.11, K.14, K.20, K.23, K.34).
- Yörede bir kişi hastayken iştahı açılıyorsa ölümünün yakın olduğu düşünülür. Bununla ilgili: ”Kepeğini toplar. “ sözü kullanılmaktadır (K.3, K.11, K.26).
- Hasta olan bir kişinin gözleri solar, burnu dikleşir, ayakları şişer, kulaklarının arkası sararırsa, vücudu soğur veya morarırsa öleceği düşünülür (K.3, K.11, K.13,).
- Hastanın kalp atışları yavaşlar, hareketsizlik oranı artarsa öleceğine inanılır (K.3, K.11, K.34).

- Hastanın başında karasinek dolanırsa bu sineğe dokunulmaz, bu sinek öldürülmez. Bu karasineğin de ölüm belirtisi olduğu düşünülür (K.11, K.17).
- Hastanın kendisi beslenemez, organlarının kontrolünü kaybederse-örneğin yedirilen yemeği yiyemez, ağzından dökerse- öleceği düşünülür (K.3, K.6, K.22, K.23, K.27).
- Rüyada tatlı yendiğinin görülmesi ölüm işareti olarak algılanır (K.16).
- Bir evin etrafındaki köpekler birkaç gün art arda havlarsa, o evden bir ölü çıkacağı inancı oluşur (K.11, K.23, K.27).
- Rüyada mezar veya tabut görmek yakın zamanda birinin öleceğine işaretir (K.27).
- Hasta nefes alırken göğsü normalden fazla kalkıp, nefes verince karnı çukurlaşıyorsa ölmeye yakın olduğu düşünülür (K.3, K.7, K.11, K.29).
- Hasta ölmeye yakın ve can vermede zorlanıyorsa sevdiği birini beklediği düşünülür. Bundan dolayı aileden uzakta olanlara haber verilir ve hemen gelmeleri istenir (K.11, K.20, K.34).
- Hastanın başucunda ölümün kolay olması için Kuran-ı Kerim, özellikle de Yasin Suresi, okunur. Hastanın ağzı ıslak bir nesneyle ıslatılır. Bundaki amaç kişinin ölmeye yakın şiddetli bir susuzluk çektiği ve Şeytan'ın gelerek bir miktar suya karşılık ölecek kişinin imanını talep ettiğine inanılır. Hasta susuzluğa yenilip imanını kaybetmesin diye ağzı mendil, bez gibi bir nesneyle sürekli ıslatılır (K.11, K.20, K.23,).
- Bütün bu değişimlerin yanı sıra kişinin bireysel ve toplumsal faaliyetlere katılmaması, kendisini toplumdan tecrit etme eğilimi göstermesi gibi özellikler ölümlerin genel önbelirtisi olarak göze çarpar. İnsanları kendilerini yalnızlığa

alıştırmaları ölümü kabullenmelerini de kolaylaştırır. Bundan dolayıdır ki köşesine çekilen, sessizleşen insanlar için “üzerine ölü toprağı serilmiş gibi” ifadeleri kullanılır (K.11).

İnsanlar birtakım olayları, sesleri, rüyaları ölüm işareti olarak kabul eder. Bu işaretlerin yanı sıra kişideki fiziksel değişiklikler ölümü düşündüren belirtilerin en önemlisidir. Ölümünün yaklaştığına inanılan kişinin kendisi ve çevresi bazı hazırlıklar içerisine girer. Bu hazırlıkların amacı kişinin bu geçiş dönemini mensup olduğu kültürün beklentilerine göre atlatmasıdır.

2.5.1.2. Kaçınmalar

Çağrışım yoluyla ölümü hatırlatan, başka bir söyleyişle, ölüme önbelirti sayılan belli olayların, eşyanın, düşlerin, psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin yanı sıra, yerine getirilmediği zaman ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar da vardır (Örnek,2000:212).

Anadolu'nun pek çok yerinde yapılması uygun olmayan birtakım davranışlar vardır. Bu davranışlar yapılmadığı takdirde insanoğlu ölümün kendisinden belli bir süre uzak olacağına inanır. Bu inanç kuvveti o davranışları yapmama eğilimini aynı oranda güçlendirir.

Erdemli şehir merkezi ve köylerinde ölümü uzaklaştırmak için yapılan bazı uygulamalar şu şekildedir:

- Akşamüzeri komşuya biber verilmez (K.22, K.27).
- Salı günleri yolculuk yapmanın veya işe başlamanın uğursuzluk getireceğine inanılır (K.3, K.7, K.11, K.28).
- Cenaze kefenlenirken “buhur” tütürülür (K.11, K.17).

- Mezarlığın yanından arabayla geçiliyorsa müzik sesi ölümlere saygı olsun diye kısılır (K.1, K.3, K.17).
- Ölüm olmasın diye tahtaya vurulur (K.3, K.31, K.32).

Erdemli ve çevresinde ölümden uzak durmak için yapılan pratiklere baktığımızda, bunların ölen kişinin birilerini de arkasından götürme korkusuna karşılık yapılan davranışlar olduğunun söyleyebiliriz.

2.5.2. Ölüm Sırası

Hastanın öleceğinin anlaşılmasıyla birlikte, cenaze ve taziye ile ilgili hazırlıklar başlar. Hastanın etrafındaki ailesi, onun öte dünyaya imanlı bir şekilde geçmesi için birtakım önlemler alır. İslami kaygının etkisiyle gerçekleşen bu hazırlıklar çerçevesinde ölünün rahat ettirilmesi amaçlanır. Ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra, sırasıyla yapılması gereken işlemler vardır. Bunlar: ölüm olayının duyurulması, ölünün yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve ölünün gömülmesidir. Bu işlemler sırasında, İslami kurallar yanında çeşitli âdet ve inanmalar da uygulanır.

2.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Bir hastanın yanına gelenleri tanımaz hale gelmesi, yüzünün sararması, soğuk soğuk terlemesi, gözlerinin tavana dikilmesi, ayaklarının şişmesi, vücudunda “hasbir” adı verilen kırmızı beneklerin oluşması, sayıklaması, ayağının soğuması, dilinin tutulması ölüm anının yaklaştığının belirtileridir. Can çekişme acısını hafifletmek için ağzına zenzem suyu damlatılır. Başında Kuran okunur. Hasta çok can çekişirse, sevdiği birini beklediğine inanıldığından uzaktakilerin resmi gösterilir (Başçetinçelik,2009:340).

Erdemli ve çevresinde hastanın öleceği anlaşıldığında uygulanan işlemler şunlardır:

- Ölen kişinin başında birisi sürekli kelime-i şahadet getirerek hastanın imanlı göçmesini sağlamaya çalışır (K.3, K.5, K.6, K.7, K.11, K.14, K.13, K.16, K.17, K.20).
- Ailesi ve yakınları başına toplanır (K.3, K.7, K.11, K.14).
- Hoca çağrılır. Ailesinden veya komşularından bilen varsa başında sürekli Yasin Suresi okunur. (K.3, K.7, K.11, K.13, K.17, K.20).
- Dudakları pamuk veya bez yardımıyla ıslatılır (K.1, K.3, K.7, K.11, K.34).
- Öleceği anlaşılan kişi ölü kibleye olacak şekilde yatırılır (K.3, K.8, K.11, K.20).
- Ölecek kişinin bulunduğu odada yüksek sesle konuşulmaz (K.11, K.15, K.20).
- Ölü son anında hafif gülümsüyorsa cennetlik; bağıırıyorsa cehennemlik olduğuna inanılır (K.7, K.11, K.22, K.23, K.27).

Ölüm esnasında yapılan işlemler baktığımızda bunların çoğunun dini sebeplerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Kişinin son isteklerinin yerine getirilmesi, başında Kuran okunması, Şeytan imanını çalması diye dudaklarının ıslatılması dini kaygılardan ileri gelmekle beraber, kişinin öte dünyada rahat etmesini sağlamaya da yöneliktir.

2.5.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm olayının gerçekleşmesinin hemen ardından, ölenin yakınlarının ağlama sesleriyle ölüm olayı çevreden duyulur. Olayı duyanlar ölü evine toplanarak yakınlarının acılarını paylaşmaya, onları teselli etmeye, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Diğer taraftan ölü sahipleri ya da komşular, olayı gerekli yerlere haber verir. Ölüm olayının duyurulması genellikle ölü sahipleri tarafından, komşular tarafından, camilerde sala

verdirilerek, belediye ya da muhtarlık hoparlörüyle, gazete ilanlarıyla, radyo, telefon vb. aracılığıyla yapılır (Çıblak,2005:195).

İnceleme alanı olan Erdemli'nin, köylerinde sala yoluyla, kent merkezinde ise daha çok belediye hoparlörleri ile ölümün duyurulduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte ölüm olayından sonra yapılan işlemler şunlardır:

- Öncelikle cenaze töreni programı yapılır. Bu programın kim tarafından idare edileceği tespit edilir. Seçilen kişi aile büyüklerinden biridir (K.3, K.11, K.20).
- Ölü evin dışında ise (hastane, kaza mahalli vb.) mutlaka kendi evine getirilir (K.3, K.11, K.20, K.34).
- Ölen kişinin gözleri açık kalmışsa kapatılır ve çenesi bağlanır. Gözleri açık olan ölü hakkında daha dünyaya doyamamış, dünya hevesi varmış diye düşünülür. Çenesi ve ayakları bağlandıktan sonra yere yatırılır, üstü soyulur, üstüne çarşaf örtülür (K.3, K.7, K.11).
- Ölünün şişmemesi için karnının üzerine metal bir eşya (genelde bıçak olur) konur. (K.7, K.10, K.17).
- Ölünün el ve ayak başparmakları –kadın erkek fark etmez- bağlanır (K.20).
- Ölünün kıyafetleri çevrede bulunan fakir kimseler varsa onlara dağıtılır (K.7, K.11, K.24, K.27).
- Köy yerinde ise camide sala verilerek ölünün ismi söylenir. Şehir merkezinde ise belediye hoparlöründen mesleği veya lakabı ile duyurulur (K.3, K.11).
- Ölen kişi herhangi bir vasiyette bulunmuşsa geride kalanlar bunu yerine getirmeyi kendilerine görev telakki ederler (K.11, K.13, K.20).
- Ölü yıkanıcaya kadar üzerinde Kuran-ı Kerim okunmaz (K.20).

Erdemli ilçesinde ölümün ardından yapılan pratiklere baktığımızda Anadolu'nun diğer yörelerine benzer uygulamaların hâkim olduğunu görürüz. Cenazeye karşı yapılan bu uygulamalarda İslami etkinin yanı sıra, ölüme karşı çaresizlik, yenilme hissi ve “doğal son”dan ötürü insanlarda teslimiyet hâkimdir.

2.5.2.3 Ölünün Bekletilmesi

Ölenin yakınları uzaktaysa, cenazeye gelmelerini sağlamak için ya da akşam öldüyse sabahın olmasını beklemek için, ölü bekletilir. Kişi sabah veya gece ölmüşse öğle namazına, öğlen ölmüşse ikindi namazına yetiştirilir. Ölünün uzun süre bekletilmesi hem dinen hem de halk inancı açısından hoş karşılanmaz.

Cenazenin bekletilmesiyle ilgili Erdemli’de uygulanan pratikler şunlardır:

- Ölünün ruhunun mezar ile ev arasında gidip geldiğinden yorulduğuna inanılır. Bundan ötürü ölünün bekletilmesinin uygun olmadığı inancı hâkimdir. Şayet ölünün uzak bir yerde birinci dereceden bir yakını varsa bu gibi durumlarda ölü bekletilebilir (K.3, K.11, K.20).
- Ölü bekletilirken şişmesin diye üzerine metal bir nesne konur (K.3, K.11, K.17, K.20).
- Eğer kişi gece ölmüşse gömülmesi için sabah olması beklenir (K.7, K.11, K.17, K.20, K.34).
- Cenaze köyde ise evin uygun bir odasında, kent merkezinde ise hastane morgunda bekletilir (K.3, K.7, K.10).
- Ölü şayet evde bekletiliyorsa dönüşümlü olarak ölünün başında nöbet tutulur. Ölü kesinlikle yalnız bırakılmaz (K.11, K.17, K.20).

Ölmüş kimsenin bir an önce gömülmesi toplum tarafından hem dinî hem de geleneksel bir vecibe olarak algılanmaktadır. Uzakta birinci derece akrabası olan ölü

bekletilebilir. Bekletilen ölünün kesinlikle yalnız bırakılmaması ona duyulan bir saygının ifadesidir.

2.5.2.4. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları dinsel ve geleneksel bakımdan zorunlu olan gömme hazırlıklarına başlarlar. Ölen kişi elden geldiğince çabuk gömülür. Kişi sabah ölmüşse öğle namazına, öğlen ölmüşse ikindin namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler o gece bekletilerek sabahleyin gömülürler. Uzaktaki yakınların cenaze törenine katılmalarını sağlamak amacıyla, ölünün özel olarak bekletildiği durumlar da vardır (Örnek,2000:214-215).

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Erdemli ve çevresinde de ölü güneş battıktan sonra gömülmemekte, güneşin doğması beklenmektedir. Sabah ölen bir kişi, öğlen namazından sonra, öğlen ölen bir kişi ikindi namazından sonra, akşam ya da gece ölen bir kişi ertesi sabah gömülmektedir. Cenaze namazı genelde vakit namazının hemen arkasından kılınır ve ölü mezarlığa götürülür (K.1, K.3, K.7, K.16, K.17, K.20).

2.5.2.5. Yıkama ve Kefenleme

Ölünün gömülebilmesi için dinsel ve geleneksel bakımdan zorunlu olan birtakım hazırlıklar vardır. Ölü yıkama işini bu işte tecrübeli olanlar üstlenir. Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkar. Yıkama işiyle görevli kişilere, yazma, havlu vb. hediyeler verilir, son zamanlarda para verenler de vardır (Çıblak,2005:196).

Ölü yıkama işi meslekten yıkayıcılar, hocalar ve bu işi bilenler tarafından evin avlusunda, camide, mezarlıkta hastanelerde yapılır. Ölü yıkama suyu temiz olmak şartıyla her yerden alınır.

Ölünün kefenleme işlemi İslami geleneklere göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Beyaz renk imanın belirtisi olarak kabul edilir. Erkek kefeni üç parça olarak;

omuzdan ayağa kadar örtülen bez (gömlek), baştan ayağa kadar örtülen bez (izar) ve yine baştan ayağa kadar örtülen bez (lifafe) den ibarettir. Kadın kefeni ise beş parça bezden yapılır. Bunlar başa örtülen bez (himar), göğse konulan bez (dir), göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen geniş bez (hırka), izar ve lifafeden oluşur. Halk arasında, öldüğü zaman başkasına yük olmasın, kefen telaşı olmasın ya da kendi helal parasından olsun düşüncesiyle kişinin sağlığında kefenini alıp bir köşeye saklaması ya da bunun için para ayırması adetine rastlanır. Hac ziyareti yapanlardan çoğunun zezem suyu ile ıslatılmış ve kurutulmuş kefenliklerini beraberlerinde getirdikleri ya da gidemeyenlerin Hacca gidenlere kefen ısmarladıkları görülür (Başçetinçelik,2009:350).

Erdemli’de yıkama ve kefenleme ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Ölü yıkama ve kefenleme işinde İslami kurallar gözetilir. Yıkama ve kefenleme imam veya bu işe ehil olan kimseler tarafından yapılır (K.3, K.7, K.11, K.20).
- Kefenin bezi beyaz olur. Erkek kefeni üç parçadan, kadın kefeni beş parçadan oluşur (K.3, K.11, K.14, K.20).
- Belli bir yaşa erişen kimseler “kefen parası” adı altında bir miktar bulundurlar (K.3, K.7, K.11, K.22, K.23, K.27).
- Ölü yıkama ölünün evinde, camide veya hastanede yapılır. (K.1, K.3, K.7, K.17, K.20, K.34).
- Ölünün yıkanacağı suyun kendi evinden alınmasına özen gösterilir. (K.3, K.20).
- Ölünün giysileri özenle çıkarılır. Ölünün yıkanacağı su kaynatılırken bu suya el sürülmez (K.7, K.11).

- Kadının yıkandığı yerde erkekler; erkeğin yıkandığı yerde kadınlar bulunmaz. Ölü yıkanırken üstüne mutlaka bir bez tutulur (K.3, K.7, K.11, K.20).
- Ölen kişinin çocukları cenazeyi yıkamasa bile kendilerine su döktürülür (K.11, K.20).

Yıkama ve kefenlemenin sınırları İslamî kurallar çerçevesinde belirlenmiştir.

Ölmüş kimse önceden kefen parası adı altında bir miktar para ayırmışsa, kefen bu parayla alınır; ayırmamışsa aile tarafından alınır. Yıkama esnasında, ölen kimsenin çocuklarına su döktürülür. Bütün bu işlemler mahremiyet kuralları gözetilerek yapılır.

2.5.2.6. Cenazenin Taşınması

Ölünün kefenlendikten sonra içine konularak taşındığı sandığa “tabut” denir. Kimi köylerde ölü, tabut yerine sedyeye benzer bir gereçle mezarlığa taşınır. Tabutun üzerine örtülen örtü, ölü evinden, komşulardan veya camiden alınır. Bu amaçla Hac’dan getirilmiş örtüler vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerinde Arapça yazılı dualar bulunan bu örtüye “tabut örtüsü” , “cenaze örtüsü”, “sal” örtüsü denir. Bu örtünün yerine tabutun üzerine halı, kilim, battaniye, kumaş da örtüldüğü görülür. Ölen sağlığında vasiyet etmişse bunlar camilere hediye edilir. Kimi zaman da, ölenin cinsiyetini, yaşını, toplumsal yerini belirtmek amacıyla çeşitli giyim eşyaları konulur.

Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut cemaat tarafından mezarlığa kadar izlenir. Cenazenin taşınmasında “tabutun baş tarafındaki sol kol sağ omuza alınıp en az on adım gidilir, sonra ayak tarafındaki kola geçilir; on adım götürüldükten sonra baş tarafındaki sağ kol omuza alınır ve on adım gidildikten sonra ayak tarafındaki kola geçilir ve bu suretle tabutun dört tarafından onar adım götürülmüş” olur (Örnek,2000:219).

Erdemli’de cenazenin taşınmasıyla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Cenaze yıkanıp kefenlendikten sonra cenaze namazı mezarlıkta kılınır (K.5, K.11, K.20, K.34).
- Cenaze eğer yolda gidiyorsa herkes tabutu en az on adım taşımanın kendilerine sevap getireceğine inanır (K.3, K.7, K.11, K.20).
- Tabut taşınırken salavat getirilir, ölüye dualar okunur (K.11, K.20).
- Mezarlık ölü evine ne kadar uzak veya yakın olsa da en az kırk adım tabutun elde taşınması gerektiği inancı vardır (K.3, K.5, K.11, K.17, K.19, K.34).

Ölüyü mezarlığa kadar taşıma geride kalanlar için ölüye karşı yapacakları son yükümlülüktür. Dolayısıyla herkes tabutu taşımak ister. Tabut sessizlik içinde mezarlığa doğru ilerlerken geride kalanlar ölü için dua ederler.

2.5.2.7. Cenaze Namazı

Cenaze namazı dört tekbirden meydana gelir. Musalla taşına konan cenazenin önünde imam durur, cemaat da imamın arkasında sıralanır. Genellikle duaların okunduğu cenaze namazı şöyle kılınır: İmam “Allah u ekber” diyerek birinci tekbiri alırken ellerini kulakları hizasına götürür, tekbirden sonra da ellerini göbeğinin altında bağlar. Cemaat da imamla birlikte ellerini kaldırarak içlerinden tekbir alıp ellerini göbekleri altında bağlarlar. Bundan sonra imam ellerini kaldırmaksızın açık sesle ikinci tekbiri alırken cemaat da içlerinden imama iştirak ederler. İmam ve cemaat üçüncü tekbiri alır. İmam ve cemaat yine aynı şekilde dördüncü tekbiri alır almaz hiçbir şey okumadan ellerini iki tarafa salıverirler. Selam verirken de ölü, cemaat ve meleklerle niyet edilir (Örnek,2000:218).

Cenaze namazı ile ilgili Erdemli'deki uygulanan şu şekildedir:

- Cenaze namazı ayakta kılınır (K.1, K.3, K.4, K.5, K.7, K.10, K.11, K.13, K.14, K.16, K.17, K.19, K.20, K.23, K.25, K.26, K.34).

- Ölüye son görev olduğundan tanıdık herkes katılmaya çalışır (K.1, K.3, K.11, K.20, K.25, K.34).
- Cenaze namazı içerik olarak diğer vakit namazlarından farklı bir namazdır (K.20).
- Namazın sonunda imam tekrar cemaatten helallik alır. Cenaze gömüldükten sonra sorulacak sorulara kolay cevap vermesi için “telkin” adı verilen hatırlatma imam tarafından yapılır (K.5, K.7, K.11, K.17, K.20).

Cenaze namazı içerik bakımından diğer namazlarda farklıdır. Ölüyle vedalaşma olarak da algılanan bu namazdan sonra, cemaat ölüye haklarını helal eder.

2.5.2.8. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Ölü mezara kible doğrultusunda konur, sağ tarafı üzerine kibleye döndürülür. Ölüyü mezara koyanlar “ Allah Taalanın ismiyle ve Resulullahın milleti üzerine seni defnediyoruz.” derler. Bundan sonra imam ve cemaat oldukları yerde otururlar. Yasin, Tebareke, İhlas, Muavvizeteyn ve Fâtiha sureleri okunarak ölünün ruhuna armağan edilir (Örnek,2000:219).

Erdemli’de ölünün kabre indirilmesi ve sonrasında yapılan işlemler şunlardır:

- Ölü kabre aile bireyleri veya akrabalar tarafından indirilir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.20, K.34).
- Ölünün hazır kazılmış kabre konması hoş karşılanmaz (K.11, K.20).
- Kadınlar ve çocuklar cenazeyi geriden takip ederler (K.14, K.16, K.20).
- Ölü mezarın içine “koy” denilen yere yönü kibleye gelecek şekilde yatırılır (K.7, K.11, K.20).

- Ölünün üzerine doğrudan toprak gitmesin diye cenazenin üstü tahta veya büyük taşlarla örülür (K.1, K.3, K.7, K.20).
- Ölü gömüldükten sonra merasime katılan herkes azar azar da olsa mezara toprak atar (K.11, K.12).
- Gömme işlemi tamamlandıktan sonra mezarın baş ayak tarafına iki tane iri taş konur. Bu taşlar ölenin adı, soyadı, doğum tarihi, ölüm tarihi gibi bilgilerin bulunduğu yeni taş gelinceye kadar durur (K.5, K.7, K.11, K.20, K.34).
- Cenaze gömülürken Kuran okunur. Gömme işlemi tamamlanınca Kuran okuma işlemi de biter (K.11, K.20).
- Ölü gömüldükten sonra mezarın üstüne çalı konur.Çalı konmasının sebebi yırtıcı bir hayvanın mezarı eşelememesi ve ölüyü yememesi içindir (K.7, K.11, K.16, K.17, 34).
- Ölünün ruhu için mezarın başındayken ölünün akrabaları tarafından helvalı ekmek veya bisküvi dağıtılır (K.3, K.7, K.17, K.34).

Ölünün kabre indirilmesi, sağ tarafına yatırılması ve ölüye telkin verilmesi İslamî kurallar çerçevesinde gerçekleşir. Kadınlar ve çocuklar gömme işlemini uzaktan takip ederler. Ölünün artık hesap verme aşamasına geçtiği düşünüldüğünden, günahlarının affedilmesi için gömme işlemi bitene kadar Kuran-ı Kerim okunur.

2.5.3. Ölüm Sonrası

Ölüyü mezara koyduktan sonra mezarın üstü örtülür, sulanır, hoca ölüye talkını verir. Cenaze sahipleri ve yakınları cenaze evine dönerler. Ölü gömüldüğü gün ve sonrasında yapılan bir dizi adet ve inanmalar vardır. Bu uygulamalarda, ölünün yeni hayatında rahat etmesi, huzur içinde olması, günahlarından arınması, geride kalanları tedirgin etmemesi amaçlanırken, diğer taraftan da geride kalanların acılarının hafifletilmesi

ve ölümün ardından gelen bu hayata alışmaları amaçlanır. Bundan sonra, ölünün ruhu için yemekler verilir, ölünün eşyaları dağıtılır, ölünün dünyada iken ödeyemediği borçlar yerine getirilir (Başçetinçelik,2009:368).

2.5.3.1. Cenaze Evi

Ölü gömüldükten sonra, ölünün sahipleri ve yakınları cenaze evine gelirler. Cenaze evinde gözlemlenen pratiklerin temel amacı; ölen kişinin ruhunun rahat ettirilmesi, sevdiği kimselerin acılarının hafifletilmesi ve bu üzücü olayın etkisinden bir an önce kurtulup sosyal yaşama dönmelerini kolaylaştırmaya yöneliktir. Erdemli’de cenazeden sonra yapılan uygulamalar şu şekildedir:

- Düğünde yapılan yemeklerin aynısı cenaze evinde de yapılır. Bunlar yahni, keşkek, dövme, yüzük çorbası, kuru fasulye ve topalak gibi yemeklerdir. Son yıllarda kolaylık olması açısından lahmacun yapıldığı da gözlenmiştir (K.1, K.3, K.5, K.6, K.7, K.11, K.20).
- Ölünün ardında : “Uğurlar ola, kabrin nur olsun, Hz. Peygamber’e komşu olasın.” gibi dileklerde bulunulur (K.2, K.9, K.11, K.34).
- Taziye sahiplerine : “Emir Allah’ın.” denir (K.1, K.3, K.5, K.7, K.17, K.20).
- Gelenler birbirlerine “hoş geldin” ya da “hoş bulduk” demezler. Taziye sahipleri ilk gün evden çıkmaz (K.7, K.11, K.13, K.16, K.20).
- Ölen kişi vasiyette bulunmamışsa kalan mal ve para ölen kişinin geride kalan ailesi tarafından paylaşılır. Eş ya da kardeşler yoksa yakın akrabalar arasında paylaşılır. Paylaşım yapılırken erkek-kadın ayrımı gözetilmez (K.3, K.11, K.12, K.16, K.17).
- Ölen kişinin kıyafetleri fakirlere dağıtılır (K.2, K.23, K.27, K.28).

Cenaze gömüldükten sonra ölü evinde yapılan uygulamalar, ölüyü memnun etme ve cenaze sahiplerinin acısını azaltmaya yönelik uygulamalardır. Taziye sahiplerinin gönlünü hoş tutmak, onların sosyal hayata dönüşlerini kolaylaştırmak toplum tarafından bir görev olarak algılanır.

2.5.3.2. Devir-Iskat

İslami inanışlara göre, ölen bir Müslüman'ın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire para verilmesi gerekmektedir.

Bir Müslüman, ölümden sonra kalan malının bir bölümünün “ıskat-ı salât” için yoksullara dağıtılmasını vasiyet etmişse, bu vasiyetin yerine getirilmesi gerekir. Böyle bir vasiyet olmasa bile ıskat-ı salât yapılması caizdir. Kuran'da ve hadislerde böyle bir emir bulunmamakla birlikte, fıkıhçıların böyle bir uygulama ile ölünün günahlarının bağışlanacağı görüşü, Müslümanlar arasında devir işlemini bir gelenek haline getirmiştir. Ölünün, yaşadığı dönemde erginlik çağından sonraki yaşamı süresince yükümlü bulunduğu bütün namazlarının toplamı bulunarak, her vakit namazın karşılığında bir ya da birkaç yoksula “fitre” (bir günlük yiyecek tutarı) verilir. Ölünün mirasından ayrılan mal ya da para (mirasın en çok üçte biri) bütün namaz vakitlerinin tutarını karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar altın ya da para, gümüş gibi akçeler (ıskat akçesi) en çok on yoksulun katılacağı “ devir işlemi” ile elden ele gezdirilir ve bu işlem bütün mallarının karşılığının ıskat tutarına ulaşmıyaya kadar sürdürülür (Başçetinçelik,2009:381-382). İşlem bittikten sonra ıskat parası fakirlere dağıtılır.

Erdemli'de devir ve ıskat işlemleriyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Devir ve ıskat işlemleri yerine getirildiği zaman, ölen kişinin bu dünyada iken yerine getiremediği namaz ve oruç gibi çeşitli ibadetlerinin sorumluluğundan bir nebze de olsa kurtulacağına inanılıyor (K.3, K.11, K.20).
- Bu geleneğin son yıllarda azaldığını ve kırsal çevreler ile muhafazakar çevrelerde devam ettiğini söyleyebiliriz (K.1, K.3, K.11).

2.5.3.3. Yas Tutma

Yas, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir. Yas süresince gerek kadın gerek erkek, aile bireyleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Yas tutanlar genellikle, renkli ve süslü giysiler giymez, gezmeye ve eğlenceye gitmez, yıkanmaz, tıraş olmaz, radyo ve televizyon açmazlar. Komşuları ve akrabaları da, yası olanlara saygı gösterir, onun acısına ortak olmaya çalışırlar.(Başçetinçelik, 2009: 384).

Erdemli'deki ağıt söyleme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ölünün arkasından bağıriş-çağırış ve aşırı dövünmeler olmaz. Yas genelde sessiz tutulur (K.1, K.3, K.11, 34).
- Ölümünden sonra, ölü tam evden ayrılacağı esnada onun iyiliklerini ihtiva eden çeşitli ağıtlar söylenir (K.7, K.11, K.22, K.23, K.27).
- Ölü yaşantısı itibarı ile iyi bir hayat yaşamamış olsa dahi kötülüklerinden bahsedilmez (K.2, K.6, K.8, K.9, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17).
- Ölü evine gelen insanlar yanlarında Kuran okumaları için bir hoca veya Kuran okumayı bilen bir kişiyi getirirler (K.3, K.7, K.10, K.13, K.14, K.17, K.25, K.34).
- Akrabalar ve komşular yas günleri boyunca nişan, sünnet, düğün gibi herhangi bir tören yapmazlar. Şayet yapacaklarsa da ailenin izni alınır (K.3, K.11, K.34).

Erdemli ve çevresinde ve ağıt söyleme ilgili bu tespit edilen hususlarda İslam dininin teskin edici yönünün etkisi vardır. Çünkü ölüm kaçınılmaz bir sonudur, ona karşı durulamaz. Bundan dolayı ölü yakınları hem mütevekkil tutumlarından dolayı hem de ölüye saygısızlık olmasın diye daha ölçülü davranırlar.

2.5.3.4. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıklarla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri “atalar kültü” dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhunun birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygıyla karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanlar sunulur, mezarları kutsal kabul edilirdi (Başçetinçelik,2009:392) .

Anadolu'nun her tarafında ölü gömüldükten sonra ziyaret edilir. Buna bağlı olarak da mezar ziyareti ile ilgili çeşitli uygulamalar yaygınlaşmıştır.

Erdemli'de mezar ziyareti ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Mezar ziyaretlerine genelde arife günleri, bayramlarda ve pazar günleri gidilir (K.1, K.3, K.5, K.7, K.11, K.20, K.25).
- Gece mezarlığa gidilmez (K.4, K.5, K.7, K.11, K.14, K.16).
- Mezarı ziyaret edenler mezarın başında Kuran –özellikle de Yasin Suresi- okurlar. Mezarın başında şart olmamakla beraber mezarlıkta okunan Kuran'ın daha sevap olacağı inancı yaygındır (K.4, K.5, K.11).
- Mezarın üstündeki otlar temizlenir, mezar sulanır. Hayvanların beslenebileceği dut, incir gibi ağaçlar dikilir (K.3, K.9, K.11, K.34).
- Mezarlık çıkışı çocuklara şeker dağıtılır (K.11).
- Mezarlıkların yanından geçen kişiler Fatiha okurlar. Böylelikle mezarlıkta yatan bütün kimselerin bundan faydalanacağına inanırlar (K.11, K.34).
- Şehit olarak ölen kişinin mezarına bayrak dikilir (K.3, K.7, K.17, K.34).

- Mezarın başına varıldığında bir Fatiha üç tane İhlâs okunur (K.5, K.7, K.11, K.12, K.20, K.34).

Erdemli ve çevresinde Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi mezar ziyaretleri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Bu ziyaretlerin temel amacı ölen kimseyi memnun etmek ve onun geride kalanlara bir zarar erişirmesine engel olmak amacıyla.

Erdemli'de mezarlıklar şehrin dışında kurulmuştur. Şehir merkezinde iki büyük mezarlık bulunur: Türbe ve Alata mezarlıkları. Bu iki mezarlık belediyenin denetiminde ve korumasındadır. Bundan dolayı bakımlı ve temizdir.

Değerlendirme

Geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm etrafında birçok âdet, inanma ve pratik kümelenmiştir. Çalışmamızda bu âdet, inanma ve pratikleri ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlık altında ele aldık. Tespit edilen davranış kalıplarının büyük bir kısmı İslami inanç ve uygulamalar etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte ölünü başında beklenmesi, kabre konduktan sonra mezarlıkta lokum, bisküvi dağıtılması ve belli aralıklarla yapılan yemekler yoluyla ölünü memnun ettirilmeye çalışılması, atalar kültü ile ilgili olduğundan eski Türk dinlerine özgü pratiklerin İslami bir renge bürünerek varlığını devam ettirdiğini göstermiştir.

Yöredeki ölüm öncesinde ölümü düşündüren ön belirtilere baktığımızda bunların büyük bir kısmının Anadolu'nun diğer bölgelerine paralel inanmalar olduğunu görürüz. Baykuşun ötmesi, evin damına konması, atların nedensiz kişnemesi, köpeklerin havlaması, hayvanların kaynaklık ettiği ölüm ön belirtileridir. Ayrıca hasta kişinin gördüğü bazı rüyaların da ölümü haber verdiğine inanılmaktadır.

Ölümle ilgili çoğu uygulamanın da din kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Ölünün başında ruhunu rahat teslim etmesi için Kuran-ı Kerim okunması, ölünün

yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazı, telkin gibi hususların tamamı din kaynaklıdır. Bunun dışında ölüyü vakit geçirmeden gömmek gerekir. Akşam vakti yerin mühürlü olduğu, yatan kişiyi kabul etmeyeceği düşüncesi toprak kültü ile ilgilidir.

Ölümlle ilgili inanış ve pratiklerin temelinde ölen kişinin rahat ettirilmesi vardır. Ölen kişinin öbür dünyaya gidişini kolaylaştırmak, gittiği yerde rahat olmasını sağlamak ve geride kalanlara bir zarar erişirmeme amaçları güdülür. Ölünün öte dünyada rahat etmesini sağlamak ve geride kalanlara zarar vermemesi için belirli günlerde mezar ziyaretleri yapılır, yemekler verilmektedir. Yörede mezar ziyaretlerine önem verilmektedir. Cuma ve Pazar günleri, arife günleri, bayram ve kandil günlerinde mezarlıklar kalabalık olmaktadır. Mezarlık ziyaretine abdestli gidilir, dualar okunur ve ziyaret sonrası saçı yapılır. Ziyarete gelen kişi mezarın ayak kısmına oturup bir Fatıha üç İhlas suresi okuyup ölünün ruhuna ithaf eder. Devir ve ıskat işlemleri yine ölüyü rahatlatmak için yapılan işlemlerdendir. Bu uygulamalara toplu olarak baktığımızda, karma inançların bir arada yoğrularak ve toplumsal kabullerden geçerek oluşturdukları bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

III. BÖLÜM

3. BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

3.1. Dinî Bayramlar

Bayramlar bir dizi gösteriden oluşur; onların biçimlenişini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Bayram bir topluluğun bütünü için, bütününcü düzenlenen, uygulanan törenlerin bileşimidir. Dinî bayramların günleri, kamerî takvime göre hesaplandığı için her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlamaz. Bu bayramların tarihi yılda on gün geriler. Uzun bir zaman diliminde bayramların mevsimleri de değişir. Bu değişim bayramların her mevsimde yapılmasını sağlayarak bayramlara bir çeşitlilik kazandırır. Dinî bayramlar bilindiği gibi Ramazan ve Kurban Bayramları'dır. Bu bayramların başlıca özelliği dost ve akrabaların birbirlerini karşılıklı bayramlaşmak için ziyaret etmeleri, ayrıca aralarında dargınlık, kırgınlık olanların barışarak birlik içerisinde yaşamaya katkıda bulunmasıdır (Artun,2012:284).

Türk halk kültüründe önemli bir yere ve toplumsal role sahip olduğu görülen bu bayramlarla ilgili olarak geleneksel hale gelmiş uygulamalar arasında; her bayram öncesi evlerde yapılan bayram temizlikleri ile başta çocuklar için yapılan bayram alışverişleri ve benzeri hazırlıkları ve yine bayramların birinci günü kılınan, bayramın başlamasının işareti olan bayram namazından sonra aile bireylerinin mezarlarına yapılan “mezarlık ziyaretleri” son derece önemli bir yer tutar. Son yıllarda, özel olarak hazırlanan tebrik kartlarıyla kutlamanın yanı sıra telefon, internet veya elektronik mektup yoluyla bayram kutlamalarının da yaygınlaştığı görülmektedir.

Ramazan ve Kurban Bayramı'yla ilgili âdet ve inanmalara baktığımızda İslamî kültürden pek fazla ayrılmadığını görüyoruz. Bayram namazına gitme, namazdan çıkınca bayramlaşma, Kurban Bayramı'nda kurban kesme, etlerin üç ya da yedi parçaya

bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme İslamiyet'in gereğindedir (Artun,2012:284-285).

3.1.1.Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dinî bayramdır. Bu bayramın kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve halkın geleneklerinde canlılığını korumaktadır. Ramazan Bayramı'nda dostlar, akrabalar birbirlerini ziyaret ederler. Gençler yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar ve onlardan para, mendil gibi hediyeler alırlar. Çok yaşlılar evlerinden çıkmaz, herkes onların elini öpmeye gider. Ziyarete gelenlere Ramazan Bayramı'nda şeker ikram edildiğinden bu bayrama “Şeker Bayramı” da denir (Artun,2012:285).

Erdemli'de Ramazan Bayramı ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Bayramdan birkaç gün önce evlerde bayram temizliği yapılır (K.1, K.3, K.11, K.26, K.27, K.39, K.47, K.49, K.52, K.56, K.57).
- Bayramdan önce, misafirlere ikram etmek için kolonya, şeker, bisküvi, lokum alınır (K.1, K.3, K.7, K.11, K.26, K.27, K.39, K.47, K.52, K.56, K.57).
- Çocuklar başta olmak üzere ailenin bütçesine göre ailenin bütün bireyelerine kıyafet alınır (K.1, K.3, K.26, K.39, K.56, K.57).
- Bayram sabahı herkes erkenden kalkar, erkekler bayram namazına gider (K.3, K.7, K.11, K.26, K.27, K.39, K.47, K.52, K.57).
- Camiye gidenler halka şeklinde dizilerek birbirleriyle caminin içinde bayramlaşırlar (K.1, K.3, K.11, K.20, K.21, K.23, K.25, K.39, K.47, K.49).
- Bayramın ilk günü namazdan sonra mezarlıklar ziyaret edilir, ölmüşlerin ruhuna “Yasin Suresi” okunur. Bu ziyaretler bayramın son gününe kadar devam eder (K.1, K.3, K.7, K.11, K.26, K.39, K.47, K.58).

- Bayramın ilk günü, küçükler tarafından ziyaret edilecekleri için büyükler evden ayrılmazlar (K.3, K.7, K.11, K.26, K.39, K.47, K.58).
- Komşulara, akrabalara ve aile dostlarına bayramlaşmaya gidilir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.21, K.23, K.25, K.26, K.39, K.47, K.49, K.58).

3.1.2. Kurban Bayramı

Kurban, ibadet niyeti ile belirli vakitte, belirli nitelikleri taşıyan hayvanı kesmektir. Buna “udhiyye” de denir. Kurban malî ibadetlerden birisidir. Bu Cenab-ı Hakk’ın ihsan buyurduğu varlığa bir şükran borcudur. Bu ibadetin tarihi oldukça eskidir. Bugünkü şekliyle Hz. İbrahim zamanına dayanır (Şentürk,2003:321).

Kurban Bayramı Türkiye’de eğlenceler yönünden Ramazan Bayramı’na göre daha sönük geçer. Kurban; İbrahim Peygamber’in oğlunu Tanrı’ya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrı’nın emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiştir. Ramazan Bayramı’nın kutlandığı Şevval ile Kurban Bayramı’nın kutlandığı Zilhicce arasındaki Zilkade’yi, halk aralık adıyla adlandırır; bu ayda evlenme halk inanışında uğurlu sayılmaz (Artun,2012:287).

Erdemli’de Kurban Bayramı ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Eskiden kurban edilecek hayvan birkaç ay öncesinden alınıp beslenirken, günümüzde bu hayvan arife günü alınır. Bunun sebebi de apartman kültürünün yaygınlaşmasının yanı sıra, arife günü kurban fiyatlarının düşmesidir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.39, K.52, K.57).
- Bayramdan önce evlerde bayram temizliği yapılır (K.1, K.3, K.11, K.26, K.27, K.39, K.47, K.49, K.52, K.56, K.57).
- Bayram sabahı herkes erkenden kalkar, erkekler bayram namazına gider (K.3, K.7, K.11, K.26, K.27, K.39, K.47, K.52, K.57).

- Camiye gidenler halka şeklinde dizilerek birbirleriyle caminin içinde bayramlaşırlar (K.1, K.3, K.11, K.20, K.21, K.23, K.25, K.39, K.47, K.49).
- Namazdan sonra ilk iş olarak kurban kesilir. Kurban kesmesini bilmeyenler bilen bir kişiye vekalet vererek kurbanlarına kestirirler (K.3, K.7, K.11, K.16, K.17, K.39, K.47, K.49).
- Bahçesi olanlar kurbanını bahçesinde kestirirken, bahçesi olmayanlar da belediyenin açtığı seyyar kesimhanelerde kurbanlarını kestirmektedirler (K.1, K.3, K.11, K.20, K.23, K.26, K.39, K.47, K.58).
- Kesilen kurbanın etinin bir kısmı komşulara ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (K.3, K.7, K.11, K.16, K.17, K.26, K.39, K.47, K.58).
- Bayramda akrabalar, komşular ve tanıdıklar ziyaret edilir, bayramları kutlanır (K.1, K.3, K.7, K.11, K.17, K.20, K.39, K.47, K.58).

3.2. Millî Bayramlar

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan ulusal bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı...) askerî geçitler, fener alayları, vb. “resmî” gösterilerde geleneksel tek öge seymenler, zeybekler, vb. gibi bugün artık pek yaşamayan eski kuruluş temsilcilerinin özel kıyafetleriyle törenlere katılmalarıdır. Ama resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar, işçilerin, esnafın kendi aralarında hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir.

Millî bayramların son yıllarda aldığı bir nitelik de siyasî partilerin davullu zurnalı gösteriler, eğlenceler düzenleyerek, kendi üyelerine ve halka o günü neşe ile geçirme fırsatı verme, bir yandan da rakip partilerle bir çeşit “başarı yarışması”na girişmeleridir (Artun,2012:289-290).

Erdemli'de millî bayramlar ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Millî bayramlar özellikle okullarda büyük bir coşkuyla kutlanır. Okul temizlenir, sınıflar süslenir, o gün okunacak yazılar ve şiirler belirlenir (K.1, K.3, K.19, K.31, K.37, K.39, K.58).
- Devlet dairelerine bayraklar asılır (K.1, K.3, K.19, K.31, K.37, K.39, K.58).
- Okullarda okul müdürleri şehir merkezinde mülki amirler konuşmalar yaparlar (K.3, K.11, K.37, K.39, K.58).
- Milli bayramın akşamında mülki erkân öğretmenevinde davet verir (K.3, K.37, K.39).

3.3. Kutsal Aylar ve Günler

Müslümanlar için cuma günü ve üç aylar kutsaldır. Cuma günü mübarek bir gündür. Bu gün Müslümanlar için -eski dönemlerde- bayram günü sayılmıştır. Haftalık ibadet olan Cuma namazı bu güne tahsis edilmiştir. Yine üç aylar kamerî aylardan Recep, Şaban ve Ramazan aylarıdır. Müslümanların manevî hayatında bu ayların seçkin bir yeri vardır. Çünkü bu aylar mübarek gecelerle doludur. Recep ayının ilk Cuma gecesi Regaib gecesi, 27. gecesi de Miraç gecesidir. Şaban ayının 15. gecesi Berat gecesi Ramazanın 27. gecesi de Kadir gecesidir. Bundan dolayıdır ki halkımız bu aylar ve günlere ayrı bir önem vermiştir (Şentürk,2003:331-332).

Erdemli'de kutsal aylar ve günler ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Kandil gecelerinde insanlar birbirlerinin kandilini tebrik eder (K.70, K.75, K.76, K.78, K.82, K.87, K.90).
- Kandil gecelerinde, camilerde cemaat toplu olarak tespih namazı kılar (K.70, K.75, K.76, K.78, K.82, K.87).

- Bilenler Kuran okur, bilmeyenler de kendileri ve ölmüşleri için dua eder (K.70, K.75, K.76, K.78, K.82, K.87, K.90).
- Kadir gecesi başta olmak üzere kutsal gecelerde yatsıdan sonra uyunmaz, ibadet etmeyenler bile bekler. Buna “kadir beklemek” denir (K.76, K.82).

3.4. Bereket Törenleri

Halk kültüründe bolluk ve bereket sağlamak amacıyla birtakım törenler düzenlenir. Bu törenlerin temelinde doğaüstü güç ya da güçlerle barışıklığı sağlayarak tabiat olaylarını, insanların ve diğer canlıların yararına olacak şekilde etkileme düşüncesi yatmaktadır (Çıblak,2005:159).

3.4.1. Nevruz

Nevruz bahar mevsimine girilirken gece ve gündüzün eşit olduğu 22 Mart'ta (Rumî takvime göre 9 Mart'ta); bazı yerlerde 20-21 Mart'ta kutlanan bir bahar bayramıdır. Farsça “nev” ve “ruz” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen kelime, “yeni gün” anlamına gelmektedir. İran'da yaygın bir şekilde kutlanan nevruz, Türklere de İranlılar'dan geçmiş bulunmaktadır.

Takvimin olmadığı dönemlerde insanlar, hayatlarını temel uğraşım alanlarına göre belirli bir düzene koymuştur. Baharın, yazın gelmesi, geçimlerini hayvancılıkla sağlayanların sürülerini otlığa çıkarmaları, çiftçilikle uğraşanların ekin ekme dönemlerinin başlaması, bunun yanında bağ bozumu, hasat mevsimi vb. olaylar bütün milletlerin hayatında derin iz bırakmıştır. Bunların en önemlilerinden birisi baharın gelişi ve buna bağlı olarak tabiatın canlanması olayıdır. Bu nedenle baharın başlangıcı olarak kabul edilen nevruz eskiden beri çeşitli şekillerde kutlanmaktadır (Çıblak,2005:163).

İnceleme alanı olan Erdemli'de nevruz kutlanmamaktadır. Söz konusu kutlama ile ilgili herhangi bir inanma ve pratiğe rastlanmamıştır.

3.4.2. Hıdrellez

Hızır ve İlyas adlarından oluşan Hıdrellez, Hızır ile İlyas Peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan milâdî 6 Mayıs (Rumî 23 Nisan) gününe ve bu günde yapılan geleneksel bayrama verilen addır. Hıdrellez, Hızır peygamberi çağrıştırdığı için, genellikle bolluk ve bereketi simgeleyen, su ve yeşillik kavramının öne çıktığı, ağacın ve meyvenin çokça bulunduğu gün; bazen de türbelerin çevresinde yapılan geleneksel törenlerdir. Daha çok Batı Türk dünyasında kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas adlarının halk ağzında aldığı şekilden oluşan Hıdrellez törenleri, İslam öncesine kadar uzanmaktadır (Artun,2012:309).

Erdemli ve çevresinde hıdrellez genel olarak kutlanmamaktadır. 2005-2008 yılları arasında belediye başkanlığı öncülüğünde Talat Göktepe Çamlığı'nda üç yıl toplu olarak kutlanmış ancak devam eden yıllarda bu etkinlik gerçekleştirilmemiştir. Konuyla ilgili yapılan uygulamalardan tespit edilenler şunlardır.

- Hıdrellez, Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluşmak için sözleştikleri 6 Mayıs günüdür (K.3, K.11, K.23, K.26, K.34, K.47, K.56).
- Erdemli'deki Yörükler 6 Mayıs tarihinden önce yaylaya göçmezler. Bu tarihten önce doğa şartlarının kendilerine zorluk çıkaracağına (yağmur, dolu, sel vb.) inanırlar (K.11, K.23, K.47).
- Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, hıdrellez günü ahşaptan oyuncak bir bebek yaparlar. Olmasını istedikleri cinsiyete göre bebeğe kıyafet giydirip sabah erkenden bahçelerindeki ağaca asarlar. Böylece muratlarının yerine geleceğine inanırlar (K.56).

3.4.3. Yağmur Duası

Yağmur yağdırma törenleri, havaların kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırmak bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamaları içine alır.

Tarımcılıkla uğraşan topluluklarda, iklim şartlarının ve yağış seviyesinin, alınacak mahsulün verimini etkilemesi nedeniyle önemli bir yeri bulunmaktadır. Yağmurun yeterli oranda yağması bolluğu; az yağış ise az üretimi dolayısıyla kıtlığı beraberinde getirir. Bu nedenle insanlar, tabiat olaylarını kontrol altında tuttıklarına inanılan doğaüstü güç ya da güçlerle her zaman iyi geçinmek istemiş ve onlardan yağmur yağdırmalarını istemek amacıyla belirli dönemlerde birtakım törenler düzenlemiştir (Çıblak,2002:93).

Türk hayatında su ve yağmur, hayatın ve bereketin kaynağıdır. Bu yüzden su mukaddesler arasında kabul edilir. Bunun bir ifadesi de suyun Türk hayatına “rahmet” sıfatı ile anılmasıdır. Türk dünyasının hemen her yerinde yağmur yağıyor, yerine “rahmet yağıyor” denir. Böylece onun, Tanrının bir iyilik bağışı olduğu vurgulanır (Kalafat,1995:113).

İnceleme sahası olan Erdemli yöresinde yağmur yağdırma törenleri ile ilgili şu uygulamalar tespit edilmiştir.

- Yağmur duası, havaların kurak gittiği dönemlerde, kuraklığı ve kıtlığı engellemek için yapılır (K.11,K.78, K.92).
- Cemaat imamın önderliğinde yüksekçe bir yere çıkar, ceketler ters giyilir, herkes abdestli olduğu halde dua edilir. Duada eller ters çevrilip yağmur yağışı taklit edilir (K.11, K.78, K.92).

- Yağmurun yağması için bir kaplumbağa ağaca asılır veya sırt üstü çevrilerek üstüne taş konur (K.3, K.11, K.92, K.107).
- Yağmur yağması için yapılan bir uygulama da “bodi bodi” oyunudur. Bu oyun en son 1995 yılında Erdemli/Tapureli köyünde şu şekilde oynanmıştır: Köyde çoğunluğu gençlerden ve çocuklardan oluşan bir grup, annesinin ilk çocuğu olan ve askerliğini yapmamış olan bir gencin üzerine, muşambadan yapılmış bir kıyafet giydirir. Bu kişiye “deve” denir. Devenin başına ineklere su verilen taslardan biri konur ve boynuna da çan takılır. Devenin beline bir ip bağlanır ve bir kişi bu ipi çekerek grupla birlikte köydeki evleri tek tek dolaşırlar. Gruptan bir kişi de ucunda bir bayrağın olduğu çubuk taşır. Her evin önüne gelindiğinde deve diz çöker ve önce deveyi çeken kişi sonra da gruptaki diğer kişiler şu sözü söylerler:

Bodu bodu

Neden öldü

Bir gaşşıcık sudan öldü

Verin bodunun hakkını

Gitsin bakını bakını

Yele böcü yeldirik

Alacağı daldirik

Veren cennete gitsin

Vermeyen cehenneme gitsin

Ver Allah Allah!

Ekin ektik evlek evlek
 Yedi bitirdi hacı leylek
 Gökten yağmur yerden bereket
 Ver Allah Allah!

Ayağımız çamur ister
 Boğazımız hamur ister
 Göbeklice harman ister
 Verin Allah aşgına Allah Allah Allah!

Bu sözler söylendikten sonra, ev sahibi devenin üzerine kova, ibrik, bardak gibi bir kapla su döker. Gruptan bir kişi de gezilen her evden buğday, nohut, mısır ve fasulye gibi yiyecekler toplar. Köyün bütün evleri bu şekilde gezilir. Bazen bu iş iki üç gün sürebilir. Gezme işi bittikten sonra toplanan malzemeye, bir derenin kenarında ya da yüksek bir tepenin başında erkekler tarafından “börtme⁴” yapılır ve bütün köylü bunu topluca yer. Börtme dere kenarında yapılırsa kuşlar ve suda yaşayan hayvanlar yesin diye dereye dökülür. Bu iş bittikten sonra ilahiler söylenerek köye dönülür (K.103).

3.4.4. Koç Katımı

Koç katımı zamanı bölgelere göre değişmektedir. Bu tarih Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde 15-30 Ekim tarihleri arasındadır. Bu bölgelerimizde koçun, sürüye katılması özel bir törenle yapılmaktadır. Birkaç yıl öncesinden beslenmeye başlanan koç, katımın yaklaşmasıyla birlikte çeşitli renklere boyanır. Koçun boynuna elma, nar, armut gibi meyvelerden yapılmış kolyeler bağlanır. Bazen de boynuzların arasına şeker dizildiği

---

⁴ Doğu ve Güneydoğu’da “hedik” diye bilinen, buğday ve nohudun haşlanması ile yapılan bir yemek.

görülmektedir. Bazı bölgelerimizde ise bu meyveler koçun iki boynuzunun arasına takılmaktadır.

Koç katımı töreni doğudan batıya doğru yayılmıştır. Koç katımına bazı bölgelerimizde “saya”, “ali fattik ayunu”, “arap oyunu”, saya kutluğu”, “ölüp dirilme” gibi adlar da verilmiştir (Alptekin,2011:220).

Doğu Anadolu yöresinde, hayvancılıkla uğraşan hemen her ilde döl almayla ilgili şenliklerin yapıldığı, o günün kutlandığı görülmektedir. Döl almanın bereketli olması için yapılan şenlikler, şüphesiz başlangıçtaki inançlarda görülen iyeleri memnun etmek için yapılan merasimlerin kalıntılarıdır. Onları memnun etmek suretiyle, döl almanın bereketli geçeceğine inanılır (Kalafat,1995:116-117).

Erdemli yöresinde koç katımı şu şekilde yapılmaktadır:

- Kışın hem hayvan zayıf olduğundan hem de kuzuyu emzireceği için kuzulama istenmez. Onun için koç, Temmuz’un 20’sinden sonra sürüden ayrılır. Sürüden ayrılan koça belli zamanlarda, sumak dalı ve küspeyle karışık tuz yedirilir. Fazla tuzun damızlık kudretini öldüreceğine inanılır (K.47, K.58, K.59, K.60, K.106).
- Koç katımı Ağustos’un 15’inde yapılır. Her 25-30 koyuna bir koç hesap edilir. Koçun boynuna gök boncuk takılır, boynuzlarına renkli ipler bağlanır. Çiftleşmenin hızlı ve kolay olması için koçun göbeğine yağ çalınır. Koç koştura koştura genç bir kişi tarafından genelde ikindi vakti sürüye katılır. Üç yıl sürüye kattırılan koçun yaşlandığı varsayılır (K.47, K.58, K.59, K.60, K.106).
- Koç katımı yazın Hacıalanı, Avgadı, Uzunkuyu, Sarıpınar, Eğriçayır yaylalarında yapılmaktadır.

Koyun Kırkımı

- Koyunlarda ilk kırkım yazın Haziran'ın 20'sinde, ikinci kırkım ise Ağustos'un 20'sinde yapılır. Haziranda kırılana yapağı, ağustosta kırılana yün denir. Ağustosta yapılan kırkıma güzlük kırkım da denir ve bu kırkımda elde edilen yün keçe yapımında kullanılır. Kuzuların kırkımı ise Temmuz'un 20'sindedir (K.47, K.106).

3.4.5. Yayla Şenlikleri

Yörükler kışlaklarını bırakıp toplu olarak sürüleriyle birlikte yaylaya çıkarken bayram niteliğinde törenler düzenlerler. Genellikle mayıs ayında yaylaya göçmeye başlanır. Oba reisleri göç başlamadan önce toplanarak göç gününe karar verirler. Bu göçün salı ya da cuma günü olmamasına özen gösterilir. Göç öncesi kutsal yerler ziyaret edilir, kurban kesilir. Birlikte kurban eti yenir. Ayrı yaylalara gidecek olanlar birbirleriyle helalleşirler. Yayla dönüşünde yine kurban kesilir (Artun,2012:326).

Kadınlar yayla göçü öncesinde yoğun bir hazırlığa koyulurlar. Kendi dokudukları bezlerden şalvarlar dikerler. Erkekler yayla göçü için şehre inip alışveriş ederler. Yörüklerin başlıca yiyeceği olan çökelek, söğüş, ballı yufka, kavurma, peynir, yufka ekmeği, süzme yoğurt alınır. Göç süresi yaklaşık 10-20 gündür (Artun,2012:327).

Erdemli nüfusunun büyük bir bölümü yazın çeşitli nedenlerden ötürü yaylaya göçer. Yaylalarda oluşan bu nüfus yoğunluğu, tarımsal ve sosyal faaliyetlerin oluşmasına zemin hazırlar. Bu bağlamda yaylalarda bazı kutlama, şenlik ve festivaller düzenlenir. Bu şenliklere yöredeki Yörük aşiretlerinden Ayaş, Koçaş, Kemikli, Kocahasanlı, Boynuinceli, Tırtar, Karakeşli, ve Kufallı aşiretleri ile yöredeki diğer insanlar katılır.

Türkmen Şöleni

1978 yılından beri yapılan Türkmen Şöleni, Erdemli'de gerçekleştirilen kutlamalar arasında, tarihi açıdan en uzun soluklu olandır. Çeşitli fasılalarla (12 Eylül darbesi, Soma faciası vb.) Talat Göktepe Çamlığı'nda gerçekleştirilen bu şölenin, 2015 yılı itibarı ile 26'ncısı düzenlenmiştir. Her yıl mayıs ayının 2. veya 3. haftası yapılan Türkmen Şöleni'ne; Mersin, Adana, Antalya, Osmaniye gibi Türkiye'nin çeşitli yerlerinden 50 bini aşkın kişi katılır. Her derneğin, köyün ve ilçenin çadır açtığı bu şölende, gelen konuklara Yörüklere has yemekler ikram edilir, Yörük el sanatlarının örnekleri sergilenir. Cirit oyunu, mehter takımı dinletisi ve ulusal sanatçıların konserleriyle şölen son bulur (K.105).

Harfilli Köyü Sebze ve Meyve Festivali

Harfilli Köyü Sebze ve Meyve Festivali 2002 yılından beri her yılın Ağustos ayında Harfilli (Cıcık) köyünde düzenlenir. Bir gün süren bu festivalde koşu, güreş gibi yarışmaların yanı sıra halk oyunları gösterileri de sergilenir. Festivalin amacı yayla köylerinde, tarıma yeni açılan tarlalarda yetiştirilen ürünler ile sahil kesiminde yetiştirilen ürünlerin dünya pazarı standartlarına uyması, alternatif tarım ürünlerinin tanıtılması, örf ve âdetlerin yaşatılmasıdır. Bu festivalde ürünleri dereceye giren çiftçilere birtakım ödüller verilir. Günün akşamında verilen konserle festival bitmiş olur (K.104).

Şahna Köyü Üzüm Festivali

Şahna Köyü Üzüm Festivali 2008 yılından beri Erdemli'ye bağlı Sinap, Şahna, Karayakup, Sıraç ve Doğusandal muhtarlıklarınca ağustos ayında düzenlenen bir festivaldir. Festivale yetiştirdikleri tarım ürünleriyle –özellikle üzüm- katılan çiftçilere bazı ödüller verilir. Son yıllarda festivalin yapılacağı mevki ile ilgili anlaşmazlıklardan dolayı diğer muhtarlıklar festivalden desteğini çekmiş, sadece Üzümlü Köyü bu organizasyonu devam ettirmektedir (K.104).

30 Ağustos Şenlikleri

Erdemli'ye 45 km uzaklıktaki Hacıalanı yaylasında 2009 yılından beri bu şenlikler yapılır. Belediye başkanlığının öncülüğünde, muhtarlardan oluşan bir tertip komitesi bu şenliği düzenlemektedir. Belediyenin ücretsiz ulaşımı sağladığı şenliğe, her yıl ulusal bir sanatçı çağrılır. Ayrıca gün içerisinde yapılan “karakucak güreşleri”nde dereceye girenlere ödülleri verilir. Ramazan ayına denk gelen yıllarda ilahi konserleri verilir, “Halil İbrahim Sofrası” adı altında katılımcılara iftar ikramı yapılır (K.105).

Köyler Arası Futbol Turnuvası

Her yıl temmuz ve ağustos aylarında gerçekleştirilen “Köyler Arası Futbol Turnuvası” 2004 yılından beri yapılmaktadır. Sarıkaya, Güzeloluk, Harfilli ve Güneyli futbol sahalarında düzenlenen turnuvaya yirmi beş köy katılmaktadır. Daha önce kaymakamlık bünyesinde organize edilen turnuvanın ev sahipliği, yerel yönetimler yasasıyla birlikte köylerin mahalle statüsü kazanmasından sonra belediyeye geçmiştir. Dereceye giren takımlara kupa ve madalyanın yanı sıra eşofman, futbol topu gibi hediyeler verilmektedir (K.67).

Değerlendirme

Bayramlar, törenler ve kutlamalar adını verdiğimiz bu bölümde dinî ve millî bayramlara, kutsal ay ve günler ile Nevruz, Hıdrellez ve yağmur yağdırma törenleri gibi bereket törenlerine yer verilmiştir. İnceleme alanı olan Erdemli'de dinî bayramlarda İslam dininin etkisi görülmektedir.

Kutsal ay ve günlerde gözlemlenen pratiklerin çoğu yine İslam dinine özgü davranışlardır. Bereket törenlerinde ise eski Türk inanışlarının yansıması belirgindir. Örneğin hıdrellezde, animizmin (cancılık) etkisiyle arzulanan şeyin (bebek) tasviri yapılırken, yağmur yağdırma törenlerinde ise benzetme büyüyle, yağmur taklidi

yapılarak yağmur yağdırılmaya çalışılır. Çeşitli besinlerin hayvanlar için doğada bırakılması da kansız kurban olarak değerlendirilebilir.

Erdemli’de gerçekleştirilen festival ve şölenlerin sayısında son yıllarda artış gözlenmektedir. Bu artışın temel nedeni, yöre ekonomisinin tarıma dayalı olması ve yörede yetişen ürünleri tanıtma ve pazarlama ihtiyacından ileri gelmektedir.

IV. BÖLÜM

4.HALK İNANIŞLARI

Halk inanışları, kişi ya da toplum tarafından kabul edilen, ilâhi bir dinin bilinen kuralları ve öğretileri dışında kalan, ancak halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, değer verilen ve gelecek kuşaklara aktarılan inanmalardır (Çıblak,2005:213).

Bu inanışların şekillenmesinde toplumların eski din ve inanç sistemlerinin, kültür yapılarının yanında günlük yaşam tarzının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu yönüyle Anadolu'da yaşayan halk inanışlarının birçoğunun kökeninde Türklerin anayurdu olan Orta Asya kültürü ve eski inanç sistemleri ile günlük hayat olayları yatmaktadır (Çıblak,2005:213).

İslâmiyet öncesi Türk hayatı üzerinde araştırma yapan bilim adamları, Türk inançları ve dinleri üzerinde de durmuşlardır. Tarihi kaynaklardan, etnografik malzemenin elde edilen bilgilerin ışığında yapılan değerlendirmelerde; Türklerin hayat tarzlarına bağlı olarak tarihi süreç içinde muhtelif dini inançlar içinde hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Farklı zamanlarda oluşan ve hayata karışan bu inançları, yaşandıkları ve hayata geçirildikleri biçimleriyle ifade etmek, yazıya alınmamış olmalarından dolayı mümkün değildir. Bundan dolayı, biz onları ancak elimize geçen bilgiler çerçevesinde sadece tarif ve tasvir etmeye çalışabiliriz. Semavî dinlerden önceki devreye ait Türk inançlarını, bugünkü yansımalarına bakarak, bir “inanç yumağı” şeklinde ifade etmek mümkündür. Farklı zamanlarda oluşan bu inanç yumağı, tarihin bilinmeyen devrelerinden itibaren Orta Asya Türklerinin, atalarımızın hayatında örülmeye, oluşmaya başlanmıştır. Bu inançların kimi, öylesine güçlü ve dinamik bir karaktere sahiptir ki günümüze kadar ve günümüzde semavî dinlere rağmen, varlıklarını korumaktadırlar (Kalafat,1995:11).

Anadolu Türklerinde ağacı kutlu saymak, türbelere ve kutlu ağaçlara paçavra bağlamak vb. pek çok inanış, eski inanç ve göreneklerin bir kalıntısıdır (İnan,2013:207).

Dinin temel inanç ve ibadet esaslarıyla bağdaştırılamayan, insanları farklı davranmaya yönelten halk inanışlarını birçok insan samimi bir şekilde savunmakta, hatta bu inanışları “samimi dindarlık”, bunlara karşı çıkmayı “dinden uzaklaşma”, “itikatsızlık” olarak değerlendirmektedir. Bu çalışmada yer alan halk inanışları; tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar, canlı varlıklarla ilgili inanışlar, cansız varlıklarla ilgili inanışlar, ağaçlarla ilgili inanışlar, cinlerle ilgili inanışlar, nazar-nazarlık, ziyaret yerleriyle ilgili inanışlar, rüya-fal, kurban-adak bereket, uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar ve diğer inanışlar olmak üzere on bir başlık altında incelenmiştir.

4.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar

İnsanoğlu, hayatının her döneminde tabiatın gücünden çekinmiş, bu sebeple tabiattaki değişiklikleri kendine göre yorumlamış ve buna bağlı olarak da kendince bazı inanış örüntüleri oluşturmuştur. İnceleme alanı olan Erdemli yöresinde konuyla ilgili inanmalar şu şekildedir.

- Ay veya güneş tutulduğunda ezan okunur, kaza ve belalardan sakınmak için dua edilir (K.42, K.47, K.75, K.78, K.81, K.91)
- Aya veya güneşe karşı işemenin, tükürmenin günah olduğuna inanılır (K.3, K.17, K.47, K.78, K.81, K.91)
- Ayın etrafı bulutlu olursa, yağmur yağacağına inanılır (K.1, K.3, K.23, K.39, K.47, K.49, K.66, K.67, K.74).
- Akşamüzeri, güneş batmaya yakın uyuyan kişinin ömrünün kısılacağına veya delireceğine inanılır (K.7, K.11, K.88, K.92).
- Herkesin bir yıldızının olduğuna inanılır (K.86, K.101).

- Yıldız kaydığında şeytanın melekleri kovaladığına ve bir kişinin öldüğüne inanılır (K.11, K.16, K.107).
- Yılan canlı bir şekilde ateşe atılıp yakılırsa, yağmur yağacağına inanılır (K.3, K.75).
- Akşam güneş batarken gökyüzündeki kızarıklık belirgin olursa, sabah havanın iyi olacağına; sabah güneş doğarken meydana gelen kızarıklık ise havanın yağışlı olacağına işaretler. Bununla ilgili: “Akşamlık kızardı, sabahı hoş; sabahlık kızardı, akşamı kış.” şeklinde söylenen bir atasözü de vardır (K.106, K.107).
- İki eşi olan bir erkeğin, eşlerinden biri evdeki süpürgeyi saklarsa yağmur yağacağına inanılır (K.49, K.107).
- Ay tutulması olurken teneke çalınır ve ayın acı çekmemesi için Allah’a dua edilir (K.4, K.7, K.21, K.29).
- Ayın etrafı bulutlu olursa yağmur yağacağına inanılır (K.3, K.11, K.19, K.75, K.92).
- Cemreye inanılır ve cemrenin üç aşamada birer hafta arayla önce havaya, sonra suya, sonra da toprağa düştüğüne inanılır (K.3, K.47, K.53, K.92).
- Dolu yağarken bir tane alınıp bıçakla ikiye bölünse dolunun kesileceğine inanılır (K.3, K.101).
- Pelit ağacının meyvesi çok olursa kışın sert geçeceğine inanılır (K.11, K.24, K.53, K.106, K.107).

4.2. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar

Canlı varlıklar ile ilgili inanışlar grubunda insanlarla (erkekler, kadınlar ve çocuklar) ilgili inanışlar ve hayvanlarla ilgili inanışlar yer alır.

4.2.1. İnsanlarla İlgili İnanışlar

- Avucunda ben olan kadınların güzel yemek yaptığına inanılır (K.77, K.85, K.101).
- Kadir gecesi doğan çocuğun çok şanslı olduğuna inanılır (K.13, K.26, K.59).
- Nazarı değdiği düşünülen kişiye “keşnazar” denir. Mavi gözlü kimselerin keşnazar olduğuna inanılır. Bununla ilgili:” Gündüzü sıcak, gecesi ayaz, gün azgını; benzi sarı, gözü gök, kul azgını.” sözü meşhurdur (K.106, K.107).
- Bir erkek yolda giderken önünden kadın geçmez. Şayet erkeğin önünden kadın geçerse, erkeğin uğrunun kesileceğine inanılır (K.3, K.11, K.26, K.85).
- Bir çocuk durmadan ağlarsa, o evden ölü çıkacağına inanılır. Çocuğun ağlamasını durdurmak için ya ağzına pabuçla vurulur ya da çocuğun üzerine bir müddet kara kazan kapatılır (K.3, K.81).
- Anne, sık sık beddua ettiğinde annenin bedduasının tutmayacağına inanılır; ancak babanın bedduası mutlaka tutar (K.34, K.46, K.47, K.51, K.52).
- Annenin sütünün bedduasına engel olduğu düşünülür (K.46, K.47, K.52).
- Bir iş yapılırken kadın gelirse işin uzayacağına, kız gelirse işin erken biteceğine inanılır. Bununla ilgili:” Karı geldi, kov (dedikodu) arttı; kız geldi, iş arttı.” sözü meşhurdur (K.56, K.57).
- Kapı eşiğine oturan kızın kısmetinin kapanacağına inanılır (K.3, K.32, K.40, K.50)
- Uzun boylu kişilerin ahmak, kısa boylu kişilerin fitneci olduğuna inanılır. Bu inanış halk arasında yarı Türkçe yarı Arapça bir sözün çıkmasına sebep

olmuştur ki o da şöyledir: Küllü tavilun ahmakun, küllü zagirun fitnetun⁵(K.20).

4.2.2. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

- Akşam öten baykuşun uğursuz olduğuna inanılır ve baykuşa kuru soğan atılır(K.3, K.11).
- Büyük balık avlayan kimsenin kısmetinin açılacağına inanılır (K33, K.42, K.44).
- Her mezarlığı bekleyen büyük bir yılanın olduğuna inanılır ve bu yılanın mezarlığın bekçisi olduğu düşünülür (K.43, K.53).
- Kedinin sırtını Peygamberimiz sıvazladığından onun sırtı üzerine düşmeyeceğine inanılır (K.3, K.55).
- Kedilerin rızkını Allah, köpeklerin rızkını kul verir, inancı vardır (K.32, K.41, K.42).
- Sürü yayılırken, köpek uzun süre havlarsa sürüden bir hayvanın öleceğine inanılır (K.42, K.106, K.107).
- Rüyada görülen yılan düşmana yorulur. Şayet görülen yılan öldürülürse düşmana galip gelineceğine inanılır (K.3, K.11, K.23, K.37, K.47, K. 57).
- Siyah yılan limon bahçesinin bekçisi olarak kabul edilir. Bu yüzden siyah yılanı öldürenin çarpılacağına inanılır (K.13, K.18, K.23, K.30, K.39, K.60, K.71, K.79).
- Tavuk horoz gibi öterse kesilir (K.9, K.16, K.17, K.25, K.26, K.28, K.67, K.96).

---

⁵ Bütün uzunlar ahmaktır, bütün kısalar fitnedir.

- Yılanın, eşini öldüreni unutmadığına ve eşini öldüreni mutlaka sokacağına inanılır (K.61, K.81).
- Yılanın derisini yiyen kişinin, elindeki siğillerin geçeceğine inanılır (K.8, K.22, K.38, K.55, K.57, K.74, K.82).
- Koçmar⁶ başını kaldırıp beklerse Allah'a sövdüğüne inanılır ve taşlanır (K.34, K.46, K.51, K.55).
- Koçmar başını havaya kaldırıp sallarsa Allah'ı zikrettiğine inanılır (K.62, K.66, K.91).
- Koçmar gören kişi ağzını kapatır. Eğer koçmar o kişinin dişlerini sayarsa dişlerinin döküleceğine inanılır (K.100).
- Köpeğin Azrail'i gördüğüne ve havlamasının ölüm getireceğine inanılır (K.3, K.11, K.82, K.84).
- Bir eve örümceğin yuva yapması, o evde kıtlığın yaşanacağına işaretidir (K.4, K.12, K.15, K.21, K.34, K.41).
- Şeytanın ezan sesini duymamak için eşeği anırttığına inanılır (K.11, K.28, K.34, K.45, K.46, K.80, K.86).
- Kuzular satılma zamanı gelinceye kadar aile dışında kimseye gösterilmez. Kuzulara nazar değmesinden korkulur (K.11, K.64, K.106, K.107).
- Devenin duygusal bir hayvan olduğuna ve ağıt yakmanın dolayısıyla da ağlamanın deveden insanlara geçtiğine inanılır (K.106, K.107).
- Köpek, yere doğru havlarsa sahibinin, havaya doğru havlarsa kendisinin öleceğine inanılır (K.3, K.11, K.47, K.87, K.88).

---

⁶ Kertenkele türünden bir sürüngen.

- Hızlı hareket eden kırmızı karıncaların kâfir; yavaş hareket eden siyah karıncaların Müslüman olduğuna inanılır (K.34, K.99).

4.2.3. Ağaçlarla İlgili İnanışlar

Evrenin var oluşundan itibaren su, hava, toprak kadar hayatın içinde var olan bir öge de ağaçtır. Ağaç her şeyden önce hayatı ve canlılığı temsil eder. Türk mitolojisinde de köküne, dalına ve meyvesine çeşitli anlamlar yüklenen ağacın Anadolu coğrafyasında bazı inanmalara kaynak teşkil ettiği görülmektedir.

Erdemli’de ağaçla ilgili inanışlar şunlardır:

- Ayva ve erik ağacının meyvesi bir yıl çok olursa diğer yıl verimin az olacağına inanılır (K.11, K.23, K.39, K.47, K.59, K.67, K.74, K.75)
- Portakal ağacı meyve vermezse köküne ekmek kırıntısı dökülür (K.100, K.106, K.107)
- İncir ağacından düşenin onmayacağına inanılır (K.3, K.7, K.11, K.23, K.26, K.27, K.34, K.106, K.107)
- Ceviz ağacını dikenin meyvesinin yiyemeyeceğine inanılır (K.30, K.34, K.42, K.106)
- İncir ve ceviz ağacının gölgesinde uyunmaz. Bu ağaçların gölgelerinin ağır olduğuna inanılır. Ayrıca ceviz ağacının kadınlar gibi aybaşı olduğu, bu zamanda çevresindeki her şeyin fotoğrafını çektiğine inanılır (K.18, K.19, K.52, K.53, K.72)
- Çam ağacının “intizarlı” olduğu düşünülür. Çünkü Hz. İbrahim yakılacağı zaman hiçbir ağaç odununu vermezken çam ağacı odununu vermiştir. Bu yüzden çam ağacı kesildiği zaman bir daha büyümmez (K.106, K.107)

4.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

4.3.1. Ateşle İlgili İnanışlar

Ateşin, hayatın bütün aşamalarında çok önemli rol oynayan bir unsur olduğu bilinmektedir. İnsanlığın sahip olduğu kültürel değerlerin de etkisiyle ateşin icadı ve günlük hayatta kullanımına ilişkin her milletin kendi millî kültüründe çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır.

Erdemli halk kültüründe ateşle ilgili inanışlar şunlardır:

- Ateşi söndürmek için su dökülmez, ateş toprakla söndürülür (K.6, K.11, K.21, K.27, K.42, K.53, K.59, K.64, K.76, K.91)
- Ateşin başında bulunan bir kimse, alevlerin aşırı bir şekilde parladığını görürse kendi aleyhinde konuşulduğuna inanır (K.3, K.23, K.25, K.34, K.37, K.53, K.70, K.87, K.93)
- Soğan, sarımsak ve yumurta kabuğu ateşe atılmaz (K.1, K.3, K.11, K.19, K.22, K.32, K.34, K.39, K.41, K.45, K.46, K.47, K.54, K.57, K.63, K.76, K.80, K.82, K.100, K.106, K.107).
- Ateşle oynayan çocuğun, gece altına işeyeceğine inanılır. Bunun için çocukların ateşle oynamasına izin verilmez (K.3, K.16, K.34, K.37, K.91, K.100).
- Ocakta ateş yanarken sacayağın üzeri boş bırakılmaz. Ya sacayağın üzerine odun konur ya da sacayak ters çevrilir. Sacayağın üzeri boş bırakılırsa şeytanların yemek pişireceğine ve evin nasibinin azalacağına inanılır (K.12, K.63, K.73, K.89)
- Ocak bulunan yere oturulmaz. Ateş sönmüş olsa dahi ocağın yanına yatılmaz (K.3, K.11, K.25, K.47, K.55, K.69, K.78, K.90).

- Külde cin ve şeytanın “oynak” yaptığına inanılır. Ocağın içindeki küller alındıktan sonra küllüğe boşaltılır. Şeytan çarpar diye küllüğe basılmaz, küllüğün üzerinden atlanmaz. Küllüğe işenmez, işeyen kişiye cin çarpacağına veya işeyen kişinin felç olacağına inanılır (K.1, K.3, K.11, K.24, K.26, K.39, K.43, K.47, K.55, K.87).
- Yıldırımın düştüğü yerden alınan ateşin yedi yıl sönmeyeceğine inanılır (K.106, K.107).

4.3.2. Su İle İlgili İnanışlar

Türkler arasında tabiat kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan, gelişen ve kült konusu olan su önemli bir unsurdur. Türkler, yüksek dağlar ve pınarları iyi ruhların makamı sayıyorlardı. Bunlara yer-sub deyip tazim ediyorlardı. Eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve çoluk çocuk sahibi olan, mahiyetinde birtakım gizli güçleri barındıran koruyucu bir iyedir. Suyun arıtıcı niteliği, bolluk ilişkisi, taşıma vb. özellikleri bu kültürün doğuşunda rol oynayan önemli etkenler olmuştur (Oymak,2010:37).

Erdemli’de su ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Cinlerin geceleri suda yıkandığına inanılır. Bu sebeple geceleri suya girenleri cin çarpacağına inanılır (K.12, K.27, K.40, K.46, K.57, K.69, K.96)
- Nisan ayında yağın yağmurun şifalı olduğuna inanılır. Bu ayda yağın yağmurun saçları güçlü kıldığına inanılır. Yine bu ayda düşen yağmurun damlaları yılanın ağzına düşerse bunların zehire dönüşeceğine inanılır (K.9, K.19, K.29, K.48, K.66, K.90, K.104, K.107).
- Durgun suya tükürüldüğü zaman, tükürük dağılırsa o suyun temiz olduğuna hükmedilir ve o su içilir (K.25, K.48, K.55, K.61, K.81, K.82, K.106, K.107)

- Ayakta su içmenin hem günah hem de sağlıksız olduğuna inanılır (K.7, K.11, K.20, K.29, K.47, K.50, K.56, K.76, K.88, K.97, K.98, K.106, K.107)
- Suya pis şeyler atılmaz. Suyun kutsallığına inanılır (K.11, K.34, K.47, K.55, K.59, K.70, K.71, K.74, K.84, K.87, K.91, K.100, K.106).

4.3.3. Ekmekle İlgili İnanışlar

Ekmek, Anadolu'nun her yöresinde kutsal sayılmaktadır. Bu kutsallıktan hareketle toplumda ekmeğe karşı çeşitli inanışlar gelişmiştir.

Erdemli'de ekmekle ilgili inanışlar şu şekildedir:

- Ekmek yapılırken beze⁷ unutulmuşsa, yakın çevrede bir kızın kaçacağına inanılır (K.2, K.11, K.22, K.27, K.29, K.50, K.56, K.57, K.65, K.89, K.90)
- Ekmek yaparken oklava ile şiş birbirine çarparsa, aç bir kimsenin geleceğine inanılır (K.3, K.11, K.24, K.25, K.34, K.106, K.107)
- Hamur senitten⁸ dışarı sıçrarsa o eve misafir geleceğine inanılır (K.2, K.6, K.18, K.24, K.27, K.28, K.32, K.38, K.50, K.56, K.57, K.72, K.77, K.85, K.96).
- Yemek bittikten sonra sofrayı kaldırılmazsa şeytanın karnını doyurduğuna inanılır (K.4, K.17, K.20, K.23, K.47, K.56, K.83, K.101)
- Yemek esnasında düşen ekmek kırıntılarını yemenin sevap olduğuna inanılır. Aksi halde bu kırıntıları gökyüzünde ağladığına ve o kişinin kısmetinin kapanması için dua ettiğine inanılır (K.26, K.34, K.53, K.88, K.90).

⁷ Yuvarlak hamur parçası

⁸ Senit: Bazlama ve yufka açmaya yarayan geniş tahta.

4.3.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar

İnsanlar günlük hayatlarında kullandıkları pek çok eşyaya çeşitli anlamlar yüklemiş ve bunun çevresinde çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır. Erdemli halk kültüründe eşyalarla ilgili inanışlar şu şekildedir:

- Bardağın kırılması iyiye yorulur. Hatta bardak, yere düştüğü halde kırılmazsa o bardak kırılır. Eşyanın da bir ömrü olduğuna inanılır (K.12, K.19, K.27, K.47, K.54, K.75, K.76, K.77, K.78, K.89, K.90)
- At ve silah emanet verilemez. Bunların kişinin öz malı olduğuna, bundan dolayı başkalarının kullanmaması gerektiğine inanılır (K.3, K.11, K.34, K.37, K.47, K.53, K.54, K.72, K.74, K.93, K.98, K.100)
- Ayakkabı veya terlik ters döndüğünde aileden cenaze çıkacağına inanılır (K.3, K.6, K.10, K.19, K.27, K.28, K.29, K.51, K.52, K.70, K.71, K.89, K.90)
- Ayakkabı üst üste bindiği zaman yola gidileceğine işaret sayılır. Eğer üst üste olan kadın ayakkabısı ise kadının üzerine kuma geleceğine inanılır (K.8, K.85, K.89)
- Çocuklar kapının eşiğini keser, çekiç gibi aletlerle yontarlarsa o eve alacaklı geleceğine inanılır (K.3, K.17, K.34, K.43, K.47, K.82, K.100, K.106, K.107).
- Ekmek yapma işi tamamlandıktan sonra senitlerin altına serilen sofranın toplanırken boyuna göre değil de enine toplanır. Cenaze kefenlenirken de boyuna sarıldığı için bu şekilde katlamaktan kaçınılır (K.20, K.26, K.27, K.33, K.40, K.46, K.72, K.85, K.89).
- Evdeki makasın ağzı hiçbir zaman açık bırakılmaz. Eğer makasın ağzı açık bırakılırsa evde kavga olacağına inanılır (K.3, K.24, K.27, K.28, K.85, K.101).

- Uyurken çorap, şalvar, pantolon gibi giyecekleri yastığın yanına koymanın baş ağrısı yapacağına inanılır (K.1, K.3, K.7, K.10, K.13, K.14, K.17, K.26, K.27, K.28, K.34, K.47, K.50, K.55, K.56, K.57, K.59, K.60, K.77, K.78, K.89, K.90)
- Ava giden bir kimse uzun süre avlanamazsa, avın açılması için tüfek bir kız çocuğunun şalvarından geçirilir (K.3, K.34, K.106, K.107).

4.4 Cinlerle İlgili İnanışlar

İnsanların algılayamadıkları bir boyutta cinlerin yaşadığı inancı, Anadolu'nun pek çok yöresinde hâkimdir. İnsanlar, görmediği fakat varlığını bildiği cinin, “şerrinden emin olmak” için bazı tedbirler almıştır. Çünkü birtakım hallerde cinin insana musallat olduğuna inanılır. Dolayısıyla cin etrafında birçok inanma ve pratik oluşmuştur.

Erdemli’de cinlerle ilgili inanışlar şu şekildedir:

- Soğan kabuğunun cinlerin en önemli gıdası olduğuna inanılır. Soğan kabuğuna basmamaya dikkat edilir (K.3, K.11, K.10, K.27, K.28, K.29, K. 35, K. 53, K.54, K. 59, K.61, K.67, K.68, K.77, K.78, K.89, K.90)
- Cinlerden bahsedildiği zaman, cinlerin bahsedilen yere geldiğine inanılır (K.3, K.11, K.27, K.28, K.68, K.77, K.78)
- Cinlerin geceleri küllük olan yerde toplandığına inanılır. Bundan dolayı küllüğe basmanın günah olduğuna inanılır (K.3, K.11, K.17, K.24, K.25, K.34, K.37, K.49, K.50, K.63, K.64, K.72, K.73, K.88, K.100, K.101, K.106, K.107)
- Eşeğin sürekli bağlandığı yerde cin olduğuna inanılır (K.101, K.106, K.107)
- Sofra silkilen yerde cin olur (K.3, K.17, K.24, K.25, K.34, K.49, K.50, K.64, K.72, K.73, K.88, K.100, K.101)

- Bir kişiye cin musallat olduğunda “cinci hoca” diye tabir edilen hocalara muska yaptırılır (K.3, K.11, K.10, K.27, K.28, K.29, K. 34, K. 37, K.54, K. 59, K.61, K.67, K.68, K.72, K.78, K.89, K.90, K.100, K.101, K.106, K.107).

4.5. Nazar-Nazarlık

Arapçada bakış anlamına gelen nazara “göz değme” de denir. Nazar değmesi için, gözü keskin birisinin muhatabına dikkatle bakması veya kötü niyetli bir kimsenin karşısındaki kişi hakkında güzel sözler söylemesi lazımdır. Toplumumuzda sarı saçlı, mavi gözlü kimselerin nazarının değdiğine inanılır (Acıpayamlı,1962:4).

Erdemli’de nazar ve nazarlıkla ilgili inanışlar şunlardır:

- Nazarı degen kimselere nazarkeş denir (K.3, K.6, K.11, K.10, K.17, K.23, K.27, K.28, K.29, 30, K.55, K.100, K.106, 107)
- İnsanlar nazar değmesin diye nazar boncuğu, altın, çaltı boncuğu, hamayli (muska) takarlar (K.1, K.3, K.7, K.10, K.18, K.19, K.23, K.24, K.28, K.29, K.34, K.39, K.41, K.46, K.47, K.86, K.94).
- Bahçeye, sebzeliğe nazar değmemesi için büyükbaş bir hayvanın kafatası, çevreden görülecek bir şekilde asılır (K.11, K.17, K.23, K.28, K.29, K.30, K.34, K.47, K.59, K.80).
- Nazardan korunmak isteyen kişi, yanında devamlı boz devenin tüyünü taşır (K.3, K.101)
- Mavi rengin nazar değmesine engel olduğuna inanılır, bu amaçla çocuklara mavi renkli kıyafetler giydirilir (K.9, K.12, K.27, K.28, K.29).
- Nazarı degen kişinin kim olduğu bilinirse, onun bastığı herhangi bir yerden toprak alınarak suda eritilir ve çocuğa içirilir (K.3, K.101, K.106, K.107)

- Yeni bir ev yaptırılırken nazar değmemesi için temeline iki tane gök boncuk atılır. Evin yapım işi bitip oturulmaya başlandığında herhangi bir köşesine at nalı, köpek kemiği, tosbağa (kaplumbağa) kabuğu, inek kemiği asılır. Evin bir yerine delik taş bağlanır (K.97, K.98, K.99).

4.5.1. Kurşun Dökme

Kendisine nazar değdiğine inanan, başı ağrıyan veya üzerinde bir ağırlık (halsizlik) olduğunu düşünen kişilerin yaygın olarak yaptığı uygulamalardan biri kurşun dökmedir. Kurşun dökme, maden kökenli emlerin büyüsel nitelik kazanmasına bir örnektir. Adana bölgesi halk inanma ve uygulamalarında sıklıkla görülen kurşun dökme işlemi maden kökenli bir emle sağlanmaktadır. Ancak kurşun dökme sırasında “elem terefiş, kem gözlere şiş”, “gözü olanın gözü çıksın” gibi sözlere yer verilmesi, erimiş kurşunun suya üç defa dökülmesi, pratiğe büyüsel bir nitelik kazandırır. Ayrıca bu uygulama esnasında Kur’an-ı Kerim’den âyetler okunması ise uygulamaya dinsel bir nitelik kazandırır (Özgen, 2007: 33-34).

Erdemli’de kurşun dökme ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Kurşun dökme işini gerçekleştirecek olan kişinin el almış bir kimse olması gerekir. El alma işlemi şu şekilde yapılır: El verecek kişi ile el alacak kişi karşılıklı oturur, bir Fatıha üç ihlâs okunur. El alacak kişi elini uzatır, avucunu açar. El verecek kişi de el alacak kişinin avucunun içine tükürür. El alacak kişi bu tükürüğü yalar, böylece el verme işlemi tamamlanır. Bu olaya “sala vermek” de denir (K.3, K.11, K.34, K.53, K.54, K.101).
- Kurşun dökme işlemi şu şekilde yapılır: Hasta dizlerinin üzerine oturur ve başına bir tülbent tutulur. Bir kepçenin içine konan kurşun, erimesi için ateşe konur. Bu sırada ocak (sağaltma ocağı) besmele çekerek fâtiha ve ihlâs

surelerini okur. Kurşun eridikten sonra besmele eşliğinde kurşun hastanın başının üstünde tutulan içi su dolu kaba boşaltılır. Sağaltma ocağı kurşunun suyun içinde aldığı şekillere bakarak çeşitli yorumlarda bulunur. Eğer kurşun suya döküldüğünde şekil almaz, toplu halde durursa, hastaya nazar değmemiştir. Eğer kurşun dağılarak değişik şekiller almışsa hastaya nazar değmiştir. Kurşun eritme ve hastanın başında su dolu kaba boşaltılması işlemi, vücudun üç ayrı bölgesinde (baş, gövde ve ayak) üçer defa tekrar edilir. Kurşun dökme işlemi bittikten sonra kaptaki su hastanın yüzüne sürülür ve ayak basmayacak bir yere dökülür (K.12, K.33, K.34, K.63,K.101).

4.6. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar

Türklerin yaşadığı farklı coğrafyalarda gerek İslâm öncesi gerekse İslâm'dan sonraki dönemlere mensup ve çeşitli nitelikleriyle ziyaretgâh niteliği kazanmış pek çok şahsiyetin mezarının bulunduğu bilinmektedir. Türkler arasında ziyaretgâhlara yönelik büyük saygının ve bu ziyaretgâhlar çerçevesinde var olan kültürel değerlerin kökeninde hiç şüphesiz eski Türk inançları ve İslâmiyet'in kaynaşma olgusunun yattığı söylenebilir. Buna çeşitli zaman ve mekânlarda farklı dini ve kültürel unsurların da katılması söz konusu olabilir. Ancak ağırlıklı unsurların eski Türk inançlarından ve bunların İslâmlaşmasından geldiği muhakkaktır. Türk halklarının ziyaretgâhlara yönelik gerek düşünüş gerekse davranış bakımından benzeri kalıpları olduğu söylenebilir. Bunlar da yine hem eski Türk inanç sistemi hem de İslâmiyet ile bağlantılıdır. Ziyaretgâhlara gitme nedenleri, bu mekânlarda sergilenen davranış ve gelenekler (sofra, kurban, çaput bağlama vb.), semboller ve bu ziyaretgâhlardaki biçim özellikleri bizi doğal olarak bu düşünceye götürmektedir (Kemaloğlu,2013:9-10).

İnanç merkezlerinin geleneksel kültürü ve sosyal yaşamı hareketlendirmede payları da vardır. İnanç merkezleriyle, dilek ve adakla sosyal yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma gelişir. Gelenekler sürer, inançlar tazelenir, dinsel ağırlıklı toplumsal birliktelik düşüncesi pekişir (Artun,2012:368-369).

İnceleme alanı olan Erdemli’de herhangi bir ziyaret veya yatır yeri tespit edilememiştir. Erdemli’de yaşayan insanlar adak, yatır, türbe ziyareti gibi durumlarda ya Tarsus Ashab-ı Kehf mağarasına gitmekte ya da Gülnar’da Zeynel Abidin Türbesi’ni ziyaret etmektedirler.

4.7. Rüya-Fal

4.7.1. Rüya

Rüya ilk çağlardan bu yana insanı meşgul eden bir konudur. Tüm semavî dinlerde rüyanın önemli bir yeri vardır. Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. İnsanlar, rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar. Rüyada yeşil ve beyaz renkler görünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüyada iplik görünce yola gidileceğine inanılır. Yine rüyada ağlayanın sevineceğine inanılır (Artun,2012:371-372).

Erdemli’de rüya ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Rüya anlatılacak kişi “Hayır olsun, Yusuf yorsun.” veya “Hayrolsun, hayra çıksın.” demezse rüya o kişiye anlatılmaz (K.2, K.6, K.12, K.24, K.38, K.46, K.47, K.50).
- Rüyada yılan görmek düşmanı ifade eder (K.9, K.24, K.26, K.27, K.28, K.29, K.30, K.34, K.46, K.47, K.51, K.52, K.56, K.57)

- Rüyada yeşil renkli bir nesne görmek dileğin kabul olacağı anlamına gelir (K.3, K.11, K.23, K.28, K.29, K.30, K.100, K.101, K.107, K.107).
- Rüyada, mevsimi olmadığı halde bir şey görmek hastalık getirir. Örneğin yaz ayında kar görmek veya kış ayında kiraz görmek gibi (K.101).
- Kötü rüya gören bir kimse uyanınca üç defa sağa, üç defa sola tükürür (K.3, K.11, K.28, K.29, K.100, K.101).
- Genelde rüyanın tersinin çıkacağına inanılır (K.1, K.3, K.4, K.11, K.12, K.13, K.17, K.18, 19, K.27, K.28, K.34, K.45, K.46, K.47, K.56, K.57, K.101).
- Rüyada ölmüş bir akraba görülürse, ertesi gün ölen kişi adına mutlaka bir hayır yapılır (K.17, K.34, K.47, K.101).
- Rüyada keçi veya boynuzlu bir hayvan görmek şeytana yorulur (K.101, K.106, K.107)
- Rüyada güldüğünü görmek, uyandıktan sonra ağlanacağına yorulur (K.8, K.9, K.12, K.13, K.28, K.34, K.57)
- Rüyada çulfalık dokunursa uzun bir yolculuğa yorulur (K.24, K.101)
- Genç kız rüyasında altın takarsa, kendisine görücü geleceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.11, K.24, K.27, K.28, K.28, K.40, 101).
- Rüyada bir ağaçtan dalın ayrılması genç birinin öleceğine, ağacın kökünden yıkılması yaşlı birinin öleceğine yorulur (106, K.107).
- Rüyada bir yerden bir yere ev taşınması ölüme yorulur. Aynı biçimde bir evin önünde düğün kurulması da ölüme işarettir (K.3, K.70, K.71).

4.7.2. Fal

Geleceği öğrenme merakı insanoğlunun evreni anlamlandırma çabasının bir parçasıdır. Bu öğrenme merakı, yüzyıllar boyu kendi geleceğini öğrenme peşinde olan

insanoğlunu farklı deneyimlere yönlendirmiş ve bilinmeyeni ortaya çıkarma amacıyla birtakım fal metotları geliştirmesine olanak tanımıştır.

Erdemli’de fal ile ilgili inanışlar şu şekildedir:

- Fal bakan kimselere “bakımcı” denir (K.11, K.24, K.27, K.28, K.29, K.32, K.33, K.46, K.47)
- Halk arasında “kitap açtırma” olarak bilinen yıldıznâmelere bakılır (K.34, K.47, 53, K.54).
- Halk arasında en çok kahve falına bakılır. Telvenin aldığı şekle göre çeşitli yorumlar yapılır. Buna göre, falında balık şekli çıkan kimsenin kısmetinin açılacağına inanılır (K.11, K.24, K.27, K.28, K.32, K.46, K.47, K.54).

4.8. Kurban-Adak

Kurban, ibadet niyeti ile belirli vakitte, belirli nitelikleri taşıyan hayvanı kesmektir. Buna “udhiyye” de denir. Kurban mâli ibadetlerden birisidir. Bu Cenab-ı Hakk’ın ihsan buyurduğu varlığa bir şükran borcudur. Bu ibadetin tarihi oldukça eskidir. Bugünkü şekliyle Hz. İbrahim zamanına dayanır (Şentürk,2003:321).

Adak ise, kişinin dinen yükümlü olmadığı halde farz veya vacip türünden bir ibadet yapacağına dair vaatte bulunması ve Allah’a söz vermesidir (Şentürk, 2003: 348)

Kurban Bayramı’nda kesilen kurban, Allah’ın rızasına kavuşmak için bir vasıta olarak kesilir ve kurban kesme işi maddi güce bağlıdır. Adakta ise herhangi bir işi, bir dilek ya da gerçekleşmesi istenen bir olay için kişi önceden “işim şöyle olduğunda bir kurban kesip dağıtacağım” der ve işi olunca bu kurbanı keser.

Erdemli’de kurban ve adakla ilgili inanışlar şunlardır:

- Adak adayan kişi kestiği kurbanın etinden yiyemez, kişinin bu eti yemesi günah sayılır (K.55, K.59, K.66, K.75, K.76, K.77, K.78, K.89, K.90, K.97, K.98)
- Herhangi bir kazadan kurtulan kimse, çocuğu olan, yeni araç ya da tarla alan, çocuğu okul kazanan veya bir memuriyete atanan kimseler kurban kestirirler. Kesilen bu kurban fakirlere, akrabalara, hayır kurumu gibi yerlere verilir (K.11, K.22, K.46, K.47, K.55, K.59, K.66, K.75, K.76, K.77, K.78, K.89, K.90, K.97, K.98).
- Çocuğu olmayan kimseler, buldukları mahalde “Zeynelâbidin hazretlerinin yüzü suyu hürmetine” diyerek kurban keserler. Böylelikle çocuk sahibi olacaklarına inanırlar (K.50, K.66, K.89, K.90).

4.9. Bereket/Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

Anadolu'nun farklı yerlerinde, uğurlu sayılan veya uğursuzluğuna inanılan hareketler, hayvanlar, bitkiler, günler, sayılar vb vardır. İnsanlar günlük hayatta çoğu davranışını bu inançların etkisiyle sergiler, uğursuz olandan kaçınır, uğurlu olana yönelir.

Erdemli'de bereket/uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar şu şekildedir:

4.9.1. Bereketle İlgili İnanışlar

- Evde koyun beslemenin eve bereket getireceğine inanılır (K.47, K.100, K.101, K.106, K.107)
- Kısmetlerin sabah namazında dağıtıldığına inanılır. Bundan dolayı güneş doğmadan uyanılır. Güneş doğduktan sonra uyanan kimsenin kısmetinin az olacağına inanılır (K.3, K.11, K.25, K.34, K.53, K.53, K.67, K.68, K.85, K.89, K.90).

- Aşure Günü eve erzak almanın eve bereket getireceğine ve o evin yıl boyu maddi sıkıntı çekmeyeceğine inanılır (K.3, K.17, K.85, K.89, K.90)
- Evin içinde karınca yuva yaparsa bu yuvaya dokunulmaz, çünkü karıncaların bereket getireceğine inanılır (K.3, K.18, K.27, K.28, K.29, K.34, K.43, K.44, K.83, K.96, K.101)
- Tahıl ürünlerini elin dışı ile küremek (süpürmek) o ürünün bereketini kaçıır (K.108).
- Erkeğin cebine, bereketi azalır diye, kadınlar (hanımı olsa bile) elini sokmaz (K.3, K.11, K.27, K.28, K.29, K.34, K.47).
- Ava giden kişi kırklı bir kadınla karşılaşarsa avının bereketsiz geçeceğine inanır (K.101, K.102).

4.9.2. Uğurla İlgili İnanışlar

- Kız çocuk doğduğunda eve bereket getireceğine inanılır (K.26, K.30, K.34, K.89, K.90, K.101).
- Evin dışına at nalı asmanın uğur getirdiğine inanılır (K.1, K.3, K.6, K.11, K.18, K.27, K.28, K.29, K.30, K.34, K.46, K.47, K.59, K.63, K.64, K.77, K.78, K.101).
- Perşembe günü uğurlu sayılır. Bundan ötürü bir işin hayırlı olması için o işe perşembe günü başlanır (K.3, K.11, K.17, K.101).

4.9.3. Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

- Salı günü yolculuğa çıkılmaz (K.3, K.11, K.17, K.101).
- Damadın düğün bitmeden gelini görmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (K.3, K.11, K.17, K.30, K.34, K.101, K.106).

- Sabah işe giden bir erkeğin önünden bir kadın geçerse, o erkek yapacağı işten vazgeçer (K.3, K.11, K.24, K.28, K.29, K.46, K.57, K.89, 90, K.101).
- Ekmek yapma işi bittikten sonra sacın ateş gören yüzü eve bakmayacak şekilde konur (K.12, K.24, K.63, K.89).
- Salı günü uğursuz sayılır. Bu günde banyo yapılmaz, çamaşır yıkanmaz, ekmeğin pişirilmez, düğün dernek kurulmaz (K.3, K.11, K.16, K.17, K.29, K.30, K.34, K.47, K.101).
- Yüklükteki⁹ yatakların aniden devrilmesi uğursuzluğun işareti olarak kabul edilir (K.3, K.101, K.106, K.107).
- Ateş yakılacağı zaman komşunun ocağından köz alınmaz. Alınması halinde o közün sahibinin yazgısını da eve getirdiğine inanılır (K.11, K.34, K.45, K.49).
- Ayakkabı veya terlik ters dönerse bir uğursuzluk olacağı düşünülür. Bu uğursuzluğun önüne geçmek için ayakkabı veya terliğin arkasına tükürülüp “Başını ye!” denir (K.3, K.34, K.47, K.101)
- Erkeğin kuşağının yere düşmesi iyi sayılmaz, akabinde kötü bir şeyin olacağı düşünülür (K.106, K.107).

4.10. Diğer İnanışlar

- Akşamları evde temizlik yapılmaz (K.2, K.8, K.9, K.24, K.27, K.28, K.29, K.46, K.50, K.62, K.69, K.72, K.73, K.99, K.101).
- Ayağının altı kaşınan bir kimsenin yolculuğa çıkacağına inanılır (K.40, K.41, K.53, K.54, K.79).

⁹ Yüklük: Odaların duvarına gömülü şekilde yapılmış yatak, yorgan dolabı.

- Bulaşık kapları yemekten sonra hemen yıkanmalıdır. Yıkanmazsa şeytanın bu kapları yaladığına inanılır (K.6, K.12, K.15, K.18, K.27, K.28, K.29, K.40, K.46).
- Evin içinde beştaş oynamak kıtlığa sebep olur (K.101).
- Geceleri sakız çiğnemek, ölü eti çiğnemekle eş tutulur (K.4, K.9, K.12, K.17, K.89, K.90, K.106, K.107).
- Sakız çiğneyen çocukların bıyıklarının eğri çıkacağına inanılır (K.10, K.34, K.46, K.47).
- Bir kimsenin mezarı kazılırken eğer bir kayaya denk gelinirse veya mezar zor kazılırsa, ölen kişinin amelinin iyi olmadığına inanılır (K.3, K.11, K.19, K.20, K.37, K.81, K.88, K.91, K.93).
- Mezar taşlarını okuyan kimsenin hafızası zayıflar (K.20, K.37, K.48, K.53, K.54, K.59, K.60, K.79, K.80)
- Olgunlaşmamış elmayı yiyen kimsede unutkanlık baş gösterir (K.101).
- Yemeğin kapağı açık bırakılmaz, bırakılır ise yemeğin içine cangaloz (cadı) kusar (K.24, K.46)
- Gece kuyudan su almaya gidilmez, kuyuda şeytan olur. Şayet gitmek zorunda kalınırsa kuyunun ağzına eğilmeden: “ Kusura bakma, geç vakit misafirim geldi.” denir (K.101).
- Hacca giden kimsenin günahlarından arındığına, hacdan dönünce de mutlaka günaha bulaşacağına inanılır (K.3, K.16, K.17, K.23, K.34, K.37, K.41, K.42, K.53, K.54, K.61, K.91, K.106, K.107).

- Sofrada kaşıklar çarpışıra, çayda çöp çıkarsa ya da yürüyen çocuk emeklerse misafir geleceğine inanılır (K.3, K.6, K.12, K.27, K.28, K.29, K.43, K.52, K.56).
- Dişlerinin arası açık olan veya üç kızı olan kimsenin zengin olacağına inanılır (K.30, K.51, K.53, K.52, K.70, K.100, K.106).
- Çömelerek yemek yendiğinde: “Şeytan arkandan çeker, doymazsın.” denir (K.4, K.12, K.13, K.29).
- Ava giden kişiye ne tarafa gittiği sorulursa, gideceği yönün tersini gösterir (K.34, K.37, K.106, K.107).

Değerlendirme

Halk inanışları, bir toplum tarafından genel kabul görmüş, dinin bilinen ve uygulanan hükümleri dışında kalan, fakat toplum tarafından yaygın bir şekilde yaşatılan ve gelecek nesillere aktarılan inançlar bütünüdür. Eğitim ve gelişmişlik durumu ne olursa olsun her toplumda bu türden inanışların varlığı yadsınamaz bir gerçektir.

İnceleme alanı olan Erdemli’de hâkim olan kültür, tabiatla iç içe olan Yörük-Türkmen kültürüdür. Yörede tabiat, bolluk-bereket, insanlar, hayvanlar, yatır ve ziyaretler, ocaklar, nazar, kurban-adak, uğur, büyü gibi konularda çok çeşitli inanma ve uygulamalara rastlanmıştır. Araştırmaya konu olan bölgede tespit edilen inanışlara bakıldığında; bunların bir kısmının İslâmiyet öncesi ilahî dinlere dayandığı görülürken büyük bir kısmının da İslâm öncesi Türk inanışlarının günümüze evrilmiş hali olduğu görülecektir. İnsanların gök cisimlerine büyük bir saygı duyup güneşin doğuşu ve batışı sırasında uyumamaları, Tanrı kavramını sürekli “gök” ile anmaları, güneş ve ay tutulması sırasında, kötü ruhların elinden güneş ve ayın kurtulması için gürültü çıkarmaları eski inanışların birer yansımasıdır. Bu inanışlar göğü ve gökteki cisimleri kutsama, elleri göğe doğru açma, hatta kertenkelenin

başını göğe kaldırmasında Allah'ı anma şeklinde düşünülüp İslâmi bir renge bürünmüştür. Ayrıca, Türklerin ata ruhlarını, çeşitli fonksiyonları yüklenen iyeleri ve Tengri'yi memnun etmek için yaptıkları kanlı-kansız kurbanlar günümüzde mezarlıklarda şeker, bisküvi dağıtarak, ölüm yıldönümlerinde yemekler yaparak fonksiyonlarına devam etmektedir.

Şamanizm'de mesleğin babadan oğula geçmesi ile sağaltma ocaklarında, yetkininin (sala verme) atadan evlada geçmesi arasında bir koşutluk kurulabilir. Buna benzer bir ilgi Yaratılış Destanı'nda da vardır. Destana göre yılan, Tanrı'nın yarattığı ilk insanları korumakla görevlidir. Halkının büyük bir kısmının geçimini limon bahçelerinden sağladığı Erdemli'de de her limon bahçesinin bir bekçi yılanı olduğuna ve bu yılanın zarar vermenin günah olduğuna inanılır.

Erdemli halk inanışlarında dikkati çeken önemli bir nokta da bu inanışların İslâmi bir renge büründürülüp çatışmasız bir biçimde varlıklarını devam ettirmesidir. Böylelikle bu inanışların dinî ve psikolojik alt yapısı oluşturulmuş ve günümüze kadar devamı sağlanmıştır.

V.BÖLÜM

5. HALK MUTFAĞI

Mutfak kültürü; beslenmeyi sağlayan yiyecek ve içecek türleri ile bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekân ve ekipmanı; yeme-içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder. Türkiye'nin coğrafi konumu, tarihsel süreç içinde kurulan uygarlıklar, Selçuklu ile Osmanlı gibi iki büyük imparatorluğun yeme-içme geleneğine getirdiği yeni açılımlar, Türk mutfak kültüründeki çeşitliliği meydana getirmiştir. Türkiye'de yerel mutfakların özgün etkilerini de içinde barındıran köklü ve çok yönlü bir mutfak kültürü yaşamaktadır (Artun,2012:419).

Türk mutfak kültürünün nitelikleri ele alınırken, şu noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

- Göçebelik ve tarımsal ekonomik yapı, Türk yemeklerini etkilemiştir.
- Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre yemeklerde genellikle bir farklılaşma görülür.
- Yemek kültürleri bakımından başka kültürlerden etkilenme ve onları etkileme söz konusudur (Tezcan,2000:21).

İnceleme alanı olan Erdemli'de mutfak kültürünün şekillenmesinde tarım ve hayvancılıkla uğraşmanın getirdiği yaşam koşulları etkilidir. Hayvancılıkla uğraşan ailelerde erkekler hayvan otlatmakla meşgul olurken, kadınlar evde kuzuları yemlemekte, evdeki yemi hazırlamakta ve ahırların temizliğini yapmaktadır. Seralarda da ısı değişiminin sebzelere zarar verme ihtimaline karşın yine anne ve baba sürekli seradadır. Bu gibi sebeplerden ötürü yöre yemeklerine baktığımızda detaysız ve sade yemekler olduğunu görürüz. Çalışmanın bu bölümünde yöreye has yiyecek ve içeceklerin ve

bunların yapılıklarının yanı sıra mutfak kültürü etrafında şekillenen gelenek ve görenekler saptanmaya çalışılmıştır.

5.2. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

5.2.1. Çorbalar

Yarma Çorbası

Malzemeler: 1 su bardağı buğday, yarım su bardağı nohut, yarım su bardağı mısır, 6 su bardağı ayran, tuz, kuru nane.

Hazırlanışı: Buğday, mısır ve nohut bir tencerede yumuşayıncaya kadar haşlanır. Bu karışımın suyu azalır ve karışım dövme şeklini alır. Daha sonra ayrı bir kaptaki bu dövme şeklini alan malzemenin üstüne ayran dökülüp tuzu eklenir. Üstüne kekik ya da nane dökülerek servise hazır hale getirilir (K.109).

Hamur Çorbası

Malzemeler: 4 tane domates, 2 baş soğan, 5 su bardağı su, 1 çay bardağı zeytinyağı, 1 yemek kaşığı salça, 1 çay kaşığı tuz.

Hazırlanışı: Önce soğan ve domates ince bir şekilde doğranır. Daha sonra salça ve zeytinyağı ile kavurulur. Ayrı bir kaptaki hamur yoğrulur. Kıvama gelince hamur kuşbaşı şeklinde kesilip pişen soğan ve domatesin içine atılır. Suyu eklenip tuzu atılır ve pişmesi beklenir (K.117).

Mırmırı Çorbası

Malzemeler: 1 su bardağı kırmızı mercimek, 1 tane soğan, 1 yemek kaşığı salça, 2 yemek kaşığı yağ, 1 çay kaşığı tuz, kuru nane, kimyon, karabiber, 4 su bardağı su.

Hazırlanışı: Soğan ince bir şekilde doğranıp iki yemek kaşığı yağla kızartılır. Üzerine bir yemek kaşığı salça eklenerek karıştırılır. Böylece çorbanın harcı hazırlanmış olur. Bu harcın üzerine bir su bardağı mercimek ile dört su bardağı su eklenir. Biraz

kariştirildikten sonra bu karişima tuz, kimyon ve karabiber eklenir ve kısık ateşte pişirilir (K.110, K.117).

Arap aşı (Arabaşı) orbası

Malzemeler: 1 tane köy tavuğu, 1 yemek kaşığı acı biber salçası, 1 yemek kaşığı tereyağı, 1 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 çay kaşığı pul biber, 1 yemek kaşığı tuz, 12 su bardağı su.

Hazırlanışı: Bir köy tavuğu düdüklü tencerede bir saat haşlanır. Haşlandıktan sonra ayrı bir kaptta tavuk ince parçalara ayrılır. Ayrı bir tencerede sıvıyağ, tereyağı ve salça iyice kavrulur. Tavuğun suyu, oluşan bu karişima yavaş yavaş eklenir. Bu işlem bittikten sonra ince parçalara ayrılmış etler de ilave edilir. Daha sonra tuz ve pul biber eklenerek on dakika kaynatılır ve servise hazır hale gelmiş olur (K.112).

Topalak orbası

Malzemeler: 1 su bardağı haşlanmış nohut, 500 gr ince bulgur, 1 tane kuru soğan, 2 yemek kaşığı un, 300 gr kuşbaşı et, 1 çay bardağı sıvı yağ, 1,5 litre su, 1 yemek kaşığı karabiber.

Hazırlanışı: Bir kabın içine bulgur konarak içine de soğan doğranır. Daha sonra salça, tuz ve karabiber eklenerek yoğrulur. Arada bir sıcak su ilave edilerek yoğurma işlemine devam edilir. Kıvamı geldiğinde (bulgur sakız gibi olduğunda) un eklenir ve dinlenmeye bırakılır. Biraz dinlendikten sonra karişımın hamurundan fındık byklğindeki parçalar alınıp yuvarlanır. Yuvarlama işlemi bittikten sonra bir tencerede kuşbaşı etler suyunu çekinceye kadar haşlanır. Suyunu çeken et, yağ ve soğanla kavrulur. Bu karişima önce salça sonra da su eklenir. Su kaynamaya başladıktan sonra yuvarlanan hamurlar bu suyun içine atılır (K.115).

Öğcel (Övcel) Çorbası

Malzemeler: 2 su bardağı un, 4 su bardağı yoğurt, yarım litre su, 500 gr. yarpız (pancar), 1 tatlı kaşığı kuru nane, 1 tutam tuz ve 3 diş sarımsak.

Hazırlanışı: Büyükçe bir leğenin içine un konup tuz ilave edilir. Bu un hafifçe su ile ıslatılır ve hamur haline getirilir. Hamur, parmakların arasında küçük parçalar haline gelecek şekilde kadar yoğrulur. İnce doğranmış pancar çukur bir tencereye konup, üzerine su eklenir ve haşlanır. Pancar haşlandıktan sonra hamur ilave edilir. Bu hamura tuz eklenip yaklaşık 10 dakika pişirilir. Biraz ıldıktan sonra diğer tarafa yoğurt çırpılıp içine, kıyılan sarımsaklar eklenir. Sonrasında hamurlu pancar karışımının içine hazırlanan yoğurtlu malzeme eklenir ve servis tabakları alınıp üzerine kuru nane eklenerek servis yapılır (K.118).

5.2.2 Hamur İşleri

Sıkma

Malzemeler: Peynir sıkması için peynir, patates sıkması için haşlanmış patates, 500 gr un, 3 su bardağı su, tuz.

Hazırlanışı: Un, su ve tuzla hamur yapılır. Daha sonra hamur bezeler halinde bölünür. Bu bezeler ekmek tahtasında yuvarlak şekilde açılır. Sacda pişirilerek malzemesi ortaya gelecek şekilde konur ve sarılır. Sarıldıktan sonra hafifçe sıkılır (K.111).

Börek:

Malzemeler: 3 su bardağı un, 1 paket kuru maya, 2 su bardağı su, 1 çay kaşığı tuz, 500 gr peynir ve maydanoz.

Hazırlanışı: Bir kaba un konup ortası açılır ve ılık su, maya ve tuz eklenip hamur yapılır. Bu hamur yarım saat dinlendirilir. Hamur küçük bezelere ayrılır, bezeler

yuvarlak şekilde açılır. Bu yufkanın yarısına malzeme konur ve diğer yarı da yarım daire şeklinde kapatılır. Sacda altı ve üstü pişirilir ve hazır hale gelir (K.113).

Çörek

Malzemeler: 500 gr un, 3 bardak su, 1 şeker kaşığı tuz, maya, yarım çay bardağı zeytinyağı ve susam.

Hazırlanışı: Un, su, tuz ve maya bir kapta hamur haline getirilir. Hamur, su eklenip kulak memesi kıvamına getirilir ve bir saat süreyle mayalanmaya bırakılır. Daha sonra bir tepsiye hafifçe zeytinyağı dökülür ve mayalanmaya bırakılmış hamur tepsiye yayılır. Yayılma işlemi bittikten sonra hamurun üstüne susam serpilir. Fırına konur ve pişmesi beklenir (K.115).

Koyu Bulamaç

Malzemeler: 2 su bardağı kepekli un, tuz, 250 gr tereyağı, 1 su bardağı bal, 1 çay bardağı pekmez, 2 su bardağı su.

Hazırlanışı: Tencereye iki bardak su konur ve kaynatılır. Su kaynadıktan sonra biraz tuz atılır azar azar un eklenir. Bu karışım hamur haline gelince 10 dakika dinlenmeye bırakılır. Aynı bir kapta tereyağı eritilir, içine bal ve pekmez eklenir. Dinlenen hamurun üzerine bu karışım dökülür ve koyu bulamaç hazır hale gelir (K.114).

Cıvık Bulamaç

Malzemeler: 250 gr tereyağı, 2 su bardağı un, kırmızıbiber, tuz, 1 bardak su.

Hazırlanışı: Önce tereyağı tavada eritilir. Eriyen tereyağının içine kırmızıbiber atıp karıştırılır. Daha sonra bir bardak su ve un eklenip karıştırmaya devam edilir. Koyulaşıp çorba halini alınca ocak kapatılır ve servis edilir (K.114)

Külük

Malzemeler: 500 gr un, 1 çay bardağı tuz, 1 çay bardağı zeytinyağı, 1 su bardağı su.

Hazırlanışı: Bir kaba un ve tuz konur, su eklenerek hamur haline getirilir. Hamur 15 dakika bekletildikten sonra bezelere ayrılır. Daha sonra tavaya zeytinyağı dökülür ve bezeler açılıp tavada kızartılır. Bir çatal alınıp bezenin ortasına dikilir. Hamur ktır hale gelince tabağa alınır ve ikram edilir (K.115).

5.2.3. Et Yemekleri

Etli Kuru Fasulye

Malzemeler: 2 su bardağı kuru fasulye, 250 gr et, 2 çorba kaşığı sıvı yağ, 1 tane soğan, 2 tane biber, 2 adet domates, 1 yemek kaşığı salça, tuz.

Hazırlanışı: Fasulyeler akşamdan suya konur. Düdüklü tencerede yarı pişecek kadar pişirilir. Bir tavada da doğranmış soğan ve et yağla kavrulur. Tavaya salça ve rendelenmiş domates eklenir. Haşlanan kuru fasulye de bu karışıma eklenir. Daha sonra su eklenip düdüklü tencerede 15 dakika pişirilir ve hazır hale gelmiş olur (K.69).

İçli Köfte

Malzemeler: 500 gr kıyma, 2 su bardağı ince bulgur (setik), 2 adet soğan, 2 yumurta, 2 çay kaşığı çam fıstığı, 5 adet ceviz içi, 2'şer çay kaşığı tuz, karabiber, pul biber ve 1,5 su bardağı sıvı yağ.

İçinin hazırlanması: Tavada 4 çorba kaşığı sıvı yağ ile ince doğranmış soğan ve çam fıstığı hafifçe sarartılır. Kıymanın yarısı tavanın içine konur, et suyunu çekinceye kadar karıştırılarak kavrulur. Birer çay kaşığı tuz, karabiber, pul biber ile doğranmış ceviz içi tavaya konup karıştırılır.

Bir tencereye bulgur konulur. Bir bardak kaynamış su serpilir. Tencerenin kapağı kapatılarak 15-20 dakika kabarması beklenir. Birer çay kaşığı tuz, karabiber, pul biber konup yoğrulur. Kıymanın kalan yarısı ile 2 yumurta dış hamuruna konur, bulgur taneleri kayboluncaya kadar, gerekirse su serpererek yoğurmaya devam edilir.

İçli köftenin dış hamuru bir yumurta büyüklüğündeki parçalara ayrılır. Islak avuç içinde yuvarlanıp ortası parmakla mümkün olduğu kadar ince açılır. Açılan köftelerin içi doldurulup büzülerek kapatılır. Hafifçe sıkılıp düzeltilir.

İçinde kaynar su bulunan tencerenin içine oturtulur. Hafif ateşte 15-20 dakika yavaş yavaş haşlanır. İliynca çırpılmış yumurtaya batırılıp kızartılır servise hazır hale gelir (K.117).

Haşlama

Malzemeler: 1 kg kemikli et, 3 tane soğan, 5 tane patates, 3 tane havuç, 3 diş sarımsak, kekik, karabiber, pul biber, 6 bardak su ve tuz.

Hazırlanışı: Düdüklü tencereye 6 su bardağı su konur ve 10 dakika boyunca kaynatılır. Daha sonra kemikli et suya konur ve ardından havuç, patates, sarımsak ve soğan eklenir. Biraz piştikten sonra karabiber, pul biber, tuz ve kekik eklenir. 30 dakika piştikten sonra servise hazırdır (K.63, K.101).

5.2.4. Diğer Yemekler

Batırık

Malzemeler: 3 çay bardağı bulgur, 4 tane domates, 4 tane salatalık, yarım demet maydanoz, yarım demet nane, 4-5 yeşil soğan, 1 su bardağı yer fıstığı, 1 su bardağı küncü, 1 yemek kaşığı salça, 5 bardak su, 1 çay kaşığı tuz, 2 tane limon.

Hazırlanışı: İki domates rendelenir ve geniş bir kaba konulan bulgur rendelenmiş domatesle ıslatılır. Kalan iki domates, kabukları soyulup küçük parçalar

halinde doğranır. Başka bir kaba maydanoz, nane ve soğan ince bir şekilde doğranır. Salatalıkların kabuğu soyulur küçük parçalar halinde doğranır. Domates ile ıslatılan bulgura bir yemek kaşığı salça eklenir. Bu arada fıstık ve küncü ayrı ayrı kavrulur. Devamında fıstığın kabuğu soyulur ve fıstık ile küncü dövülür. Dövülen malzeme bulgurun içine eklenip yoğrulur. Daha sonra başka bir kapta bekletilen maydanoz, nane, soğan ve salatalık da ilave edilir ve hepsi birlikte yoğrulur. Su ve tuz ilave edilip limon sıkılır ve servis edilir (K.15, K.112).

Kısır

Malzemeler: 500 gr ince bulgur, 3 tane salatalık, 2 tane domates, yarım demet maydanoz, 2 tane soğan, 1'er çay kaşığı pul biber, karabiber, kimyon, 1 tane marul, 1 yemek kaşığı salça, nar ekşisi, limon.

Hazırlanışı: Önce bulgur sıcak su ile ısıtılır.15 dakika bekletilir. Tavada soğan ve salça kavrulur. Daha sonra bekletilen bulgurun içine kimyon, karabiber, pul biber eklenir. Daha sonra kavrulmuş soğan ve salça da eklenir ve yoğrulur. Devamında domates, salatalık, maydanoz, marul ve diğer yeşillikler eklenip tekrar yoğrulur. Üstüne nar ekşisi ve limon sıkılır. Haşlanmış lahanayla servis yapılır (K.118).

Bulgur Lepesi

Malzemeler: 2 su bardağı bulgur, 4 bardak su, 2 adet soğan, 2 adet domates, 2 tane yeşil biber, 1 çorba kaşığı sıvı yağ, tuz.

Hazırlanışı: Önce doğranmış soğan ve biber yağda hafifçe kavrulur. Daha sonra bu karışıma rendelenmiş domates ve 4 bardak su eklenir. Su kaynayınca bulgur eklenir ve karıştırılıp kapağı kapatılır. 3-4 dakika kuvvetli ateşte daha sonra kısık ateşte suyunu çekinceye kadar pişirilir. Ateş kapatılır ve yemek kendi buharı ile dinlenir, daha

sonra karıştırılıp servis edilir. Bulgur lepesi yörede genelde “fukara yemeği” olarak adlandırılır (K.113, K.117)

Yaprak Sarması

Malzemeler: 250 gr kıyma, 250 gr salamura yaprak, 1,5 su bardağı pirinç, 2 tane soğan, 2 diş sarımsak, 2 çorba kaşığı sıvı yağ, 1 çorba kaşığı salça, yarım demet maydanoz, tuz ve karabiber.

Hazırlanışı: Önce salamura yapraklar yıkanır. Ateşi kapatılmış kaynar tuzlu suya bırakılıp 1-2 dakika beklenir. Yaprakların rengi değişince yapraklar sudan alınır. Aynı bir kaptaki hazırlanan kıymaya; doğranmış soğan, sarımsak, maydanoz, salça, sıvı yağ, tuz ve karabiber eklenip karıştırılır. Sonra da yıkanmış ve 10-15 dakika sıcak suda bekletilmiş pirinç ilave edilir ve karıştırılır. Yaprakların sapları kesilir, hazırlanan kıymalı iç, yaprağa konup yaprak sarılır ve tencereye dizilir. Üzerine biraz yağ gezdirilir ve tencereye yarım bardak su eklenir. Hafif ateşte yapraklar yumuşayınca kadar pişirilir (K.83).

5.2.5. Tatlılar

Un Helvası

Malzemeler: Yarım su bardağı sıvı yağ veya ona denk gelecek kadar margarin, 2 su bardağı un, 1 çorba kaşığı çam fıstığı, 1,5 su bardağı şeker, 1 su bardağı süt ve 1 bardak su

Hazırlanışı: Bir tencerede yağ ısıtılır ve elenmiş un serpilerek tencereye eklenir. Kısık ateşte rengi kahverengiye dönünceye kadar karıştırılır. Önce fıstıklar ilave edilip bir 1-2 dakika pişirildikten sonra ayrı bir kaptaki hazırlanmış olan su, süt ve şeker konur. Orta ateşte karıştırılarak tencereye yapışmayacak koyuluğa gelince ateşten alınır. Tabağı dizilip servis edilir (K.63).

İrmik Helvası

Malzemeler: 2 su bardağı irmik, 1,5 su bardağı şeker, 1 su bardağı süt, 1 bardak su ve tereyağı.

Hazırlanışı: Önce tencerede tereyağı eritilip irmik katılır ve kısık ateşte pembeleşinceye kadar kavrulur. Birkaç kez çevrilip pembeleştikten sonra başka bir kaptaki hazırlanan su, süt ve şeker eklenir. Yine hafif ateşte suyunu çekinceye kadar pişirilir. İrmik şerbetin tamamını çektikten sonra tabaklara konup servis yapılır (K.31).

5.2.6. Süt Ürünleri

Yoğurt

Hayvandan sağılan süt önce kaynatılır. Kaynatırken 2-3 defa taşma noktasına gelinceye kadar karıştırılır. Kaynayan süt daha sonra ılıması için oda sıcaklığında bekletilir. Bir miktar ılıdıktan sonra (Sütün içine parmağımızı koyup 5 saniye beklebiliyorsak ılımıştır.) içine maya atılır ve üstü çul, eski halı gibi bir nesneyle örtülüp mayalanması beklenir. Mayalanan yoğurt gece boyunca soğuk bir ortamda bekletildikten sonra yenilecek kıvama gelir (K.72, K.73, K.112).

Peynir

Peynir yapılacak süt henüz ılık iken içine bir çay kaşığı maya atılır ve karıştırılır. Üstüne kalın bir çul atılarak 4-5 saat bekletilir. Oluşan pıhtı şal veya ona benzer su sızdıran bir keseye konup, peynirin suyunu sızdırması beklenir. Daha sonra peynir obruğa bırakılacaksa deriye basılır ve derinin ağız kısmı tuzlanır. Eğer soğuk hava deposuna gönderilecekse parçalara ayrılarak bidona atılır ve içine tuzlu su eklenir. Obruğa bırakılacak peynirler yaylalardaki obruklara, buzhaneye konacak peynirler de ilçe merkezindeki soğuk hava depolarına gönderilir.(K.112).

Çökelek

Bir tencere ayran kaynatılır. Kaynayan bu ayran kesilir ve soğuması için beklenir. Daha sonra suyunu süzebileceği tülbent gibi keseye konup yüksek bir yere asılır. Suyunu tam olarak bırakmadığı için sert bir cisimle sıkıştırılır ki bu genellikle taş olur. Suyunu tamamen çektikten sonra tuzla yoğrulur ve çökelek hazır hale gelmiş olur (K.102).

Kaymak

Yoğurt yapmak amacıyla soğumaya bırakılan sütün yüzeyinde oluşan katı tabaka kaymak olarak adlandırılır. Kaymak alındıktan sonra soğuk bir yerde saklanmalı veya hemen tüketilmelidir (K.12, K.21, K.46).

Tereyağı

Yayığın içine konan yoğurt uzun süre yayılır. Bu işlem uzun süre ve hızlı yapılıncaya yağ birikir ve tortu şeklini alan yağlar alınır. Bu yağlar tasların içinde serin bir yerde saklanır (K.50, K.85).

5.2.7. Belirli Gün ve Törenlerde Yenilip İçilenler

Belirli gün ve törenlerde kadın ve erkekler için ayrı sofralar açılır. Köylerde düğün ve cenaze merasimlerinde dövme ve topalak çorbası yapılırken, günümüzde pratik ve zahmetsiz olmasından dolayı bu yemekler yerini lahmacuna bırakmıştır (K.2, K.9, K.18, K.50, K.69, K.83, K.109, K.111, K.117).

5.3. İçecek Türleri ve Yapılışlar

Çalkama (Ayran)

Bira kaba yoğurt konup cıvık hale gelinceye kadar karıştırılır. Daha sonra bir yandan su dökerken karıştırmaya devam edilir. Kıvama gelince tuz eklenip biraz daha karıştırılır. Ve hazır hale gelir (K.114).

Limonata

Limon Erdemli'de en büyük geçim kaynaklarından biri ve ihracat ürünlerinin başında gelmektedir. Limonun kolay temin edilmesinden dolayı, limonata en çok tercih edilen içecek türlerinden biridir. Hazırlanışı şu şekildedir: 2 tane limon temiz bir şekilde yıkanır. Kabuğu rendenin ince kısmıyla rendelenir. Rendelenmiş limon kabuklarının üzerine yarım çay bardağı şeker eklenip karıştırılır. Daha sonra dışı alınan bu 2 limonun suyu alınır ve yaklaşık yarım çay bardağı limon suyu elde edilir. Ardından beklemekte olan limon kabuğu ve şeker karışımına 5 bardak su ilave edilir ve şeker eriyinceye kadar karıştırılır. En sonunda bu karışım ve limondan elde edilen su süzgeçten geçirilip karıştırılır ve limonata hazırlanmış olur (K.65, K.89).

5.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Anadolu insanı kışın tüketileceği gıda maddelerinin bazılarını, dayanıklı hale getirmek için çeşitli işlemlere tabi tutmuş ve bazı saklama şekilleri geliştirmiştir. Günümüzde neredeyse her evde buzdolabı, derin dondurucu gibi teknik aletlerin bulunmasına rağmen yiyeceklerin bozulmaması için saklama yöntemleri geçerliliğini korumaktadır. Erdemli ve çevresinde konuyla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Yeşil fasulye, bezelye, salamura (bağ yaprağı) kurulup, tuzlu su içerisinde serin bir yerde saklanır (K.21, K.29, K.50, K.62, K.77, K.109, K.114).
- Buğday, bulgur, dövme, mercimek, nohut gibi tahıllar kıl çuvalarda ve serin bir şekilde evin kiler adı verilen bölümlerine korunur (K.21, K.29, K.50, K.72, K.85, K.99, K.116, K.117).
- Deri peyniri ve olmuş çökelekler tımarlanmış küçükbaş hayvan derilerine konarak soğuk hava depolarına konur (K.40, K.46, K.52, K.102, K.112, K.118).

- Eskiden evin yakınına bir çukur kazılır, meyve ve sebzeler bu çukura konarak saklanırmış. Bu çukur, günde 2-3 defa sulanarak meyve ve sebzelerin bozulması önlenirmiş (K.111).

5.4. Kışlık Hazırlıkların Yapılması

Erdemli ve çevresinde kış mevsiminde yenilip içilmek üzere bazı yiyecek ve içecekler hazırlanmaktadır. Bu yiyecek ve içecekler, aileler tarafından kendileri için hazırlandığı gibi “imece” yoluyla da hazırlanabilmektedir. Erdemli ve çevresinde kışa girmeden yapılan hazırlıklar şu şekildedir:

- Ceviz çırpılır (K.3, K.11, K.21, K.34, K.50, K.101, K.115).
- Nar ekşisi ve pekmez hazırlanır (K.12, K.21, K.27, K.28, K.65, K.96, K.114)
- Yeşil fasulye doğranıp buzdolabı veya derin dondurucuya konur (K.109, K.110, K.113, K.116).
- Yaylalardaki obruklara peynir konur (K.24, K.40, K.113).
- Buğday kaynatılır. Kaynayan buğday öğütülerek dövme, yarma, pilavlık bulgur ve un elde edilir (K.9, K.15, K.22, K.32, K.40, K.46, K.52, K.63, K.77, K.85, K.102, K.113, K.118).
- Şeftali, vişne, kayısı, çilek, ayva, incir ve böğürtlen gibi meyvelerin reçelleri yapılır (K.27, K.28, K.56, K.99, K.117)
- İçi oyulmuş patlıcan, kabak, bamya ve biberler iplere asılarak “kurutmalıklar” hazırlanır (K.24, K.44, K.89, K.109, K.110, K.112, K.113, K.117).
- Çeşitli sebzelerin turşuları kurulur (K.2, K.15, K.33, K.57, K.83, K.102).
- Domates ve biber salçası yapılıp kavanozlarda saklanır (K.22, K.52, K.99, K.102, K.102, K.110).

- Yufka ekmeği yapılıp bir tepsiye konur ve üstü sofra beziyle örtülür. Tüketilmeden önce bu yufkaların üstüne su serpilir (K.12, K.15, K.101, K.116, K.117).
- Dağdan kekik toplanıp kurutulur (K.118).

5.5. Mutfak Araç ve Gereçleri

Erdemli yöresinde mutfakta kullanılan araç ve gereçler şunlardır:

- **Bişşek:** Yayık yapmaya yarayan ağaçtan yapılmış alet.
- **Bakraç:** İçine süt veya yoğurt konan kova.
- **Çingil:** Silindir şeklinde bakırdan yapılmış yoğurt kabı.
- **Çomça:** Büyük saplı ve büyük ağızlı kaşık.
- **Dibek:** Tahıl dövülen içi oyuk taş.
- **Güveç:** İçinde yemek pişirilen topraktan yapılmış kap.
- **Haranı:** Küçük kazan.
- **Helke:** 20-25 cm çapında 30-35 cm derinliğinde silindir biçiminde bakırdan yapılmış su veya yoğurt kabı.
- **İteği:** Üzerinde hamur yoğrulan veya ekmeğ yapılan kalın dokunmuş sofra.
- **Kaşıklık:** Kaşıkların konması için bezden dikilmiş ve ön tarafında gözleri olan kap.
- **Kütük:** Üzerinde et parçalanan, ağacın gövde kısmından yapılan gereç.
- **Leğençe:** Küçük leğen.
- **Merdane:** Hamur açmaya yarayan kalın oklava.
- **Sahan:** Yemek konan çukur kap.
- **Sacayak (Sayacak):** Üç ayaklı, yemek pişirilirken kazanın ateşin üzerinde dengede durmasını sağlayan demirden yapılmış düzenek.

- **Sac:** Yuvarlak ve üzerinde ekmek pişirilen gereç.
- **Senid:** Bazlama ve yufka açmaya yarayan geniş tahta.
- **Sini:** Büyük tepsi.
- **Tahta kaşık:** Yemekleri karıştırmaya ve tabaklara koymaya yarayan kaşık.
- **Teç:** Büyük leğen.
- **Terek:** Mutfak dolapları yerine kullanılan, tabakları dizmek için yapılmış sıra tahtalar.
- **Yannık:** Hayvan derisinden yayık işlevi gören tulum.

5.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri

Eski Türklerde sofraya “tergi” denirdi. Yemek kırıntılarının yere dökülmemesi için odanın ortasına sofraya örtüsü denilen bir örtü serilirdi. Onun üzerine 40 cm yükseklikte bir altlık yerleştirilir, onun üzerine de sini konurdu. Sofraya büyükler bağdaş kurarak, kadınlar ve gençler de genellikle diz üstü oturulurdu. Yemek ister kaşıkla ister yufka ile olsun genellikle sağ elle yenirdi. Yemeğe besmele ile “Allah’ın adı” ile başlanır, sofradaki büyük başlamadan küçükler yemeğe başlamazdı (Artun,2012:425).

Türkler İslamî kurallara göre yemek yemeye özen göstermişlerdir. Yemekten önce ve sonra el yıkamak, yanında yemek yiyen kişinin yemeğine ve ağzına bakmamak, öksürmek ve aksırmak gerektiğinde yüzünü yemek sofrasından çevirmek, ağzında lokma varken konuşmamak, yemek yerken biri geldiğinde onu mutlaka yemeğe davet etmek, yemek aynı kaptan yenildiği için yemeğin ortasından veya iyi yerinden değil kendi önündeki kısımdan yemek, çok yemek yememek gibi sofraya geleneği Türklerde çok yaygındır (Artun,2012:425).

Erdemli’deki uygulamalar şu şekildedir:

- Baba eve gelmeden sofraya kurulmaz (K.7, K.16, K.26, K.27, K.41, K.53, K.72, K.82, K.87, K.100, K.112).
- Eve misafir gelmişse erkekler için ayrı kadınlar için ayrı sofraya kurulur (K.7, K.13, K.23, K.34, K.41, K.45, K.54, K.66, K.93).
- Yemeğe besmele ile başlanır (K.13, K.16, K.23, K.41, K.59, K.75, K.84, K.91, K.97, K.105, K.108, K.117).
- Yemeğe önce ailenin büyüğü başlar (K.17, K.34, K.39, K.55, K.59, K.74, K.86, K.104, K.105).
- Yemek sağ elle yenir (K.22, K.29, K.37, K.45, K.53, K.59, K.66, K.80, K.90, K.100, K.107, K.115).
- Ev sahibi misafirden önce doysa bile sofradan kalkmaz, yemeye devam eder (K.23, K.43, K.57, K.66, K.80, K.93, K.105, K.114).
- Pilav, salata gibi bir tabakta sofraya konan yemekler yenirken herkes önünden yer (K.11, K.41, K.46, K.51, K.108).
- Ayakta yemek yenmez (K.10, K.25, K.37, K.54, K.62, K.67, K.75, K.76, K.81, K.84, K.87, K.92, K.99, K.108, K.118)
- Yemek esnasında eve misafir gelirse mutlaka sofraya oturtulur (K.19, K.30, K.47, K.55, K.66, K.80, K.90, K.98, K.104, K.114).
- Sofrada yemek yiyenlere selam verilemez, “Afiyet olsun.” denir (K.5, K.14, K.23, K.41, K.45, K.55, K.74, K.80, K.87, K.97, K.106, K.107).
- Yemekten sonra “sofra duası” yapılır. Çeşitli şekillerde yapılmakla beraber yaygın olan dua şu şekildedir: Sabah olalı yiyip içtiğimiz, analarımızın, babalarımızın, dedelerimizin, ebelerimizin, emmilerimizin, ölen kardeşlerimizin canına değsin (K.49, K.106, K.107).

- Namaz vakti ile yemek zamanı çakışırsa, önce yemek yenir sonra namaz kılınır. Bununla ilgili yörede: “Önce fırın sonra cami yapılmıştır.” sözü bu davranışa zemin hazırlamıştır (K.108).

Değerlendirme

Erdemli yöresi mutfağında tarım ve hayvancılığın etkisiyle bulgur ve sebze yemekleri ile hamur işleri hâkimdir. Yöre mutfağında yayla kültürü sebebiyle nane, kırmızı pul biber, karabiber, kekik, nar ekşisi ve sarımsak gibi yemeğe tat katan baharat ve otların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Erdemli mutfağında; yarma çorbası, hamur çorbası, mırmırı çorbası, Arap aşısı çorbası, topalak çorbası, öğcel çorbası gibi çorbalar yapılmaktadır. Hamur işleri olarak; sıkma, börek, çörek, koyu bulamaç, cıvık bulamaç, külük; sebze yemeklerinden de batırık, kısır, bulgur lepesi ve yaprak sarması yapılmaktadır. Et yemekleri arasında etli kuru fasulye, içli köfte ve haşlama; süt ve süt ürünleri arasında da yoğurt, peynir, çökelek, kaymak tereyağı bulunmaktadır. Yörede en çok yapılan tatlılar ise un helvası ve irmik helvasıdır. Limonata ve çalkama ise yörede en çok tüketilen içeceklerdir.

Bir yörede insanların beslenmeye ilgili tutum ve uygulamalarında coğrafya, tarım ve ekonomi etkilidir. Halk mutfağının şekillenmesi bu faktörlere bağlıdır. Erdemli yöresinde tarım ve hayvancılıktan dolayı tahıl ürünleri ile süt ve süt ürünleriyle yapılan yemekler çoğunluktadır. Yemekler, kolay hazırlanabilen detaysız yemeklerdir. Bundaki temel sebep hayvancılık ve tarıma bağlı olan hayatın temposuna ayak uydurmaktır. Hayvancılıkla uğraşan ailelerde hayvanların bakımı, yemlenmesi ve ahırların temizliği ile ilgili bir iş bölümü vardır. Bu iş bölümü özellikle seracılıkla uğraşan ailelerde de görülür ve aile bireylerinin sürekli aktif olmasını zorunlu kılar.

Yöre mutfağında gözlenen önemli hususlardan biri de Akdeniz'e uzun bir kıyısı olmasına rağmen deniz ürünlerinin çokça tüketilmeyiştir. Bundaki temel etken de yöre halkının büyük çoğunluğunun Yörük olmasıdır. Göçebeliğin etkisiyle küçük yaşlarda kırmızı ete olan alışkanlık ilerleyen yaşlarda da korunmaktadır.

VI. BÖLÜM

6. HALK BİLGİSİ

6.1. Halk Sağaltmacılığı

6.1.1. Halk Hekimliği

Halkın çeşitli nedenlerden dolayı hekime, tıbbî uygulamalara başvuramadığı ya da başvurmak istemediği durumlarda hastalıkları teşhis ve tedavi ya da hastalıklardan korunma amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” adı verilir. Halk hekimliğinin kapsamı içerisine kişinin sadece sağlık durumuyla ilgili sorunlar değil, çocuk sahibi olamama; çocuklarda geç yürüme ya da geç konuşma; kötü bakışın sebep olduğuna inanılan nazar değmesi; cin, peri vb. birtakım olağanüstü varlıkların etkisiyle meydana geldiği belirtilen sakatlıklar gibi çeşitli rahatsızlıklar da girmektedir (Çıblak,2005:203).

Geleneksel tıbbın tercih edilmesinin en büyük nedenlerinden biri, onun şifa kaynaklarının “doğal” olmasıdır. Her hastalığın çaresinin doğada bulunabileceği inancı, bugüne kadar şifalı bitkilerle ilgili pek çok araştırma yapılmasına sebep olmuş; ortaya çıkan sonuçlar da modern tıbbın ilaç yapımında bir kaynak teşkil etmiştir. Tıp dünyasının bitkileri kimyasal analizlerle incelemesi farmakognozi adı altında bir çalışma alanı haline gelmiştir (Kaplan,2010:74).

Mersin ili halk hekimliğinde hastalıkların teşhis ve tedavisinde uygulanan yöntemleri üç başlık halinde sınıflamak mümkündür.

1. Çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler.
2. Dini ve büyüsel nitelikli tedaviler.
3. Gerçekçi nitelik taşıyan tedaviler (Çıblak,2005:203).

Erdemli yöresi halk hekimliğinde tespit ettiğimiz teşhis ve tedavi yöntemleri de bu başlıklarda ele alınıp incelenmiştir.

1.Çeşitli Otlar ve Köklerle, Kocakarı İlaçlarıyla Yapılan Tedaviler:

Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Erdemli'de de çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler halk hekimliği uygulamalarında en çok kullanılan sağaltma yöntemidir. Halk hekimliğinde kullanılacak bitkilerin; toplanma şekli, toplanma zamanı ve tedavideki uygulama biçimi çok önemlidir. Tedavide kullanılacak bitkinin kökünden, tohumundan, çiçeğinden veya yaprağından faydalanılabilir. Bu durum belli bir bilgi birikimi gerektirdiği için bu işi kendine meslek edinen, Anadolu'nun farklı yerlerinde “şifacı, otacı” gibi sözcüklerle adlandırılan kişiler mevcuttur. Bu kişiler özellikle Erdemli köy ve yaylalarında yetişen bitkilerden faydalanmaktadırlar.

Ağrılar

- Böbrek Ağrısı

- Papatya çayı, greyfurt suyu, maydanoz suyu içilir veya avokado bitkisinin yaprağı, çağşır¹⁰ (çakşır) otu ya da soğan kaynatılıp suyu içilir (K.5, K.19, K.27, K.28, K.29, K.87).
- Böbrekte taş varsa yavşan¹¹ otu kaynatılıp içilir (K.5, K.11, K.19, K.29, K.87).
- Kızgın kuma yatılır ya da bir kiremit ısıtılıp bir beze sarılır ve böbreğin üzerine konur (K.1, K.3, K.15, K.26, K.27).
- Tavuğun taşlığının zarı kurutulup yenir (K.117).
- Aç karna çiğ yumurta içilir (K.5, K.11, K.26, K.27, K.57, K.85, K.117).
- Böbreğin olduğu bölgeye kantaron yağı ile masaj yapılır (K.3, K.5, K.27, K.28, K.38, K.117).

¹⁰ Latince de ferula olarak bilinen maydanozgiller familyasından bir bitki cinsi.

¹¹ Avrupa çayı olarak da bilinen yuvarlak saplı, mavi çiçekli bir bitki.

- Zeytinyağı ile limon suyu kaynatılıp içilir (K.1, K.3, K.19, K.29, K.40, K.92).
  - Ebegümece kaynatılıp içine tereyağı ve bal atılarak içilir (K.12, K.19, K.26, K.27).
  - Peynir veya çökelek suyu içilir (K.113, K.117).
- **Romatizmal Ağrılar**
- Sıcak kuma yatılır (K.1, K.3, K.11, K.22, K.27, K.28, K.29, K.34, K.54, K.83, K.109, K.111, K.116, K.117).
  - ACE¹² ile zeytinyağı karıştırılıp üç hafta bekletilir. Daha sonra bu karışım günde iki defa eklem bölgelerine sürülür (K.117).
  - Çam ağacının sakızı ve süt karıştırılarak eklemelere sürülür (K.3, K.7, K.11, K.116, K.117).
- **Diş Ağrısı**
- Ağrıyan dişin üzerine tütün konur (K.3, K.9, K.26, K.27, K.29).
  - Karanfil otu ya da nane çiğnenir (K.21, K.27, K.28).
  - Pamuğun üzerine tütün kolonyası dökülüp ağrıyan yere bastırılır (K.1, K.3, K.7, K.11, K.21, K.26, K.27).
  - Söğüt ağacının filizi yakılır, külü ağrıyan dişin üzerine konur (K.34, K.56).
  - Tuzlu su veya sirkeyle gargara yapılır (K.8, K.21, K.26).
- **Kulak Ağrısı**
- Emzikli bir kadının sütü kulağa damlatılır (K.117).
  - Kulağın içi zeytinyağı ile yağlanır (K.3, K.7, K.13, K.24, K.26).
  - Pirinç ıslatılıp bir yazmaya konur ve kulağın ağzına bağlanır (K.6, K.11, K.18, K.22, K.27, K.29).

---

¹² Çamaşır suyu.

- **Göz Ağrısı**

- Kara böğürtlen çalısının kökü kaynatılır ve meydana gelen suyla göze banyo yaptırılır (K.3, K.26, K.29, K.34).
- Soğan haşlanıp göz kapaklarının üstüne konur ve 10-15 dakika bekletilir (K.12, K.29, K.34, K.46, K.50).
- Gözbebeklerindeki kızarıklığı geçirmek için pamuğun üzerine çayın demi dökülür ve pamuk göz kapaklarının üstüne 5 dakika konarak bekletilir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.15, K.25, K.26, K.27, K.34, K.44, K.52, K.56).
- Göze sürme çekilir (K.22, K.28, K.40).
- Ağrıyan göz kaynayan bir suyun buharına tutulur (K.3, K.11, K.45, K.48).
- Davarın akciğeri sıcak bir taşın üstüne konur ve gözler bu taşın buğusuna tutulur (K.106, K.107).

- **Baş Ağrısı**

- Ardıç tohumu ve arpa unu karıştırılıp başa sürülür (K.8, K.15, K.27).
- Sirkeye batırılmış bir tülbent başa sıkıca bağlanır (K.6, K.12, K.21, K.24, K.27, K.28, K.34).

- **Mide Ağrısı**

- Bir süs biberi bütün olarak yutulursa mide ağrısını keser (K.7, K.14, K.22, K.26, K.27, K.29).
- Rezene otu böğürtlen kökü veya acı yavşan otu kaynatılıp içilir (K.20, K.21).
- Nohut veya fasulye tüm olarak yutulursa mide ağrısını keser (K.7, K.34).
- Süt, soda ya da nar ekşisi içilir (K.1, K.3, K.7, K.18, K.23, K.27, K.29, K.34, K.40, K.44, K.57).

- **Karın Ağrısı**

- Nane-limon veya kekik kaynatılıp içilir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.20, K.21, K.23, K.26, K.27, K.28, K.29, K.34, K.44).
- Sıcak bir bez veya havlu karna bağlanır (K.7, K.13, K.24, K.34).
- Kepeksiz buğday unu tereyağı ile çorba yapılıp içilirse karın ağrısına iyi gelir (K.34).

Cilt Hastalıkları

-Termeğe

- Termeğe, deride görülen kırmızı benekler halinde ortaya çıkan sulu ya da kuru yaralara denir. Tedavisi için haşlanan etin suyunda oluşan köpük termeğenin üzerine sürülür (K.34).

- Sivilce

- Sivilcenin üzerine incir sütü sürülürse, sivilceyi kurutur ve iyileştirir (K.7, K.23, K.27, K.28, K.34).

- Siğil

- İncir sütü siğilin üzerine damlatılır (K.7, K.23, K.34).
- Siğilin ucu jiletle kanatılır ve üzerine kül basılır (K.11, K.34).

Yaralar

- Dolama

- Dolama tırnak çevresinde meydana gelen iltihaplı yaralara verilen isimdir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.22, K.23, K.26, K.27, K.28, K.29, K.34).
- Tırnaklara katran püsesi¹³ sürülür (K.11, K.23, K.34).
- Yumurtanın akıyla sabun karıştırılıp katı bir krem haline getirilir ve tırnağa sürülür (K.15, K.44).

¹³ Püse: Çam ağacından alınan çıralların ince kıyılarak, ateşte terletilerek suyunun alınmasıyla yapılan bir ilaç

- Ağaç kurdu ezilir ve yaraya sarılır (K.34).

- Uçuk

- Uçuk tam belirginleşmeden veya uçuğun çıkacağı hissedildiği zaman bir tahta kaşık ısıtılıp o bölgeye bastırılır (K.7, K.11, K.23, K.34).
- Uçuğun üstüne sumak sürülür (K.12, K.19, K.34).

- İltihaplı Yaralar

- İltihaplı yaraya, pekmezli veya şekerli hamur sürülürse bu karışım iltihabı çeker (K.8, K.15, K.25, K.38, K.46, K.72).
- İltihaplı bölgeye lokum veya közlenmiş soğan sarılır (K.1, K.3, K.11, K.22, K.27, K.34, K.38, K.44, K.50, K.56).

Yanıklar

- Diş macunu, yoğurt, salça, bal veya kantaron yağı sürülür (K.1, K.3, K.7, K.11, K.13, K.14, K.24, K.25, K.27, K.29, K.34).
- Salyangoz kabuğu dövülerek un haline getirilir ve zeytinyağı ile karıştırılarak yanık bölgeye sürülür (K.14, K.26, K.27).

Böcek, Arı, Akrep, Yılan Sokmaları

- Akrep Sokması

- Eğer akrep bir kişinin parmağını sokarsa, bir çiğ yumurta delinir. Parmak yumurtanın içinde 3-5 dakika bekletilir (K.20, K.25).
- Sokan akrep ezilerek soktuğu bölgeye sürülür (K.1, K.7, K.11, K.15, K.22, K.24, K.25, K.27, K.28, K.34, K.38, K.44, K.46, K.56, K.57).
- Amonyak veya üre (amonyak gübre) sürülür (K.116, K.117).
- Turunç kabuğunun suyu içilirse iyi gelir (K.43, K.44, K.51, K.52).

- Arı Sokması

- Arının soktuğu bölgeden iğnesi çıkarılır ve bu bölgeye yoğurt ya da çamur sürülür (K.1, K.3, K.7, K.11, K.13, K.21, K.24, K.25, K.26, K.27, K.28, K.29, K.34).
- Arının soktuğu bölgenin şişini alması için sabun sürülür (K.7, K.11, K.24).
- Katran püsesi sürülür (K.116, K.117).
- **Saçkıran Hastalığı**
- Saçkıran olan bölgeye bir jilet yardımıyla çizgiler atılır. Havanda sarımsak dövülüp suyu alınır ve jiletle çizilen bölgeye sürülür (K.1, K.3, K.15, K.24, K.25, K.28, K.34, K.44).
- Bir fincan soğan suyu ile bir yemek kaşığı zeytinyağı karıştırılıp saçkıran olan bölgeye sürülür (K.27, K.28, K.29, K.34).
- Isırgan otu kaynatılıp saça sürülürse iyi gelir (K.7, K.11, K.17, K.23, K.24).
- **Sarılık**
- Sarılık olan çocuğa kül ve tuz karışımıyla banyo yaptırılır (K.8, K.11, K.34).
- Üst dudağın ağız içine doğru bakan bölgesi jiletle çizilir (K.3, K.4, K.11, K.17, K.39, K.53, K.54).
- Cırtatan¹⁴ bitkisinin suyu burna çekilirse sarılığa iyi gelir (K.34).
- **Kızamık**
- Harnup (keçiboynuzu) suyu içilir (K.7, K.9, K.11, K.17, K.33, K.43, K.44).
- Bir avuç kurumuş gül ezildikten sonra kızamık olan bölgeye sürülür (K.3, K.4, K.11, K.17).
- Bal, üzüm sirkesi ve zeytinyağı karıştırılıp merhem yapılır ve kızamık olan bölgeye sürülür (K.39, K.53).

---

¹⁴ Sahilde yetişen, karpuz benzeyen bir bitki.

- **Kabakulak**

- Fesleğen sirkeli suda bir gün bekletilir. Daha sonra sıkılarak elde edilen su şişen yere damlatılır (K.17, K.34, K.51).
- Bir miktar kabak suda haşlanıp tülbent veya yazmayla, çene altından kulağa temas edecek şekilde bağlanır (K.3, K.4, K.26, K.27, K.28, K.34).

- **Astım (Yelbik)**

- Yavşan otu, turp suyu ve bal karışımı yemek iyi gelir (K.11, K.17, K.52).
- Sandal kabuğu bitkisi kaynatılıp içilir (K.57).

- **Şeker Hastalığı**

- Şekeri dengelemek için her sabah, bir kâse yoğurda iki tatlı kaşığı tarçın atılıp yenir (K.3, K.10, K.37).
- Sabahları aç karna bostan (salatalık) yenmelidir (K.3, K.7, K.8, K.11, K.16, K.26, K.27, K.28, K.34, K.52).
- Zencefil, yavşan ve biberiye çayı içilir (K.10, K.17, K.26, K.47).

- **Tansiyon Hastalığı**

- Tansiyonu düşen kişiye tuzlu ayran içirilir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.16, K.17, K.22, K.25, K.26, K.27, K.28, K.29, K.32, K.34, K.43, K.44, K.51, K.52).
- Soğan yemek tansiyonu düzenler (K.1, K.3, K.7, K.11, K.17, K.22, K.32, K.34, K.43, K.51, K.52).

- **İshal**

- Kolaya aspirin atılıp içilir (K.6, K.8, K.12, K.15, K.18, K.46).
- Bol bol patates püresi yenir (K.7, K.11, K.20, K.31, K.45, K.54).
- Üzerine limon sıkılmış kuru kahve yenir (K.34).
- Kekik suyu içilir (K.26, K.27, K.28, K.29, K.46, K.57).

- Kabızlık

- Kiraz sapı kaynatılarak içilir (K.7, K.20, K.25, K.41, K.49).
- İncir yemek kabızlığa iyi gelir (K.39, K.48).

- Kırık/Çıkık

- Ezilme ve burkulmalarda somun ekmeğın içi suda ıslatılıp zeytinyağıyla karıştırılır ve ezilen ya da burkulmuş bölgeye sürülür (K.45, K.50, K.57).
- Parmak veya kol incinmelerinde tuz, zeytinyağı ve undan bir karışım yapılır. Oluşan hamur, incinen bölgeye sarılır ve bir iki gün bekletilirse acı hafifler (K.34, K.50).

- Grip/Nezle/Soğuk Algınlığı

- Nane, limon kaynatılıp içilir (K.1, K.3, K.7, K.8, K.11, K.17, K.23, K.24, K.25, K.26, K.27, K.28, K.34, K.37, K.40, K.41, K.46, K.47, K.51, K.52, K.56).
- Vikis kaynatılarak suya konur ve buharı içe çekilir (K.34, K.37, K.51, K.52).

- Öksürük

- Kuşburnu bitkisi kaynatılarak içilir (K.7, K.11, K.23, K.28).
- Fesleğen bitkisi kaynatılıp suyu içilir (K.10, K.23, K.28).

- Zehirlenme

- Zehirlenen kişiye tuzlu su içirilerek istifra etmesi sağlanır (K.11, K.27, K.41).
- Zehirlenen kişiye çiğ süt içirilir (K.8, K.15, K.22, K.29).

- Ses Kısılması

- Çiğ yumurta içilir (K.2, K.15, K.21, K.22).

- Diğer Uygulamalar

- Zeytinyağı ile kantaron yağı bir kavanozda kırk gün bekletilirse, sırt ağrısı için ideal bir merhem halini alır (K.46).
- Ayakta nasır çıktığı zaman nasır çıkan bölgeye kına yakılır (K.7, K.11, K.53).
- Boğazdaki kaşıntıyı engellemek için kaynatılmış tarçın içilir (K.18).
- Ardıç ağacının kozalağından meydana gelen tohum kısmı suda kaynatılarak sabah akşam gargara yapılırsa diş çürümelerine engel olur (K.26, K.34).
- Balgam atmak için beş tane gömeç yaprağı ılık bir suya konur. Bir müddet bekletildikten sonra içilirse balgam atılır (K.41).

2. Dini ve Büyüsel Nitelikli Tedaviler: Erdemli ve çevresinde bazı hastalıkların tedavisinde dinî ve büyüsel yöntemlerden de yararlanılmaktadır.

- Erdemli ve çevresinde insanların şifa bulmak amacıyla ziyaret ettikleri bir türbe veya yatır yoktur. Ancak kalıcı bir hastalık veya çocuk sahibi olamama gibi durumlarda Tarsus'taki Ashab-ı Kehf mağarası ya da Gülnar'daki Zeyne Türbesi'ne gidilmektedir. Türbelerden alınan toprağın egzamaya iyi geldiği düşünüldüğünden bu toprak vücuda sürülür (K.3, K.11, K.27, K.34, K.51).
- Bir kimse ruhen kendisini huzursuz hissettiği zaman başkasına bir fâtiha üç ihlâs okutur ve üstüne üflemesini ister (K.3, K.11, K.22, K.24, K.25, K.26, K.27, K.28).
- Sarılık olma, iştahsızlık veya kol bacak ağrılarında ocağa gidilir (K.11, K.34).
- Karın ağrılarında bir evin tek kızı olan yetişkin bir kız çağrılır. Kız hastanın karnını bıçağın tersiyle çizer, her çizişte âyete'l kürsi okursa karın ağrısının geçeceğine inanılır (K.117).
- Sarılık yeni doğan bebekte görülürse bebeğin çamaşırına altın veya sarı ip bağlanır (K.117).

3.Gerçekçi Nitelik Taşıyan Tedaviler: Erdemli ve çevresinde bazı hastalıkları sağaltmada tıbbın ortaya koyduğu gerçekçi tedavi yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

- Ateşlenen bir kimsenin üzerindeki elbiseler çıkarılır ve kendisine ılık bir duş aldırılır (K.3, K.7, K.11, K.27, K.28).
- Yılanın soktuğu bölge çizilip kanatılır. Kan emilerek dışarı atılır, böylece zehrin vücuda yayılması engellenir (K.3, K.11, K.23, K.37).
- Başı ağrıyan bir kimsenin alınına sirkeye batırılmış bir bez konur. Bu bez bir müddet altında bekletilince ağrı azalır (K.34, K.37).

Değerlendirme

Erdemli yöresinde hastalıkların sağaltılması için doktora gitmeden halk hekimliği yöntemlerine başvurulmaktadır. Yapılan araştırmalarda hastalıkların tedavisinde kullanılan en yaygın yöntemin çeşitli otlar ve bitkilerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler olduğu görülmüştür. Bunun temel nedeni yöre ikliminin çok çeşitli otları yetiştirmeye uygun olması ve geleneksel tedavi yöntemlerinin aile içinde devam etmesidir. Kırık-çıkık tedavilerinde öncelikle yörede “sınıkçı” adı verilen halk hekimlerine başvurulmakta; çıkık tedavileri bu kimseler tarafından yapılmakta, kırık tedavilerinde de onların yönlendirmesiyle hastaneye gidilmektedir.

Yörede bazı hastalıkların tedavisi için Tarsus'taki Ashab-ı Kehf mağarasına ya da Gülnar'da Zeyne Türbesi'ne gidilmekte ve bu yerlere adaklar adanmaktadır. Hastalıkların tedavisinde gerçekçi nitelik taşıyan yöntemler de kullanılmaktadır. Ancak çeşitli otlar ve bitkilerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler yörede en yaygın tedavi yöntemleridir.

6.1.2. Halk Veterinerliği

Anadolu halkının, veteriner olmadığı ya da veterinerine ulaşamadığı zamanlarda veya veterinerine gitmek istemediğinde hayvanlarını hastalıklardan korumak ve tedavi etmek için başvurduğu uygulama ve pratiklerin tümüne halk veterinerliği (baytarlık) denir (Artun,2012:246).

Kırsal kesimde ekonomik yaşam büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu yüzden, geçimini ahırda hayvandan sağlayan, karnını hayvan ürünleriyle doyuran kırsal kesimdeki Anadolu halkı, hayvanına evindeki insan kadar değer vermektedir (Artun,2012:246).

Bu çalışmada Erdemli'deki halk veterinerliği uygulamaları; kırık-çıkık, soğuk algınlığı ve ateşli hastalıklar, yaraların tedavileri, ishal-kabızlık ve hazımsızlık, uyuz-mantar-bit ve diğer hastalıkların tedavileri olmak üzere altı başlıkta incelenmiştir.

6.1.2.1. Kırık-Çıkık Tedavileri

- Koyun, keçi gibi hayvanların ayağı kırıldığı zaman, kırılan bacak genelde ince tahta parçalarıyla sarılır. Tahtaların etrafı da kaymayı önlemek için keçeyle (kepenek) sarılır. Bu yöntemle yörede "seyikleme" adı verilir. Kırılan ayağa püse sürülür. Püse hem kırık bacağa gelecek sinekleri uzaklaştırır hem de doğal bir antibiyotik özelliği gösterir. Hayvanın ayağı bu yöntemle yaklaşık on gün sarılı kaldığında tedavi süreci tamamlanmış olur (K.66, K.74, K.75, K.76, K.90, K.91, K.92, K.103, K.106, K.107).
- Büyükbaş hayvanların ayağı kırıldığı zaman, bu hayvanın iyileşemeyeceği düşünülüp kesilir; at, eşek gibi eti yenmeyen hayvanlar da tüfekle öldürülür (K.75, K.76, K.106, K.107).
-

6.1.2.2. Soğuk Algınlıkları ve Ateşli Hastalıkların Tedavileri

Büyükbaş Hayvanlarda

- Bir hayvanın ateşlendiği gözlerdeki kızarıklık, gözyaşı, burun akıntısı ile ağızdan gelen köpük şeklindeki salyadan anlaşılır (K.107).
- Yağ, pekmez ve acı biber kaynatılarak “kaynarca” adı verilen karışım hayvana içirilir (K.66, K.70, K.75, K.76, K.87, K.88, K.91, K.106, K.107).
- Eti yenmeyen hayvanların makatına nişadır¹⁵ adı verilen bir madde sürülerek ısınmaları sağlanır (106, K.107, K.108).
- Tereyağı una bulanıp hayvana yedirilir (K.66, K.76, K.77, K.91, K.107).

Küçükbaş Hayvanlarda

- Üşüyen hayvan keçeye sarılır ve ona ekmek yedirilir (K.70, K.71, K.76, K.88, K.91, K.106, K.107).
- Yağ, pekmez ve acı biber kaynatılarak “kaynarca” adı verilen karışım hayvana içirilir (K.66, K.70, K.75, K.76, K.87, K.88, K.91, K.106, K.107).
- Hayvan, ağaç dalları yakılarak ateşin yanında durdurulur ve terletilmeye çalışılır ki buna “buğa vermek” denir (K.106, K.107, K.108).

5.1.2.3. Yaraların Tedavileri

- Hayvan yaralarına genelde katran püsesi tereyağıyla kaynatılarak çalınır (K.70, K.71, K.81, K.83, K.90, K.105, K.107).
- Açık yaralara genelde sumak ve erik ekşisi karıştırılarak sürülür (K.66, K.71, K.72, K.75, K.76, K.80, K.81, K.87, K.90, K.105, K.106, K.107).
- Yarayı kurutmak ve yaradaki parazitleri öldürmek için yaraya karamık¹⁶ kökü sürülür (K.75, K.82, K.84, K.90, K.91, K.105, K.106, K.107).

¹⁵ Amonyak tuzu olarak bilinen amonyum klorür bileşiği.

- Kurt ısırığı püse ile tedavi edilir (K.81, K.87, K.90, K.105, K.106, K.107).

6.1.2.4. İshal-Kabızlık ve Hazımsızlık Tedavileri

İshal-Kabızlık Tedavileri

Bir hayvan ishale yakalanıp ölmüşse buna ötürük tutmuş denir.

- İshale yakalanan hayvana, soğuk suya bal karıştırılıp içirilir (K.74, K.75, K.76, K.80, K.82, K.87, K.90, K.91, K.93, K.106, K.107).
- Hayvanın burnu dağlanır. Sumak yaprağı kaynatılarak hayvana içirilir (K.64, K.75, K.91, K.105, K.106, K.107).

Hazımsızlık Tedavileri

Hayvanlar iki yıl üst üste aynı dar bölgede otlatılırsa eskileyik hastalığına yakalanırlar.

- Kenenin olduğu yerde hayvan yayılırsa hazımsızlık çeker (K.75, K.78, K.84, K.86, K.91, K.105, K.106, K.107).

6.1.2.5. Uyuz/Mantar/Bit Tedavileri

Uyuz Tedavisi

- Andızın küçüğü olan tömbek ağacı kaynatılır. Elde edilen sarı suyuna tereyağı katılarak hayvana çalınır (K.66, K.74, K.78, K.82, K.87, K.90, K.91, K.105, K.106).
- Uyuz olan bölgeye katran veya gres yağı sürülür (K.75, K.76, K.79, K.80, K.81, K.82, K.88, K.90, K.91, K.104, K.105, K.106, K.107).
- Uyuz olan bölgeye zeytinyağı sürülür (K.70, K.74, K.76, K.78, K.79, K.86, K.90, K.93, K.98, K.104, K.105, K.106, K.107).

Mantar Tedavisi

---

¹⁶ Böğürtlen şeklinde meyvesi olan tonik güçlendirici özelliklere sahip dikenli bir bitki.

- Mantar olan hayvanın tüyleri dökülür ve hayvana ispirto veya gaz yağı sürülür (K.75, K.76, K.90, K.105, K.106, K.107).

Bit Tedavisi

- Hayvan bitlendiği zaman halk arasında büre tozu adı verilen DDT ilacı hayvanın üzerine sürülür (K.105, K.106, K.107).

6.1.2.6. Diğer Uygulamalar

- Sütü aniden kesilen hayvana havaza¹⁷ adı verilen develik otu kaynatılıp içirilir (K.74, K.75, K.90, K.105, K.106, K.107).

Diğer Hayvan Hastalıkları

Çelemek: Bağırsaktaki parazitlerin hayvanı zehirlemesidir. Genelde hayvanın etli olduğu bahar aylarında görülür. Hatalık çok hızlı ilerlediğinden tedavi imkânı yoktur. Ölümle sonuçlanır Günümüzde daha çok aşı yaptırılarak bu hastalık önlenmeye çalışılmaktadır (K.70, K.71, K.75, K.79, K.82, K.90, K.91, K.100, K.105, K.106, 107).

Dabaklama: Ağızda ve tırnak aralarında meydana gelen yaralardan oluşan bir hastalıktır. Sürünün tamamına yayılmadan geçmediği için sürüye tuz yedirilip tamamına yayılması sağlanır ve hastalık kendiliğinden kaybolur (K.66, K.70, K.74, K.78, K.80, K.84, K.88, K.89, K.100, K.104).

Dalak Hastalığı: Hayvan durgun sulardan su içerse bu hastalığa yakalanır. Tedavisi için hayvan suya atılır ve bir müddet güneşe çıkarılmaz (K.70, K.71, K.81, K.82, K.90, K.92, K.93, K.105, K.107).

Doruqlama: Hayvanın doğumdan sonraki süreçte iyi beslenememesi ve gelişmemesiyle ortaya çıkan bir hastalıktır. Tedavisi yoktur (K.75, K.76, K.88, K.90, K.91, K.92, K.93, K.104, K.105, K.107).

---

¹⁷ Latincesi "daphne mezereum" olan Anadolu'nun ılıman bölgelerinde yetişen pembe renkli 50-150 cm boyunda çalı şeklinde bir bitki.

Erez Tutmak: Hayvanın buğdayın içindeki “erez” adı verilen bitkiyi yemesi sonucu sersemlemesi ve uyuşuk olma durumudur. Tedavisi yoktur (K.71, K.79, K.86, K.87, K.90, K.96, K.97, K.104).

Eskilemek: Hayvanın üst üste iki yıl aynı tarlada yayılması sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır (K.78, K.79, K.80, K.81, K.82, K.93, K.104, K.105, K.106, K.107).

Kireçlemek: Hayvanın soğuktan ölmesi durumudur. Bir hayvan aniden ölmüş ve eklem suyu sararmışsa bu hastalıktan öldüğü anlaşılır (K.78, K.79, K.86, K.87, K.88, K.90, K.104, 106).

Ötürük Tutmak: Hayvanların genelde ilkbaharda ishale yakalanıp ölmesi durumudur (K.66, K.70, K.75, K.76, K.87, K.88, K.91, K.106, K.107).

Uyuz: Hayvanın şiddetli kaşınması ve kıl dökmesi durumudur (K.75, K.76, K.81, K.82, K.93, K.100, K.104, K.105, K.106).

Gülütme: Genelde kuzu ve oğlakta görülen hayvanın sık sık nefes alması, ayağının topallaması hastalığıdır (K.66, K.100, K.104, K.105, K.106, K.107).

Ağrıçık: Genelde ilkbaharda görülen, çiçek tozlarının neden olduğu, hayvanların tüylerini diken diken eden bir tür karaciğer hastalığıdır (K.74, K.75, K.76, K.87, K.100, K.107).

Yağrınsağı: Bir eklem hastalığıdır. Özellikle kışın, ahırların sık sık temizlenmediği dönemlerde ortaya çıkar. Hastalığın ortaya çıkmaması için ahırların belli periyotlarla temizlenmesi gerekir (K.80, K.85, K.100).

Değerlendirme

Türkler, tarih sahnesine çıktıkları Orta Asya coğrafyasında yüzyıllarca hayvancılıkla uğraşmışlar ve hayvan tedavileri konusunda zengin bir gelenek oluşturmuşlardır. Halkının büyük bir bölümü Yörük olan Erdemli’de de hayvancılık en

önemli geçim kaynaklarından biri olmaya devam etmektedir. Özellikle küçükbaş hayvancılığın köylerde ve yaylalarda yapılması şehirdeki veterinere ulaşmayı zorlaştırmıştır. Bundan ötürü insanlar atalarından öğrendikleri uygulamaları ve kendi deneyimlerini ortaya koyarak hayvan hastalıklarına çözümler üretmeye çalışmışlardır. Halk hekimliği tedavilerinin olumlu sonuçlarını gören insanlar günümüzde de bunu devam ettirmektedirler.

6.2. Halk Meteorolojisi

Halk takvimi ve meteorolojisi, toplumsal yapıyı belirleyen ekonomik uğraşlar, toplumda üretim ögesi çevresinde kümelenen uygulamalar, bunlarla ilgili olgular ve inanç sistemidir. Halk takvimlerinin oluşumunda toplumun ekonomik yapısı ve bu ekonomiyi belirleyen uğraş biçimi etkilidir.

Teknolojik gelişmenin yetersiz olduğu zamanlarda, toplumlar deneyim ve görgülerine dayanarak atmosfer olayları hakkında bazı tahminlerde bulunmuşlardır. Bu tahminlerin temel amacı doğanın insanoğluna ve insanoğlunun yapacağı faaliyetleri verebileceği zararı en aza indirme amacına yöneliktir.

Yaşlı ve tecrübeli insanlar bir yönüyle büyüklerinden duyarak öğrendikleri ve diğer yönüyle de yaşayarak uygulamalarına şahit oldukları şekliyle, insan vücudundaki ağrıların, bulutların, ağaçların, hayvanların, bitkilerin, ayın, güneşin durumuna bakarak hava tahmini yaparlar. Bu tahminler “bu yıl ağaçlar yapraklarını tepeden döküyor, kış zor ve çetin olacak” veya “bu yıl sarıca arısı ve ayva çok, kış çok soğuk ve sert olacak” gibi bir mevsimi içine alacak kadar geniş olabileceği gibi bulutun durumundan hareketle iki saat içinde havanın nasıl olacağına kadar da kısılabılır. Bulutların rengi, cinsi, hareketi; yıldızların, ayın halesinin parlaklığı veya matlığı, güneşin hareketleri gibi gök cisimlerine bakılarak da hava tahminleri yapılır (Artun,2012:250).

Erdemli’de halk meteorolojisiyle ilgili yapılan tahminler iki başlıkta sınıflandırılabilir:

1. Gök cisimleri ve doğa olayları ile ilgili yapılan hava tahminleri
2. Hayvanlar ve bitkilerle ilgili yapılan hava tahminleri

Gök cisimleri ve doğa olayları ile ilgili yapılan tahminler şunlardır:

- Gece havanın açık olması, yıldızların görünmesi bir gün sonra havanın iyi olacağına işaret kabul edilir; gece havanın kapalı olması ve gökyüzünde yıldız olmaması havanın yağışlı olacağını düşündürür (K.109, K.110, 116, K.118).
- Yüksek dağların tepesine koyu bulutlar çökerse havanın bozması ve yağmur beklenir (K.83, K.89, K.99, K.101, K.114, K.117).
- Kış yeli üç gün eserse ardından şiddetli bir yağmur gelir (K.69, K.112, K.116).
- Kışın yağmur çok yağmazsa, yazın çok sıcak geçeceği düşünülür (K.11, K.71, K.90, K.107, K.116, K.118).
- Ayın etrafında büyük daireler görülürse yağmur yağacağına inanılır (K.3, K.11, K.34, K.111, K.113, K.118).
- Güzün çok yağmur yağarsa kışın yağışsız geçeceğine inanılır. Bununla ilgili “hava (yağışı) bıraktı” tabiri kullanılır (K.104, K.105, K.107, K.112, K.114, K.117, K.118).
- Mayıs ve haziran ayları “yuva yapma zamanı” olduğundan geceleri yağmur yağmaz (K.11, K.90, K.100, K.105, K.106, K.113, K.114).
- Ay hilal şeklindeyken iki ucu aşağı bakarsa o ay yağmurlu, yukarı bakarsa o ay kurak geçer (K.3, K.34, K.113, K.118).
- Cemre baharın başlangıcı olarak algılanmakta ve havaların ısınması anlamına gelmektedir. Cemre; birer hafta arayla havaya, suya ve toprağa düşer. Üçüncü

cemreden sonra hava bir müddet daha sert giderse: “Cemre taşa düştü.” denir (K.34, K.106).

Hayvanlar ve bitkiler ile ilgili yapılan tahminler de şunlardır:

- Hayvanlar yayılırken hızlı bir şekilde ot yerse o yıl kışın sert geçeceğine inanılır (K.100, K.104, K.105, K.106, K.107).
- Cırcır böceğinin sesi çok çıkarsa yaz çok sıcak geçer (K.101, K.112).
- Karınca yuvalarının ağzı yer hizasından yüksekte olursa bol yağmur yağar (K.109, K.110, K.114, K.115, K.118).
- Kavak ağacı yaprağını tepeden dökerse kış uzun olur (K.11, K.34, K.90, K.101, K.104, K.107, K.116).
- Sığırcık kuşları sürü halinde uçarsa o kış karlı geçer (K.34, K.106).
- Kaplumbağa düz bir yerden yokuşa doğru çıkıyorsa yağmur yağacağına inanılır (K.107, K.108, K.112, K.116).
- Kiraz ağacı az meyve tutarsa hava sıcak olur, çok meyve tutarsa hava soğuk olur. Ayvanın çok olması kışın sert geçeceğine işarettir (K.7, K.11, K.34, K.37, K.107, K.116, K.117).
- Karasinekler hayvanları rahatsız edecek derecede çoğalırca bu yağmurun yağacağına işarettir (K.104, K.105, K.106).

Değerlendirme

Tarım ve hayvancılığa bağlı bir hayat yaşayan toplumlarda hayatın programlanmasında hava şartlarının büyük bir önemi vardır. Doğanın yıkıcı kuvvetlerine karşı hayvanlarını ve tarım ürünlerini korumak isteyen insanlar geleneksel yolla öğrendikleri hava tahminlerinden yararlanmışlardır.

Erdemli yöresinde hayvancılık ve tarım insanların en önemli geçim kaynağıdır. Bundan dolayı hava şartlarını bilmek insanlar için önemlidir. Yöre halkı atalarından öğrendikleri bilgiler ve zaman içerisinde edindikleri tecrübelerle hava durumunu tahmin etme yoluna gitmişlerdir. Bunu yaparken, gök cisimlerinin hareketlerini ve hayvanların tepkilerini izlemişlerdir.

6.3. Halk Hukuku

Hukuk bir toplumda uyulması gerekli olan ve sosyal düzeni sağlayan kuralların toplamıdır. Resmi hukuk, toplumdaki yenileşme ve ihtiyaçlara göre değişir. Devletin yasaları veya emirleri ile bu değişiklikler gerçekleşir. Halk arasında ise yazılı kaynaklarda bulunması şart olmayan başka kurallar bulunmaktadır. Bir toplulukta aynı veya benzer davranışlar ve ortak tutumlar, ortak bir kural haline gelir. Fertler bu kuralları benimser ve bununla ilgili davranışları tekrarlar. Böylece gittikçe genişleyen bir çevrede bilinçli veya bilinçsiz tekrar edilen bu ortak davranışlar örf ve âdet kuralı niteliği kazanır. Halk hukuku da denilen bu kurallar, etnik grupların tarihinden, dinî özellik ve emirlerden de etkilenecek tarihin derinliklerinden süzülerek gelmişlerdir ve o toplumu temsil ederler (Türkmen,2011:245-246).

6.3.1. Miras

Ülkemizde Medenî Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce miras, şeriat hükümlerine göre dağıtılmaktaydı. Bu dağıtımda kız ve erkek kardeşler arasında eşitlik söz konusu değildi. Medenî Kanun'dan sonra kız ve erkek evladın aynı oranda miras alması kabul edilmiştir. Bununla birlikte günümüzde hâlâ kızlara daha az pay verilir. Bazı köylerde geleneksel olarak muhtar, imam, köy ileri gelenleri bir araya gelerek mülkü oğullar arasında eşit olarak bölerler. Kızlara uygun bir miktar verilse de bu miktar daima erkeklerinkinden azdır; ancak kızlar itiraz ederlerse mahkemeye başvurarak eşit haklarını

alırlar ki bu işin uzun sürmesi, kentten takip edilmesi sebebiyle kendi aralarında çözümlenmeleri daha yaygındır (Artun,2012:267).

Konuyla ilgili Erdemli'deki uygulamalar şu şekildedir:

- Eskiden miras bölüşülürken kadınlara verilmezmiş. Ancak günümüzde kadınlara mal verilmektedir (K.3, K.7, K.11, K.34).
- En küçük erkeğe “ocak oğlu” gözüyle bakılır ve babadan kalan ev ona verilir. Diğer mallar eşit şekilde paylaşılır. Yine de paylaşımında gelir getiren sera, bahçe gibi gayrimenkuller erkeğe verilir (K.34).

6.3.2. Kan Davası

Geleneksel halk hukukunun en belirgin örneği kan davalarıdır. Kan davası; bir aile, kabile ya da aşiret üyelerinin çeşitli sebeplerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin hayatlarına son vermeleri olarak tanımlanabilir. Aşiret biçimindeki yerleşim birimlerinde kendine özgü kanunları olan bir uygulamadır. Genellikle kadın ve toprak konularından dolayı ortaya çıkar (Tezcan,1981:95).

- Erdemli'de geçmişten günümüze herhangi bir kan davasının sürdürüldüğü görülmemiştir (K.1, K.3, K.7, K.11, K.34, K.37, K.52, K.74, K.80, K.87, K.90, K.104, K.105, K.106, K.107).

6.3.3. Boşanma

Geleneksel hukukta boşanma, İslam hukuku ile medenî hukuk ayrımına göre farklılaşır. Köylerde, İslam hukukunun uygulandığı yörelerde boşanma esas olarak kocaya tanınmış bir haktır. Koca bu hakkını keyfi bir biçimde kullanabilir. Oysa modern hukuk sistemlerinde boşanma, belli sebeplere dayanarak mahkemece verilecek bir karar gereğince elde edilir (Tezcan,1985:163).

Erdemli’de boşanmalarda uygulanan gelenekler şu şekildedir:

- Eskiden boşanmalar şer’i hukuka göre gerçekleşirdi. Kadına verilen mihr¹⁸ dışındaki mal paylaşılırdı. Düğünde hangi taraf ne getirmişse boşanmada bu getirdiği malı alırdı (K.1, K.3, K.7, K.11, K.104, K.105).
- Boşanan kadının ailesi fakirse ve boşanma aldatma gibi aileyi küçük düşüren bir hareketten dolayı olmamışsa, kayınbaba kadına geçinebileceği miktarda para veya gayrimenkul verirdi (K.11, K.104).

6.4. Halk Matematiği

Anadolu halkının günlük işlerinde, alışverişlerinde, her türlü değişirme işlemlerinde, hesaplama gerektiren durumlarda, kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarına “halk matematiği” denir. Çağdaş ölçü birimlerine geçilmesine rağmen yüzyılların alışkanlığıyla eski ölçü birimleri geniş halk yığınları arasında özellikle de kırsal kesimde bir anda ortadan kalkmamıştır. Halk matematiğinde esas; halkın elinde bulunan kap kacak türünden objeleri ölçü birimi olarak kullanmasıdır (Artun,2012:269).

Erdemli’de tespit edilen uygulamaları uzunluk ölçmede kullanılanlar ve ağırlık ölçmede kullanılanlar olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür.

Uzunluk Ölçüleri

- Elin başparmağı ile işaret parmağı açıldığında oluşan mesafeye “sele” denir (K.3, K.7, K.11, K.105, K.106).
- Eskiden kumaşlar kulaçla ölçülürdü. Kolların iki yana açılarak vücutla dik açı oluşturacak şekilde açılmasıyla oluşan mesafeye bir kulaç denir (K.100, K.104, K.105, K.106, K.107).
- Tarlalar adım hesabı ile ölçülürdü (K.100, K.103, K.105,K.106).

¹⁸ İslam hukukunda bir erkeğin nikâh esnasında eşine vermeyi kabullendiği mal veya para.

Ağırlık Ölçüleri

- 1 okka 1200 gramdır (K.1, K.3, K.11, K.34, K.37, K.90, K.105, K.107).
- Tahıl ölçmede genelde kile hesabı kullanılır. 1 kile 16 tasa eşittir (K.3, K.5, K.7, K.34, K.100, K.104, K.105, K.107).
- 1 tas 4,5 kilograma eşittir (K.3, K.7, K.11, K.100, K.104, K.107).
- 1 havayı¹⁹ 3,5 tasa denk gelir (K.104, K.106, K.107, K.115, K.116, K.118).
- 1 şınık²⁰ (tenekenin dörtte biri) 8 kilogramdır (K.100, K.104, 105, K.107, K.113, K.116).
- Urup bir tasın çeyreğidir (K.104, K.105, K.107, K.113, K.115, K.117).
- 1 kalbur 5 kilograma denk gelir (K.104, K.106, K.116, K.117, K.118).

6.5. Halk Takvimi

Halk takvimi, herhangi bir yöre insanının temelde kültürel miras olarak edindiği, uzun süreli deneyimlere dayanan zaman-hayat ikilisinin bir dizgesi olarak tanımlanmaktadır. Halk takvimi yerel özellikleri, takvimlerdeki gün veya dönemler ise ülke genelinde kabul edilen fakat yörelere göre farklılaşan durumları ifade etmektedir. Herhangi bir sahada halk takviminin şekillenmesinde en önemli etken iklim koşullarıdır (Koç,2001:82).

Halk takvimleri, meteorolojinin bilimsel çalışmalarından binlerce yıl öncesine dayanan, halkın uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünü olan kültürel mirastır. Şamanist dönemde Türklerde, Gök Tanrı, ay, yer, su ve ateş temel kültler olmuştur. Güneş, ay ve yıldızlar Türklerin günlük hayatına o kadar etki etmiştir ki mesela Hunlar, herhangi

¹⁹ Havayı: 18 kilograma denk gelen ölçü birimi.

²⁰ Tahıl ölçmede kullanılan 8 kg'lık ölçek.

bir işe başlarken güneşin ve ayın durumlarına bakmışlar ve önemli kararları yıldızların durumlarını da yorumlayarak vermişlerdir.

Zamanı adlandırma, bazen doğa olaylarına bağlı olurken bazen de dinsel törenler veya inanışlarla ilgilidir. Halk takvimi olarak adlandırdığımız yerel takvim; bilinen yaygınlık kazanmış takvimlerden daha farklı olarak ayları ve günleri başka bir biçimde adlandırır. Günler ve aylar için resmi adlarının yanı sıra, köylere göre daha farklı bir biçimde de adlandırıldığı görülmektedir. Halk takvimlerinin oluşumunda halkın ekonomik yapısı ve ekonomiyi belirleyen uğraş biçimleri ön plana çıkmıştır. Tarım, hayvancılık gibi uğraşlar ay isimlerine de yansımıştır. Kiraz ayı (haziran) kirazların yetiştiği ay gibi, Koç ayı (ekim) koç katımının yapıldığı ay, orak ayı (temmuz) ekinlerin biçme işinin yapıldığı ay olarak kullanılır (Güllüdağ,2011:91-92)

Erdemli’de halk takvimi ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Yörede kış mevsimi zemheri, sonbahar mevsimine de güz olarak adlandırılır (K.1, K.2, K.3, K.5, K.7, K.11, K.26, K.28, K.29, K.34, K.37, K.51, K.52, K.100, K.104, K.105, K.106, K.107).
- Mayıs ayına Hızır ayı da denir. Pazartesi günü “esneyin” olarak da adlandırılır (K.3, K.26, K.27, K.34, K.110, K.113).
- Şubat ayının havası değişken olduğundan halk arasında bu aya “Deli Şubat” denir (K.1, K.2, K.3, K.11, K.22, K.34, K.37, K.104, K.105, K.107, K.109, K.110, K.111, K.112, K.113, K.114, K.115, K.116, K.117, K.118).
- Güzün meyircen soğukları olur ki bu soğuklara halk arasında kocakarı soğukları da denir (K.3, K.34, K.113, K.114, K.116).

- Mart ayının sonuna doğru havalar aniden ısınır ve yaz kendini hissettirir. Bu dönemdeki sıcaklar: "Köpeği gölgeye yatırır." denecek kadar sıcak olur (K.3, K.11, K.34, K.104, K.105, K.107, K.108).
- Temmuz ayında hava durgun ve nemli olduğu için bu aya "eyyampuhar" da denir (K.3, K.11, K.104, K.107, K.108).
- Güneş doğarken oluşan kızılığın geceyi soğutacağına, güneş batarken oluşan kızılığın da gündüzü ısıtacağına inanılır (K.3, K.11, K.34).
- Aprilin beşi olarak halk arasında bilinen bir tarih vardır. Bu tarihte beklenmedik soğukların olacağına inanılır. Rivayete göre Poşlu sülalesinden bir aile bu tarihten önce çocuklarının ısrarıyla yaylaya çıkar. Hayvanlarının büyük bir kısmı kırılınca baba çocuklarına: "Aprılı zıprılı bilmezler." diye tepki gösterir. Bu söz yöre halkı arasında gün görmemiş, tecrübesiz anlamında hâlâ kullanılmaktadır (K.104, K.107).

Değerlendirme

Halk takvimleri uzun tecrübeler sonucu oluşmuş, tarım ve hayvancılığa bağlı bir zaman bölümlenmesini içerir. Bu takvimlerin oluşmasında toplumun ekonomik yapısı ve bu yapıyı belirleyen uğraş biçimleri etkilidir. Ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılık etrafında şekillendiği Erdemli'de halk takvimine ait kavramlar, yaşanmış acı olaylar halk arasında hâlâ anlatılmaktadır. İnsanlar doğanın yıkıcı etkilerinden kendilerini ve özellikle üretim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ürünlerini korumak için halk takviminin verilerine göre hareket etmektedirler.

VII. BÖLÜM

7. OYUN, EĞLENCE ve SPOR

Tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar bütün insanlar benzer şekillerde oyun oynamışlar ve oynamaktadırlar. Oyun oynamak, toplumun çocuk-geç-yaşlı, kadın-erkek, idareci-tüccar, öğrenci-işsiz, zengin-fakir, köylü-kentli vb. bütün kesimleri veya üyeleri tarafından zevk almak amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinliktir. Genel anlamıyla oyun, sonucu düşünülmeden herhangi bir amaca ulaşmaktan çok zevk almak amacıyla girişilen, görünürde pratik bir sonucu olmayan etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Daha dar anlamıyla, önceden belirlenen kurallara göre yürütülen ve yarışmacıların gücüne, becerisine veya şansına bağlı olarak bir sonuca ulaşan etkinlik anlamına gelmektedir. Oyun; bireysel, kendiliğinden ve imgelem gücüne dayanan etkinliklerden grup içinde ve kurallarla düzenlenen yarışma tipindeki etkinliklere doğru bir gelişme göstermektedir (Özdemir,2006:21-30).

Türkiye’de çocuk oyunu ve oyuncaklar konusundaki ilk araştırmalar pedagoji, çocuk eğitimi ve gelişimi üzerine yapılmıştır. XX. yüzyılda Türkiye’de halkbilimi disiplininin oluşmasının ardından 1934’te Yusuf Ziya Demircioğlu “Anadolu’da Eski Çocuk Oyunları” isminde bir kitap yayımlamış; bunu 1955’te Ferruh Ar Sunar’ın “Türk Çocuk Oyunlarından Örnekler” isimli eseri takip etmiştir. Muzaffer Uyguner ve Cahit Öztelli’nin tekerlemeler üzerine çalışmalarının ardından Pertev Naili Boratav, “Halk Edebiyatı Dersleri I. Kitap” adlı eserinde konuyu “Çocuk Türküleri, Oyun Sözleri ve Temsilî Oyunlar” şeklinde ele almış, “100 Soruda Türk Folkloru” adlı eserinde ise “Oyunlar” başlığı altında incelemiştir. Metin And ise “Oyun ve Bugü” kitabında oyun kavramını mit, ritüel ve inanç yönünden ele alarak bir ilke imza atmıştır. Sedat Veyis Örnek, “Türk Halkbilimi” isimli kitabında “Temsilî Nitelikte Oyunlar, Beceriye ve

Yeteneği Amaçlayan Oyunlar, Oyuncak Türleri ve Nitelikleri” şeklinde alt başlıklar halinde çocuk oyunları ve oyuncakları konusunda bilgi vermiştir. Şükrü Elçin ise “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde “tekerleme” başlığı altında konuya katkıda bulunmuş, yaptığı derlemeler sonucunda “Çomçalı Gelin”in hem köy orta oyunları hem de çocuk oyunları kapsamında değerlendirilebileceğini kanıtlamıştır (Oğuz,2004:12).

Bekir Onur, 1990 yılında Türkiye’nin ilk oyuncak müzesini Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde kurarak bir ilke imza atmıştır. Ardından 1994 yılında Çocuk Kültürü Araştırma Merkezi (ÇOKAUM), 1997’de Müze Eğitimi Anabilim Dalı’nı kurarak gelişim psikolojisi, çocuk kültürü, çocukluğun tarihi ve müze eğitimi hakkında pek çok çalışmanın yapılmasını sağlamıştır. Bekir Onur’un “Oyuncaklı Dünya” ve “Türkiye’de Çocukluğun Tarihi” isimli eserleri başta olmak üzere ÇOKAUM bünyesinde pek çok çalışması vardır ve bunlar halen devam etmektedir (Oğuz, 2004: 12-13). Sayılan bu eserlere ve çalışmalara ek olarak Nebi Özdemir’in hazırladığı “Çocuk Oyunları 1-2” adlı eser, çocuk oyunlarının tarihi konusunda bilgi vermesi ve kapsamlı bir derleme olması nedeniyle burada zikredilebilir.

Erdemli’de oynanan oyunlarla ilgili daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada Erdemli ilçesinde çocukların ve büyüklerin geçmişte ve günümüzde oynadıkları oyunlar derlenmiştir. Bu oyunlar derlenirken; oyunun tekerlemesi, zamanı, mekânı, oyuncu sayısı, bitiş hareketi, ödülü ve cezası gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur

İlçede yaşanan hızlı kentleşmeden ötürü oyun alanları daralmış, buna paralel olarak oyun kavramının ailelerin zihninde oluşturduğu çağrışım da değişmiştir. Özellikle ilçe merkezinde yaşayan ailelerin çocuklarında oyun kavramı “bilgisayar oyunları” ile özdeşleşmiştir. Bilgisayar oyunları oynayarak iç enerjilerini atamayan çocuklarda, şiddet

ve güç kullanma eğilimleri gözlenmeye başlanmıştır. İlçe belediyesi ve ilçede bulunan okullar, çevre düzenlemelerini buna göre detaylandırarak kısmi çözümler üretmeye çalışmaktadırlar.

7.1.Çocuk Oyunları

Bu çalışmada çocukların oynadığı 14 oyun derlenmiştir. Derlenen çocuk oyunları incelendiğinde; bunların bazılarının beden eğitim dersi, teneffüs arası gibi kısa zaman dilimlerinde oynandıkları söylenebilir. Bu oyunların bazılarında da süre kısıtlaması yoktur. Çocukların oyunlarda kullandıkları materyaller çevrelerinde kolayca bulabilecekleri ya da doğadan temin edebilecekleri taş, ceviz, top gibi materyallerdir.

Erdemli’de yapılan derlemeler ve gözlemler sonucunda okulların çocuk oyunlarının üretimi, oynanması ve yaşatılması için en uygun ortam olduğu sonucuna varılmıştır. Bundan dolayı “Hababam Sınıfı, İstop, İsim-Şehir, Meyveli Pas, Bezirgan Başı” gibi okulda oynanan oyunların çocuklar için en popüler oyunlar oldukları söylenebilir. Bu oyunların büyük bir kısmı kızlar tarafından oynanmakta ve yaşatılmaktadır.

Erdemli’de derlenen çocuk oyunları ve bu oyunların nasıl oynandıkları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir:

EÇO-1

Tarzan 1, 2, 3

Elemtera 1, 2, 3 olarak da bilinen bu oyun en az üç kişiyle bahçede veya sokak arasında, gündüz oynanır. Ebe olacak kişinin belirlenmesi için koşu yarışı yapılır. Buna göre belirlenen bir yere kadar herkes koşar, sonda kalan kişi ebe olur. Ebe şu tekerlemeye göre de belirlenebilir:

Doktor gelir tık tık

Elinde ibrik

Biz bu ilaçtan bıktık

Tıka tıka tık

Ayşe'm cık cık

Fatma'm sen çık

Ebe seçildikten sonra diğer oyuncular açık alana dağılırlar. Bu alan ya sözlü olarak sınırlandırılır veya oyun alanı çizgiyle belirlenir. Ebenin gözleri bağlanır ve ebe, “Tarzan 1, 2, 3” deyince oyun başlar. Ebenin kendisine doğru geldiğini gören oyuncu hareket edebilir. Ebe oyuncuları hem yakalamaya hem de güldürmeye çalışır. Ebenin dokunduğu kişi yerinde sabit durmak zorundadır. Eğer ebe diğer oyuncuları kovalarken bir oyuncu sabit duran oyuncuya dokunursa yanan oyuncu tekrar oyuna dönebilir. Oyun alanının dışına çıkan kişi ebe olur. Ayrıca ebenin yakaladığı kişi de ebe olur (K.125).

EÇO-2

Hababam Sınıfı

Bu oyun en az iki kişiyle kızlar tarafından oynanır. Oynanacak mekânda yüksek bir duvar gerektiği için ya okul bahçesinde ya da evin kenarında oynanır. Gündüz oynanan bu oyunda oynayacak kişi şu sayısmaca ile belirlenir:

Omodo

Dandikto

Bilemediniz

Babişko

Oynayacak kişi belirlendikten sonra oyun başlar. Oynayan kişi “9’lar” diyerek topu dokuz defa yerde sektirir, “8’ler” diyerek topu duvara sekiz defa üst üste parmak pası yapar. “7’ler” diyerek topu yukarı fırlatır, ellerini önde ve arkada çırpılarak topu yakalar.

“6’lar” diyerek voleybolda manşet denilen hareketle topu duvara çarptırır. “5’ler” dediğinde topu yukarı fırlatıp ellerini bacaklarının arasından çıkararak topu yakalar. “4’ler” dediğinde ellerini duvara yaslayıp kollarını basketbol potası gibi yapar ve topu kollarının arasından geçirir. “3’ler dediğinde topu üç defa üst üste manşetle havaya atar. “2’ler” dediği zaman topu duvara çarptırarak topun bacaklarının arasından geçmesini sağlar. “1’ler” dediği zaman da kollarıyla çember yapıp topu önce yukarı fırlatıp ardından vücuduna değdirmeden oluşturduğu çemberden geçirir. Bu döngüyü hatasız tamamlayan kişi 1 puan almış olur. 5 puana ulaşan kişi oyunu kazanır (K.131).

EÇO-3

Puluç

Bu oyun iki kişiyle genelde evde oynanır. Oyun için bir tane madeni para gerekir. Başlayacak ilk kişi:

Çık çıkalım çayıra

Yem verdim ördeğe

Ördek yemini yemeden

Cıyak miyak demeden

Hoppala, hoppala

Çıktım çıkardım.

sayışmacası ile belirlenir. Oyunu oynayacak kişi bozuk parayı eline alır. Ellerini arkaya götürerek parayı diğer oyuncunun göremeyeceği bir şekilde bir avucuna alır. Her iki elini yumruk yaparak öne doğru çapraz biçimde uzatır ve diğer oyuncuya “Hangi elimde?” diye sorar. Eğer diğer oyuncu paranın olduğu eli doğru bilirse sıra ona geçer. Bilemezse oynayan kişi diğer oyuncunun yanağını okşayarak “bir puluç” der. Bu bir

sayı demektir. Oyunu, yirmi sayıyı elde eden kişi kazanır. Yenilen kişi, kazanan kişinin istediği hayvanın sesini çıkarır (K.125).

EÇO-4

İstop

İstop oyunu genellikle sokak arasında veya okul bahçesinde oynanır. Oyuncu sayısı 5-10 arasında değişir ve bu oyun gündüz oynanır. Bu oyun için gerekli tek malzeme bir tane toptur.

Oyuna başlamadan önce yaygın olan bir sayısmaca ile ebe belirlenir. Oyun başlamadan önce diğer oyuncular ebenin etrafında daire oluşturur. Ebe topu havaya fırlatıp “istop!” diyene kadar oyuncular sağa sola kaçışabilirler. Ebe istop dediği zaman herkes yerinde durmak zorundadır. Oyuncular ebenin bir renk söylemesini bekler. Ebe bir renk söyleyince oyuncular bu rengi bulmak için koşuşmaya başlar. Rengi bulan kişi ebenin hedefi olmaktan kurtulur. Bir kişi rengi bulamadan ebe tarafından topla vurulursa ebe olur. Oyunda bir zaman sınırlaması yoktur (K.129).

EÇO-5

Köşe Kapmaca

Köşe kapmaca oyunu 5 kişiyle evin avlusu veya okul bahçesi gibi düz alanda oynanan bir oyundur. Bu oyun için öncelikle yere bir kare çizilir. Bu karenin büyüklüğü değişebilir ama genelde köşelerin birbirine uzaklığı en az 3 metre olmak zorundadır. Herhangi bir sayısmaca ile ebe belirlenir. Ebe dışındaki diğer oyuncular birer köşeye geçer ve oyun başlar. Oyun süresince köşelerde bulunan kişiler birbirleriyle yer değiştirirler. Eğer ebe bu yer değiştirmeler esnasında herhangi bir köşeye oyuncudan önce adımını atarsa ebelikten kurtulur. Oyununun heyecanlı olması için oyuncular sürekli hareket etmek zorundadır. Oyunda herhangi bir süre sınırlaması yoktur (K.126).

EÇO-6

İsim-Şehir

İsim-şehir oyunu en az iki en fazla beş kişiyle oynanır. Oyuna başlamadan önce oyuncuların hepsi bir kâğıda tablo yapıp en üstteki kutucuklara isim, şehir, hayvan, bitki ve eşya yazarlar. Daha sonra aralarından bir kişi yüksek sesle alfabenin harflerini sayar. Diğer oyuncularından biri dur deyince durur. En son hangi harfi söylenmişse onunla başlayan isim, şehir, hayvan, bitki ve eşya isimlerini oyuncular ilgili kutucuğa yazarlar. Yazılan her cevap için 10 puan alınır. İki kişi aynı cevabı yazmışsa 10 puan 5'er 5'er paylaşılır. Bu şekilde 100 puan elde edilinceye kadar oyun devam eder. 100 puanı elde eden kişi birinci olur, diğerleri puanlarına göre sıralanır (K.128).

EÇO-7

Sıcak-Soğuk

Sıcak-soğuk oyunu okul, ev, bahçe gibi herhangi bir mekânda gece veya gündüz oynanabilir. Öncelikle iki takım belirlenir. Takımları belirlerken ilk oyuncuyu alma hakkı için yassı bir taş bulunur. Bu taşın bir tarafına tükürülür. “Yaş mı kuru mu?” diyerek o taş havaya atılır. Kazanan kişi ilk oyuncuyu alır. Takımlar belirlendikten sonra oynayacak ilk takım için de taş atılır. Kaybeden takımdan bir kişi ebe olur ve gözlerini kapatır. Diğer takımın oyuncuları da herhangi bir nesneyi bir yere saklar. Rakip takımın oyuncuları nesnenin saklandığı yeri görür. Ebe gözünü açar ve bu nesneyi aramaya başlar. Ebenin takım arkadaşları onu yönlendirir. Ebe nesneye yaklaştıkça “Sıcak!”, nesneden uzaklaştıkça da “Soğuk!” derler. Bir dakika içinde ebe nesneyi bulursa ebenin takımı 10 puan alır. Nesneyi bu süre içinde bulamazsa 10 puanı rakip takım alır. 100 puanı alan takım oyunu kazanır. Oyunu kaybeden takım kazanan takımın oyuncularını bir süre sırtlarında taşımak zorundadır (K.127).

EÇO-8**Ceviz Kapmaca**

Ceviz kapmaca oyunu düz bir alanda gündüz oynanır. Oyuncu sayısı değişmekle birlikte genelde beş kişiyle oynanır. Önce çapı 4-5 metre olan bir daire çizilir. Daha sonra ebe olacak kişi herhangi bir sayısmaca ile belirlenir ve bu kişinin gözleri bağlanır. Diğer oyuncular yanlarında getirdikleri toplam 20 cevizi çizilen dairenin içine serpiştirir ve ebe oyuna başlar. Bu oyundaki temel amaç 1 dakikalık süre içerisinde en çok cevizi toplamaktır. Oyuncuların topladıkları ceviz sayısına göre sıralama yapılır. En çok cevizi toplayan oyunu kazanır ve oyun için getirilen bütün cevizleri alır (K.126).

EÇO-9**Meyveli Pas**

Meyveli pas oyunu okul bahçesi gibi düz bir zeminde en az üç kişiyle gündüz oynanır. Bu oyun için bir tane top bulunur. Herhangi bir sayısmaca ile oyunun başkanı seçilir. Başkan oyunculardan biraz uzaklaşır ve meyve, sebze, takı veya kıyafet türlerinden birinin üyesini aklında tutar. Örneğin domates, elma, küpe veya gömlek kavramlarından herhangi birini aklında tutar. Oyuncular başkana: “Meyve mi, sebze mi, takı mı, kıyafet mi?” diye sorar. Başkan da aklında tuttuğu şeyin hangi gruba ait olduğunu söyler. Mesela aklında tuttuğu şey küpe ise takı, der. Buna göre oyuncular takılarla ilgili tahminlerde bulunurlar. Eğer oyunculardan biri başkanın aklında tuttuğu takının küpe olduğunu bilirse başkanla topu düşürene kadar el pası oynar. İki kişi doğru cevabı söylerse birbirlerine oynarlar. İkidenden daha fazla kişi doğru cevabı söylerse başkanı değiştirmek için sayısmaca yapılır. Oyunun herhangi bir cezası veya süre sınırlaması yoktur (K.129).

EÇO-10**Tımbıl**

Timbıl oyunu en az üç kişiyle düz bir zeminde oynanır. Oyuncu sayısı artırılabilir. Bu oyunda ebe seçilmez, çünkü herkes oyuna birlikte başlar.

Öncelikle kişi sayısının üç katı kadar kâğıt kesilir. Bu kâğıtlara meyve, sebze, renk vb. isimlerinden üçer tane yazılır. Daha sonra kâğıtlar katlanır ve karıştırılıp yere atılır. Yere atılan kâğıtlardan her oyuncu üçer tane alır. Eğer oyunculardan hiçbiri de aynı varlığın yazıldığı kâğıdı (örneğin üç tane elma, üç tane kırmızı gibi) bulamazsa oyuncular kendi aralarında kâğıt değişimi yapar. Üç rengi bulan kişi “Timbıl!” diyerek avuç içini yere koyar ve 100 puan alır. Birinci oyuncu timbıl dedikten sonra diğerleri bulsun veya bulmasın elini birinci oyuncunun elinin üstüne koyar. İlk koyan 90, ondan sonraki 80 puan alır. Puanlama bu şekilde olur. Oyunun belli bir süresi yoktur. Herkes bırakmak istediği zaman puanlar toplanır ve sıralama yapılır (K.128).

EÇO-11

Bezîrgân Başı

Bezîrgân başı oyunu bahçe veya sokak arasında düz bir zeminde genellikle gündüz oynanır. Daha çok kızlar tarafından oynanan bu oyun 8 veya daha fazla kişi tarafından oynanır.

Önce iki defa sayışmaca yapılır ve iki kişi bezîrgân seçilir. Seçilen bu iki kişi diğer oyuncuların duymayacağı şekilde kendilerine birer ad verirler. Bu adlar; elma-armut, siyah-beyaz, aslan-kaplan gibi adlar olur. Daha sonra bezîrgânlar avuç içlerini birbirine dayayarak bir kapı oluştururlar. Diğer çocuklar da arka arkaya geçerek “kervan” olurlar ve bu kapıdan geçerler. Her gelen oyuncu: “Aç kapıyı bezîrgân başı!” der. Bezîrgânlar da bu esnada şu şarkıyı söylerler:

Aç kapıyı bezîrgân başı, bezîrgân başı, bezîrgân başı

Kapı hakkı ne alırsın ne verirsin, ne alırsın, ne verirsin

Bir sıçan, iki sıçan üçüncü de deliğe kaçan

Şarkının son dizesi söylenirken bezirgânların kolları arasında kalan kişi -yani kapıda kalan kişi- yakalanır. Bezirgânlar yakaladıkları kişiye seçtikleri kelimelerden sorar. Eğer yakalanan kişi, hangi bezirgânın kelimesini söylerse onun arkasına geçer. Bu döngü ile bütün oyuncular birer takıma geçmiş olur. Takımlar oluştuktan sonra ortaya bir çizgi çekilir. Her takımdaki oyuncular takım arkadaşlarının beline sıkıca sarılırlar. Bezirgânlar ise birbirlerinin ellerini tutar ve takım arkadaşlarının yardımıyla birbirlerini kendi taraflarına çekmeye çalışırlar. Bu mücadele esnasında çizgiyi geçen kişi rakip takıma geçer ve rakibin oyuncusu olur. Oyun bir takımın, diğer takımın bütün oyuncularını kendi taraflarına çekmesiyle son bulur (K.129).

EÇO-12

Beştaş

Beştaş oyunu evde, okulda, bahçede veya sokakta kızlar tarafından oynanan bir oyundur. Daha çok gündüz oynanır, ancak uzun kış gecelerinde evde de oynanabilir. Oyun aracı beş tane yuvarlak taşır. Beştaşın oynanma aşamaları şu şekildedir:

Oyuna başlayacak ilk kişi sayışmaca ile belirlenir. Oyuncu taşları yere dağınık bir şekilde bırakır. İsteddiği taşlardan birini eline alır ve o taşı havaya atar. Her atışta yerdeki taşlardan birini alır ve havaya attığı taşı da yere düşmeden yakalar. Eğer oyuncu, havaya attığı taşı düşürür veya diğer taşlardan birine dokunursa yanar. Bütün taşları bu şekilde aldıktan sonra, taşları ikişerli, üçerli ve dörderli olarak yerden alır. Gruplandırılmada artan taşı da tek olarak alabilir.

Oyunun diğer aşamasında taşlardan biri başparmak ile işaret parmağının arasına alınır. Dört taş da aynı elin avuç içine sıkıştırılır. Parmakların arasındaki taş havaya

atılıp diğer taşlar yere konur. Sonrasında tek taş havaya atılır ve yerdeki taşların hepsi tek hamlede alınır.

Oyunun son aşamasında oyuncu sol elin başparmağı ve işaret parmağı ile bir köprü oluşturur. Taşları yere dağınık bir şekilde bırakır ve taşlardan bir tanesini eline alır. Her taşı diğerlerine değdirmeden köprüden geçirmeye çalışır. Oyuncunun her taş için iki tane hamle hakkı vardır. Bütün taşları sırayla köprüden geçirir. Bu sırada oyuncu diğer taşlara değerse veya havaya attığı taşı yakalayamazsa yanar. Bu aşamaları hatasız yapan kişi oyunu kazanır. Oyunun süre açısından bir sınırlaması yoktur (K.131).

EÇO-13

Dokuz Kiremit

Dokuz kiremit oyunu düz bir alanda en az altı kişiyle gündüz oynanan bir oyundur. Oyunun araçları dokuz kiremit parçası veya dokuz tane yassı tahta ile bir toptur.

Oyuncular öncelikle iki gruba ayrılırlar. Gruptaki oyuncu sayıları 3-10 arasında değişebilir. Oyuna hangi grubun başlayacağı bir tekerleme veya yaş-kuru atışı²¹ ile belirlenir. Rakip takımdan bir kişi ebe olur. Dokuz kiremit üst üste konur. Kiremitlerin bulunduğu yere dokuz adım uzaklıkta bir çizgi çizilir. Top atışı bu çizgiden yapılır. Oyuna başlayan takım üç defa topu atar ve kiremitleri deviremezse oyun sırası diğer takıma geçer. Kiremitler devrildiği anda oyun başlar. Ebe elindeki topla oyuncuları vurmaya çalışır. Oyuncular da ebe tarafından vurulmadan dokuz kiremidi üst üste sabit bir şekilde koymaya çalışırlar. Topla vurulan kişi yanar ve oyundan çıkar. Bütün oyuncular vurulursa oyun hakkı rakibe geçmiş olur. Eğer bir kişi vurulmadan kiremitleri sabit bir şekilde üst üste

²¹ Yaş-kuru atışı: Grupla oynanan oyunlarda, oynayacak ilk grubu belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. Buna göre, yassı bir taş alınır ve bu taşın bir tarafına tükürülür. Grup temsilcilerinden biri yaş diğeri kuru diye tahminde bulunur. Bu tahmin, taşın havaya fırlatılıp yere düşmesinden sonra görünecek tarafı ile ilgili tahmindir. Taş havaya fırlatılır yere düştükten sonra taşın görünen yüzünü hangi grup doğru tahmin etmişse o grup oyuna başlar. Bir nevi yazı-tura atışıdır.

koyarsa, bu kişinin takımı oyunu kazanır ve oyuna devam eder. Oyun bu şekilde oyuncuların istediği zamana kadar devam eder (K.127).

EÇO-14

Çelik Çomak

Çelik çomak oyunu daha çok erkekler arasında gündüz oynanan bir oyundur. Oyunun araçları 10-15 cm uzunluğunda ve 2-3 cm genişliğinde çelik adı verilen bir tahta ile 50-60 cm uzunluğunda ve 3-4 cm genişliğinde bir sopadır. Oyun en az iki kişiyle de oynanabilir. Ancak takımlar halinde oynanması daha yaygındır.

İki kişi kendi aralarında takımları belirlerler. Daha sonra bu iki kişi sırayla çelikleri çomak yardımıyla uzağa atar. Daha uzağa atan kişinin takımı oyuna başlar.

Oyuna başlarken yere hafif bir çukur kazılır. Bir kişi çomağı çeliğin altına koyup onu uzağa atmaya çalışır. Attıktan sonra sopayı çukurun üzerine koyar. Rakip takımın oyuncuları da çeliğin atılacağı yönde dağınık olarak dururlar. Eğer rakipler çeliği havada yakalayabilirlerse atan oyuncu oyundan çıkmış olur. Yakalayamazlarsa oyunculardan herhangi biri çeliği sopaya doğru atar. Sopayı vurursa oyuncu yanar. Vuramazsa oynayan kişi çeliği sopanın tek hareketiyle havalandırıp uzağa atar. Çeliği uzağa atan oyuncu, rakip takımdan çelikle çomak arasındaki mesafeyi kendi belirlediği adım sayısında almasını ister. Bu belirlenen adım sayısı çok olursa, rakip bu mesafeyi kolaylıkla alır. Ancak adım sayısı az olursa alamaz, fakat bu defa oyuncu az puan alır. Dolayısıyla adım sayısı söylenirken bu denge gözetilir. Rakip takım, adımını en büyük olan oyuncusuyla bu mesafeyi almaya çalışır. Eğer rakip takım bu mesafeyi oyuncunun istediği adımda alırsa, bu adımların sayısı kadar puan alır ve oyuncu yanar. Alamazsa oyuncunun söylediği adım sayısı kadar puan takımına yazılır. Oyun bu döngü içerisinde oyuncular

sıkılıp oyunu bitirene kadar devam eder. Puanlama oyun esnasında adım sayısına göre yapılır. Oyun sonunda en yüksek puanı alan takım oyunu kazanır (K.126).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden toplam on dört çocuk oyunu derlenmiştir. Derlenen bu oyunların büyük bir kısmı okuldaki teneffüslerde veya okul dışındaki zamanlarda mahalle aralarında oynanan oyunlardır. Takım halinde oynanan oyunlar çocuklara; grupla birlikte hareket etme, dayanışma, birliktelik ve hoşgörü gibi özellikleri kazandırırken bu oyunlardaki bedensel hareketlilik çocuğun fiziksel gelişimine de katkı sunmaktadır. Ayrıca oyun başındaki sayışmacaların da dilsel gelişime katkısı yadsınamaz bir gerçektir.

Ancak kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, Erdemli’de çocuk oyunlarının eskiden olduğu gibi tüm canlılığıyla devam etmediği, oyun oynama geleneğinin son yıllarda zayıfladığı ifade edilmiştir. Bunda kentleşme olgusunun yanı sıra, son yıllardaki teknolojik gelişmelerin etkisi olmuştur. Oyun kavramının “bilgisayar oyunları”na indirgenmesi ve bu sektördeki seri üretim çocukları ve gençleri büyük oranda etkisi altına almış, çocukları sokaklardan uzaklaştırmaya başlamıştır. Derlenen oyunların daha çok okul ortamında oynanan oyunlar olması bunun doğal bir sonucudur.

7.2.Büyüklerin Oynadıkları Oyunlar

Erdemli’de düğün merasimlerinde veya yazın yaylalarda büyüklerin oynadıkları iki oyun tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi olan “Sinsin” oyunu daha çok düğün, nişan ve kına gecelerinde gençler veya yetişkinler tarafından oynanan bir oyundur. Son yıllarda düğünlerin salonlarda yapılması bu oyunun oynanırılığını azaltmış, onu yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Büyüklerin oynadıkları ikinci oyun olan Gincirdak oyunu ise tamamen eğlenceye yönelik bir oyundur. Yazın çıkılan yaylalarda oynanan Gincirdak oyunu,

büyüklerin çocukluklarını hatırlamalarını ve çocuklarla duygudaşlık kurmalarını sağlamaktadır.

Derlenen her iki oyunun ortak özelliği grupla oynana oyunlar olmalarıdır. Oyunun çocuğun dünyasına ait olduğunu savunan yetişkinler, bu önyargılarından zaman zaman grup içerisinde oyun oynayarak kurtulmuşlardır. Dolayısıyla yöreye ait büyüklerin oynadıkları oyun sayısının az olması büyüklerin oyun kavramına bakışı ile ilgilidir.

EBO-1

Sinsin Oyunu

Sinsin oyunu yakın zamana kadar Yörük gençleri arasında oynanan bir yiğitlik ve mertlik oyunudur. Oyuncu sayısında sınırlama yoktur.

Daha çok kına gecelerinde oynanan bu oyun için gençler gündüz ormana giderler. Ormandan 6-7 katır yükü odun getirilir. Akşam köy meydanında ateş yakılır. Düğün ahali ve oyuncular ateşin etrafında kümelenirler. Bir genç ortaya çıkar, ateşin etrafında seyircilere yüzü dönük olacak şekilde davul ve zurnanın ritmine uygun olarak oynamaya başlar. Bu kişiye “sinsinci başı” adı verilir. Sinsinci başı seyircilerin arasından aniden çıkıverecek herhangi bir oyuncuya yakalanmamak için uyanık olur ve sürekli etrafı gözetler. Kural gereği ortadaki oyuncuya önden saldırmak yasaktır. Oyun, sinsinci başı olan kişiye birinin saldırmasıyla başlar. Saldıran kişi sinsinci başı olan kişiyi yakalarsa sırtına vura vura onu oyun dışına çıkarır. Artık oyunun merkezinde yeni oyuncu vardır. Bu oyun genelde ateş sönene kadar devam eder (K.3).

EBO-2

Gıncırdak (Kırncırak) Oyunu

Gıncırdak oyunu en az iki kişiyle düz ve geniş bir alanda oynanmaktadır. Ancak günümüzde daha çok Erdemli'nin bazı yaylalarında oynanmaktadır. Bu oyunun ana

malzemesi 8-10 metre uzunluğunda dalları budanmış bir çamdır. Bu çamın, içine oturması için 1-1,5 metre yüksekliğinde ve 15-20 cm çapında başka bir çam kesilir. Daha sonra kısa çamın ucu kalem gibi açılır. Uzun ağacın içi de diğerinin oturması için yontulur. Yontma işlemi hassas bir şekilde yapılır. Uzun ağacın her iki tarafında da binecek kimselerin düşmemesi için bir düzenek yapılır. Önce 1,5-2 metre civarında olan kısa ağaç yere çukur kazılarak yerleştirilir. Daha sonra uzun ağaç yontulan kısmı kısa ağaca oturacak şekilde monte edilir. Böylece düzenek T şeklini alır. Uzun kalas boş bir şekilde hızla döndürülür. Eğer düşmezse oturmuş demektir. İki kalasın birleştiği yere biraz kömür konur. Bu da kalasın dönerken ses çıkarması içindir.

Oyun iki şekilde oynanır. Birinci şekilde; kalasın her iki tarafına birer kişi oturur ve ayaklar yardımıyla hem havaya zıplarlar hem daire biçiminde dönerler. İkinci şekilde ise kalasın bir tarafına bir kişi biner, diğer tarafını da birkaç kişi hızlıca çevirir (K.34).

Değerlendirme

Erdemli’de büyüklerin oynadığı iki oyun tespit edilmiştir. Bu oyunlardan birincisi olan sinsin oyunu kına gecelerinde gençler tarafından oynanan bir oyundur. Gincirdak oyunu ise daha çok, yazın çıkılan yaylalarda çocuk, genç veya yetişkin herkes tarafından oynanan bir oyundur.

Yetişkinler oyun kavramını çocukla özdeş gördükleri için bireysel oyun oynamamaktadır. Ayrıca yetişkinler yaşları itibarı ile bir oyunun içinde özne olmayı kendine yakıştıramamaktadır. Ancak grup şeklinde oynanan oyunlarda bu yargılar yıkılmakta ve grupla hareket edilmektedir.

VIII. BÖLÜM

8. HALK EDEBİYATI

8.1. Anonim Halk Edebiyatı

Anonim halk edebiyatı, sözlü gelenek ortamında yaratılan, zaman içinde ilk yaratıcısının unutulmasıyla ondan bağımsızlaşan ve kuşaktan kuşağa aktarılırken yeniden üretilerek yaşatılan halk edebiyatı geleneği ve bu gelenekteki edebî metinleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Anonim halk edebiyatı ürünleri, İslamlık öncesinde yazıya aktarılan ilk örneklerinden günümüzde yaşamaya devam edenleriyle birlikte Türk edebiyatı ve halkbilimi disiplini içinde tarihsel sürekliliğe sahip olan önemli bir bölümü oluşturmaktadır (Aça, Ekici ve Yılmaz 2012:132).

Anonim halk edebiyatının en belirgin özelliği sözlü olmasıdır. Teknik yönden tam anlamıyla bir sanat eseri özelliği göstermemekle birlikte bu ürünler milli bir karaktere sahiptir. Anonim edebiyatımızda şiir ile musiki iç içe birbirini tamamlayarak tarihi bir süreç yaşamıştır. Yaşayan âşık edebiyatında âşığın şiirlerini müzikle birlikte söylemesi halk edebiyatımızın geçmişten gelen hareketinin devamlılığını gösterir (Artun,2004:31). Bu çalışmada ele alınacak olan anonim halk edebiyatı ürünleri manzum ürünler; türkü, mani, ninni, ağıt, manzum-mensur ürünler; bilmece, atasözü, deyim, alkış-kargış, tekerleme, mensur ürünler; masal, fıkra, efsane ve kısa hikâyeler olarak tasnif edilmiştir.

8.1.1. Manzum Ürünler

8.1.1.1. Türkü

Türkü teriminin kaynağı Türk sözcüğüdür. Türk sözcüğünün sonuna nispet eki ulanarak Türkî elde edilmiş, bu sözcük zamanla Türkü biçimine girmiştir. Ş. Sami, F. Köprülü, A. T. Onay, A. K. Tecer: “Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır.” tarifinde birleşmişlerdir (Güzel ve Torun,2003:169).

Türküler şekil yönünden kıtalar biçiminde, duraklı veya duraksız, 7-15 heceli kalıplarla söylenmişlerdir. Türkülerde kıtalar yapı bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkülerin asıl sözlerinin bulunduğu bent adı verilen bölümdür. İkinci bölüm ise bendin sonunda tekrarlanan nakarattır. Bu bölüme bağlama ya da kavuştak da denir. Türküler, hece ölçüsünün bütün kalıplarıyla söylenebilir; ancak türkülerde genellikle yedili, sekizli ve on birli hece ölçüsü kullanılmıştır (Artun,2004:130).

Kaynaklarda türkülerle ilgili sınıflandırma aşağıdaki şekilde yapılmıştır (Aça,2012:243-244):

A) Konularına göre türküler:

1. Lirik Türküler:

a) Ninniler, b) Aşk türküleri, c) Gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapisane türküleri, ç) Ağıtlar, d) Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler.

2. Taşlama, yergi ve güldürü türküleri

3. Anlatı türküleri:

a) Efsane konulu türküler, b) Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler, c) Tarihlik konuları olan türküler

B) Kullanıldıkları yerler, gördükleri vazifeler ya da söylenmelerini şartlandıran vesilelere göre türküler:

4. İş türküleri.

5. Tören türküleri:

a) Bayram türküleri, b) Düğün türküleri, c) Dinlik ve mezheplik törenlere değin türküler, ç) Ağıt töreninde söylenen türküler.

6. Oyun ve dans türküleri:

a) Çocuk oyunlarında söylenenler, b) Büyüklerin oyunlarında söylenenler

Erdemli'den sekiz tane türkü derlenmiştir. Bu türküler biçim ve içerik bakımından incelenmiştir. Derlenen türkülerden bazıları arkadaş toplantılarında, davar güderken, düğünlerde ve çeşitli festival ya da şöenlerde icra edilmektedir. Ayrıca kına gecelerinde duygusallığın yoğunlaştığı zamanlarda anne ve kızı ağlatmak için söylenen türküler de mevcuttur. Türkülerin icrası esnasında dinleyicilerin de türkünün duygusal havasına girdiği, zaman zaman da icracıya eşlik ettiği görülmektedir. Bu tutumun icracıyı teşvik ettiği ve başarılı bir icraya zemin hazırladığı söylenebilir.

Erdemli türkülerini yukarıdaki sınıflandırmadan da yararlanarak aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz:

8.1.1.1.1.Konularına Göre Türküler

8.1.1.1.1.1. Aşk Türküleri

ET-1

Nazlı Nazlı

Pencerene vardım bakarım camdan

Seni de severim yârim ben candan

Dolanıp da gel yârim arka yandan

Gelir nazlı nazlı yâr nazlı nazlı

Oturmuş da yârim saçın çözüyor

El âlem de mutluluğa eriyor

Bu genç ömrüm sende geçiyor

Tara nazlı nazlı ör nazlı nazlı

Kadir mevlam seni övmüş yaratmış

Has bahçe içinde güller yaratmış

Pınarın başında saçın taratmış

Pınar akar yârim iç nazlı nazlı

Allara da benim yârim allara

Bir garip ağlıyor düşmüş yollara

Allah'ım kavuştur bütün ellere

Eller nazlı nazlı gel nazlı nazlı

Bana cevap vermez o yüce dağlar

Bana gazel oldu yeşeren bağlar

Bir yandan ağlarım bir yandan söyler

Mendilin al yârim sil nazlı nazlı (K.34).

ET-2

Beni Öldür

Saçlarının teliyinen

Kemer düştü belinden

Öldür beni as beni

Bu yâr düştü elimden

Ay doğar sini sini
Sevmişim birisini
Felek boynumu vursa
Söylemem doğrusunu

Ay doğar bedir Allah
Bu sevda nedir Allah
Ya benim muradım ver
Ya da beni öldür Allah (K.80).

ET-3

Bana Karşı

Bahar geldi çiçek açtı
Yele karşı yele karşı
Bülbül geldi dalda şakır
Güle karşı güle karşı

Bahar geldi çiçek açmış
Yeryüzüne gelin saçmış
Gözlerimden akan yaşmış
Yâre karşı yâre karşı

Renklerden yeşili seçtim
Ala karşı ala karşı

Lale boynun eğmiş durur

Yola karşı yola karşı

Evlerinin önü çarşı

Çarşıda gelirsen karşı

Tenhalarda çekil gerçi

Ele karşı ele karşı

Evlerinin önü yonca

Yoncaya çıkar karınca

Yârim ben eve varınca

Kapıyı aç bana karşı (K.37).

8.1.1.1.1.2. Sitem Türküleri

ET-4

Yârim Benim

Geldi geçti ömrüm benim

Gülemedim gülemedim

Sevda bir çiçektir derler

Kokamadı ömrüm benim

Kelebekler kelebekler

Bir gün olur çürür diller

Bunu yazan nazik eller

Bir gün olur evim benim

Neden böyle neden böyle

Âşıklar dert yazar böyle

Gül dikensiz olur mu böyle

Geldi geçti ömrüm benim

Güle hey bülbülüm güle

Benim çektiklerim çile

Ağlayarak düştüm yola

Gülemedi gönlüm benim

Garip kuşlar gibi kaldım

Hayale kapılıp kaldım

Bu dünyaya ben de geldim

Gelemedi yârim benim (K.26).

ET-5

Gel Gel

Gelirim ben Çamlı²² yerden

Leyla'mı yitirdim elden

Saramadım ince belden

Bulamadım Leyla'm gel gel

---

²² Erdemli'ye bağlı bir köy.

Esen yeller esen yeller
Tozla duman olmuş yollar
Leyla'mdan bir haber yeter
Toz duman oldum gel gel

Siyah taşlar kayrak taşlar
Taşlara dökerim yaşlar
Leyla'm oturduğu taşlar
Beklerim Leyla'm gel gel

Hayalin' kurdum burada
Hayalin gitmiyor serde
Sen düşürdün beni derde
Derde derman diye gel gel

Kader Hak'tan kader Hak'tan
Leyla'mı yitirdim çoktan
O bizi yaratan Hak'tan
Derdimi yazarım gel gel

Hele hele bülbül güle
Ağlayarak düştüm yola
El attığım bütün dala

Eremedim ben gel gel (K.107).

8.1.1.1.3.Gurbet Türküleri

ET-6

Ne Yatarsın Bülbül

Ne yatarsın bülbül Çukurova'da
Yavruların melul mahzun yuvada
Kendim gurbet elde gönlüm sılada

Uçun kuşlar uçun sılaya doğru
Anadan babadan bir haber yok mu

Neden attılar da gurbet ellere
Attılar da neyden ucuz tuttular
Uçun kuşlar uçun sılaya doğru

Bir haber alın bana gelin
Benim suçum herkesten çok mu (K.7).

8.1.1.1.2. Kullanıldıkları Yerler ya da Gördükleri Vazifelere Göre Türküler

8.1.1.1.2.1.Kına Türküleri

ET-7

Kına Türküsü

Atlayıp geçtin eşiği

Sofrada koydun kaşığı

Büyük evin yakışığı

Kız anan kınan kutlu olsun

Söyle dillerin tatlı olsun

Evlerinin önü kavak

Eser yeller ufak ufak

Elin kına yüzün duvak

Kız anan kınan kutlu olsun

Söyle dillerin tatlı olsun

Kır at gelmiş gemin gever

Sarı daylak çanın döver

Düğün halkı seni över

Kız anan kınan kutlu olsun

Söyle dillerin tatlı olsun

Biner atın iyisine

Gider yolun kıyısına

Varın söylen dayısına

Kız anan kınan kutlu olsun
Söyle dillerin tatlı olsun

Güneş orta yere geldi
Bütün göze yaşlar doldu
Akrabalar mahzun oldu

Kız anan kınan kutlu olsun
Söyle dillerin tatlı olsun

At geldi binek taşına
Dayanılmaz gözyaşına
Gidin söyleyin kardaşına

Bindiriversin biz gidelim
Büyük evi nahal²³ edelim (K.117).

8.1.1.1.2.2. Düğün Türküleri

ET-8

Düğün Türküsü

Kır at gelmiş gemin gever
Sarı daylak çanın döver
Kaynanası gelin över

---

²³ Nasıl.

Gelin durmuş duvak sever

Kalk gidelim gelin bacım

Ak helkeyi susuz koydun

Büyük evi ıssız koydun

Bir ananı öksüz koydun

Bindiriverin biz gidelim

Kalk gidelim gelin bacım

Biner atın iyisine

Gider yolun kıyısına

Selam söylen dayısına

Bindiriversin biz gidelim

Kalk gidelim gelin bacım

Biner atın gemlisine

Gider yolun demlisine

Selam söylen emmisine

Bindiriversin biz gidelim

Kalk gidelim gelin bacım

Biner atın dalasına
 Gider yolun yarısına
 Selam söylen halasına

Bindiriversin biz gidelim
 Kalk gidelim gelin bacım (K.115).

Değerlendirme

Derlenen sekiz türkü biçimsel özellikleri ve içerik özellikleri olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir.

Biçimsel açıdan bakıldığı zaman derlenen türkülerin nazım birimlerinin çoğunlukla dörtlük olduğu gözlenmiştir (ET-1, ET-2, ET-3, ET-4, ET-5). Derlenen türkülerin bazıları da bent ve kavuştaklarla kurulmuştur. Bunlardan üçü üçlü bent ve ikili kavuştakla kurulmuştur (ET-6, ET-7, ET-8).

Türkülerde kullanılan hece ölçülerine baktığımız zaman çeşitlilik gözlenmektedir. Üç türkü sekizli hece ölçüsüyle (ET-3, ET-4, ET-5), bir türkü yedili hece ölçüsüyle (ET-2), bir türkünün bentleri ve kavuştakları on birli hece ölçüsüyle (ET-6), bir türkü on birli hece ölçüsüyle (ET-1), bir türkünün bentleri ve kavuştakları sekizli hece ölçüsüyle (ET-8), bir türkünün bentleri sekizli kavuştakları dokuzlu hece ölçüsüyle (ET-7) söylenmektedir.

Türkülerin içerik özelliklerine konuları açısından baktığımızda üç tanesi aşk türküsü (ET-1, ET-2, ET-3), iki tanesi sitem türküsü (ET-4, ET-5), bir tanesi de gurbet

türküsüdür (ET-6). İcra zamanı ve mekânına göre incelediğimizde ise bir türkü kına türküsü (ET-7), bir türkü de düğün türküsüdür (ET-8).

Erdemli türküleri gelenek içerisinde yaratılıp anonimleşen ve nesilden nesile aktarılan türkülerdir. Bu türkülerde yöre insanının sevdaları, acıları ve özlemleri dile gelir. İcracısı değişmekle birlikte dinleyici olanlar, kendilerini türkünün kahramanı olarak görür ve icra esnasında çeşitli duyguların etkisi altında kalır. Erdemli türküleri; içerdikleri duygular, icra edildikleri zamanlar ve mekânlar itibarı ile Erdemli halk kültürünün önemli bir unsurudur.

8.1.1.2. Mani

Anonim halk edebiyatı mahsullerinin en yaygın olanlarından biri de manidir. Düğünlerde, kadın toplantılarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen mani; genelde 7'li veya 8'li hece ölçüsüyle meydana getirilen dört mısralık manzumelerdir (Elçin,2010:281). Bilinen yaygın biçimiyle yedi heceli dört dizeden “aaxa” biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Manilerde bir tek dörtlük içinde anlam bütünlüğü olmak zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istenen son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir (Aça,2012:240).

Maniler düğünlerde, bayramlarda, hıdrellez gibi şenliklerde, Ramazan gecelerinde, semai kahvelerinde, imecelerde, genç kızlarla genç erkekler arasındaki söyleşmelerde genellikle ezgili olarak söylenmişlerdir. Fakat pek çok maninin günümüzde ezgisiz bir şekilde ve yazılı ortamlara aktarıldığını da unutmamak gerekmektedir. Tür tanımlamasında önemli bir yere sahip olan konu özellikleri ya da maninin ne tür duygu ve düşüncelerin aktarılmasına aracılık ettiği önemlidir. Bu, manilerin konularına ya da söylenmesine vesile olan yerlere ve şartlara göre sınıflandırılması anlamına gelecektir (Aça,2012:241).

Erdemli'den doksan iki tane mani derlenmiştir. Derlenen manilerin çoğu yaygın mani tanımına uygun olarak yedili hece ölçüsüyle ve aaxa şeklinde kafiyelenmiştir. Bu manilerin icra ortamları ve zamanları farklıdır. Maniler, daha çok kuzu otlatılırken, limon toplama veya paketleme sırasında ya da düğünlerde söylenir. Kaynak kişiler sayılan bu zamanların dışında genç kızların veya kadınların toplu bulunduğu her yerde maninin söylenebildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca dinleyicilerin icra yapılırken okunan maniye gülmeleri veya maniye alkışlamaları okuyucu teşvik etmektedir. Erdemli'de mani söyleme geleneğinin canlı olarak yaşatıldığı yerler limon paketleme tesisleridir. Özellikle genç kızların ya da kadınların çalıştığı bu yerlerde mani üretme ve söyleme geleneği devam etmektedir. Yöreden derlenen maniler; seveda manileri, asker manileri, alkış (dua) manileri, kargış (beddua) manileri, sitem manileri, öğüt manileri, içinde yer veya kişi adı geçen maniler, meslek manileri olmak üzere dokuz grupta incelenmiştir.

Erdemli manilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Seveda Manileri

EM-1

Ağlar iken gülemem

Ne ettim ben bilemem

Ölüme baş eğerim

Ayrılığa gelemem (K.22).

EM-2

Ağlatma yeter güldür

Ya sev beni ya öldür

Oğlan sensiz yaşarsam

Hayat korkunç bir çöldür (K.83).

EM-3

Al bayraklar asılsın

Sevdiğim sen nasılsın

İkimizin bu aşkı

Romanlara basılsın (K.83).

EM-4

Altın altına benzer

Gümüş gümüşe benzer

Benim bir sevdiğim var

Taze yemişe benzer (K.83).

EM-5

Arabanın rengini

Ben bulmuşum dengimi

Söyleyin eski yâre

Bıçaklasın kendini (K.89).

EM-6

Armut dalda asılsın

Arkadaşım nasılsın

İkimizin hayatı

Romanlara basılsın (K.15).

EM-7

Atlı geliyor atlı

Altında kilim katlı

Anam babam sağ olsun

Yârim hepsinden tatlı (K.15).

EM-8

Atma beni taş ile

Gözüm doldu yaş ile

Ben nereye gideyim

Bu sevdalı baş ile (K.22).

EM-9

Ay doğar ayazlanır

Gün doğar beyazlanır

O yâr beni görünce

Hem güler hem nazlanır (K.28).

EM-10

Ay doğar dolan dolan

Yâr ben kurbanın olam

Eğer gönlün bendeysen

Kapınızda kul olam (K.29).

EM-11

Ay doğdu ayan beyan

Çıktım yollara yayan

Yârim elin olacak

Dayan yüreğim dayan (K.2).

EM-12

Bahçelerde enginar

Enginarın rengi var

Ben yârimi bilirim

Yanağında beni var (K.2).

EM-13

Bahçelerde dut verir

Yaprağını kıt verir

Oğlan büyük kız küçük

Öpüştüğe tat verir (K.2).

EM-14

Bahçelerde gül gerek

Güllere bülbül gerek

Senin gibi güzele

Benim gibi kul gerek (K.2).

EM-15

Bahçelerde kestane

Dökülür tane tane

Benim sevdiğim yârim

Bir tanedir bir tane (K.62).

EM-16

Bahçelerde sarmaşık

Oldum ben hemen âşık

Yâr sesini duyunca

Ağzımda kaldı kaşık (K.62).

EM-17

Bahçelerde üzüksün

Benim iki gözüksün

Sanma ki unutmuşum

Gece gündüz sözüksün (K.77).

EM-18

Bayıldım bileğine

Dudağı çileğine

Gönlümü vermişim ben

Yeryüzü meleğine (K.77).

EM-19

Bel büküldü doğrulmaz

Koşmayanlar yorulmaz

Senin gibi güzele

Nasıl âşık olunmaz (K.96).

EM-20

Bisiklete binersin

Bizim evde inersin

Eğer annem sorarsa

Lastik patladı dersin (K.96).

EM-21

Bu ağacı eğmeli

Meyvesini yemeli

Benim yârim dururken

Kime boyun eğmeli (K.96).

EM-22

Bu çaya dalacağım

Bir balık alacağım

Yedi sene de kalsam

Ben seni alacağım (K.85).

EM-23

Buğdayı harman ettim

Derdimi ferman ettim

Hiç üzölme meleğim

Efkârı derman ettim (K.85).

EM-24

Bülbüller güle karşı

Gözyaşım sele karşı

İçin için ağlarken

Gülerim sana karşı (K.85).

EM-25

Çekmecemin kilidi

Altındandır altından

Nazlı yâr suya gelmiş

O da benim şansımdan (K.73).

EM-26

Dağdan kestim kereste

Kuş besledim kafeste

Dediler yârin hasta

Yetiştim son nefeste (K.73).

EM-27

Dalda bülbül ağlar mı

şu dereler ağlar mı

Kalbimden yaralandım

Yr yaramı bağlar mı (K.99).

EM-28

Dam başında sayacak²⁴

Basıversem kayacak

Eğer babam duyarsa

Kıyık kıyık kıyacak (K.99).

EM-29

Denizlerin kumuyum

Balıkların puluyum

A koynuna gireyim

Ben de Allah kuluyum (K.99).

EM-30

Derelerde su olayım

Bulanırsam bulanayım

---

²⁴ Sayacak(sacayak):Ateşte kazanın durması için altına konan  ayaklı demir.

Verin beni sevdiğime

Dilenirsem dileneyim (K.109).

EM-31

Derenin altı çiçek

Kızlar beraber biçek

Ben yârimi tanırım

Kısa boylu mor çiçek (K.109).

EM-32

Dolmuş geliyor dolmuş

Dolmuşun rengi solmuş

Ben ona abi derken

O bana âşık olmuş (K.102).

EM-33

Ekmek attım terledim

Çıktım dama parlamdım

Benim yârim gelirken

İpek mendil salladım (K.65).

EM-34

Eli elekli yârim

Mavi yelekli yârim

Nerelerde geziyon

Aslan yürekli yârim (K.65).

EM-35

Ey heceler heceler

Perdesiz pencereler

Hiç aklımdan çıkmıyor

Konuştuğum geceler (K.72).

EM-36

Gelincik düştü kıra

İçime açtı yara

Sen beni aramazsan

Kim araya kim sora (K.72).

EM-37

Giderim dur diyen yok

Kebap oldum yiyen yok

Ayrılık gömleğini

Benden başka giyen yok (K.8).

EM-38

Gül dalını eğer mi

Ucu yere değer mi

Bende gönlü olmayan
Böyle boyun eğer mi (K.8).

EM-39

Harmana kuyu kazdım
Yâr okudu ben yazdım
Ben o yârin sevgisinden
Bayıldım öleyazdım (K.8).

EM-40

Hava havalanıyor
Hava bulutlanıyor
Benim sevdiğim oğlan
Yeni bıyıklanıyor (K.8).

EM-41

Karakolda ayna var
Kollarında damga var
Gözlerinden bellidir
Sende kara sevda var (K.89).

EM-42

Ay doğdu aştı güzel
Elinde pişti güzel

Mektubunu okurken

Yüreğim geçti güzel (K.85).

EM-43

Elma attım denize

Geliyor yüze yüze

Yâre selam yolladım

Mektup yollasın bize (K.68).

EM-44

Mektup yazdım kış idi

Kalemim gümüş idi

Daha çok yazacaktım

Parmaklarım üşüdü (K.46).

EM-45

Mektup yazdım yaz idi

Kalemim beyaz idi

Daha çok yazacaktım

Mürekkebim az idi (K.46).

2. Asker Manileri

EM-46

Bahçelerde halata

Yeşil olur salata
Varsın gitsin askere
Akıllanır kerata (K.2).

3. Alkış (Dua) Manileri

EM-47

Caminin ardı ayaz
Bir gül kopardım beyaz
Kurban olam Allah'ım
Beni de yârime yaz (K.2).

EM-48

Derede tavşan izi
Ayırdı düşman bizi
Ayıran düşman olsun
Kavuştur Mevla'm bizi (K.9).

EM-49

Gemi geliyor gemi
Bacası ben olayım
Evlenmedik kızların
Kocası ben olayım (K.9).

EM-50

Kale kaleye karşı
Kalenin dibi çarşı
Bir tomurcuk gül olsam
Açılsam yâre karşı (K.12).

EM-51

Sarı kabak ekeni
Batar onun dikenini
Allah'ım tez kavuştur
Hasiretlik çekeni (K.12).

EM-52

Tarlaya ekim çilek
Neden ayırdı felek
Allah'ımdan dileğim
Gül yüzünü bir görmek (K.18).

4. Kargış (Beddua) Manileri**EM-53**

Al mendilim iki kat
Birini al birin' sat
Beni versen ellere
Kalkma döşeklerde yat (K.18).

EM-54

Gökte uçan kırlangıç
Ayağında mor pabuç
Beni yârdan ayıran
Dilensin avuç avuç (K.21).

EM-55

Kadife minder yüzü
Mevla ayırdı bizi
Çifte yılanlar soksun
Yalan söyleyen kızı (K.21).

EM-56

Karadut parmak gibi
Yâr yüzün kaymak gibi
Beni yârdan ayıran
Kurusun yaprak gibi (K.118).

EM-57

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (K.118).

EM-58

Pencere yeşil perde
Uğrattın beni derde
Bu dertten kurtulmazsam
Sen kal kara yerlerde (K.99).

EM-59

Su koydum su tasına
Gül koydum ortasına
Beni senden ayıran
Girmesin haftasına (K.62).

5. Sitem Manileri**EM-60**

Ağaçlar kalem olsa
Yapraklar kâğıt olsa
Yazılmaz benim derdim
Deniz mürekkep olsa (K.62).

EM-61

Altın yüzük paslanmaz
Suya atsan bulanmaz
Elin oğlu değil mi
Kurban olsan inanmaz (K.63).

EM-62

Altın yüzük ulanmaz
Suya düşse bulanmaz
Elin kızı değil mi
Kurban olsan inanmaz (K.65).

EM-63

Arpa bu yıl az oldu
Halim yâre arz oldu
Böyle mecnun gezerken
Ölüm bana farz oldu (K.68).

EM-64

Ateşim var külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Ben bu aşka düşeli
Ağlamadık günüm yok (K.68).

EM-65

Ay dedeyi gören de
Oğlan insaf nerende
Kabihat sende değil
Sana gönül verende (K.96).

EM-66

Beyaz çember var mıdır
Göğsündeki nar mıdır
Gece gündüz ağlarım
Hiç haberin var mıdır (K.96).

EM-67

Bir tane gülüm vardı
Onu da gurbet aldı
Ayırdılar dalımdan
Acısı bana kaldı (K.89).

EM-68

Bir teneke bulgurum
Ben esmere vurgunum
Esmer beni sevmiyor
Mahkemeye başvurdum (K.89).

EM-69

Çam çama eklenir mi
Çam dibi beklenir mi
Doğru söyle sevdiğim
Sekiz ay beklenir mi (K.85).

EM-70

Dağda yayılır koyun
 Selviye dönmüş boyun
 Gönder yârim bir mektup
 Yeter ettiğin oyun (K.85).

EM-71

Dam ardına geleyim
 Bir damla su vereyim
 Yârim benden vazgeçmiş
 Kimlere ne diyeyim (K.77).

EM-72

Damdan dama sekerim
 Çıktı²⁵ bulur dökerim
 Eller yârim dedikçe
 Ben boynumu bükerim (K.77).

EM-73

Elmanın çürüğüne
 El attım büyüğüne
 İnsan gönül mü verir

---

²⁵ Bohça.

Yaylanın hödüğüne (K.73).

EM-74

Fındık kırdım iç ettim

Yaylalara göç ettim

Yârim senin yüzünden

Gençliğimi hiç ettim (K.73).

EM-75

Giderim yolum yaya

Cemalin benzer aya

Eridim hilal oldum

Günleri saya saya (K.33).

EM-76

Karadut tuttu beni

Sevda kuruttu beni

Ne vicdansız yâr imiş

Ne tez unuttu beni (K.33).

EM-77

Karpuz kestim yiyen yok

Halin nice diyen yok

Yenile bir yâr sevdim

Gözün aydın diyen yok (K.38).

EM-78

Pencere yaptıracağım

Perdeler taktıracağım

O namussuzun oğlunu

Köşeden baktıracağım (K.113).

EM-79

Pınar başı beklerim

Vay benim emeklerim

Yalınız yata yata

Sızladı kemiklerim (K.113).

6. Öğüt Manileri

EM-80

Bahçelerde teyleme

Kötülükler eyleme

Ölsem vazgeçmem diye

Bari yalan söyleme (K.117).

EM-81

Başımı sarmış duman

Çektiğim çile yaman

Adına gençlik derler
Ele geçmez her zaman (K.50).

EM-82

Çamurdan baca olmaz
Şoförden koca olmaz
Çekil şoför karşımdan
Gönüldür şaka olmaz (K.83).

EM-83

Heves etme nergise
Âşık olma herkese
Bu dünya yalan dünya
Düşürürler kafese (K.112).

EM-84

Karanfil ocak değil
Güller tomurcuk değil
Seveceksen candan sev
Gönül oyuncak değil (K.112).

7. İçinde Yer veya Kişi Adı Geçen Maniler**EM-85**

Altın yüzük ısmarladım

Mersin ustalarına
Doktor ilaç vermiyor
Sevda hastalarına (K.52).

EM-86

Armut dalda bir sıra
Yârim gitti Mısır'a
Yârim keklik ben avcı
Giderim ardı sıra (K.52).

EM-87

Bahçelerde kereviz
Biz kereviz yemeyiz
Bize Mersinli derler
Biz güzeli severiz (K.110).

EM-88

Çıkacak'ın²⁶ kızları
Sürmelidir gözleri
Gözlerine bakarken
Kaçırdım öküzleri (K.110).

EM-89

---

²⁶ Erdemli'de bir köy.

Elma attım havaya
İndi Çukurova'ya
Yâre selam yolladım
Çabuk gelsin buraya (K.85).

EM-90

Emine'm suya gidiyor
Fistanı gel gel ediyor
Emine'mi sorarsan
Sevdiğine el ediyor (K.94).

EM-91

Karşıdan yâr geliyor
Gömleği dar geliyor
Ben sevdim o bilmedi
Güvere²⁷ dar geliyor (K.56).

8. Meslek Manileri**EM-92**

Yolları seyyah bilir
Yarayı cerrah bilir
İkimizin derdini
Cenâb-ı Allah bilir (K.46).

---

²⁷ Erdemli'de bir köy.

Değerlendirme

Erdemli yöresinden toplam doksan iki tane mani derlenmiştir. Derlenen bütün manilerin nazım birimi dördlüktür (EM-1, EM-2 ..... EM-91, EM-92).

Derlenen manilerin çoğunda yedili hece ölçüsü kullanılmıştır (EM-1, EM-2, EM-3, EM-4, EM-5, EM-6, EM-7, EM-8, EM-9, EM-10, EM-11, EM-12, EM-13, EM-14, EM-15, EM-16, EM-17, EM-18, EM-19, EM-20, EM-21, EM-22, EM-23, EM-24, EM-25, EM-26, EM-27, EM-28, EM-29, EM-31, EM-32, EM-33, EM-34, EM-35, EM-36, EM-37, EM-38, EM-39, EM-40, EM-41, EM-42, EM-43, EM-44, EM-45, EM-46, EM-47, EM-48, EM-49, EM-50, EM-51, EM-52, EM-53, EM-54, EM-55, EM-56, EM-57, EM-58, EM-59, EM-60, EM-61, EM-62, EM-63, EM-64, EM-65, EM-66, EM-67, EM-68, EM-69, EM-70, EM-71, EM-72, EM-73, EM-75, EM-76, EM-77, EM-78, EM-79, EM-80, EM-81, EM-82, EM-83, EM-84, EM-86, EM-87, EM-88, EM-89, EM-91, EM-92). Manilerden iki tanesi sekizli hece ölçüsüyle söylenirken (EM-30, EM-78), iki tanesi de düzensi bir ölçüyle oluşturulmuştur (EM-85, EM-90).

Kafiye dizilişi olarak incelendiğinde manilerin çoğunlukla “aaxa” şeklinde uyaklandığı görülmektedir (EM-1, EM-2, EM-3, EM-4, EM-5, EM-6, EM-7, EM-8, EM-9, EM-10, EM-11, EM-12, EM-13, EM-14, EM-15, EM-16, EM-17, EM-18, EM-19, EM-20, EM-21, EM-22, EM-23, EM-24, EM-27, EM-28, EM-29, EM-30, EM-31, EM-32, EM-33, EM-34, EM-35, EM-36, EM-37, EM-38, EM-39, EM-40, EM-41, EM-42, EM-43, EM-44, EM-46, EM-47, EM-48, EM-49, EM-50, EM-51, EM-52, EM-53, EM-54, EM-55, EM-56, EM-57, EM-58, EM-59, EM-60, EM-61, EM-62, EM-63, EM-64, EM-65, EM-66, EM-67, EM-68, EM-69, EM-70, EM-71, EM-72, EM-73, EM-74, EM-75, EM-76, EM-77, EM-78, EM-79, EM-80, EM-81, EM-82, EM-83, EM-84, EM-86, EM-87, EM-88, EM-89, EM-90,

EM-91, EM-92). Üç mani “abcb” (EM-25, EM-49, EM-85), bir mani de “aaaa” şeklinde (EM-26).

Dokuz konu başlığı altında incelenen manilerin kırk beş tanesi sevda konuludur (EM-1, EM-2, EM-3, EM-4, EM-5, EM-6, EM-7, EM-8, EM-9, EM-10, EM-11, EM-12, EM-13, EM-14, EM-15, EM-16, EM-17, EM-18, EM-19, EM-20, EM-21, EM-22, EM-23, EM-24, EM-25, EM-26, EM-27, EM-28, EM-29, EM-30, EM-31, EM-32, EM-33, EM-34, EM-35, EM-36, EM-37, EM-38, EM-39, EM-40, EM-41, EM-42, EM-43, EM-44, EM-45). Bir tanesi askerlik manisi (EM-46), altı tanesi alkış (EM-47, EM-48, EM-49, EM-50, EM-51, EM-52), yedi tanesi kargış (EM-53, EM-54, EM-55, EM-56, EM-57, EM-58, EM-59), yirmi tanesi de sitem manisidir (EM-60, EM-61, EM-62, EM-63, EM-64, EM-65, EM-66, EM-67, EM-68, EM-69, EM-70, EM-71, EM-72, EM-73, EM-74, EM-75, EM-76, EM-77, EM-78, EM-79). Derlenen manilerden beş tanesi öğüt içerikli (EM-80, EM-81, EM-82, EM-83, EM-84), bir tanesi de meslek içeriklidir (EM-92). İçinde yer ve kişi adı buluna yedi mani derlenmiştir (EM-85, EM-86, EM-87, EM-88, EM-89, EM-90, EM-91).

Erdemli’de derlenen manilerde çoğunlukla aşk ve sevgi konularının işlendiği, bu manilerin yöre insanının özlemlerini, dertlerini, dileklerini ifade ettiği söylenebilir. Çalışma ortamlarında hoşça vakit geçirmek amacıyla söylenen manilerde Erdemli’nin kültürüne ait gelenek ve göreneklerin izlerinin sergilendiği görülmektedir.

Erdemli’de mani söyleme geleneği kadınlar arasında devam etmektedir. Özellikle kadınların toplu olarak bulunduğu iş ortamlarında mani söyleme geleneği yaşatılmaktadır. Ancak kaynak kişiler geçmiş yıllara oranla bu geleneğin zayıfladığını ifade etmişlerdir.

8.1.1.3. Ninni

Ninni, annelerin veya diğer yakınların genellikle bebeği uyuturken bazen de onu sevip oyalarken, kendilerine has ezgi ile söyledikleri, çoğu kere söyleyenin çocuk hakkında dilek ve umutlarını yansıtan, genellikle dörtlüklerden oluşan, başlarında ve sonlarında ahengi tamamlayan, dolgu ve klişe sözler ihtiva eden halk edebiyatı ürünleridir (Farsakoğlu,2011:42). Çocuk emzirilip kundaklandıktan sonra salıncakta, beşikte veya kucakta sallanıp uyutulmaya çalışılırken tizden pese doğru söylenen ninniler çocuğun ağlamasının durması veya uyuması ile nihayet bulur. Muhtelif türkü, mani, ilahi, destan ezgilerinin yardımı veya irticalen meydana getirilen ölçülü, ölçüsüz söz ve tekerlemelerle çocuğu oyalayan ninniler, hece vezni ve sade bir dille söylenirler. Genelde dört mısralık bir bütün teşkil eden ninnilerin sonu bir bakıma nakarat özelliği gösteren “ninni yavrum ninni”, “uyusun da büyüsün ninni”, “e, e, e, ey” vb. sözlerle biter (Elçin,2010:271).

Ninnilerin konusunu çocuk teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fizik güzelliği, soy sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler, veliler, Hızır vb. madde, tem, motif ve merasimler ninnilerin muhtevasında belli başlı unsurlardır (Elçin,2010:271). Ninnilerin oluşumunda annenin ruhsal durumu, yaşanan olaylar, çocuğa duyulan özlem rol oynar. Anne bazen eşinden, kaynanasından, akrabalarından yakınmalarını ninnilerde dile getirir. Her anne ninni yakabildiği gibi çevresinde duyduğu ninnileri de söyleyebilir. Ninniler çocuğun kız veya erkek oluşuna göre de değişir (Artun,2004:180).

Erman Artun ninnileri aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir (Artun,2004:180-181):

1. Dini ve kutsal nitelikli ninniler
2. Efsane, ağıt türünden ninniler
3. Dilek ve temenni ninnileri

4. Sevgi ve ilgi anlatan ninniler
5. Övgü ve yergi nitelikli ninniler
6. Şikâyet ve üzüntü anlatan ninniler
7. Ayrılık ve gurbet anlatan ninniler
8. Vaat ninniler
9. Tehdit ve korkutma ninnileri
10. Ninni olarak söylenen tekerlemeler

Erdemli'den yirmi tane ninni derlenmiştir. Derlenen ninnilerin birçoğunun nazım birimi dördlüktür ve hece ölçüleri düzensizdir. Annelerin çocuklarını uyutmak ve sakinleştirmek amacıyla söyledikleri ninnilerde uyku getirici ve çocuğu gevşetici bir ezgi vardır. Ayrıca ninniler, icracının ruh hali hakkında da fikir verir. Çünkü anneler sevinçlerini, üzüntülerini, temennilerini ninnilere yansıtır. Yörede derlenen ninnilerin bazılarında anne hazır kalıplardan yararlanırken bazen de doğaçlama yapar.

Yukarıdaki sınıflamadan yararlanılarak Erdemli ninnileri altı başlık altında toplanabilir:

1. Dini-Kutsal Nitelikli Ninniler

EN-1

Hu hu hu Allah

Oğluma uyku ver Allah

Hu hu hu Allah

Kızıma uyku ver Allah (K.115).

2.Dilek ve Temenni Ninnileri

EN-2

Dan dan danalı bebek
Elleri kolları kınalı bebek
Uyusun da büyüsün sürmeli bebek
Eee, eee, eee, eee (K.115).

EN-3

Hop hopun olsun oğlum
Gül topun olsun oğlum
Yeşil kavak dibinde
Toyluğun olsun oğlum (K.77).

EN-4

Dandili dandili diskeleden
Bir kız çıkmış iskeleden
Kızım da uyusun büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün (K.52).

3.Sevgi ve İlgi Anlatan Ninniler

EN-5

Dan dan dan dan danadan
Doğmuş bebek anadan
Böyle güzel doğar mı
Öyle çirkin anadan (K.110).

EN-6

Dan dan danası var

Bir küçücük halası var

Bir tanecik dayısı var

Üç dört tane teyzesi var

Amcası çok

Göbüşü de tok

Hoppidi hop (K.33).

EN-7

Dandini dandini daylamış

Gitmiş Bulgar'da²⁸ yaylamış

Halası kızını vermemiş

Diz çökmüş de yalvarmış (K.102).

EN-8

Hoppala kızım hoppala

Kızımı da vermem topala

Topal da kızımı kaçırmış

Dağı taşı aşırılmış (K.31).

4.Övgü ve Yergi Nitelikli Ninniler**EN-9**

---

²⁸ Bolkar Dağı.

Dan dan nesi var

Altın dişli annesi var

Berduş başlı babası var

Sırma saçlı halası var

Hançer bıçaklı emmisi var

Kuru tuluk kucaklı ebesi var

Kara deve bacaklı dedesi var (K.96).

EN-10

Dandini oğlum dandini

Küçücük sanmış kendini

Dan dan dan dan dara dara dos

Bu gece de kaçmak sana yaramaz (K.56).

EN-11

Dandini oğlum dandini

Küçücük sanmış kendini

Dan dan dan dan dasdiri dan

Bir gemi gelmiş iskeleden

Böyle de güzel oğlan mı doğar

Anası gibi tosgabadan (K.56).

EN-12

Dandini dandini dos bunda
Eğere sığmaz popo bunda
Emmi, hala dayı hep bunda
Dandili dandili dos bunda (K.24).

EN-13

Dandini dandini kınalı bebek
Annesi maymun babası şebek
Ağzına girsin şişe tıpası
Uysun da büyüsün eşek sıpası (K.85).

5.Şikâyet ve Üzüntü Anlatan Ninniler

EN-14

Daban dos daban dos
Birini kaldır birini bas
Tahta çürük mih tutmaz
Benim oğlum küçük söz tutmaz (K.8).

EN-15

Evlerinin önü kiraz
Dökülür biraz biraz
Yeni öttü ganni horoz
Nenni bebeğim nenni (K.29).

EN-16

Bahçeye kurdum salıncak
Eline verdim oyuncak
Niye uyumazsın gül tomurcak
Nenni bebeğim nenni (K.2).

EN-17

Dandini çocuğum dandini
Küçücük sanır kendini
Dan dan dan dan dan ister
Ebesinden don ister
Ebesi donu dikmemiş
Al yanaktan öpmemiş (K.24).

EN-18

Ninni de ninni demekten
Ben kesildim yemekten
Hastayım annem yürekten
Doktor gelsin Frenk'ten (K.62).

EN-19

Dan dan dan sesi
Maskara koydun sen beni
Şimdi deden gelirse

Hem seni döver hem beni (K.31).

6.Ninni Olarak Söylenen Tekerlemeler

EN-20

Hey develer develer

Peynirlidir pideler

Yedi yedi dedeler

Hani bize dediler

Oğluma uyku verdiler (K.18).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden toplam yirmi ninni derlenmiştir. Derlenen ninnilerin nazım birimlerinin çoğunlukla dörtlük olduğu gözlenmiştir (EN-1, EN-3, EN-4, EN-5, EN-7, EN-8, EN-10, EN-12, EN-13, EN-14, EN-16, EN-18, EN-19). Bir ninni üçlü bendin ardından gelen “nenni bebeğim nenni” mısrasıyla dört dizeden oluşurken (EN-15), bir ninni de üç dizeden sonra gelen “e,e,e,e,e,” şeklindeki kavuştaktan oluşmuştur (EN-2). İki ninninin dize sayısı altıdır (EN-11, EN-17). İki ninni yedi dizeden oluşurken (EN-6, EN-9), bir ninni de tekerleme şeklinde beş dizeden oluşmuştur (EN-20).

Ninnilerin çoğu ölçü olarak düzenli değildir. İki ninni yedili hece ölçüsüyle (EN-3, EN-5), bir ninni de dokuzlu hece ölçüsüyle yazılmıştır (EN-12). Bunların dışında kalan ninniler hece ölçüsü bakımından düzensizdir (EN-1, EN-2, EN-4, EN-6, EN-7, EN-8, EN-9, EN-10, EN-11, EN-13, EN-14, EN-15, EN-16, EN-17, EN-18, EN-19, EN-20).

Derlenen ninniler uyak dizilişi bakımından farklılık göstermektedir. Üç ninni “aaaa” şeklinde kafiyelenirken (EN-1, EN-12, EN-18), üç ninni de “aaab” şeklinde

düzenlenmiştir (EN-2, EN-15, EN-16). Bir ninni “abab” şeklinde (EN-4), beş ninni “aabb” şeklinde (EN-7, EN-8, EN-10, EN-13, EN-14), üç ninni de “aaba” şeklinde kafiyelenmiştir (EN-3, EN-5, EN-19). Bunların dışında kalan beş ninninin kafiye şeması düzensizdir (EN-6, EN-9, EN-11, EN-17, EN-20).

Erdemli ninnileri içerik olarak incelediğinde; bir ninninin dini-kutsal nitelikli (EN-1), üç ninninin dilek ve temenni içerikli (EN-2, EN-3, EN-4), dört ninninin de sevgi ve ilgi içerikli olduğu görülür (EN-5, EN-6, EN-7, EN-8). Bunların dışında övgü ve yergi nitelikli beş (EN-9, EN-10, EN-11, EN-12, EN-13), şikâyet ve üzüntü içerikli altı (EN-14, EN-15, EN-16, EN-17, EN-18, EN-19) ninni derlenmiştir. Bir ninni de tekerleme şeklinde oluşturulmuştur (EN-20).

Erdemli’de anneler çocuklarını uyutmak ve sakinleştirmek amacıyla ninniler söylemektedir. Ninniler bu işlevlerinin yanı sıra annenin beklentileri, özlemleri, şikâyetleri, duygu ve düşünceleri hakkında da fikir vermektedir. Ancak gerek kaynak kişilerin ifadeleri gerekse de yöreden derlenen ninni sayısının az olması ninni söyleme geleneğinin zayıfladığını göstermektedir.

8.1.1.4.Ağıt

Ağıt terimi ile bir törene bağlı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu alan ve metni de bu olayı hatırlatmaya, bütün yoğunluğuyla yaşatmaya elverişli türkülerin bütünü anlaşılmaktadır. Ağıtlar insanlığın ortak acısını canlı şekilde anlatan edebî metinlerdir. Ağıt, bir ölüm üzerine belli bir geleneğe uyularak yapılan törenlerde yakılmış ve söylenmiş bir de böyle törende yakıldığı halde daha sonra da hatıralarda yaşayan türkü olarak iki anlama gelir (Artun,2004:153).

En az Hun Türklerinden itibaren ölü gömme ve yuğ törenlerine bağlı olarak ananesi zamanımıza kadar gelen ağıtlar bir bakıma ölen için söylenmiş mehdiye demektir.

Ancak zamanla dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, sadakatsizlik, gençliğin geçişi, feleğe sitemler, ayrılık gibi hal, durum ve tasavvurlar ağıtın anlam ve mahiyetini genişletmiş oldu. (Elçin,2010:290).

Ağıt yakma, Türklerde eski bir gelenektir. Gelenek içerisinde profesyonel ağıtçıların (eski dönemlerde sığıtçılar) ağıt ve yas törenlerinde önemli bir yer işgal ettiklerini görmekteyiz. Profesyonel ağıtçılarla ölen insanların yakınlarının yaktıkları ağıtların övücü ifadelerine yer verdiklerini, kimi ağıtlarda da ölüm ve ayrılıklara neden olanlara kargış ifadelerine rastlandığını görmekteyiz. Bu özellikleriyle ağıtları, hem “alkış” (ölen insanlar, hayvanlar, mahrum kalınan yurtlar, memleketlere yöneliktir), hem de “kargış” (ölümlere, ayrılıklara, zulümlere neden olanlara yöneliktir) kavramları ile birlikte düşünmek de mümkündür. Alkışlar, ölenler ya da uzak kalınan yurtlar içindir, kargışlar da ölümlere, uzak kalışlara sebep olanlar içindir (Aça,2012:247).

Ağıt metinleri konularına göre sınıflandırıldığında onların “kişiler”, “sosyal olaylar”, “hayvanlar”, “tabiat ve tabiat olayları”, “mekân-yurt” için söylendiklerini görülecektir (Aça,2012:247).

İnceleme yapılan Erdemli ilçesinden on bir ağıt derlenmiştir. Derlenen ağıtlarda temel amaç ölen bir kimsenin ardından duyulan üzüntüyü ifade etmektir. Bu ağıtlarda icracı genelde anne, kaynana, kız kardeş gibi ölen kimseye akrabalık derecesi olan kimselerdir. Bireysel veya toplumsal acıları dile getiren ağıtlar vasıtasıyla ölüm, ayrılık gibi olayların sonucunda çekilen acılar hafifletilmeye çalışılır.

Erdemli’de ağıtlar ölüm olayının hemen ardından kadınlar tarafından yakılmaktadır. Ancak ağıt yakılan ortamlarda bulunmayan veya ağıt yakmaya yeteneği olmayan kimseler ağıt yakamaz. Bir kimse herhangi bir yakınının ölümü üzerine ağıt yakabileceği gibi, kendisine acısını hatırlatan başka ölümlerde de ağıt yakabilir. Ağıtların

icra edildiği mekânlar genellikle ölümün gerçekleştiği yerler veya taziyenin yapıldığı mekânlardır.

Erdemli'den derlenen ağıtlar aşağıda verilmiştir.

8.1.1.4.1.Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar

EA-1

Tömük Mahallesi'nden Yılcıncı Ömer'in kızı Elif'in genç yaşta apandisitten ölmesi üzerine kaynanası tarafından aşağıdaki ağıt yakılmıştır:

Al fistanın tam çağında

Altın yüzük parmağında

Hademenin kucağında

Uyan sarı gelin uyan

Hastanenin içi mermer döşeli

Bizim gelinin eli serum şişeli

Kaç yıl olduydu sen bu derde düşeli

Uyan gelinciğim uyan

Bebeklerini bebeklerime kattım

Hepsini de bir tuttum

Seni görünce gelin anamı unuttum

Uyan gelinciğim uyan

Apandisitten gelin ölür müymüş

Hastaneden ölüsü gelir miymiş

Dört bebek öksüz kalır mıymış

Dayan anam oğul dayan

Ben öksüzleri büyütürüm

Nen çalar da uyuturum

Aldatır da avuturum

Dayan anam oğul dayan

Analar çok tatlı olur

Ak memesi sütlü olur

Anadan ayrı kalan dertli olur

Uyan gelin anam uyan

Kızkalesi'nde elim mi var

Sarılacak dalım mı var

Sana uzanacak kolum mu var

Uyan gelin anam uyan (K.116).

EA-2

Erdemli'ye bağlı Koramşalı Köyü'nde Ömer Ali'nin nişanlı olan kızı kronik bronşit hastalığına yakalanır ve ölür. Aşağıdaki ağıt, nişanlısı Mehmet'in kız kardeşi Nezahat Gök tarafından yakılmıştır:

İki sene gönül verdin birine

Sen de hayal kurdun kendi kendine

Çansız ata binmiş güzel Emine
 Elleri koynunda Mehmet perişan

Murat alamadı da gözleri açık
 Gece yarısı kendinden geçik²⁹
 Ecel şerbetinden bir yudum içik³⁰
 Elleri koynunda Mehmet perişan

Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
 Sevenler birbirine yaklaştı
 Emine'nin nefesleri sıklaştı
 Elleri koynunda Mehmet perişan

Seven insan kavuşmaz mı yârine
 Neler öğütledin kendi haline
 Cansız ata bindin Emine
 Elleri koynunda Mehmet perişan

Acıyla yanardın yalan dünyada
 Sen de unutturdun belki ilerde
 Aşkın söylendi bütün dillerde
 Elleri koynunda Mehmet perişan (K.6).

---

²⁹ Geçmiş.

³⁰ İçmiş.

EA-3

Aşağıdaki ağıt Erdemli'nin Elvanlı kasabasından derlenmiştir. 1980'li yıllarda, Mersin'e gitmek üzere hareket eden köy dolmuşu Çıkacak Mahallesi civarında kaza yapıp devrilir. Dolmuşun içinde bulunan Elif orada vefat eder. Bu ağıt Elif'in ölümü üzerine yakınları tarafından yakılmıştır:

Ya Allah deyip de çıkmıştın yola

Kim ne bilirdi bu olay gele

Bu olay düştü de tüm dillere

Tatlı yiyen ağızlar acıdı Elif

Zalim otobüs virajı dıştan almış

Azrail gelip de ilk fırsatını bulmuş

Bütün dostlar akrabalar cenazeni kılmış

Tatlı yiyecek ağızlar acıdı Elif

Yanında akrabaları kocan vardı

Allah emir verip canını aldı

Kardeşin hapisten sana çok yandı

Tatlı yiyecek ağızlar acıdı Elif

Cesedini görenler çok ağladı

Kocan da akrabaları da kana boyandı

Kocan ağır yaralı hastanede kaldı

Tatlı yiyecek ağızlar acıdı Elif

İleri gidip de yapacaktın hazırlık
 Kargıpınarı'nın mezarını kazıdık
 Senin ölmeni hiç de istemezdik
 Tatlı yiyecek ağızlar acıdı Elif

Uzaktan akrabam, şunu söylerim
 Kaynananın gönlünü hep eylerim
 Acı gelmesin dostlara benim sözlerim
 Tatlı yiyecek ağızlar acıdı Elif (K.89).

EA-4

1992 yılında Sorgun³¹ Köyü'nde sel sularına kapılan anne ve kızı için aşağıdaki ağıt yakılmıştır:

Kızımı kurtarayım derken ben de gittim
 Bulanık sularda kaybolup yittim
 İki saat sel sularında yattım
 Halimizi gören dostlar ağladı

Döne döne gittik seller içinde
 Giderken çalılar takılırdı saçımda
 Yavrularım gelmiş ağlar başımda
 Acımızı duyan dünya ağladı

---

³¹ Erdemli'ye bağlı bir köy.

Belimde kaldı sonunda bir kuşak
 Yatağım olmuştu çamurdan döşek
 Ardımdan döküldü kaldı oğlan ve uşak
 Yavrularım başucumda geldi ağladı

Savcı doktor raporun verdi
 Cesetler evde bir gece kaldı
 Yavrularım başucumda saçların yoldu
 Muhammet Amca yalnız kaldı ağladı

Artık Hüseyin'im anasız kaldı
 Bütün arkadaşları duydu geldi
 Olay herkese acı ıstırap saldı
 Bütün dostlar da geldi ağladı (K.33).

EA-5

Erdemli'ye bağlı Koyuncu Mahallesi'nden derlenen aşağıdaki ağıt anonimdir. Yörede ölgülü diye tabir edilen taziye evlerinde sıkça söylenen bu ağıtın kim için ve ilk defa nerede yakıldığı bilinmemektedir.

Yerli damlar yıkıldı mı
 Temel dipten söküldü mü
 Öksüz boynu büküldü mü
 Söylesene kadın bacım

Ver elini elleşelim
Senin ile dilleşelim
Ben de geldim dertleşelim
Söyle derdin bölüşelim

Kara çadır boyun eğer
Kanatları yere değer
Öksüzleri eller döğer
Söylesene hele bacım

Kır at gelmiş ayağı yok
Yelesinde bayrağı yok
Gelin gelmiş güveyi yok
Söylesene hele bacım

Ateşte de otlar bitmez
Onun yerin' eller tutmaz
Söylesene hele bacım
Ne eyledin oğluna sen (K.118).

EA-6

Yukarı Tömük kasabasında arıcılık yapan Arif Çavuş isminde biri, arılarını kontrol etmeye gittiği sırada kalp krizi geçirerek ölür. Arif Çavuş'un herhangi bir hastalığı

yoktur ve ölümü ailesini derin bir üzüntüye boğar. Aşağıdaki ağıt kızları tarafından yakılmıştır:

Arısının yanına giden babam

Ölüsü dağlarda kalan babam

Kalbi durup da ölen babam

Uyan garip babam uyan

Tömük dağlarından su akar

Oğlu uzaktan el gibi bakar

Babamın ölüsü ciğerler yakar

Uyan garip babam uyan

Çulfalığı çuha bezli

Mekiğinin sesi nazlı

Dört oğlanlı iki kızlı

Uyan tatlı babam uyan

Arılar bir saf dizik

Oğlunun morali bozuk

Dünyadan ümidi kesik

Uyan garip babam uyan

Kuzgun gibi kara donlu

Sol böğrü ala kanlı

Bir şeytancıktan ölümlü
Uyan garip babam uyan (K.9).

EA-7

Bu ağıt Erdemli'nin Kocaköy Mahallesi'nde kansere yakalanan bir kadının ölümü üzerine yakılmıştır.

Yana yana külüm kaldı
Külümü de yeller aldı
Bir sefil ananla bacın kaldı
Buna ne dersiniz komşular

Oksijen tüpü kucağında
Bir bebeği var kucağında
Hastanenin bucağında
Bir avuç külü kalmış ocağında

Hele yavrum hele kuzum
Ne diyeyim sana kuzum
Dön gel yavrum bana tatlı yavrum
Senin için yanam kuzum

Altınları bozduraydım
İnci mercan dizdireydim
Doktor doktor gezdireydim

Tatlı yavrum benim kuzum (K.18).

EA-8

Boyuninceli aşiretinden Abdurrahman oğlu Ali adında bir delikanlı yazın Lemas³² yakınına çalışmaya gider. Ali sıtmaya yakalanır ve ölür. Bunun üzerine kız kardeşi Havva şu ağıdı yakar:

Yaylada keklikler seker
Fesin sağ yanına yıkar
Lemas'ta devesin çeker
Siz ağa mı gördünüz mü

Gençliğine doyamadan
Evlenip nişanlanmadan
Garip ilde soyha kalan
Siz Ali'mi gördünüz mü (K.40).

EA-9

Aşağıdaki ağıt Koramşalı Köyü'nden Döndü Özen tarafından söylenen bir ağıttır. Döndü Özen yıllar önce kaybettiği kızının acısıyla bu ağıdı köyündeki her ölümden sonra yakmaktadır.

Ekin ekilir yaz olur
Kökü biçilir filiz olur
Bu giden cenaze sizin neniz olur

---

³² Erdemli'ye bağlı Limonlu kasabası.

Yarana merhem olamadım
Derdine dermen bulamadım
Derdin nedir soramadım
Ne diyeyim yavrum sana

Senin yazı benim yazı
Kaynar pınarların gözü
Anasının bir tek kızı
Ne diyeyim yavrum sana (K.24)

EA-10

Aşağıdaki ağıt Koramşalı Köyü'nden Döndü Özen tarafından yakılmıştır. Bu köyde yaşayan Süleyman Kor ve Cemal Kor kardeşler küstür. Süleyman Kor'un vefat etmesi üzerine kardeşi Cemal, abisinin evine gelir ve Döndü Özen bu ağıtı yakar:

Yere vursan yer yarılmaz
Göğe merdiven kurulmaz
Altı ay sonra kardeş sorulmaz
Ciğerin yanınca mı buldun beni

Yüce dağ başına çadır açalım
Bağı bağa çatalım
Bir torbadan tuz atalım
Gel beraber olalım

Türbeyi mekân tutalım

Elini ver elleşelim

Dilini ver dilleşelim

Gel seninle dertleşelim (K.101).

EA-11

Erdemli'nin Alibeyli Köyü'nden olan ve Kargıcak Mahallesi'nde oturan Nesibe Titiz kardeşinin ölümü üzerine aşağıdaki ağıdı yakmıştır:

Yaylaların boz yılanı

Akar bulanı bulanı

Sen gittin de yavrum kaldıysa

Gelirsin dolanı dolanı

Yere kazan kurulmadan

Yere kazma vurulmadan

Ak gömleği giymeden

Yalvarayım gelin kızım

Yalan dünyanın uzununu

Seçemedim yazıyla güzünü

Anamın oğluyla kızını

Bilir misiniz komşular

Gömleğim keten olsa
 Kuşağım sapan olsa
 Kardeşimi satan olsa
 Almaz mıyım komşular (K.115).

Değerlendirme

Yörede toplam on bir ağıt derlenmiştir. Derlenen ağıtlara biçim açısından bakıldığında ağıtların çoğunun nazım biriminin dörtlük olduğu görülmektedir (EA-1, EA-2, EA-3, EA-4, EA-5, EA-6, EA-7, EA-8, EA-11). Bir ağıt iki dörtlük ve bir üçlükten oluşurken (EA-9), bir ağıt da bir üçlük, bir dörtlük ve bir beşlikten oluşmaktadır (EA-10).

Derlenen ağıtların iki tanesinde sekizli hece ölçüsü kullanılmıştır (EA-5, EA-8). Bu iki ağıt dışında kalan ağıtların ölçüsünde bir düzen yoktur. Bazen ağıdın genelinde bazen de dörtlük içerisinde ölçüyü bozan dizeler mevcuttur (EA-1, EA-2, EA-3, EA-4, EA-6, EA-7, EA-9, EA-10, EA-11). Bunun temel sebebi ağıdı yakan kimsenin icra esnasında acı ve üzüntü içinde olmasından ileri gelmektedir.

Ağıtların uyak düzeni incelendiğinde; yedi ağıt metninin “aaab” şeklinde kafiye düzeniyle (EA-1, EA-2, EA-3, EA-4, EA-5, EA-6, EA-8) oluşturulduğu diğer ağıt metinlerinin düzensiz olduğu tespit edilmiştir (EA-7, EA-9, EA-10, EA11).

Konuları bakımından incelendiğinde derlenen ağıtların tümü kişiler için yakılan ağıtlar sınıfında yer almaktadır. Özellikle genç yaştaki insanların ölümü veya trafik kazasıyla ölüm, boğulma gibi derin acı veren durumlarda insanlar acılarını ağıtla ifade etmişlerdir. Erdemli’de ağıt yakma geleneği eskisi kadar yoğun olmamakla birlikte devam etmektedir.

8.1.2. Manzum-Mensur Ürünler

8.1.2.1. Bilmece

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik türünden soyut kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak ilişkiler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıp sözlerdir. Bu sözler, birtakım eğlence, lugaz, muamma ve bulmacalarda da görülen ve dinleyiciye sorulunca ondan çözümü istenen “bil bakalım” veya “ol nedir ki” ifadelerinin bir bakıma geniş tarifidir. Bu tarifi kendinde toplayan söz, Batı Türkçesinde “bilmek” fiilinden doğmuş bir isim olan bilmecedir (Elçin,2010:607).

Bilmece geleneksel sorudur. Geleneksel olmak demek zaman ve söylenen yerler içinde bir derinliği ve yaygınlığı olmak demektir. Geleneksel demek belli bir grup insan tarafından, bilmece olarak kabul edilmiş olmak demektir; gelenekçe kabul edilen biçimler içinde olmak demektir (Başgöz,1999:3).

Bilmecelerin kökleri mitolojik düşünceye kadar götürülmektedir. İlkel dönemlerde toplumlar, korku ve korkuyla karışık saygı duydukları varlıkların adlarını doğrudan zikretmekten kaçınmışlar, bunun yerine en belirgin özelliklerini kullanarak ondan bahsetmişlerdir. Örnek vermek gerekirse ormanda avlanan avcı, kendisi için tehlike arz edebilecek canlıların adlarını doğrudan zikretmekten kaçınmış, zikrettiği takdirde bu canlıların birden bire ortaya çıkarak kendisine zarar vereceğine inanmıştır. Bu tabu ve canlılara yönelik betimlemeler, bilmecelerin ortaya çıkması açısından önemlidir. Ayrıca, bazı mitolojik metinlerde bilmecelerin sınama unsuru olarak kullanıldığı da görülmektedir (Aça,2012:251).

Türkiye’de bilmece sormanın işlevleri konusunda ilk ilişki imece usulü yapılan işlerle ilgili kurulmuştur. Tütün toplama, mısır ve fındık ayıklama, pamuk çekme gibi işler sırasında bilmece sormak, işleri kolaylaştıran ve hoş vakit geçirten bir fiil durumundadır (Başgöz,1999:36).

Bilmeceler, biçimleri ya da içerikleri dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Biçim bakımından; manzum ve mensur olmak üzere ikiye ayrılırlar. İçerik ve şekil yönünden ise şu şekilde altı başlıkta sınıflandırılabilirler (Artun,2004:192):

1. Cevabı tek olan bilmeceler
2. Cevabı birden çok olan bilmeceler
3. Bilgi ölçen bilmeceler
4. Kelime parçalarının özellikleri üzerine kurulan bilmeceler
5. Şaka, alay üzerine kurulan bilmeceler
6. Cevabı soru içinde olan bilmeceler

Bu çalışmada bilmeceler manzum ve mensur olarak kendi aralarında sınıflandırıldıktan sonra değerlendirme bölümünde içerik açısından incelenmiştir.

Erdemli’den seksen iki tane bilmece derlenmiştir. Derlenen bilmecelerin çoğu mensurdur. Yörede bilmece sorma geleneği çocuklar arasında devam etmektedir. Bu geleneğin çocuklar arasında devam etmesi onlara dil becerisi, yaratıcı düşünme ve problem çözme yeteneklerini kazandırmaktadır. Bazen yetişkinlerin sohbetlerinde bir kavram dolaylı olarak bilmece yoluyla da sorulmaktadır.

8.1.2.1.1.Mensur Bilmeceler

EB-1

- Yük dibinde eğri kılıç (ark) (K.1).

EB-2

- Evden eve allı gelin (ateş) (K.47).

EB-3

- Sarı öküz yatar kalkmaz, kara öküz gider gelmez (ateş, duman) (K.20).

EB-4

- Gökte açık pencere, kalaylı bir tencere (ay) (K.30).

EB-5

- Küçücük mezar, dünyayı gezer (ayakkabı) (K.14).

EB-6

- Bir sopada altın tabak, ortasında altın varak (ayçiçeği) (K.7).

EB-7

- O odanın içinde, oda onun içinde (ayna) (K.7).

EB-8

- Benim bir kızım var, gece gündüz resim yapar (ayna) (K.106).

EB-9

- Damda bir kadı, göğe bakar cadı (baca) (K.21).

EB-10

- Dağa varır seslenir, eve gelir yaslanır (balta) (K.70).

EB-11

- Ben giderim o gider, para para iz eder (baston) (K.90).

EB-12

- Yük dibinde kıl yumak (baş) (K.51).

EB-13

- Çalı başında gök karga, vurdum indirdim arka (ceviz) (K.98).

EB-14

- Kulağını kıvrattıkça ağzı sulanır (çeşme) (K.25).

EB-15

- Kılılı ağzını açtı, çıplak içine kaçtı (çorap-ayak) (K.55).

EB-16

- Benim bir kızım var, elsiz ayaksız kuyu kazar (damla) (K.10).

EB-17

- Çat çat çatlar, pat pat patlar (mısır) (K.111).

EB-18

- Gelin içine, saç dışına (darı) (K.50).

EB-19

- Altı mermer üstü mermer, içinde bir gelin oynar (dil) (K.29).

EB-20

- Sıra sıra söğütler, birbirini öğütler (direkler) (K.3).

EB-21

- Mini mini kuşlar, her yeri taşlar (dolu) (K.17).

EB-22

- Alçacık boylu, kırmızı donlu (domates) (K.78).

EB-23

- Ben giderim o gider, yanımda tin tin eder (gölge) (K.78).

EB-24

- Alaca mezar, dünyayı gezer (göz) (K.103).

EB-25

- Kökü yukarıda dalları aşağıda (güneş) (K.104).

EB-26

- Çit demeden çalıya çıkar (güneş) (K.48).

EB-27

- Değirmen tepe, etrafı küpe, altın aydan, gümüş süpürge (güneş-gökyüzü-yıldız-ay) (K.24).

EB-28

- Kazan kaynar, tuzu yok; insan gezer, izi yok (hamam) (K.34).

EB-29

- Yer altında kırmızı minare (havuç) (K.56).

EB-30

- Yedi delikli tokmak, bunu bilmeyen ahmak (kafa) (K.16, K.70).

EB-31

- Gider leylek gelir leylek, tek ayak üstünde durur leylek (kapı) (K.39).

EB-32

- Yer altında kazan kaynar (karınca) (K.39).

EB-33

- Allah yapar yapısını, kulu açar kapısını (karpuz) (K.20).

EB-34

- Sarı sarı sarkıp durur, düşeceğim diye korkup durur (kaysı) (K.80).

EB-35

- Murt murt yaprağı Hacı Osman toprağı (kına) (K.46).

EB-36

- Akşam olunca kıllıyı kıllıya dayadım (kirpi) (K.82).

EB-37

- Kat kat döşek, bunu bilmeyen eşek (kitap) (K.53).

EB-38

- Kayada kalbur asılı, içinde kavurma basılı (kulak) (K.106).

EB-39

- Dalda durur, elde durmaz (kuş) (K.7).

EB-40

- Yer üstünde kat kat Fadime (lahana) (K.83).

EB-41

- Bir karış boyu var, ev dolu toyu var (lamba) (K.14).

EB-42

- Mini mini küçük sini (mercimek) (K.25).

EB-43

- Yerden yapma dam gördüm, tuzsuz pişen aş gördüm, köpük kusan taş gördüm (mezar-süt-sabun) (K.111).

EB-44

- Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane (nar) (K.1, K.3, K.49).

EB-45

- Çıldır çıpa, gümüş küpe (nohut) (K.13).

EB-46

- Küp gibi karnı var, bit gibi burnu var (nohut) (K.42).

EB-47

- Kara tavuk karnı yarık (ocak) (K.117).

EB-48

- Sarı oğlan sarkıp durur, düşeceğim diye korkup durur (portakal) (K.88).

EB-49

- Bir ağacı oymuşlar, içine dünyayı koymuşlar (radyo) (K.105).

EB-50

- Kat kat açılır, kokusundan kaçılır (sarımsak) (K.114).

EB-51

- Yassı yatar, sivri sürter; arasında bir iş biter (oklava-senit) (K.114).

EB-52

- Dağdan gelir, taştan gelir; bir kükremiş aslan gelir (sel) (K.20).

EB-53

- Uzaktan bakarım, arı gibi sokarım (silah) (K.47).

EB-54

- Dağda taklar, suda cipler, arşın ayaklı, burma bıyıklı (silah-balık-tilki-tavşan) (K.1).

EB-55

- Yer altında sakallı çocuk (soğan) (K.87).

EB-56

- Uzaktan baktım pek çok, yanına gittim hiç yok (sis) (K.7).

EB-57

- Buradan batırdım kılıcı, İstanbul'dan çıktı ucu (şimşek) (K.108).

EB-58

- Himidi himidi akşam idi, bize gelen kim idi (uyku) (K.107).

EB-59

- Çarşıdan alınmaz, mendile konulmaz, ondan tatlı bir şey olmaz (uyku) (K.34).

EB-60

- Uzun uzun sarkıp durur, düşeceğim diye korkup durur (üzüm) (K.39).

EB-61

- Melemez melemez, ocak başına gelemez (yağ) (K.82).

EB-62

- Beyaz dağ üstünde siyah koyun (yazı) (K.74).

EB-63

- Yer altında yağlı kayış (yılan) (K.1).

EB-64

- Dolarım dolarım bitmez (yol) (K.25).

EB-65

- Akşam ekim çok idi, sabah baktım yok idi (yıldız) (K.7).

EB-66

- Yusuvarlak mermer taşı; ağalar, beyler başı (yumurta) (K.16).

EB-67

- Dilim dilim nar, dizime kadar kar, uçtu keklik, kaldı dilber (zahire, tarla, saman, ekin) (K.23).

EB-68

- Dışı katık içi kütük (zeytin) (K.97).

EB-69

- Akşam sererim, sabah dürerim (yatak) (K.108).

EB-70

- Dört ayaklı bir kulaklı (senit) (K.59).

EB-71

- Arabadan atladı, pantolonu patladı (karpuz) (K.93).

EB-72

- Yer altında kilitli sandık (ceviz) (K.61).

EB-73

- Sesi uzun kendi kısa (horoz) (K.64).

EB-74

- Suda yayılır, karada bayılır (balık) (K.88).

8.1.2.1.2. Manzum Bilmeceler

EB-75

- Tatlıdır armağanım,
Pek acıdır silahım,
Temizdir benim adım,
Ben kimim söyle canım (arı) (K.55).

EB-76

- Biz biz idik biz idik,
Otuz iki kız idik,
Ezildik, büzüldük,
Bir araya dizildik (dişler) (K.30).

EB-77

- Ocak başında kuyu
Kuyunun içinde suyu
Suyunun içinde yılan
Yılanın içinde mercan (gaz lambası) (K.34).

EB-78

- Çamdan tekne oyarım

İçine tinton koyarım

Ağlama tinton ağlama

Sesini ben dinlerim (keman) (K.54).

EB-79

- Köyümüzde bir kavak

Ne dalı var ne budak

Üstüne bir kuş konar

El değmiyor ki sıcak (mum) (K.87).

EB-80

- Allah yaratmış beş imiş

Beşi birbirini görmemiş

İkisi güneş yüzü görmüş

Üçü hiç görmemiş (namaz) (K.66).

EB-81

- Dağdan gelir dak gibi

Ayağı budak gibi

Eğilir bir su içer

Bağırır oğlak gibi (tavşan) (K.20).

EB-82

- Başı yeşil emir değil

Dışı kara kömür değil

İçi beyaz peynir değil

Kuyruğu var fare değil (turp) (K.84).

Değerlendirme

Erdemli ve çevresinden seksen iki tane bilmece derlenmiştir. Bu bilmecelerden 74 tanesi mensur (EB-1 ile EB-74 arasındaki bilmeceler), 8 tanesi manzumdur (EB-75 ile EB-82 arasındaki bilmeceler). Manzum bilmecelerin tamamı dörtlüklerden oluşmuştur (EB-75, EB-76, EB-77, EB-78, EB-79, EB-80, EB-81, EB-82).

Kafiye düzenine bakıldığı zaman; dört bilmecenin “aaaa” şeklinde kafiyelendiği (EB-75, EB-76, EB-77, EB-82), dört bilmecenin de “aaba” şeklinde kafiyelendiği tespit edilmiştir (EB-78, EB-79, EB-80, EB-81).

Manzum bilmecelerin üç tanesi yedili hece ölçüsüyle (EB-75, EB-79, EB-81), bir tanesi sekizli hece ölçüsüyle oluşturulmuştur (EB-82). Diğer manzum bilmecelerin hece sayıları düzenli değildir (EB-76, EB-77, EB-78, EB-80).

Cevabı tek olan bilmeceler incelendiğinde; cevabı nesne olanlar (EB-5, EB-7, EB-8, EB-9, EB-10, EB-11, EB-14, EB-20, EB-28, EB-31, EB-35, EB-37, EB-41, EB-47, EB-49, EB-53, EB-61, EB-62, EB-66, EB-69, EB-70, EB-77, EB-78, EB-79), hayvan olanlar (EB-32, EB-36, EB-39, EB-63, EB-74, EB-75, EB-81), bitki olanlar (EB-6, EB-13, EB-17, EB-18, EB-22, EB-29, EB-33, EB-34, EB-40, EB-42, EB-44, EB-45, EB-46, EB-48, EB-50, EB-55, EB-60, EB-68, EB-71, EB-72, EB-82), tabiat varlıkları olanlar (EB-1, EB-2, EB-4, EB-16, EB-21, EB-23, EB-25, EB-26, EB-52, EB-56, EB-57, EB-64, EB-65), organ adı olanlar (EB-19, EB-24, EB-30, EB-38, EB-76), soyut ad olanlar (EB-58, EB-59, EB-80) şeklinde olduğu görülmektedir.

Cevabı birden çok olan bilmeceler arasında “ateş-duman”, “zahire-tarla-saman-ekin”, “oklava-senit” gibi birbiriyle ilgili kelimelerin yer aldığı bilmeceler (EB-3, EB-15, EB-27, EB-51, EB-67) ve birbirleriyle ilgisi bulunmayan “mezar-süt-sabun” gibi kelimelerin yer aldığı bilmeceler yer almaktadır (EB-43, EB-54).

Erdemli’de bilmece sorma geleneği eskiye göre zayıflamıştır. Sosyal ortamların değişmesi, hayat şartlarının farklılaşması ve bireyselleşme bu geleneğin zayıflamasında etkili olmuştur. Buna rağmen Erdemli yöresinde bilmece sorma geleneği daha çok çocuklar arasında sürdürülmektedir. Nadir olarak da büyüklerin sohbetlerinde bir kavramı tanımlamak için kullanılmaktadır.

Sorulan bilmecelerin cevaplarına bakıldığı zaman yöre insanının yaşam kültürü hakkında bilgi verdiği söylenebilir.

8.1.2.2. Atasözleri

Atasözü, atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeleri sonucu oluşan birtakım genel kuralların öğüt biçiminde veya hikmetli sözler olarak kalıplaşmış haline denir. Atasözleri ilk söyleyeni belli olmadığı, unutulduğu veya pek çok kişi tarafından aynı biçimde söylenme imkânına sahip oldukları için halkın ortak malıdır. Bu yönüyle vecizeden (söyleyeni belli söz) ayrılır. Eski dönemlerden itibaren sav, mesel (darb-ı mesel), tabir, makal, tapma, hikmet, kelâm-ı kibar, oranlama, samah, ulular sözü, atalar sözü gibi adalar altında sözlü gelenekte nesilden nesile aktarılan atasözleri, anonim halk edebiyatı ve folklorumuzun da en önemli malzemelerindendir (Pala,2002:4).

Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabildiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitip giderler. XI. yüzyılda Divân’da geçtiğini gördüğümüz “tag tagka kavuşmas, kişi kişiye kavuşur” bugün “dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur” biçiminde yaygın bir atasözümüzdür. Tıpkı deyimlerde olduğu gibi atasözleri de aynı dilin değişik lehçelerinde yaşamını sürdürmekte, böylece bir ulusun, değişik lehçeleriyle aynı dilin öz malı olduğunu göstermektedir (Aksan,2004:33).

Atasözlerinin odak noktasını insan oluşturmaktadır. Atasözleri örnek insan tipinin kimliğini belirler. Toplumda herkesin örnek alacağı, düşüncesiyle eylemi tutarlı bir tiptir. Atasözlerinde toplumsal kavramlar ve kurumlar üzerine birtakım bilgilere rastlamaktayız. Atasözleri toplumun dününde, bugününde ve yarınında geçerli olacak yaşam biçimlerini, ahlak kurallarını belirleyerek toplum düzenini belirler (Artun,2004:224).

Erdemli'den yüz elli iki tane atasözü derlenmiştir. Derlenen atasözlerine bakıldığı zaman bunların çoğunlukla tek yargı biçiminde ve geniş zaman kipiyle çekimlendikleri görülecektir.

Yörede “mesel” olarak da bilinen atasözlerinin töreyi ve geleneği hatırlatma, tabiat olaylarını tahmin etme, ahlak dersi verme, sosyal olayların gelişimi hakkında fikir verme gibi işlevlere sahip olduğu görülmektedir. Bazen de sohbetlerde bir konuya uygun örnek getirmede veya bir olayı betimlemek için atasözlerinden yararlanılır. Erdemli'de daha çok yetişkinler tarafından kullanılan atasözlerinden bazıları yöreye özgüdür.

Erdemli'de derlenen atasözleri alfabetik sıra gözetilerek aşağıda sıralanmıştır:

-A-

EAS-1

- Abdalın karnı doyunca gözü yolda olur (K.55).

EAS-2

- Aç köpek fırın yarar (K.10).

EAS-3

- Ağaca çıkan keçinin, dala bakan oğlağı olur (K.53).

EAS-4

- Ağır taşı ne yel alır ne sel alır (K.1).

EAS-5

- Ağlayanın malı güleni ondurmaz (K.26).

EAS-6

- Ağılda oğlak doğunca yar dibinde de otu biter (K.5).

EAS-7

- Ah heveslik heveslik, ne yorgan ister ne yastık (K.59).

EAS-8

- Ak keçiyi gören içi cıkla yağ sanır (K.93).

EAS-9

- Akıl olmazsa başta, ekin biter mi taştta (K.107).

EAS-10

- Akılsız köpeği yol kocadır (K.20).

EAS-11

- Al atını, yapayım tımarını (K.71).

EAS-12

- Alanla satan bilir, gelinle yatan bilir (K.49).

EAS-13

- Altının değerini sarraf bilir (K.64).

EAS-14

- Arap eli öpmekle ağız kararmaz (K.66).

EAS-15

- Ardicın közü, Yörük'ün sözü olmaz (K.91).

EAS-16

- Aşk kapıyı çalınca akıl seyahate çıkar (K.1).

EAS-17

- At alırsan Keşli'den³³, kız alırsan Poşlu'dan³⁴ (K.47).

EAS-18

- Ateş yandığı yerde söner (K.105).

EAS-19

- Atın iyisi alayda, kabın iyisi kalayda belli olur (K.30).

EAS-20

- At tepmesiz it kapmasız olmaz (K.107).

EAS-21

- At ölünce itin bayramı olur (K.106).

EAS-22

- Avgar³⁵öldü, çan domuza kaldı. (K.39).

EAS-23

- Avradın sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin (K.3).

EAS-24

- Avrat kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez (K.43).

EAS-25

- Ayıyı vurduktan sonra satarlar (K.1).

-B-**EAS-26**

- Baba oba, ana ciğerden yanadır (K.67).

EAS-27

---

³³ Erdemli'de bir sülale.

³⁴ Erdemli'de bir sülale.

³⁵ Davar, keçi.

- Baktın, gördün kar havası; dön, gel a kör olası (K.88).

EAS-28

- Bakmaz eşeğinin semerine, Sandal Dağı'na³⁶ oduna gider (K.87).

EAS-29

- Başına gelmeyen hoşuna gelir (K.108).

EAS-30

- Bekar gözü ile kız, yaya gözü ile at olmaz (K.80).

EAS-31

- Bir kafaya bir göz yeter (K.71).

EAS-32

- Biri ölmezse birine yer kalmaz (K.76).

EAS-33

- Bitli baklanın kör alıcısı olur (K.20).

EAS-34

- Borç yiyen kesesinden yer (K.41).

EAS-35

- Büyük derdin başı büyük olur (K.100).

-C,Ç-

EAS-36

- Canı yanan eşek atı geçer (K.106).

EAS-37

- Çam dalından ağıl olmaz, elin oğlu oğul olmaz (K.82).

EAS-38

---

³⁶ Erdemli'ye bağlı Esenpınar Köyü civarında bir dağ.

- Çatal kazık yere geçmez (K.86).

EAS-39

- Çobana verirsen kızı, ya koyun güttürür ya kuzu (K.90).

EAS-40

- Çobanın gönlü olursa tekeden teleme çalar (K.7).

EAS-41

- Çok gezen tavuk, ayağında pislik getirir (K.11).

EAS-42

- Çulfa gömlek bulamaz, köşker çarık bulamaz (K.48).

-D-

EAS-43

- Dağa gidenin işi belli olmaz (K.16).

EAS-44

- Dağdan gelen Yörük, ne erik bilir ne koruk (K.53).

EAS-45

- Damlaya damlaya göl olur, akar gider sel olur (K.81).

EAS-46

- Davetsiz misafir kuru yerde oturur (K.66).

EAS-47

- Delik taş yerde kalmaz (K.76).

EAS-48

- Delisi olan derdini çeker (K.14).

EAS-49

- Dere bulanmazsa durulmaz (K.37).

EAS-50

- Dirgeni yiyen sıpa, bir daha gelir mi sapa (K.34).

EAS-51

- Doğru dur kulum, eğri belasını bulur (K.20).

EAS-52

- Domuzun burnunu kesmekle koyun olur mu (K.49).

EAS-53

- Düğün aşıyla karın doymaz (K.75).

-E-**EAS-54**

- El duysun da İleminli³⁷ duymasın (K.17).

EAS-55

- El eliyle yılan tut, yarasını yalan tut (K.39).

EAS-56

- Elinde bir yaş deri, gördüğüne müşteri (K.84).

EAS-57

- Eli hamur ovalar, gözü dana kovalar (K.70).

EAS-58

- Eller gider Mersin'e biz gideriz tersine (K.1, K.20).

EAS-59

- Erkek eşek sıpasıyla gezmez (K.103).

EAS-60

- Erkek eşeğin anırmazı olmaz (K.34).

---

³⁷ Erdemli'de bir köy.

EAS-61

- Erken yanan ocak küllü olur (K.41).

EAS-62

- Eşek semeriyle satılır (K.106).

EAS-63

- Evlat sermaye, torun kârdır (K.67).

-F-**EAS-64**

- Fakirin çilesi ölünce biter (K.16).

EAS-65

- Faydasız söz gönül yorar (K.1).

EAS-66

- Fare olmadan çuval dibi kesilmez (K.100).

-G-**EAS-67**

- Garip itin kuyruğu bacaklarının arasında olur (K.103).

EAS-68

- Gelin gitti evine, kalan kızlar yerine (K.104).

EAS-69

- Geviş olmadan seviş olmaz (K.17).

EAS-70

- Göç geri döndü mü topal eşek başa geçer (K.45).

EAS-71

- Gön korkulduğu yerden delinir (K.78).

-H-**EAS-72**

- Hak yiyen zıkkımın kökünü yer (K.19).

EAS-73

- Hayvanın iyisi otlukta, insanın iyi kıtlıkta belli olur (K.41).

EAS-74

- Her başı şapkalıyı er, her başı çemberliyi avrat sanma (K.107).

EAS-75

- Herkes kaşık döşer ama sapını denk getiremez (K.105).

EAS-76

- Herkes küllüğünde övünür (K.3).

EAS-77

- Her uzun ağaç sivri değildir (K.47).

EAS-78

- Hesap bilmeyen kasap, ne satır bırakır ne masat (K.53).

-I,İ-**EAS-79**

- Isıracak köpek dişini göstermez (K.13).

EAS-80

- İki ayaklı güdülmez (K.23).

EAS-81

- İki kişiye bir börek üçüncüye ne gerek (K.54).

EAS-82

- İşin yoksa şahit ol, borcun yoksa kefil ol (K.100).

EAS-83

- İt ite buyurur, it de döner kuyruğuna buyurur (K.34).

EAS-84

- İt ürümeyle deniz bulanmaz (K.7).

EAS-85

- İtin ağzını kemik tutar (K.84).

EAS-86

- İti öldürene sürütürler (K.19).

EAS-87

- İt ürüye ürüye sürüye kurt getirir (K.53).

-K-**EAS-88**

- Kabak keçinin yaşı belli olmaz (K.42).

EAS-89

- Kabı ayrı olanın tadı ayrı olur (K.49).

EAS-90

- Kadının dolaşığı sabaha kor bulaşığı (K.84).

EAS-91

- Kar yağdı iz örtüldü, eski kahpeler kurtuldu (K.100).

EAS-92

- Katıra baban kim demişler, dayım at demiş (K.91).

EAS-93

- Katranı kaynatsan olmaz ki şeker, aslına tükürdüğüm aslına çeker (K.71).

EAS-94

- Kavak da yüksek ama başına karga pisler (K.90).

EAS-95

- Keçi kuyruk sallamazsa teke peşinden gitmez (K.43).

EAS-96

- Kervan gide gide göçünü düzer (K.47).

EAS-97

- Kese ile kösenin dini imanı olmaz (K.7).

EAS-98

- Kısmet olmazsa dayak da yenmez (K.105).

EAS-99

- Kısmetsiz iti Kurban Bayramı'nda uyku basarmış (K.79).

EAS-100

- Kızı kızken değil kadınken gör (K.84).

EAS-101

- Kız istenirken at beslenirken (K.81).

EAS-102

- Komşusundan huy kapan, ayranına su katar (K.11).

EAS-103

- Köpeğe dadanmaktansa çalıyı dolanmak evladır (K.87).

EAS-104

- Kör Allah'a nasıl bakarsa, Allah da köre öyle bakar (K.53).

EAS-105

- Kötü komşu insanı hacet³⁸ sahibi yapar (K.75).

---

³⁸ Alet.

EAS-106

- Kötülük her kişinin iyilik er kişinin (K.76).

EAS-107

- Kurt bulanık havayı sever (K.59).

EAS-108

- Kurt kocayınca köpeğin eğlencesi olur (K.30).

EAS-109

- Kuştan korkan darı ekmez (K.81).

-M, N-**EAS-110**

- Muz ağacında odun, abdal kızından kadın olmaz (K.23).

EAS-111

- Merhametten maraz doğar (K.92).

EAS-112

- Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz (K67).

EAS-113

- Ne yapacaksın azı uzun, çobana verme kızı (K.75).

-O, Ö-**EAS-114**

- Olmuşla ölmüşe çare bulunmaz (K.108).

EAS-115

- Oğlunu seven hocaya, kızını seven kocaya vermez (K.82).

EAS-116

- Otu kekik, kuşu keklük kal orda (K.34).

EAS-117

- Otu saz kuşu kaz kalma orda (K.43).

EAS-118

- Öksüz hırsızlığa çıkınca ay erkenden doğar (K.100).

EAS-119

- Ölgülüye³⁹ giden ağlar, düğüne giden oynar (K.82).

-S, Ş-

EAS-120

- Sağ gözün sol göze faydası olmaz (K.97).

EAS-121

- Sıcak çarığı çarık da ayağı sıkar (K.3).

EAS-122

- Sinek pis değil, mide bulandırır (K.10).

EAS-123

- Söyleme çul duyar, çuldan da el duyar (K.75).

EAS-124

- Suç samurdan kürk olsa kimse giymemiş (K.108).

EAS-125

- Sahilde darısı olanın yaylada karısı olmaz (K.49).

EAS-126

- Şaşı ile oturan sabaha kadar kör olur (K.59).

-T-

EAS-127

---

³⁹ Taziye evi.

- Tatlı tatlı yemenin acı acı geçirmesi olur (K.86).

EAS-128

- Tedarikli başa kar yağmaz (K.34).

EAS-129

- Tembele yumuş⁴⁰ buyurma, akıl öğretir (K.439).

EAS-130

- Tencere tekerlendi, kapağını buldu (K.80).

EAS-131

- Tezekten terazinin b.ktan olur dirhemi olur (K.106).

EAS-132

- Tene⁴¹ teneye eş olur, teneler birleşir bir kazan aş olur (K.45).

-U, Ü-

EAS-133

- Utandık pazar, dostluğu bozar (K.34).

EAS-134

- Uzaktan alma düveyi, çeker gider boğayı (K.100).

EAS-135

- Uzak yerin somunu büyük olur (K.87).

EAS-136

- Ulu ağacın gümbürtüsü çok olur (K.53).

EAS-137

- Üzüm yiyen köpeği pekmez sıçana kadar kovalarlar (K.67).

-V-

---

⁴⁰ İş, görev.

⁴¹ Buğday.

EAS-138

- Vardığın yer el kapısı, başına gelir hepisi (K.07).

EAS-139

- Vursan ölür, vurmasan payını elinden alır (K.88)

EAS-140

- Ver emeği, ye yemeği (K.103).

-Y-

EAS-141

- Yaşa, başa, taşa oturulmaz (K.19).

EAS-142

- Yavaş tükürüğün sakala zararı olur (K.109).

EAS-143

- Yanık yerin ekini gür biter (K.100).

EAS-144

- Yemeğin tadı tuz, dünyanın tadı göz (K.34).

EAS-145

- Yılanın eniği kertenkele olmaz (K.1).

EAS-146

- Yılanın sevmediği yarpuz⁴², o da burnunun dibinde biter (K.23).

EAS-147

- Yoldan önce arkadaşına, evden önce komşuna sor (K.49).

EAS-148

- Yörük'ün gencine davar güttürürler, yaşlısına çocuk baktırırlar (K.106).

---

⁴² Böreği yapılan bir ot.

EAS-149

- Yörük ne bilir bayramı, lık lık içer ayranı (K.34).

EAS-150

- Yörük olmak istersen yaylada kışla (K.3).

EAS-151

- Yörük'ün evini bir katır taşır, keyfini kırk katır taşıyamaz (K.1).

-Z-

EAS-152

- Zahmetsiz rahmet olmaz (K.20).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden yüz elli iki tane atasözü derlenmiştir. Yörede atasözlerine “mesel” adı verilmektedir. Özellikle sohbetlerde duruma uygun misal getirmede atasözlerinden yararlanılır. Atasözlerindeki mecazlarda ve benzetmelerde hayvanların bolca kullanılması yöre halkının hayvancılıkla uğraşmasından ileri gelmektedir.

Atasözlerinin bir kısmı tek yargı bildirmektedir (EAS-1, EAS-2, EAS-3, EAS-5, EAS-6, EAS-7, EAS-8, EAS-9, EAS-10, EAS-12, EAS-13, EAS-14, EAS-15, EAS-16, EAS-18, EAS-19, EAS-20, EAS-21, EAS-23, EAS-25, EAS-26, EAS-28, EAS-29, EAS-31, EAS-32, EAS-33, EAS-34, EAS-35, EAS-36, EAS-38, EAS-41, EAS-43, EAS-44, EAS-46, EAS-47, EAS-48, EAS-49, EAS-50, EAS-52, EAS-53, EAS-58, EAS-59, EAS-60, EAS-61, EAS-62, EAS-64, EAS-65, EAS-66, EAS-67, EAS-69, EAS-70, EAS-72, EAS-73, EAS-74, EAS-76, EAS-77, EAS-79, EAS-80, EAS-81, EAS-84, EAS-85, EAS-86, EAS-87, EAS-88, EAS-89, EAS-90, EAS-95, EAS-96, EAS-97, EAS-98, EAS-99, EAS-100, EAS-104, EAS-105, EAS-107, EAS-108, EAS-109, EAS-110, EAS-111, EAS-

112, EAS-114, EAS-115, EAS-116, EAS-117, EAS-118, EAS-120, EAS-121, EAS-124, EAS-125, EAS-126, EAS-127, EAS-128, EAS-131, EAS-133, EAS-135, EAS-136, EAS-137, EAS-141, EAS-142, EAS-143, EAS-145, EAS-150, EAS-152). Bazı atasözleri birden çok yargı bildirmektedir (EAS-4, EAS-11, EAS-12, EAS-22, EAS-27, EAS-27, EAS-28, EAS-30, EAS-37, EAS-39, EAS-40, EAS-42, EAS-45, EAS-51, EAS-54, EAS-55, EAS-57, EAS-58, EAS-63, EAS-68, EAS-75, EAS-78, EAS-82, EAS-83, EAS-91, EAS-92, EAS-93, EAS-94, EAS-113, EAS-119, EAS-122, EAS-123, EAS-129, EAS-130, EAS-132, EAS-134, EAS-138, EAS-139, EAS-140, EAS-146, EAS-147, EAS-148, EAS-149, EAS-151).

Atasözlerinin zaman çekimlerine baktığımız zaman çoğunluğunun geniş zaman kipiyle çekimlendiğini görmekteyiz (EAS-1, EAS-2, EAS-3, EAS-4, EAS-5, EAS-6, EAS-7, EAS-8, EAS-9, EAS-10, EAS-13, EAS-14, EAS-15, EAS-16, EAS-18, EAS-19, EAS-20, EAS-21, EAS-22, EAS-25, EAS-25, EAS-29, EAS-28, EAS-30, EAS-31, EAS-32, EAS-33, EAS-34, EAS-35, EAS-36, EAS-38, EAS-39, EAS-40, EAS-41, EAS-42, EAS-43, EAS-44, EAS-45, EAS-46, EAS-47, EAS-48, EAS-49, EAS-50, EAS-51, EAS-52, EAS-53, EAS-57, EAS-59, EAS-60, EAS-61, EAS-62, EAS-64, EAS-65, EAS-66, EAS-67, EAS-69, EAS-70, EAS-72, EAS-73, EAS-75, EAS-76, EAS-79, EAS-80, EAS-83, EAS-85, EAS-85, EAS-86, EAS-87, EAS-88, EAS-89, EAS-90, EAS-93, EAS-94, EAS-95, EAS-96, EAS-97, EAS-98, EAS-102, EAS-103, EAS-104, EAS-105, EAS-107, EAS-108, EAS-109, EAS-110, EAS-111, EAS-112, EAS-114, EAS-115, EAS-118, EAS-119, EAS-120, EAS-121, EAS-122, EAS-123, EAS-125, EAS-126, EAS-127, EAS-128, EAS-129, EAS-131, EAS-132, EAS-133, EAS-134, EAS-135, EAS-136, EAS-137, EAS-138, EAS-139, EAS-141, EAS-142, EAS-143, EAS-145, EAS-146, EAS-147, EAS-148, EAS-149, EAS-151, EAS-152). Bazı atasözleri emir kipiyle çekimlenmiştir (EAS-11, EAS-17,

EAS-27, EAS-51, EAS-54, EAS-55, EAS-74, EAS-82, EAS-100, EAS-113, EAS-116, EAS-117, EAS-140, EAS-150). Bir atasözü gelecek zaman kipiyle çekimlenirken (EAS-23), beş atasözü de geçmiş zaman kipiyle çekimlenmiştir (EAS-91, EAS-92, EAS-99, EAS-124, EAS-130). Yedi atasözü eksilteli cümle şeklinde oluşurken (EAS-17, EAS-56, EAS-68, EAS-78, EAS-101, EAS-106, EAS-144), beş atasözü de isim cümlesi şeklinde oluşmuştur (EAS-26, EAS-56, EAS-63, EAS-77, EAS-81).

Erdemli'den derlenen atasözlerine bakıldığında çok zengin bir geleneğin devam ettiği görülmektedir. Yörede Anadolu'nun diğer yerlerinde de kullanılan atasözlerinin yanı sıra sadece Erdemli'ye özgü birçok atasözü mevcuttur (EAS-6, EAS-7, EAS-8, EAS-12, EAS-15, EAS-17, EAS-18, EAS-19, EAS-20, EAS-21, EAS-22, EAS-24, EAS-26, EAS-27, EAS-28, EAS-31, EAS-32, EAS-36, EAS-37, EAS-38, EAS-42, EAS-43, EAS-44, EAS-46, EAS-47, EAS-50, EAS-52, EAS-54, EAS-60, EAS-69, EAS-70, EAS-71, EAS-76, EAS-87, EAS-89, EAS-91, EAS-95, EAS-99, EAS-105, EAS-113, EAS-116, EAS-117, EAS-119, EAS-127, EAS-131, EAS-132, EAS-136, EAS-137, EAS-146, EAS-148, EAS-149, EAS-151). Atasözlerinde ifade edilen yargılara bakıldığı zaman; toplumsal kural ve prensipler, yöresel inançlar ve bölge insanının yaşama ve insana bakışı hakkında çeşitli fikirler edinilebilir. Ayrıca atasözleri bir kişinin konuşmasını süslemede, söyleyişe canlılık katmada kullanıldığı için atasözlerini kullanan kişi konuşma esnasında baskın duruma geçmektedir.

8.1.2.3.Deyimler

Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan gramer unsurlarıdır (Elçin,2010:642).

Deyimleri biçim ve anlam özellikleri bakımından incelediğimiz zaman şu özellikler ön plana çıkmaktadır (Aksoy,1993:21-27):

- Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerlerine –aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamaz ve deyimın söz dizimi bozulamaz.
- Deyimler de atasözleri gibi kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.
- Deyimler, en az sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüğe ayrılabilirler.
- Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir.
- Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde ya da çekici hoş bir anlatımla belirtmektir.

Erdemli'den yüz beş tane deyim derlenmiştir. Bunların büyük bir kısmı yöreye has deyimlerdir. Diğer anonim türlere nazaran deyimler her yaş grubundan kimseler tarafından bolca kullanılmaktadır. Söze kuvvet katma amacıyla kullanılan deyimlerin konuşmayı etkili ve inandırıcı kıldığı kabul edilmektedir. Ayrıca yöreden derlenen deyimler Erdemli'de yaşayan insanların mecaza, deyimsel ve özlü anlatıma verdiği önemin ifadesidir.

Erdemli yöresinden derlenen deyimler şunlardır:

-A-

ED-1

- Ağzından lafi kerpetenle almak (Kendiliğinden konuşmamak) (K.59).

ED-2

- Ağzının yanını gevme (Ne söylediği belli olmamak) (K.82).

ED-3

- Akli başından beş karış havada (Uçarı hareketlerde bulunmak) (K.71).

ED-4

- Aklının çalduvarı olmamak(Zaman zaman delice hareketlerde bulunmak) (97).

ED-5

- Alaabak gibi kiminin altından kiminin üstünden (İşini duruma göre yapmak) (K.7).

ED-6

- Alabacaklık yapmak (Sözünde durmamak) (K.43).

ED-7

- Anıdıp durmak (Boş boş bakmak) (K.34).

ED-8

- Aptalın avrat boşadığı zaman (Çok telaşlı olunan zaman) (K.49).

ED-9

- Anasının nikâhını istemek (Değerinin çok üstünden para istemek) (K.30).

ED-10

- Arı kovanına çöp dürtmek (Tehlikeli bir girişimde bulunmak) (K.34).

ED-11

- Aşını tatlandırmak (Kendini önemsetmeye çalışmak) (K.3).

ED-12

- Ateşi başına vurmak (Cinsel duyguları depreşmek) (K.11).

ED-13

- Avrat ağızlı olmak (Eşine danışmadan iş yapmamak) (K.97).

ED-14

- Avucunu çukur tutmak (Çok beklemek) (K.7).

ED-15

- Ayna gibi şavkarmak (Gizli olması gerekenin açığa çıkması) (K.70).

-B-

ED-16

- Bağrı yufka olmak (Çok duygusal olmak) (K.106).

ED-17

- Bahtabakan gibi olmak (Dönek olmak) (K.14).

ED-18

- Baktığı bakırın dibini geçirir (Uğursuz olmak, nazar değdirmek) (K.42).

ED-19

- Ben ne çalarım, sen ne söylersin? (Karşısındaki ile anlaşamamak) (K.84).

ED-20

- Beyninden bakar olmak (Çok zayıflamak) (K.107).

ED-21

- Bir dam bir mertek demek (Ne söylediği anlaşılmamak) (K.19).

ED-22

- Biti kanlanmak (Para ve varlık yönünden güçlenmek) (K.20).

ED-23

- Biz analıktan mıyız?(Birisine negatif ayrımcılık yapıldığında söylenir.) (K.54).

ED-24

- B.ktan püsürükten işlerle uğraşmak (Lüzumsuz işlerle uğraşmak) (K.108).

ED-25

- B.kunda boncuk ararken (Daha çok küçükken) (K.61).

ED-26

- Buluk da bunsurayık (Elindekiyle yetinmemek) (K.34).

-C, Ç-

ED-27

- Celil'in oğlağı gibi dağılmak (Bir yerde bulunanların göz önünden kaybolması) (K.3).

ED-28

- Cıllıyıp durmak (Oyunbozanlık etmek) (K.43).

ED-29

- Cinini dermek (Sakinleştirmek) (K.97).

ED-30

- Curculuk olmak (Aşırı ıslanmak) (K.47).

ED-31

- Çalıyı tepesinden sürüme (İşi yokuşa sürmek) (K.17).

ED-32

- Çenileyip durmak (Kulak tırmalayıcı şekilde konuşmak) (K.98).

ED-33

- Çerçi eşeğı gibi kokmak (Aşırı derece koku sürmüş olmak) (K.20).

ED-34

- Çomaklık yapmak (Lüzumsuzluk yapmak) (K.78).

-D-

ED-35

- Değirmenden gelmiş eşek gibi (Çok yorgun olmak) (K.11).

ED-36

- Deve gibi lömbürdemek (Düzensiz yürümek) (K.16).

ED-37

- Devrent'te⁴³ deve b.ku görmedin mi? (Çok cahil olmak) (K.100).

ED-38

- Dıngırdayıp durmak (Sürekli boş yere konuşmak) (K.47).

ED-39

- Domuşup durmak (Surat asmak) (K.106).

ED-40

-E-

ED-41

- Ebesininkini görmek (Belasını bulmak) (K.60).

ED-42

- Ele güne karşı (Başkaları ne der?) (K.34).

ED-43

- Elinden kabuklu ceviz yenmez (Aşırı derecede kirli olmak) (K.90).

ED-44

- Engin daldan murt yememek (Gözü yükseklerde olmak) (K.30).

ED-45

- Esas bir görgü (Garip davranışları olmak) (K.87).

ED-46

- Eşek b.ku gibi şişmek (Şımarıklık yapmak) (K.74).

-F-

ED-47

---

⁴³ Eskiden yaylaya göçerken kafilenin mola verdiği yer.

- Fingedek geçmek (Bir malzemenin çok çabuk bitmesi) (K.4).

ED-48

- Fingirdeyip durmak (Kur yapmak) (K.13).

ED-49

- Fital gibi olmak (Çok sarhoş olmak) (K.41).

-G-

ED-50

- Gam yok gasavet yok (İşlerin yolunda olması) (K.34).

ED-51

- Ganayaklı olmak (Kandırılmaya müsait olmak) (K.100).

ED-52

- Gasavan takılatmak (Sohbet etmek) (K.34).

ED-53

- Kızan köpek gibi (Önüne gelenle flört etmek) (K.11).

ED-54

- Gicimik tutmak (Sabırsızlanmak) (K.108).

ED-55

- Gov govlamak (Dedikodu yapmak) (K.16).

ED-56

- Gök görmediklik yapmak (Sonradan görme) (K.41).

ED-57

- Gram ile yiyip dirhem ile s.çmak (Çok cimri olmak) (K.75).

ED-58

- Gurk tavuk gibi olmak (Evden dışarı çıkmamak) (K.30).

-H-**ED-59**

- Hacanalık yapmak (Çöpçatanlık yapmak) (K.7).

ED-60

- Her damlanın altına bir tas tutmak (Her alanda iş yapmaya çalışmak) (K.97).

ED-61

- Her dala bacak germek (Farklı işlerle uğraşmak) (K.34).

ED-62

- Hoyuk gibi durmak (İşe yaramaz şekilde durmak) (K.45).

-I, İ-**ED-63**

- Inlık ınlık (Çok ıssız yer) (K.3).

ED-64

- İlenip durmak (İntizar etmek) (K.106).

ED-65

- İmanı gevremek (Bir iş için çok sıkıntı çekmek) (K.82).

ED-66

- İsmiyle cismini birleştirememek (Hatırlayamamak) (K.100).

ED-67

- İt ayağı mı yedin? (Çok gezmek) (K.43).

ED-68

- İtten, köpekten pişman olmak (Çok pişman olmak) (K.34).

-K, L-**ED-69**

- Kelle götürür gibi (Çok hızlı bir şekilde) (K.37).

ED-70

- Kire kör (Lekeyi gizlemek) (K.42).

ED-71

- Leyleği havada görmek (Çok gezmek) (K.107).

-M, N-

ED-72

- Maytap geçmek (Dalga geçmek) (K.1).

ED-73

- Mıntı bulmuş gibi (Çok sevinmek) (K.11).

ED-74

- Mezar dengi geçer gibi (Çok hızlı ve bir yöne bakmadan geçmek) (K.34).

ED-75

- Müzevirlik yapmak (İspiyonculuk yapmak) (K.71).

ED-76

- Namusuna boğulmak (Evliliği isteksizce sürdürmek) (K.20).

-O, Ö-

ED-77

- Ortalığı velveleye vermek (Gereksiz yere ortalığı karıştırmak) (K.1).

ED-78

- Ömür egesi (Eziyet verici) (K.34).

ED-79

- Önüne katmak (Kovalamak) (K.39).

-P, R-

ED-80

- Pançanı çukur tut (Boşuna beklersin) (K.14).

ED-81

- Rüyasında görse hayra yormamak (Hayal bile edememek) (K.104).

-S, Ş-

ED-82

- Sakırğa gibi yapışmak (Sırnaşık olmak, bulaşmak) (K.34).

ED-83

- Seksen kapıya doksan değnek vurmak (Çok gezmek) (K.3).

ED-84

- Seninki evlenmek değil kız yoymak (Bir işi belli bir amaç uğruna değil de zevk için yapmak) (K.51).

ED-85

- Sidik yarıştırmak (Rekabet etmek) (K.30).

ED-86

- Suratına eşek derisi yamamak (Hatalarına rağmen utanmamak) (K.13).

ED-87

- Suyu kesilmiş değirmene dönmek (Çok zor durumda kalmak) (K.47).

ED-88

- Suyu sert olmak (Sert mizaçlı olmak) (K.100).

ED-89

- Şeşi beş görmek (Bir şeyi doğru görememek) (K.23).

-T-

ED-90

- Talambacını çıkarmak (Parçalamak) (K.103).

ED-91

- Tıpası sıkmamak (Kendine güvenmemek) (K.81).

ED-92

- Tuzluya mal olmak (Pahalıya patlamak) (K.51).

ED-93

- Tüpürede düşmek (Telaşla kalkıp gitmek) (K.106).

-V, Y-

ED-94

- Vayvalak koparmak (Ortalığı ayağa kaldırmak) (K.3).

ED-95

- Virinip durmak (Bir işin olması için kendini zorlamak) (K.39).

ED-96

- Yanazlık etmek (Lüzumsuzluk etmek) (K.13).

ED-97

- Yaralı parmağa işememek (Bir işin çözümüne yardımcı olmamak, faydasız kişi) (K.88).

ED-98

- Yedi yaşına yetirdim, bıyığını bitirdim (Bakıp büyütmek) (K.76).

ED-99

- Yer yedi, şeytan duasını okudu (Tamamen yok oldu) (K.64).

ED-100

- Yiyemeyeceğin b.kun ucuna çömelmek (Yapamayacağı işe kalkışmak) (K.20).

ED-101

- Yön dürüst yapmamak (Olması gerektiği gibi yapmamak) (K.48).

ED-102

- Yüzümün yumuşaklığından bacaklarımın yaşı kurumaz (Sürekli başkalarının işini yapmaktan dolayı zarar görmek) (K.81).

-Z-

ED-103

- Zığım gibi yağmak (Yağmurun şiddetli yağması) (K.34).

ED-104

- Zıvırdayıp durmak (Söylenip durmak) (K.104).

ED-105

- Zövelip durmak (Boş boş etrafa bakmak) (K.7).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden toplam yüz beş deyim derlenmiştir. Derlenen deyimlerin büyük bir kısmı yöreye has deyimlerdir (ED-2, ED-4, ED-5, ED-6, ED-7, ED-8, ED-11, ED-14, ED-15, ED-18, ED-21, ED-24, ED-26, ED-27, ED-28, ED-29, ED-30, ED-31, ED-32, ED-33, ED-34, ED-36, ED-37, ED-38, ED-39, ED-44, ED-45, ED-47, ED-51, ED-52, ED-54, ED-55, ED-56, ED-57, ED-59, ED-60, ED-61, ED-62, ED-63, ED-67, ED-73, ED-75, ED-76, ED-80, ED-83, ED-84, ED-90, ED-93, ED-95, ED-96, ED-99, ED-100, ED-101, ED-102, ED-103, ED-104, ED-105).

Derlenen deyimlerin kullanım alanları ve anlam özellikleri düşünüldüğünde yöre halkının zengin bir hayal dünyasına ve yaratıcı bir edebî zekâyâ sahip olduğu söylenebilir. Deyimlerde geçen benzetmeler, bir olayı somutlaştıracak ölçüde görsel ve uç benzetmelerdir. Bir kişinin karakterini hedef almadan, durumu en iyi

özetleyecek kelimeleri bulmak zengin ve doğayla iç içe geçen bir hayatın sonucudur. Dolayısıyla yöreden derlenen deyimler yöre halkın engin görgüsünün somut işaretleridir.

8.1.2.4. Alkış-Kargış

Anonim halk edebiyatında alkış, karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren; kargış veya kara alkış tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen kalıp sözlerdir. Alkış, insanların kendileri, yakınları ve sevdikleri için iyilikler dileyen sözlerdir. Sözün temel hükmü dilek olduğu için cümle, isteği belirtecek bir kelimeyle tamamlanır. Kargışlar ise dilin doğal akışı içerisinde oluşturulan söz kalıplarıdır. Bu kalıplar yer yer derin bir düşüncenin ya da eski ve yeni inanç sisteminin izlerini taşır. Bütün kargışlarda fizikî gücün yetmediği durumlarda, manevî güçlerden yardım isteği ön plandadır (Çıblak,2005:267).

Erdemli yöresinden alkış türünde yirmi yedi, kargış türünde yirmi dokuz söz grubu derlenmiştir. Yöre halkı alkış ve kargışlarla iyilik görüp minnettar kaldığı veya kötülük görüp kızdığı kimselere tepkilerini ya da iyi dileklerini ifade etmiştir.

Yörede derlenen alkışlara baktığımız zaman, genelde alkışların muhatabı olan kimsenin ömrünün uzun olması, işlerinin rast gitmesi, kötülükten uzak olması ve ailesiyle mutlu bir hayat sürmesi temenni edilmektedir. Ahiret inancının ve kadere teslimiyetin yansıması olan alkışlar, karşılıklı konuşmalarda ya da basit hizmetler karşılığında bir teşekkürün ifadesi olarak kullanılmaktadır.

Yörede derlenen kargışlar ise bireye veya topluma zararı dokunan kimselere tepki olarak söylenmektedir. Kargışların hedefinde olan kimsenin ömrünün kısa olması, rahat yüzü görmemesi, cehenneme gitmesi kargışlarda dile getirilen isteklerden bazılarıdır. Ancak yöre insanı zor durumda kalmadıkça beddua etmemeye özen göstermiştir. Çünkü insanlarda bedduanın, yapan kişiye döneceği inancı da mevcuttur.

Erdemli yöresinden derlenen alkış ve kargışlar aşağıda verilmiştir:

EAL-1

- Allah akıl fikir versin (K.5).

EAL-2

- Allah analı babalı büyütsün (K.22).

EAL-3

- Allah birine bin versin (K.40).

EAL-4

- Allah cehennem azabından korusun (K.18).

EAL-5

- Allah dert verip derman aratmasın (K.50).

EAL-6

- Allah gönlüne göre versin (K.28).

EAL-7

- Allah gönlünün muradını versin (K.11).

EAL-8

- Allah hayırlara vesile etsin (K.20).

EAL-9

- Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin (K.109).

EAL-10

- Allah kimseyi gördüğünden geri koymasın (K.85).

EAL-11

- Allah korktuğundan kurtarsın (K.65).

EAL-12

- Allah kötü yola düşürmesin (K.38).

EAL-13

- Allah rızkını bol etsin (K.17).

EAL-14

- Allah şeytana uydurmasın (K.34).

EAL-15

- Allah tekerine taş dokandırmasın (K.37).

EAL-16

- Allah'a rezil olmayın (K.100).

EAL-17

- Ayakların cennete bassın (K.71).

EAL-18

- Ağzının tadını Allah bozmasın (K.34).

EAL-19

- Gökten yağsın, yerden toplayın (K.114).

EAL-20

- Hayırlı hayırlı yağsın (yağmur yağarken) (K.117).

EAL-21

- Kuş gibi gidip kuş gibi gelin (K.11).

EAL-22

- Ocağın hep yansın (K.47).

EAL-23

- Ölmüşlerinizin ruhuna değsin (K.88).

EAL-24

- Peygamberin selamı üzerine olsun (K.41).

EAL-25

- Sevdiğini kucağında bul (K.59).

EAL-26

- Şenlikli şenlikli yaşayın (K.117).

EAL-27

- Toprak diye pançaladığın (avuçladığın) altın olsun (K.106).

Kargışlar

EKA-1

- Adedin kurusun (K.3).

EKA-2

- Ağzın sıkılsın (K.11).

EKA-3

- Ağzını burnunu mordaylı⁴⁴ yesin (K.100).

EKA-4

- Allah bin türlü belacığını veriversin (K.23).

EKA-5

- Başın bakırda pişsin (K.27).

EKA-6

- Benden beter ol (K.34).

EKA-7

- Boynun dokuz yerden kırılsın (K.38).

EKA-8

---

⁴⁴ Cilt kanseri.

- Bir ucun deniz bir ucun domuz olsun (K.44).

EKA-9

- Cehennem zümeresini⁴⁵ bul (K.15).

EKA-10

- Ciğerin ağzına gelsin (K.8).

EKA-11

- Dizin dizin yürüyesin (K.18).

EKA-12

- Evde kalasıca (K.113).

EKA-13

- Gökte bulut yokken yıldırımlar çarpsın (K.53).

EKA-14

- Helvası pişesice (K.85).

EKA-15

- İmamın kayığına binesin (K.106).

EKA-16

- Kulağına kurşun aksın (K.85).

EKA-17

- Mezarın dar olsun (K.41).

EKA-18

- Ocağına su dökülsün (K.9).

EKA-19

- Ölü suyuyla yıkan (K.3).

---

⁴⁵ Cehennemim en dip bölümü.

EKA-20

- Sen ben ol, senin çocuğun da sen olsun (K.34).

EKA-21

- Sırtın sıyrılısın (K.99).

EKA-22

- Şeytanın gür gezsün (K.57).

EKA-23

- Şeytanının yüzü gülsün (K.9).

EKA-24

- Tekerin ters dönsün de boynun altında kalsın (K.68).

EKA-25

- Yağlı kurşunlara gelesin (K.89).

EKA-26

- Yaşın ömrün kesile (K.50).

EKA-27

- Yiğit iken yıkıl, söğüt iken sökül (K.21).

EKA-28

- Yüzün asfaltta sürünsün (K.112).

EKA-29

- Yüzünü mordaylı yesin (K.11).

Değerlendirme

İnceleme yapılan Erdemli'den yirmi yedi alkış, yirmi dokuz kargış türünde söz grubu derlenmiştir. Alkış ve kargışlar yöre insanının duyarlılıklarını, hassas yönlerini ve tepkilerini ortaya koymasından önemlidir. Erdemli'de insanlar kendilerine yapılan iyi,

güzel ve doğru olan şeylere övgü sözleriyle karşılıklı bulunurken, yanlış ve haksız gördüğü şeylere de kargışla karşılık vermiştir. Böylelikle psikolojik olarak rahatlayan insanlar, öfkelerinin somut şiddete dönüşmesini de engellemişlerdir. Derleme adedi itibarı ile kargış sayısı alkış sayısından fazla olsa da yöre insanı bedduanın kendisine döneceği inancından ötürü kolay kolay beddua etmemektedir.

Alkışların ve özellikle kargışların muhatapları genellikle çocuklar olduğu için bu türlerin geleneksel yapı içerisinde devamlılığı söz konusudur.

8.1.2.5 Tekerlemeler

Şekil, konu, içerik ve işlevleri bakımından sınırları kesin olarak çizilememekle birlikte “tür” olarak değerlendirilebilecek tekerlemeler, çoklukla halk edebiyatının masal, bilmece, halk hikâyesi gibi diğer türlerine bağlı olarak ortaya konulmuşlardır (Aça,2012:248).

Tekerlemeler farklı bilim adamları tarafından tanımlanmışlardır. Şükrü Elçin, dinleyicinin veya seyirci topluluğunun dikkatini toplamak için tiyatrodaki gonga benzer bir ihtiyaçtan doğduğunu ve tekerleme sözünün yuvarlak bir şeyi hareket ettirip yürütmek manasına geldiğini ifade ederken (Elçin,2010:589); Doğan Kaya, anonim halk şiiri içerisinde değerlendirilen tekerlemelerin pek çoğunun mani, ninni, ağıt gibi müstakil kullanıma sahip olmadıklarını ifade etmektedir ve tekerlemeyi “Vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhafılık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu, manzum nitelikli basmakalıp sözler.” olarak tanımlamaktadır (Kaya,2004:548).

Erdemli'den yirmi dört tekerleme derlenmiştir. Derlenen tekerlemelerin büyük bir kısmı oyun tekerlemeleridir. Oyun tekerlemeleri, ebe olacak oyuncuyu belirlemek amacı ile her hecesi ayrı ayrı ve her hecesi bir oyuncuya denk gelecek şekilde söylenir.

Son hece kimde biterse o kişi ebe olur. Erdemli’de tekerleme söylemesini bilen çocuk, oyunlarda hâkim duruma geçmekte ve oyunu yönlendiren kişi konumuna yükselmektedir.

Yöreden derlenen tekerlemeler küçük yaşlarda çocukların tanıştığı anonim halk edebiyatı türleridir. Bu tekerlemeler ahenkli oldukları için çocukların manzum eserlere karşı ilgi duymalarını sağlamaktadır.

Erdemli’den derlenen üç grupta sınıflandırılmıştır:

8.1.2.5.1. Masal Tekerlemeleri

ETE-1

- Bir varmış, bir yokmuş Allah’ın kulu çokmuş (K.117).

ETE-2

- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken (K.114).

8.1.2.5.2. Oyun Tekerlemeleri

ETE-3

- Abdurrahman Efendi

Damdan düştü geberdi

Dam kaç metreydi (K.34).

ETE-4

- İğne battı

Canımı yaktı

Tombul kuş
Arabaya koş
Arabanın tekeri
İstanbul'un şekeri
Hop hop altın top
Bundan başka oyun yok (K.67).

ETE-5

- O piti piti

Karamela sepeti
Terazi lastik
Jimnastik
Biz size geldik, bitlendik
Hamama gittik, temizlendik
Dik dik dik
Dersimiz matematik
Hocamız otomatik (K.43).

ETE-6

- -Komşu komşu

-Hu hu
-Oğlun geldi mi
-Geldi geldi
-Ne getirdi

- İncik boncuk
- Kime kime
- Sana bana
- Başka kime
- Kara kediye
- Kara kedi nerde
- Ağaca çıktı
- Ağaç nerde
- Balta kesti
- Balta nerde
- Suya düştü
- Su nerde
- İnek içti
- İnek nerde
- Dağa kaçtı
- Dağ nerde
- Yandı, bitti, kül oldu (K.19).

ETE-7

- İt iti itti, bit biti itti, itti bitti gitti (K.65).

ETE-8

- O li li li li

Papatya dilli

Kız senin adın

Kaç harfli (K.45).

ETE-9

- İğne attım denize

Geliyor yüze yüze

Ben vuruldum Filiz'e

Filiz Akın, evi yakın

Kın kın kın, kına gecesi

Si si si, simitçi

Ç içi çi, çiğköfte

Te te te, televizyon

Yon yon yon, yoncimik

Mik mik mik, miki fare

Re re re, reklamlar

Lar lar lar, koca karılar (K.118).

ETE-10

- Otuz otuz atmış

Bir gemi batmış

İçindeki şişko

Kaç göbek atmış (K.113).

ETE-11

- İğne attım denize

Saat geldi sekize

Ze ze ze

Çok konuşma geveze (K.3).

ETE-12

- Leylek leylek lekirdek

Hani bana çekirdek

Çekirdeğin içi yok

Sarı kızın suçu yok (K.109).

ETE-13

- Bisiklete bindim

Karıncayı ezdim

Afedersin karınca

Seni bir maymun zannetmiştim (K.118).

ETE-14

- Üşüdüm üşüdüm

Daldan elma düşürdüm

Elmamı yediler

Bana cüce dediler (K.17).

ETE-15

- Portakalı soydum

Baş ucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

Dolapta pekmez

Yala yala bitmez

Ayşecik, cik cik cik

Fatmacık, cık cık cık

Sen bu oyundan çık (K.34).

ETE-16

- Aldım, verdim, ben seni yendim

Sarı kızın saçını örmeye geldim

Alırım, veririm, ben seni yenerim

Alamazsın, veremezsin, sen beni yenemezsin (K.18).

ETE-17

- İngilizce mingili ko ke ko ke

Yes mi, no mu ko ke ko ke

Yes yes yes, kelleyi kes

No no no inek mo mo mo (K.94).

ETE-18

- Allah'tan başlıyorum

Kim çıkacak bilmiyorum

Atmışa kadar sayıyorum

Ali, Veli, 49, 50.....60 (K.67).

ETE-19

- Evli evine

Köylü köyüne

Evi köyü olmayan

Sıçan deliğine (K.17).

ETE-20

- Bir kedi varmış

Ona kadar sayarmış

1, 2..... 10 (K.118).

8.1.2.5.3. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler

ETE-21

- Bir berber bir berbere bre berber gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş
(K.43).

ETE-22

- Kartal kalkar, dal sarkar; dal sarkar, kartal sarkar (K.1).

ETE-23

- Hakkı Hakkı'nın hakkını almış, Hakkı Hakkı'nın hakkını istemiş; Hakkı Hakkı'nın hakkını vermeyince Hakkı Hakkı'nın hakkından gelmiş (K.3).

ETE-24

- Bu yoğurdu sarımsaklasak da mı saklasak, sarımsaklamasak da mı saklasak (K.34).

Değerlendirme

Erdemli yöresinde yirmi dört tane tekerleme derlenmiştir. Bu tekerlemelerin iki tanesi masal tekerlemesi (ETE-1, ETE-2), on yedi tanesi oyun tekerlemesi (ETE-3, ETE-4, ETE-5, ETE-6, ETE-8, ETE-9, ETE-10, ETE-11, ETE-12, ETE-13, ETE-14, ETE-15, ETE-16, ETE-17, ETE-18, ETE-19, ETE-20), dört tanesi de bağımsız söz cambazlığı değerindeki tekerlemedir (ETE-7, ETE-21, ETE-22, ETE-23, ETE-24).

Çocuk oyunlarının vazgeçilmezlerinden olan oyun tekerlemeleri için Erdemli yöresi zengin olmasa da canlı bir kaynak teşkil etmektedir. Gerek köylerde gerekse de kentleşme sürecinin henüz tamamlanmadığı mahallelerin sokak aralarında oynanan çocuk oyunlarında, bu tekerlemeler kullanılmakta ve yeniden üretilmektedir. Tekerlemeyi bilen kişi oyunu yönlendirmekte, âdeta usta bir masal anlatıcısı gibi tekerlemeye eklemeler yapmakta ve tekerlemeyi bilmesinden ötürü baskın konuma geçmektedir.

Derlenen tekerlemelerin yedi tanesi mensurdur (ETE-1, ETE-2, ETE-7, ETE-22, ETE-23, ETE-24, ETE-25), diğerleri ise manzumdur (ETE-3, ETE-4, ETE-5, ETE-6, ETE-8, ETE-9, ETE-10, ETE-11, ETE-12, ETE-13, ETE-14, ETE-15, ETE-16, ETE-17, ETE-18, ETE-19, ETE-20, ETE-21).

Manzum tekerlemelerden sadece bir tanesi yedili hece ölçüsüyle oluşturulmuştur (ETE-12). Diğer tekerlemelerin ölçüleri düzensiz, anlam ifade etme ve ölçülü olma kaygısından uzaktır. Daha çok kafiye yaratma çabası ön plandadır.

Sonuç olarak Erdemli’de özellikle çocuk oyunlarında tekerleme kültürü canlılığını korumaktadır.

8.1.3. Mensur Ürünler

8.1.3.1. Masal

Anonim halk edebiyatı ürünlerinin en yaygın olanlarından biri de masallardır. Bu ürünlere ad olarak verilen kelime Habeşçede “mesl”, Ârâmice “maslâ” ve İbranicede “mâsâl”dan, Araplara “mesel, masal” şekli ile mukayese anlamıyla geçtikten sonra Türkçeye mâl olmuştur. Masallar; bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası olarak tanımlanabilir (Elçin,2010:368).

Her masalın kendine göre bir mantığı vardır. Masallarda “imkânsız” diye bir şey yoktur; her şey olabilir. Masal kahramanı bir anda yedi kat yerin dibine inebilir; hayvanlar, ağaçlar, kuşlar vb. dile gelip konuşabilir, kılık değiştirip insana dönüşebilirler. Masallarda, olağanüstü ve olağandışı anlatımlar mevcuttur. Bu olağan dışılık ve doğaüstülük, beraberinde bilinmezliği ve belirsizliği getirmektedir. Masalların başında yer alan: “ Bir varmış, bir yokmuş. Memleketin birinde bir padişah varmış.” gibi kalıp sözlerde (formel) görüldüğü üzere, masallardaki zaman ve mekân çoğu zaman belirsizdir. Mekân için “masal mekânı” ndan; zaman için ise “masal zamanı” ya da “masallar özgü zaman” dan söz etmek mümkündür (Aça, Ekici ve Yılmaz,2012:149).

Masallar birçok araştırmacının da kabul ettiği gibi sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebi tür değil, aynı zaman okur-yazar olmayan halk için halkın romanı

ve hikâyesi olmaktadır. Geleneksel toplumlar kadar modern toplumlarda da çocukların eğitiminde, özellikle dili kullanma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenen masallar eğitimsel bir işlevi de yerine getirmektedir (Aça, Ekici ve Yılmaz,2012:154).

Erdemli'den iki tanesi hayvan masalı, on bir tanesi asıl masal olmak üzere on üç masal derlenmiştir. Derlenen masalların çoğunda döşeme bölümü geçilerek masal anlatılmaya başlanmıştır. Yörede derlenen masalların tamamı kadınlardan derlenmiştir. Masal anlatıcıları icrayı yaparken masalın gerektirdiği kalıplara uymakta bunun yanı sıra masala kendi kişiliğini, yaşadığı sosyal çevrenin gerektirdiği kültürel özellikleri de katmaktadır.

Yörede masal anlatma geleneğini yaşatma yönünde organize bir çaba yoktur. Masal derlenen kaynak kişiler masalları bazen evdeki çocuklarına anlattıklarını ifade etmişlerdir.

Erdemli yöresinden derlenen masallar şunlardır:

EMS-1

Ayıyla Tilki

Eskiden tilkinin biri, bağdan devamlı üzüm çalarmış. Bağın sahibi bir tuzak kurup şu hırsız yakalayayım, demiş. Tuzağı kurmuş. Tilki, tuzaktan habersiz gelmiş ve tuzağa yakalanmış. Bakmış ki kurtuluş yok, kendini hiç yormamış. Sabaha kadar hiçbir şey düşünmeden iyi bir uyku çekmiş. Sabah bağın sahibi gelirken bizim tilki ölü numarası yapmış. Bağın sahibi de: “Demek benim üzümleri çalan tilkiymiş, nasıl da ölmüş.” demiş. Daha tuzağı açar açmaz tilki kaçırılmış. Aradan bir zaman geçtikten sonra tilki bir ayıyla arkadaş olmuş. Ayıya: “Benim bildiğim güzel bir bağ var. İçinde armut, üzüm, erik hepsi var.” demiş. Bir gün ayıyı kandırıp bağa gitmeye razı etmiş. Tilki önde ayı arkada yola koyulmuşlar. Tilki tuzağın kenarına varınca tuzağın kenarından geçmiş. Ayı da tuzağın

üzerinden geçince tuzağa yakalanmış. Yakalanınca çabalamaya başlamış. Tuzağı atmış, olmamış; çiğnemiş, olmamış. Tilki ayıya: “Ay kardeş, hadi bana eyvallah!” demiş. Ayı da ona:” Nereye tilki kardeş? Beni kurtarmayacak mısın?” demiş. Tilki: “Sen tuzağa yakalandın ne yapayım?” demiş. Bunun üzerine ayı: “Seninle bir daha nerede karşılaşırız?” demiş. Tilki de: “Yarın omzu tüfekli, arkası köpekli bir adam gelip seni vuracak. Derini alıp kürkçü dükkânına götürecektir. Sonra beni de avda vuracak, derimi yüzüp kürkçü dükkânına gidecek. İşte ikimiz orda buluşuruz.” demiş. Ertesi gün omzu tüfekli, arkası köpekli bir adam gelmiş. Tüfeğini ayıya doğrultmuş. Ayı: “Aman ha!” dediyse de ayıyı zımn diye vurmuş. Tilki de avcıya hiç görünmemiş bile (K.34).

EMS-2

Horoz, Kurt ve Koyun

Şimdi evvel bir horoz, bir köpek ve bir koyun dağa çıkmışlar. Kendi aralarında bir iş üleşimi yapmışlar. Köpeğe sen muhtar ol, demişler. Koyuna da sen imam ol, demişler. Horoz da vakti iyi bildiğinden ben müezzin olayım demiş. Bunlar bir ıssız vadide bir ine varmışlar. Horoz öterken bir tilki gelmiş. Burada ne aradıklarını sormuş. Onlar da: “Bizi buraya muhtar getirdi, kendisi de ava gitti.” demişler. Tilki: “ Benim aklım iyi erer, burası Kurt Baba diye bir adamın yüz elli senelik yurdudur. Sizin buraya konmanıza katiyen müsaade etmez, hepinizi perişan eder.” demiş. Onlar da biz karışmayız, muhtar gelmeyince biz bir şey diyemeyiz, demişler.

Şimdi tilki doğru kurdun yanına varmış. Şöyle böyle lezzetli avlar var, koyunu sen yersin, horoz da bana yeter demiş. Ben senin mekân sahibi olduğuna şahitlik ederim demiş. Öte taraftan diğerleri de muhtara olayları anlatmışlar. Şimdi orda bir çulfalık yalağı varmış. Muhtar onun içine girmiş. Horoz da üstünü çer çöple örtmüş, yalnız gözünü açık koymuş. Muhtar demiş ki bunlara: “Eğer o tilki şahitlik ederse, şuralardan bir kâğıt bulup

el bastırın.” demiş. Az sonra bunlar gelmişler. Muhtar nerede diye sorunca onlar da muhtarın ava gittiğini söylemişler. Kurt fırsat bu fırsat diye düşünmüş. İşte şahidim bu, buralar öteden beri bizim yurdumuz, demiş. Tilki Allah, vallah diye eğilip kalkarken köpeğin gözünü görüvermiş. Köpek yerinden fırlamasıyla kurdu yakalamış, orada hakkını avucuna vermiş (K.115).

EMS-3

Yılan ve İnsan

Çok eskiden adamın birinin evine bir misafir gelmiş. Bu misafir evin içindeki her şeye karışmış. Ev sahibi bu misafiri iyice bir dövüp evinden göndermiş. Bu durumu ev sahibinin yakın arkadaşlarından biri duymuş. Olayı merak edip arkadaşını ziyaret etmek için yola koyulmuş. Yolda gelirken çocukların bir yılanı öldürmeye çalıştıklarını görmüş. Çocuklara etmeyin eylemeyin dese de dinletememiş. En sonunda bakmış olacağı yok, yılanı satın alıp heybesine koymuş ve yoluna devam etmiş. Arkadaşının evinde çok iyi karşılanmış. Gel gör ki bir türlü meseleyi soramamış.

Evine dönerken yılan heybeden usulca çıkararak adamı kulağından yakalamış ve: “Seni sokacağım.” demiş. Adam şaşırmış ve sebebini sorunca yılan da: “İnsanoğluna iyilik yaramaz.” demiş. Adam atını yıldırım hızıyla sürmüş ve yaşlı bir ağacın altına gelmiş. Durumu ağaca anlatmış, ağaç adamı haksız bulmuş. “Siz insanlar önce altımda konaklar, sonra kolumu kanadımı koparıp gidersiniz.” demiş. Adam bunun üzerine atını hızla ırmağa sürmüş. Irmak da adamı haksız bulmuş. “Siz insanlar, bende hem temizleniyorsunuz hem de giderken yüzüme tükürüyorsunuz.” demiş. Adam bu sefer atını ormana sürmüş. Ormanda atını sürerken uzaktan bir tilki görmüş. Ona, sana iki tane okkalı tavuk var,

demiş. Tilki hemen meseleyi kavramış ve bir de olayı tilkiye anlatmışlar. Tilki yılanı sormuş:

- Bu adam seni kurtardı mı?
- Kurtardı.
- Seni nerede taşıdı?
- Heybede.
- Sen nasıl girdin heybeye, bir göster bakalım.

Bunun üzerine yılan heybeye girmiş. Tilki adama işaret ederek heybeyi taşıya çalmasını söylemiş ve böylece adam yilandan kurtulmuş. Gelelim tilkinin tavuklarına. Adam tamam getireceğim, diye gitmiş ve tilkinin yerini avcıya tarif etmiş (K.85).

EMS-4

Yedi Oğlanın Kız Kardeşi

Eskiden kadının birinin yedi çocuğu varmış. Kadın yine hamile kalmış. Kaldıkları çadırın dışına bir tarafı al, bir tarafı siyah bir bayrak asmışlar. Al taraf gelirse erkek çocuk, siyah taraf gelirse kız çocuk doğacakmış. Bu sefer siyah taraf gelmiş ve bir kız çocuk doğmuş. Erkek çocuklar da çalışmak için başka bir yere gitmişler.

Aradan uzun zaman geçmiş, kız çocuk arkadaşlarıyla oynamak için çocuklara karışır olmuş. Gelgelelim diğer çocuklar, senin kardeşin yok, diye kızı aralarına almak istememişler. Akşam olunca kız da annesine kardeşleri olup olmadığını sormuş. Annesi de var tabi, demiş. Kız yetişkin olunca kardeşlerini aramak için yollara düşmüş. Uzun uğraşlardan sonra kardeşlerinin evini bulmuş. Önce evi intizama sokmuş. Akşam olup kardeşleri gelince evlerini tanıyamamışlar adeta. Bunu kim yaptı, diye takip etmeye başlamışlar. Kız da evin işini bitirdiğinden çarığının iplerini çözer çözer bağlamış. Tam o

sırada en küçük erkek kardeş kızı yakalamış ve “İn misin cin misin?” diye sormuş. O da: “Ne inim ne cinim. Ben de sizler gibi insanım hem de sizin bacınız Kadıncık’ım.” demiş. Akşam öbür kardeşler de gelince küçük kardeş, yemekleri yemeden bunları yapanı çağırırım demiş. Onlar da hayretle: “İn misin cin misin?” diye sormuşlar. Kardeşleri olduğunu öğrenince çok sevinişler.

Aradan zaman geçmiş ve en büyük ağabeylerini evlendirmişler. Ama gelen gelin kız kardeşlerinin aksine hiçbir işten anlamazmış. Gelin bakmış Kadıncık ile geçinemeyecek gitmiş anasına dert yanmış: “Benim bir görümcem var, o evde olduğu müddetçe bana huzur yok. İlle de ona bir kulp takalım.” demiş. Annesi de: “Kızım sen bir goçmar⁴⁶ yavrusu bir de tosgaba yavrusu kavur, görümcene yedir. Bunu yaparsan ağabeyleri onu evden atar.” demiş.

Gelin anasının dediğini yapınca Kadıncık’ın karnı günden güne şişmeye başlamış. Ağabeyleri bu durumu görünce kızı hamile sanıp ormana öldürmeye götürmüşler. Hepsi sırayla öldürmeye teşebbüs etmiş fakat hiçbiri öldürememiş. Bunu ancak bulan öldürür, diyerek en küçük kardeşe yumuş buyurmuşlar. O da öldürememiş ama Kadıncık’ın serçe parmağını kesip kanını gömleğine sürmüştü. “Kaderin neyse çek.” diyerek oradan ayrılmış.

Derken ormandan geçen bir atlı Kadıncık’ı alıp doğru evine götürmüştü. Adamın anası önce kızı hamile sanıp kabul etmek istememiş. Ancak kız, başından geçen olayları anlatınca anne de kıza inanmış. Oğluna et getirmesini söylemiş ve etin suyunu kıza içirdikten sonra onu baş aşağı tavana asmışlar. Biraz sonra evin içine goçmar ve tosgaba yavruları dolmuş.

---

⁴⁶ Kertenkele.

Kadın, kızı oğluyla evlendirmiş ve Kadıncık'ın bir oğlu olmuş. Bu çocuk: “Kadıncık ananın oğluyum, yedi gardaşın yeğeniyim.” diye gezermiş. Bu arada Kadıncık'ın, en büyük ağabeyi için eskiden yaptığı intizar tutmuş. Ağabeyinin ayağına bir yılan kemiği batmış. Ağabeyi çok yerler gezmiş ama kemiği çıkaramamış. Bir yandan da kız kardeşini arar dururmuş. Bir gün çocuklar oyun oynarken “Kadıncık ananın oğluyum, yedi kardeşin yeğeniyim!” diye bir ses geldiğini duyunca çocuğa evlerini sormuş. Çocuk da doğruca onu evlerine getirmiş. Çocuğun dayısı hiçbir şey demeden ayağını uzatıp kemiği çıkarttırmış. Kemiği çıkartan kadının kız kardeşi olduğunu anlamış ve ondan af dileyip mutlu bir şekilde yaşamışlar (K.50).

EMS-5

Huh Dede

Evvel fakir bir koca (ihtiyar) varmış. Bu kocanın bir merkebi varmış. Oğlu da dağdan odun taşır, satarmış. Bu oğlan bir gün padişahın kızına âşık olmuş. Anasına söylemiş, anası da: “Oğlum, kızı verseler bile biz nereye indiririz.” demiş. Ama oğluna dinletememiş. En sonunda anası saraya gitmiş. Padişah kadını çok iyi karşılamış, onun halini hatırını sormuş. Kadın da ezile büzüle muradını söylemiş. Padişah bunu da hoş karşılamış. Kadına: “Kızımı veririm ama oğlun benim sarayımdan üstün bir saray yaptıracak, bir de hiç kimsenin bilmediği bir meslek öğrenecek.” demiş.

Akşam eve geldiklerinde durumu oğlana anlatmışlar ama oğlan anasına inanmamış ve sen yalan söylüyorsun, demiş. Durumu gören babasının canı sıkılmış, karısına: “Sen deli oğlunla kal, ben merkebi alıp gidiyorum.” demiş. Vara vara bir dağın başına gelince “Huhh!” demiş. Tam o sırada yer yarılmış, yerin altından yeşil sarıklı, eli bastonlu bir koca çıkıp “Buyur baba!” demiş. Adamcağız ben seni çağırmadım dediyse de dinletememiş ve “Ben Huh Dede, söyle derdini.” demiş. Adamcağız da çaresiz mademki

öyle “Benim böyle deli bir oğlum, sen onu akıllandır.” demiş. “Tamam baba, sen onu getir.” demiş. Adam bunun üzerine geri gelmiş ve oğlunu Huh Dede’ye getirip ona teslim etmiş.

Aradan yedi sene geçince adam yine Huh Dede’nin olduğu yere gelip “Huhh!” demiş. Huh Dede çıkıp: “Al şu oğlunu, senin oğlun kulağı açık bir eşekmiş; yedi sene uğraştım, bir şey öğretemedim.” demiş. Adam da bunun üzerine oğlunu alıp yola koyulmuş. Yolda çocuk: “Baba ben bir deve olayım, sen beni pazarda sat; yalnız yularımı verme.” demiş. Adam oğlunun dediğini yapmış. Eve gelirken oğlu tekrar ortaya çıkmış. Böyle böyle adamın heybesi parayla dolmuş. Bir başka gün oğlan bu sefer halı olup satılmış.

Huh Dede bir gün şunlara bir bakayım, ne yaparlar diye pazara gitmiş. Baksa ki oğlan halı olmuş satılıyor. Mesleğini kavradığını öğrenince peşine takılmış. Oğlan bu arada bir güvercin olup uçmuş. Huh Dede atmaca olup peşine düşmüş. Derken padişahın kızı da hasta olmuş, yatakta yatarmış. Bu hastalığı hiç kimse iyi edemezmiş. Tam o sırada oğlan kızın penceresinden içeri girip bir gül demeti halinde yatağın yanına düşmüş. Kız da hemen gülü alıp koklamaya başlamış, kokladıkça iyileşmiş. Huh Dede de bir adam olup padişahın huzuruna çıkmış. Padişaha: “Padişahım benim bir gül demetim vardı, onu kızının odasına kötü ruhlar attı. Onu almaya geldim.” demiş. Padişah da istediğin gül olsun hemen veririz, demiş. Kızın odasına geldiklerinde kızın iyileşmeye başladığını görmüşler. Kız her ne kadar gülümü verme dese de babası gülü vermiş. Tam o sırada gül demeti darı olup odaya dağılmış. Huh Dede de cülüklü bir tavuk olup darıyı toplamaya başlamış. Darının bir tanesi ayakkabının içine girmişmiş. O da bir tilki olup tavuğun cülüklerinin boğup atarmış. En sonunda silkinip yakışıklı bir delikanlı olmuş. Padişah hayretler içinde kalmış.

Delikanlı bu defa: “Padişahım sen benim anama oğlun hiç kimsenin bilmediği bir mesleği öğrenirse kızımı veririm, demiştin. İşte ben de o mesleği öğrendim.” demiş. Padişah da hemen sarayının yanında ona bir yavru saray yaptırmış. Kırk gün kırk gece düğün edip kendilerinden geçmişler (K.85).

EMS-6

Kadınların Sadakatsizliği

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken bir ülke varmış. Bu ülkenin bir padişahı, bu padişahın da bir garip huyu varmış. Halkının, emirlerine uyup uymadığını öğrenmek için, bazı emirler verip daha sonra adamlarına halkı takip ettirmiş. Bu emirlerden birine göre de kimsenin evinde ışık yanmayacaktı. Eğer birisi evinde ışık yakarsa hemen zindana atılacaktı.

Padişah emir verip bütün ülkeye tellallar göndermişti. Artık hiç kimse ışık yakmayacaktı. Askerler de gece sokaklarda geziyorlardı.

Askerler bir gün bakmış ki evin birinde bir ışık yanıyor. Hemen gidip ev sahibini yakalayıp padişahın huzuruna çıkarmışlar. Padişah adama: “Emrimi duymadınız mı, niçin evinizde ışık yaktınız?” diye sorunca adam da: “Padişahım askerler geldiğinde sevdiğimle bal yiyorduk. Sonra lambayı söndürecektik.” demiş. Daha sonra padişaha amcasının kızını çok sevdiğini, amcasının yüklü bir başlık parası istediğini, bunun için gurbete gittiğini ve bu parayı yedi yılda denkleştirdiğini anlatmış. Padişah onları imtihan etmek istemiş. Delikanlıya: “Sana kızımı versem, yanında da ülkenin yarısını versem, kabul eder misin?” demiş. Delikanlı da sevdiği için yıllarca gurbetlik çektiğini değil ülkenin yarısını tamamını verse bile kabul etmeyeceğini söylemiş. Bu sefer kıza dönmüş:” Kızım seni vezirimin oğluna alsam, varır mısın?” demiş. Kız da siz bilirsiniz padişahım,

diyince padişah çok sinirlenip, kız da dâhil, ülkedeki tüm kadınları zindana attırmış. Durumu gören yaşlı bir adam padişahın huzuruna çıkmış. Ona: “Padişahım, duydum ki bir kadın yüzünden bütün kadınları zindana attırmissınız. Size bir hikâyeye anlatayım da ondan sonra dilediğiniz gibi hareket edin.” demiş ve başlamış anlatmaya:

Yıllar önce ben haramilerle hırsızlık yapar, yol keser, adam öldürürdüm. Bir gün yanımızdan bir atlı geçti. Haramilerin başı bu atlının arkasından beni gönderdi. “Git yanında ne varsa al, gel.” dedi. Bir kasabanın girişinde atlı beni oyuna getirip esir etti ve yarı yolda beni takip etmektен vazgeçseydin seni öldürecektim; şimdi gideceğim yere kadar benimle geleceksin, dedi. Sonra kasabanın önündeki bir hanın önünde durdu ve içeri girdi. Az sonra elinde bir bohça ile dışarı çıktı. Oradan ayrıldık. Uzun bir yolculuktan sonra bir mezar başına geldik. Başındaki kasketi çıkardı, meğer atlı bir kadınmış. Handan getirdiği bohçayı açtı. Bir de ne göreyim, bir adam başı...Ardından anlatma başladı: “Bu gördüğün adam kasabanın en acımasız ağalarından birisiydi. Beni uzaktan uzağa görüp beğenmiş. Nişanlımdan ayrılmayacağımı anlayınca evlenmemize bir hafta kala nişanlımı öldürttü. Bana da baskı yapmaya başladı. Ben de nişanlımın intikamını almadan kara toprağa girmeyeceğime yemin ettim. Şimdi intikamımı aldım, rahatlıkla ölebilirim. Senden ricam bu hançerle beni öldür, nişanlımın yanına göm. Ondan sonra da neyim varsa helal olsun.” O kadar adam öldüren ben ilk defa bu kızı öldüremedim. Ama tam bu sırada kız kendi canına kıydı. Ben de eşyaları alıp haramilerin yanına döndüm. Bir daha da adam öldürmeyeceğime yemin edip onların yanından ayrıldım. İşte padişahım, hikâyem bu. Padişah anlatılan bu hikâyeye karşısında çok etkilenmiş ve kızı da diğer kadınları da serbest bırakmış (K.9).

EMS-7**Deli Kardeşin Kısmeti**

Eskiden köyün birinde üç kardeş yaşarmış. Bunların bir de yaşlı ve hasta anaları varmış. Bu üç kardeşten üçüncüsü kafadan çatlakmış. Bunların bir de inekleri varmış. İnekleri otlatmaya hep deli kardeşlerini gönderirlermiş.

Bir gün, deli olan kardeş evde kalmış. Anasına: “Ana, ben seni iyileştireceğim.” deyip bir kazan kaynar suyu anasının tepesine dökmüş. Tabi ki anası ölmüş. Akşam ağabeylerini yolda karşılayıp müjdeyi vermiş. Ağabeyler eve gelince başlamışlar ağlamaya ama iş işten geçmiş. Neyse delinin ağabeyleri mezar kazmaya gitmişler. Bu arada deli de anasının saçlarına bir ip bağlayıp sürüye sürüye mezarlığa doğru yol açmış. Mezar kazmaktan dönen ağabeyleri olayı görünce analarını alıp eve götürmüşler. Onu yıkadıktan sonra defnetmişler.

Aradan zaman geçmiş, acıları biraz dinmiş. Büyük ağabey artık inekleri paylaşalım demiş ve paylaştırmışlar. Ama en zayıf ineği deli olana vermişler. Deli farkına varınca doğru ormana gitmiş ve ineği bir ağaca teslim etmiş. Ağabeylerine de onu bir adama teslim ettim; o bakacak, demiş. Ertesi gün ormana gidince ineğini bir ayının yediğini anlamış. Bu defa ağacı, sen benim ineğime niye bakmadın, diye kesmeye başlamış. Başlamış ama ağacın içinden tam bir şapka dolusu altın çıkmış. Akşam eve gittiğinde de ağabeylerine ineği sattığının söyleyip altınları göstermiş. Ağabeyleri altınları görünce başlamışlar deliye yağ yakmaya: “Gidelim bu altınlarla bir mağaza açalım.” demişler. Yola çıkarken deli, babalarından kalma bir değirmen taşını da yanına almış. Neyse az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, bir ağacın altında konaklamışlar. Düşünmüşler, ağacın altında yatsalar hırsızlar altınları çalar. Onun için ağaca çıkmaya karar vermişler. Gece yarısında ağacın altına bir kervan gelmiş. Bu kervan bakır eşya

satarmış. Üç kardeşten deli olan, değirmen taşını da yanına çıkarmış ya. Biraz sonra taş aşağı yuvarlanmış. Kervandakiler, ağaçtan ayı iniyor diyerek eşyalarını da bırakıp kaçmışlar. Kardeşler de onların mallarını alıp şehre gitmişler. Kendilerine bir mağaza açmışlar. Ben onları bırakıp geldim (K.24).

EMS-8

Kuş Ciğeri Yiyen Çocuklar

Çok eskiden biri zengin biri de fakir iki kardeş varmış. Zengin olanın hiç çocuğu yokmuş. Fakir olanın ise iki oğlu varmış. Bu çocukları, zengin olan adam yanına alıp bakmaya başlamış. Çocuklar, amcalarına her gün birkaç yumurta getirip verirlermiş. Zengin adam bir gün rüyasında bir ses işitmiş. O ses ona: “Çocukların sana getirdiği yumurtaların sahibi olan kuşun ciğerini yersen, her gün yastığının altında iki altın bulacaksın.” demiş. Bunun üzerine adam yeğenlerine kuşu yakalayıp getirmelerini istemiş. Çocuklar yuvayı günlerce bekleyip kuşu amcalarına getirmişler. Adamın karısı kuşu pişirirken bir ara dışarı çıkmış, çocuklar da ciğeri hemen yemişler. Kadın kocam kızmasın diye bir tavuk kesip ciğerini yedirmiş kocasına. Adam aylarca beklemiş, lakin altınlar gelmemiş. Bu arada çocukların yastığının altında sürekli iki altın olurmuş. Adam ciğeri çocukların yediğini anlamış ve babalarına haber yollamış, gelip çocuklarını al, diye. Çocukların babası da fakir olduğundan çocuklara bakamayacağını düşünmüş ve onları ormana bırakmış. Avcının biri onları görüp beslemiş, büyötmüş.

Avcının biri ormanda avlanırken bir ayıya denk gelmiş. Tam vuracakken ayı ona: “Eğer beni vurmazsan sana iki yavru getiririm.” demiş. Tavşanı vuracakken tavşan da beni vurma sana yavru getireyim demiş. Böyle böyle adam tam beş türlü hayvandan on tanesine sahip olmuş. Bu arada çocuklar da büyümüş, ava gitmek istemişler. Avcı da hayvanların beşini birinin ardına beşini de diğerinin ardına salmış ve onlara: “Biraz

gittikten sonra yol ikiye ayrılacak. Ortada bir çam ağacı var. Onun ortasına bir bıçak saplayın, biriniz sağa biriniz sola gidin. Eğer birinizin başına bir iş gelirse bıçağın bir yüzü küflenir.” demiş. Çocuklar avcının dediğini tutmuşlar. Bıçağı bir çama saplamışlar. Biri sağa biri sola gitmiş. Sola gidenin önünde bir devle bir padişah varmış. Padişah devi öldürene kızını verecekmış. Devle çocuk karşılaşmışlar. Çocuk, dev uzun mücadeleler sonrasında öldürmüş ve padişahın kızını almış. Burada bir Gidengelmaz Dağı varmış. Çocuk bu dağa gitmiş, orada bir kuru gölüp içine girmek istemiş. Hayvanlar girme diye çok diretmışler ama laf dinletememişler. En sonunda kendileri de içeri girmiş. Derken çocuğun önüne bir şeytan kadın düşmüş. Durmadan kaçıyor, çocuk da durmadan kovalıyormuş. Kadın yorulup bir ağacın başına çıkmış. Çocuk da bir ağacın altında ateş yakıp hayvanlarla oturmuş. Kadın yukarıda üşüdüm diye bağıryormuş. Çocuk yukarı bakarken kadın elindeki asa ile çocuğu vurup taş etmiş. Aşağı inince hayvanlara da asayı değdirip hepsini taş etmiş.

Sağa giden çocuk geri döndüğünden bıçağın bir tarafının küflendiğini görmüş. Anlamış ki kardeşinin başına bir şey gelmiş. O da soldaki yola gitmiş. Bu kardeşler birbirlerine çok benzermiş. Halk, yeni gelen kardeşi görünce onu padişahın damadı sanıp padişaha müjde vermişler. Çocuk hiç belli etmemiş ve olanları dinleyince başının dertte olduğunu anlamış. Akşam olunca yengesiyle aynı yatağa yatmışlar. Fakat çocuk kılıcını araya koyup yatmış. Ertesi gün kardeşinin nerede olduğunu anlamaya gitmiş. Aynı koruya varınca şeytan kadın onu da peşine takıp götürmüş. Çocuk kardeşinin taş olduğu yere varınca kadını okla vurup düşürmüş. Kardeşime ne yaptın, diye kadının gırtlığına yapışmış. Kadın bakmış durum kötü asayı tekrar taşlara vurup çocuğu ve hayvanları diriltmiş. Kardeşler birbirlerine sarılmışlar. Bu arada taş olan kendisini nasıl bulduğunu sormuş. Öbür çocuk başlamış başından geçenleri anlatmaya. Yengesiyle yattığı yere

gelince şeytan kadın: “Bak senin karınla yatmış.” diyerek bunu ateşlemiş. Çocuk da kılıcını çekip kardeşinin kellesini koparmış. Ama hemencecik pişman olmuş. Şeytan kadının esasını kardeşine değdirip onu canlandırmış. Şeytan kadını öldürüp padişahın olduğu yere gitmişler ve sağa giden kardeşi de evlendirip mutlu olmuşlar (K.107).

EMS-9

Kuş Dili Bilen Beyoğlu

Evvel zaman içinde bir bey yaşarmış. Bey, oğlu ve karısı bir yaz günü evin önünde yemek yerlerken ağaca bir kuşa gelip konmuş ve ötmeye başlamış. Karısı beye: “Bu kuş ne diyor acaba?” demiş. Bey düşünmüş bilememiş. Oğlu ben biliyorum ama söylemem, demiş. Annesiyle babası çok ısrar edince çocuk bu defa: “Bu kuş bana sen padişah olacaksın, baban eline su dökcek, annen de havlu tutacak, diyor.” demiş. Bu yorumu çok sinirlenen bey, demek senin canın böyle istiyor; bunu götürün öldürün, kanlı gömleğini bana getirin, demiş. Bunun üzerine beyin adamları çocuğu alıp götürmüşler fakat öldürmemişler. Bir tavşan bulup kanını çocuğun gömleğine damlatmışlar. Getirip çocuğun babasına vermişler. Çocuk da şehre doğru gitmiş.

Günlerden bir gün şehirde hükümdarlık seçimi yapılmış. Bir güvercin uçmuşlar; kimin başına konarsa hükümdarımız odur, demişler. Güvercin de gelip çocuğun başına konmuş. Bu çocuktur diyip bir daha uçmuşlar. Yine çocuğun başına konunca onu hükümdar yapmışlar.

Yıllar sonra hükümdar vezirle gezmeye çıkmış. Çocuğun babası da bakmış ki hükümdar geliyor. Karısına: “Hükümdar geliyor, bir kaz kes, yemek çıkaralım.” demiş. Neyse hükümdar gelmiş, bey hükümdarın eline su dökmüş. Karısı da eline havlu vermiş. İçeri geçilmiş. Yemekler yenilmiş. Hükümdar babaya: “Beyim sizin hiç çocuğunuz yok muydu? Hep kendiniz hizmet ettiniz.” demiş. Bu defa bey başlamış ağlamaya. Olan biteni

olduğu gibi anlatmış. Anası öldürtme diye çok yalvardı da ben laf dinlemedim, diye dövünmeye başlamış.

Hükümdar da kendisinin başından geçenleri anlatıp öldü sandıkları çocukları olduğunu söyleyince birbirlerine sarılıp ağlamışlar (K.7).

EMS-10

Ahmaklar

Ülkenin birinde güzel mi güzel bir kız yaşarmış. Bir gün bu kıza görücü gelmiş. Kız mutfağa çay hazırlamaya gitmiş. Birden gözüne mutfaktaki balta ilişmiş. Ben evlenip çoluk çocuğa sahip olunca babamın evine gelirim de bu balta çocuklarımın kafasına düşerse ben ne yaparım, diye oturup ağlamaya başlamış. Bu arada annesi içeri girmiş. Kızım ne oldu, diye sormuş. Kız da: “Bu balta çocuklarımın başına düşerse sen ne yaparsın?” demiş. Annesi de oturup ağlamasın mı? Tam o sırada baba da içeri girmiş. Durumu ona da anlatmışlar. O da oturup ağlamaya başlamış. İçeride sadece kızı isteyen oğlan kalmış. Gürültüyü duyunca o da mutfağa gelmiş. Hepsini ağlar görünce meseleyi sormuş ve ağlamalarını çok ahmakça bulmuş. Bu kadar ince düşünceli bir kızla evlenemem, diyerek oradan ayrılmış

Biraz ilerde bir grup insanın ırmaktan bir şey çıkarmaya çalıştıklarını görmüş. Onlara ne yaptıklarını sorunca: “Ay ırmağa düştü, onu çıkarıyoruz.” demişler. Baksanıza ay gökyüzünde dediyse de dinletememiş. Bu defa çıkarmasanız ne olur, diye adamlarla dalga geçmeye başlamış. Adamlar da: “Biz ayı çıkarmazsak ay batmaz, ay batmazsa güneş doğmaz. Güneş doğmazsa ekin ekilmez. Ekin ekilmezse aç kalırız.” demişler.

Adam bakmış bu insanların çoğu ahmak, geri dönüp ince düşünceli kızla evlenmiş (K.32).

EMS-11

Maruldan İncinen Kız

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir kral yaşarmış. Bu kral bir gün ülkesini geziyormuş. Bir evin yanından geçerken bir kadının gül çapaladığını görmüş. Bu arada: “Elime marul dikenini battı anne!” diye bir ses duymuş. Annesi de: “Kardan beyaz, ipekten yumuşak ellerine dikkat et, demedim mi?” diye feryat edince kral da kızını çok güzel bir kız sanmış ve kıza âşık olmuş. Kızını istemeleri için adam göndermiş. Kızın annesi kabul etmiş ve: “Olur bu iş, fakat gerdek gecesine kadar kral kızını görmeyecek bir de yarın gelip kızın parmağına yüzük takacaksınız.” demiş. Durumu krala bildirmişler, o da kabul etmiş. Kızın annesi kızın parmağını sütle iyice beyazlatmış. Yüzüğü takmaya gelenler kızın yüzünü görmeden kapının aralığından yüzüğü kızın parmağına takıp gitmişler.

Aradan bir yıl geçmiş, düğün hazırlıkları başlamış ve çok gösterişli bir şekilde kızını gelin almışlar. Akşam olup da kral kızın odasına gelince onun çok yaşlı ve çirkin bir kız olduğunun farkına varmış. Bunun üzerine kral sinirlenip gelini pencereden aşağı atmış. Gelin de sarayın dibindeki ağaca takılmış ve ölmekten kurtulmuş. O gün akşam da peri padişahının oğlu gezinti sefasına çıkmış. Bu oğlanın boğazında bir kemik varmış ve kimse bu kemiği çıkaramıyormuş. Oğlan dalda asılı duran gelinin görünce kahkahayla gülmeye başlamış ve boğazındaki kemik çıkmış. Bunun üzerine peri padişahı: “Oğlumun kurtaran gelinin her dileğini gerçekleştirin.” demiş. Gökten üç peri inmiş. Biri geline gençliğini, biri güzelliğini, biri de hünerini vermiş. Sabah olunca padişah, şu geline bir daha bakayım, ne oldu, öldü mü acaba diye bahçeye inmiş ki bir de görsün? Hayalindeki gibi bir gelin ağacın dibinde oturuyor. Hemen gelini içeri aldırılmış ve mutlu bir hayat yaşamışlar (K.57).

EMS-12**Fakir Oğlanın Sabrı**

Eski zamanlarda yaşlı ve fakir bir kadın varmış. Bu kadın oğluyula yaşarmış. Günü gelip çocuk evlenme çağına gelmiş. Ama elde avuçta bir şey yokmuş. Kadın çaresiz halkın arasına karışıp para istemeye başlamış. Aldığı paraları ödünç alıyormuş. Neyse, bu kadın aldığı paralarla çocuğunu evlendirmiş. Çocuk gelinin kucağında bir gece yatmış. Ertesi gün: “Ana ben borcumu ödemek için çalışmaya gideceğim.” demiş.

Bu çocuk gurbet ellerde tastamam on beş yıl çalışmış. On beş senede on beş lira kazanmış. O zamanda bu para çok kıymetliymiş. Ağasının yanına gidip hesabını görmüş ve yola koyulmuş. Bir dağda ilerlerken eli asalı bir ihtiyar görmüş. Gidip şu ihtiyara yetişeyim diye düşünmüş ama bir türlü ona yetişemiyormuş. Sonunda kestirmeden önüne çıkmış. Selam vermiş ama ihtiyar selamını almamış. Çocuk: “Amca, bari selamımı alsan.” demiş. Adam esasına dayanıp: “Benim her konuşmam beş lira.” demiş. Çocuk çıkarıp beş lira vermiş. Adam: “Sabrın sonu selamettir.” deyip devam etmiş. Bir müddet gittikten sonra çocuk bakmış ki adam yine susmuş. Çocuk: “Niye konuşmaz oldun amca!” demiş. Adam da: “Bana bak evlat, ben sana her konuşmam beş lira demedim mi?” deyince çocuk çıkarıp beş lira daha vermiş. Adam bu defa: “Güzel, güzel değil; gönle sığın güzel.” deyip yine susmuş. Biraz daha gidince yol ikiye ayrılıyormuş. Adam: “Bak evlat, gözünü yumup elini cebime sok. Ben seni denedim.” demiş. Çocuk elinin adamın cebine sokunca bir tomar gök şeritli para çıkarmış. Adam bu arada kaybolmuş. Meğer ihtiyar Hızır peygambermiş.

Çocuk bundan sonra yoluna yalnız devam etmiş. Bakmış ki ilerde bir çınar dibinde bir Arap, bir güzel kız, bir de yakışıklı delikanlı varmış. Ne olur ne olmaz diye selam vermiş. Arap selamı alıp gel yanıma otur, demiş. Çocuk oturunca: “Bu güzel kız bana mı düşer yoksa şu yakışıklıya mı?” diyince, Hızır’ın sözü aklına gelmiş: “Güzel,

güzel değil; gönle sığan güzel. Bu kız hiçbirinize düşmez.” demiş. Arap bunun üzerine aferin evlat, kız delikanlıya düşer deseydin şu öldürdüğüm adamlardan farkın kalmayacaktı, demiş. Şimdi gidebilirsin, diyince yola düzölmüş. Gide gide evlerine varmış. Pencereden bakınca bir de ne görsün? Anası alt köşede yatıyor, karısı da üst köşede çok yakışıklı bir oğlanla yatıyormuş. Çocuk beyninden vurulmuşa dönmüş. Silahını çekip tam vuracağı sırada Hızır’ın, sabrın sonu selamettir, sözü aklına gelmiş. Hele şunları bir uyandırırım demiş. Kapıyı çalınca kadın kocasının geldiğini anlamış. Kalk oğlum baban geldi, demiş. Adam hemen çocuğuna ve karısına sarılıp Hızır’ın sözünü hatırlamış (K.2).

EMS-13

Yazılan Yazı Bozulmaz

Çok eskiden bir padişah yaşarmış. Bu padişahın bir de veziri varmış. Bu vezir önemli olaylar olacağı zaman hep gülümsermiş. Bir gün padişahın bir kızı olmuş. Birkaç gün sonra padişah veziriyle birlikte ava çıkmış. Avda vezir gülümsemiş. Padişah ne oldu diyince vezir: “Padişahım, şu anda şu ilerideki çadırda kızınızın kocası olacak çocuk doğdu.” demiş. Padişah küplere binmiş tabi. Benim kızımın kısmeti nasıl bir çoban olur, diye düşünmüş. Bunun üzerine çadıra gidip çobanı görmüşler. Bakmışlar gerçekten bir erkek çocuk doğmuş. Padişah çobandan çocuğu satın almış. Oradan ayrılınca yolda çocuğun gırtlakını kesip atmışlar. O sırada oradan geçen bir tabip çocuğu alıp iyileştirmiş.

Aradan zaman geçmiş ve çocuk yakışıklı bir delikanlı olmuş. Padişah da bu arada harbe gidiyormuş. Yolda gençle karşılaşmışlar; vezir yine gülümsemiş. Padişah yine sormuş. Vezir de: “Sizin damat geliyor.” demiş. Padişah önce anlamamış. Vezir: “Padişahım, sizin kestiğiniz çocuk...” demiş. Padişah genci yanına çağırıp boynuna bakmış. Gerçekten de o çocukmuş. Bunun üzerine padişah gencin eline bir kağıt verip onu saraya göndermiş. Kağıtta da “Bu çocuğu öldürün.” yazıyormuş. Yola çıkmış. Delikanlı

saraya yaklaşırken yorulmuş, bir ağacın altında yatıyormuş. Bu sırada padişahın kızı oradan geçerken genci görmüş. Bakmış ki elinde bir kağıt var. Onu alıp okumuş. Babasının yazdığını öğrenince kağıda: “Gelen bu genci kızımınla hemen evlendirip düğün yapın.” yazmış. Eski kağıdı da yırtıp atmış.

Genç uykudan uyanınca kalkıp saraya gitmiş. Padişahın adamları kağıdı alırmaz kızla oğlanı evlendirmişler. Bir zaman sonra padişah savaştan dönerken vezir yine gülümsemiş. Padişah sorunca: “Padişahım, sizin kızın bir çocuğu oldu.” demiş (K.18).

Değerlendirme

İnceleme alanı olan Erdemli’den on üç tane masal derlenmiştir. Derlenen masallardan iki tanesi hayvan masalları (EMS-1, EMS-2), on bir tanesi asıl masallardır (EMS-3, EMS-4, EMS-5, EMS-6, EMS-7, EMS-7, EMS-8, EMS-9, EMS-10, EMS-11, EMS-12, EMS-13).

Masalarda hem iyi hem de kötü tiplere rastlanmaktadır. Olayların sonunda iyiler ödüllendirilirken kötüler cezalandırılmaktadır. Derlenen masalarda zaman ve mekân tam olarak belirtilmemiştir.

Bazı masalların başında tekerlemeler yer alırken (EMS-6, EMS-11), derlenen masalların çoğunda döşeme bölümü geçilerek olay anlatılmaya başlanmıştır (EMS-1, EMS-2, EMS-3, EMS-4, EMS-5, EMS-7, EMS-8, EMS-9, EMS-10, EMS-12, EMS-13).

Yörede derlemeler esnasında masal anlatma geleneğinin kaybolmaya yüz tuttuğu gözlenmiştir. Kaynak kişiler bazı masalları unuttuklarını söylemişlerdir. Anlattıkları diğer masalların da bazı bölümlerini unuttuklarından masalı kısaltma yoluna gitmişlerdir.

8.1.3.2. Fıkra

Fıkralar, çok geniş bir coğrafi alan içinde oluşan binlerce yıldan beri sözlü gelenekte yaşayan halk edebiyatı ürünleridir. Türk halk kültürü, fıkra sentezinde Orta Asya'dan getirdiklerimizin yanında İslam kültürü ve Anadolu'nun eski kültürlerinden sürüp gelenler de vardır. Türk fıkralarına IX. yüzyıldan sonra Türk kültürünün yanı sıra Arap, İran ve Anadolu öğeleri girmeye başlamıştır (Artun,2006:145-146).

Anonim halk edebiyatı ürünleri arasında önemli bir yere sahip olan fıkra türü için kaynaklarda çeşitli tanımlar verilmektedir. Bu tanımlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz (Artun,2006:146):

- Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot.
- Güldürücü küçük hikâye.
- Bir motife yer veren kısa anlatmalar.

Kaşgarlı Mahmud'un "küg" sözcüğü ile karşıladığı fıkra, Batı Türkçesinde "hikâye, masal, kıssa, nükte, mizah, latife" gibi adlarla anılmaktadır. Kırım'da, Kazan'da, Türkmenistan'da, Özbekistan'da ve Uygurlar arasında "latife" sözü yaygındır. Kazaklarda "erteği, anız"; Türkmenlerde "yomak, değışme, şorta söz" gibi kelimelere de rastlanır (Elçin,2010:566).

Pertev Naili Boratav fıkraları, tiplerine göre iki ana gruba ayırarak şöyle sınıflandırır:

1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar:

Bu tipler ya ünlü adlar taşıyan ve gerçekten topluma mal olmuş sayılan kişilerdir (Bekri Mustafa, İncili Çavuş vb.) ya da özel adlarla anılmayan bir toplum zümresini temsil eden kişilerdir (Bektaşî, Yörük, Tahtacı vb.).

2. Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar

İnceleme yapılan Erdemli ilçesinden on üç fıkra derlenmiştir. Bu fıkralardan bazılarının kahramanları Çer Emmi, Mudahhar, Cerrah Hüseyin gibi yöresel tiplerdir. Sohbet esnasında bir görüşü inandırıcı kılmak, bir olayı açıklamak, haklılığını ortaya koymak gibi çeşitli amaçlarla anlatılan fıkralarda mizah ve eleştiri belirgin unsurlardır. Yörede fıkralar anlatılırken dinleyicilerin anlatıcıya gülmesi, onu onaylaması anlatıcının davranışını pekiştirmektedir. Bu durum icrada dinleyicilerin anlatıcı üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Erdemli'den derlenen fıkralar şunlardır:

EF-1

Süte Su Katan Adam

Adamın biri her zaman süte su katıyor, komşusu da buna için için sinirleniyormuş. Bir gün hava bozmuş, fırtına esmiş, yağmur yağmış ve adamın sütleri dökülmüş. Adam bunun üzerine komşusuna dert yanmaya başlamış, yalnız benim sütüm döküldü, diye. Komşusu da bunun üzerinde: “Haydan gelen huya gidermiş, sudan gelen suya gidermiş.” demiş (K.1).

EF-2

Cimri

Adamın biri çok cimriymiş. Her gün tarlaya giderken bir kavanoza bal bir kavanoza peynir koyar götürürmüş. Acıktıkları zaman çocukları ile birlikte ekmekleri kavanozların dışına sürer sürer karınlarını doyururlarmış. Bir gün yağla peyniri unutmuşlar. Çocuklar acıkınca: “Baba bugün yemek yemeyecek miyiz?” diye sormuşlar. Babaları da: “Her gün balla peynir yedirdiyordum, bugün de yemeyin.” demiş (K.106).

EF-3**Akıllı Dede**

Kayınbabasını hiç sevmeyen bir gelin varmış. Bir gün gelinin evine kayınbabası gelmiş. Gelin, kayınbabasını bir an önce göndermek için hem oğlunu seviyor, hem de “Oğlumun dedesi gelmiş, gelmeden gidesi gelmiş” diyormuş. Bunu duyan kayınbaba ise “Oğlumun dedesinin adı Duralı bu gün de buralı yarın da buralı” demiş (K.16).

EF-4**Sucu Mustafa**

Dediş Mustafa bir gün düğüne su taşımış. Su getir Mustafa, su götür Mustafa diye diye Mustafa’yı yormuşlar. Dediş’i en sonunda suyun başında bir sancı tutmuş ve yatmaya başlamış. Durumu düğün halkına bildirmişler. Herkes Dediş’in olduğu yere gelmiş. Dediş başını kaldırıp: “Hepiniz geldiniz mi?” demiş. Onlar da geldik, diyince: “İyi o zaman suyunuzu içip de öyle gidin.” demiş (K.55).

EF-5**Bandırmanın Kerameti**

Adamın biri cuma akşamları eve bir kilo bandırma getirirmiş. Karısı da buna karşılık kocasının gönlünü hoş edermiş. Adamcağız da ertesi gün bir güzel hazırlık yapıp cuma namazına gidermiş. Bir gün bu adamın evinde kadınlar toplanıp sıkma atmaya başlamışlar. Adam da sıkma atan kadınlar yesin diye eve bandırma getirip karısının önüne atıverince karısı boş bulunup: “Amaniin! Bugün cuma mı bee?” demiş (K.34).

EF-6**Çer Emmi**

Değirmencilik yapmakta olan Çer Emmi, köyde yaşamasına rağmen her şeyi bilirmiş. Bundan dolayı cuma günleri kahveye geldiğinde herkes susar, onu dinlermiş. Gel zaman git zaman insanlar bu durumdan rahatsız olmaya başlamışlar ve kendi aralarında Çer Emmi'yi susturacak bir çözüm yolu aramaya başlamışlar. Nihayet Eşkîya lakaplı birisi bana biraz gazete, biraz dergi getirin; bir hafta sonra ben onu sustururum, demiş.

Bir hafta sonra Çer Emmi yine gelmiş, başköşeye kurulmuş ve başlamış anlatmaya. Çin'den girmiş, Afrika'dan çıkmış; Mısır'dan İtalya'ya geçmiş; oradan Rusya'ya. Derken bütün dünyayı gezmiş lakin Eşkîya'nın sesi soluğu çıkmamış. Daha sonra Çer Emmi namazını kılıp gitmiş. Köylü hemen Eşkîya'ya: “Ne oldu, niye susturamadın?” deyince, Eşkîya, “Çer Emmi, Türkiye'ye gelecek diye çok bekledim ama bir türlü gelmedi. Bir gelseydi canına okuyacaktım.” demiş (K.34).

EF-7

Yörük Adamın Ölüsü

Sonbahar mevsimi gelir, havalar soğumaya başlar. Bir Yörük aşireti yaylalarını terk etmek üzere hazırlık yapar. Bu arada aşiretin yaşlı kocalarından biri göçü kaldıramayacak kadar hastadır. Aşiretin ileri gelenleri hastanın birkaç güne öleceğini düşünerek göçü ertelerler. Aradan birkaç hafta geçer fakat koca bir türlü ölmez. Kar yağmaya başlar, hayvanlar telef olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Hastanın başında bekleyenler aşiret beyini çağırırlar. İhtiyarın kıpırdamadan yattığını gören bey “Tamam, herhalde koca öldü.” der. Hazırlılar başlar. Bu sırada ihtiyar kolunu hafifçe oynatır, inceden de bir inilti çıkarır. Etrafındakiler: “Bey, bir daha baksak. Koca sağ mı acaba?” diye sormuş. Bey de: “Gerek yok, Yörük adam ancak bu kadar ölür, gömün geçelim.” demiş (K.7).

EF-8**Hızlı Adam**

Ramazan ayında insanlar namazı hızlı kıldıran imamların arkasında namaz kılarlar. Erdemli camilerinin birinde insanların camiye girmesi ile çıkması 15 dakikayı bulmazmış. İmam o kadar hızlıymış yani. Yörük kocalarından biri namaz sonrası imama: “Hoca Efendi! İyi hoşsun da rükû ve secdeye gidince ben ancak iki defa sübhane rabbiye’l azim⁴⁷ demeden sen kalkıyorsun, ben de yetişemiyorum.” demiş. Bunun üzerine imam: “Koca, sen benden iyiymişsin, ben bir defa bile söyleyemiyorum.” demiş (K.41).

EF-9**Zor Ölüm**

Kocanın biri ölüm döşeğindeymiş. Ailesi hoca çağırıp Yasin okutmaya başlamışlar. Hoca başlamış hastanın başında Yasin okumaya. Arada bir de kocaya kelime-i şehâdet getirmesini söylemiş. Hasta hiç oralı olmazmış. Hoca bu duruma kızmış ve: “Okumuyorum, istersen öl, işte gidiyorum.” demiş. Bunun üzerine hasta: “Hoca efendi kızma, az daha daralayım, o zaman söyleyeceğim.” demiş (K.75).

EF-10**Moda**

Değirmeniyle meşhur Çer Emmi’nin oğlu devrin modasına uyarak İspanyol paça pantolon giyermiş. Derken saçlarını da uzatmış. Çer Emmi bu işe fena bozulur ancak çocukla yüz göz olmak istemezmiş. Sağdan soldan eleştiriler gelince bir gün hanımının saçlarını kazıtmış. Köylü çok şaşırmış hatta kadınlar homurdanmaya başlamış. Bunun üzerine Çer Emmi köylülere: “Evimde kadın erkek seçilmez olmuştu. Karımın farkı olsun diye saçını kazıttım.” demiş (K.34).

---

⁴⁷ Rükûda 3 defa söylenen dua.

EF-11**Piyango Bileti**

Güvere Köyü'nden Halit Amca bir gün bir piyango bileti almış. Bu bileti aldıktan sonra başlamış hayaller kurmaya. Bir gün karısı Hanife Teyze hastalanmış. Hemen köy minibüsüne atıp hastaneye getirmiş. Hastanede sıra beklerken gözü piyango biletine takılmış. Eşine: “Bu bilet tutarsa Erdemli'den beş katlı bir apartman alacağım. Çocukları alt kata yerleştireceğim, seninle de üst katta yayla yaparız.” demiş. Hanife Teyze de: “Olmaz, benim romatizmam var. O kadar katı çıkamam. Çocuklar üstte olsun, biz giriş katta oturalım.” demiş. Alt kat, üst kat derken hastane kuyruğunda kavgaya başlamışlar. Muayene olmadan kavga dövüş eve dönmüşler. Halit Amca iki günlük küslükten sonra: “Bu para daha çıkmadan huzurumu kaçırdı, haram paranın getireceği apartmana tüküreyim.” demiş ve bileti sobada yakmış (K.7)

EF-12**Cerrah Hüseyin'in Yılanı**

Cerrah Hüseyin bir gün harmanda çalışırken birden: “Eyvah! Kırk metre uzunluğunda bir yılan gördüm. Yetişin dostlar!” diye bağırmış. Etrafındakiler: “Atma birader burada ne gezer kırk metre yılan? Olsa olsa iki metre olur.” demişler. Cerrah Hüseyin: “Hayır, en az beş metre vardı.” demiş. Bunun üzerine arkadaşları: “Galiba sen yılan görmedin. Palavra atıyorsun.” demişler. Bunun üzerine Cerrah Hüseyin: “Ya o duyduğum hışırta neydi o zaman?” demiş (K.100)

EF-13**Mudahhar'ın Motoru**

1960'lı yıllarda, Erdemli'de yaşayan Mudahhar isimli biri Mersin'e motosiklet almaya gider. Hayatında ilk defa motora binen Mudahhar yavaş yavaş Erdemli'ye doğru

yol alır. Erdemli'ye gelir gelmesine de motoru durdurmayı beceremez. Bunun üzerine direk Silifke'ye geçer. Silifke girişinde motorun benzini biter ve Mudahhar motorla birlikte düşer. Direk motoru tamirciye götürür. Tamirci motorda sorun olmadığını sadece benzininin bittiğini söyler. Bu arada hava kararmıştır. Motora benzini doldururlar ve motorun farını açıp Mudahhar'a teslim ederler. Ona nasıl durduracağını da öğrettikten sonra Mudahhar yola koyulur. Sağ salim evin avlusuna varır. Ama hışı çıkmıştır. Motordan iner fakat bu sefer motorun farını kapatamaz. Sinirle yerden bir taş alır ve motorun farını patlatır böylece bu sorunu da halleder (K.90).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden on üç tane fıkra derlenmiştir. Bu fıkralardan dört tanesi yöresel tipler üzerine söylenen fıkralardır (EF-6, EF-10, EF-12, EF-13), diğerleri de günlük fıkralardır (EF-1, EF-2, EF-3, EF-4, EF-5, EF-7, EF-8, EF-9, EF-11).

Yöresel fıkra tiplerinden Çer Emmi, Mudahhar ve Cerrah Hüseyin uzun yıllar önce vefat etmelerine rağmen konu oldukları fıkralar halk arasında hala anlatılmaktadır. Diğer günlük fıkralarda ise halkın günlük yaşamı, Yörüklerin inatçılığı, hazırcevaplığı gibi konular hakkında yaşanmış olaylar anlatılmaktadır.

8.1.3.3. Efsane

Efsane terimi, dilimize Farsçadan girmiştir. Batı dillerinde Latince “legendus” kökünden çıkan “legenda, legend, leggenda, leyenda” vb. kelimeler, efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte Almanca “sage”, Yunanca “mythe/mythos”, Arapça “ustûre, esatir” ve Rusça “predaniya, skaz” terimleri de belirtmek gerekir (Artun,2006:93).

Efsane türünü şekil ve yapı, içerik, işlev yaratım özelliklerini dikkate alarak şu şekilde tanımlamak mümkündür. Efsane: anlatı türleri içerisinde, masal, destan ve halk

hikâyesine göre daha kısa, içinde abartma ve olağanüstülük bulunan nesir anlatıdır. Konuları doğadaki oluşumlar ve insan olan, somut kanıtlar ortaya koydukları için anlatılanların gerçek olduğuna inanılan bu anlatımlarda olağanüstülüklerle yapılan açıklamalar önemli bir yer tutar (Aça, Ekici ve Yılmaz,2012:141).

Efsane tanımında öne çıkan en önemli özellik, efsanelerin olağanüstü olay ve kişilere dayanmasıdır. Bu olağanüstü olay ve kişiler halkın hayal gücünde ortaya çıkar ve kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılır (Artun,2006:94).

İnceleme yapılan Erdemli’de sekiz tane efsane derlenmiştir. Derlenen bu efsanelerden dört tanesi mevki isimleriyle, üç tanesi yadır ve ziyaret yerleriyle ilgilidir. Bir efsane de merkezinde hayvanların bulunduğu, yöresel bir deyimden ortaya çıkmasını sağlayan bir efsanedir. Efsanelerde geçen kale, mezar ve türbelerin kalıntıları günümüzde de mevcut olduğu için yöre halkı anlatılan efsanelere inanmaktadır.

Erdemli yöresinden derlenen efsaneler şunlardır:

EE-1

Atgalgıdığı Efsanesi

Erdemli’nin Koramşalı Köyü’ne eskiden bir saz takımı gelmiş. Bu takımda bir de kız varmış. Bu saz takımı milleti eğlendirip gece dinlenmeye çekilince Poyraz sülalesinin gençleri bu kızı kaçırmışlar. Köyden epey uzaklaştıktan sonra kızı paylaşmamışlar. Hepsi de kız benim, diyormuş. Sonunda koca bıçaklarını çıkarıp birbirlerine saldırmaya başlamışlar. İçlerinden durumun kötüye gittiğini gören birisi onlara: “Bir abdal kız için birbirimize düştük. Değer mi? Bu kız yüzünden ne hale geldik?” demiş. Bunun üzerine kızın bacaklarını kesmişler. Kız buna rağmen ölmemiş ama ayağa kalkmak için ne kadar uğraşırsa da ayağa kalkamamış. Gençler kızın bu haline “abdallı galgıdı” diye

gölüşmüşler. Daha sonra bu yerin adı “Aptalgıdığı” olmuş. Günümüzde bu abdal kelimesi atgal olarak değiştirilmiş ve bu yerin ismi Atgalgıdığı olmuştur (K.34).

EE-2

Dağlı Kalesi Efsanesi

Bugün hala ayakta olan Dağlı Kalesi eski zamanlarda gavurların elindeymiş. Türkler yaptıkları uzun mücadelelerden sonra bu kaleyi ele geçirmişler. Kalenin içinde sadece iki kız sağ kalmış. Askerler bu kızlara hazinenin yerini sormuşlar. Kızlar önce söylemeyip diretince askerler öfkelenmiş. Bunun üzerine küçük kız askerlere: “Az depenin guz yerinde, dabanımın düz yerinde, nalçaların gedik, yedi kazan kulpu kulpuna çatık.” demiş. Büyük kaz hemen kardeşinin ağzına vurmuş ve onu susturmuş. Bunun üzerine öldürülen bu kızların, söyledikleri hala yöre halkının kafasını karıştırmaktadır (K.34).

EF-3

Er Avrat Taşı Efsanesi

Erdemli'nin Köypınarı adlı köyünde birbirlerini deli gibi seven iki genç varmış. Bu gençler evlenmek için ailelerinden izin istemişler; fakat kızın babası kızını vermek istememiş. Bunun üzerine gençler kaçmak üzere sözlenmişler. Gece herkes uyuduktan sonra kız ile oğlan buluşup dağa doğru kaçmışlar. Gece vakti kızının yatakta olmadığını anlayan baba işin farkına varmış. Adamlarını toplayıp peşlerine düşmüş. Köypınarı'nın yukarı dağlık kesimlerinde bunları yakalamış. Kızın babası tam onları öldüreceği sırada ikisi de taş kesilmişler.

Günümüzde efsanenin geçtiği dağa gidenler âdeta dağa sonradan eklenmiş iki büyük taş hemen fark ederler. Bu taşlardan birinin adı er, diğerinin adı avrat taşıdır (K.7).

EE-4

Erenler Gediği Efsanesi

Nohut Harmanı yaylasındaki Erenler Gediği, Eshab-ı Kehf mağarasında uyuyanların konaklama yeri olarak kabul edilmektedir. Bu mekânda hâlâ eski mezarlar mevcuttur.

Anlatılanlara göre Ramazan ayının çok sıcak geçtiği bir sene Gökçe Karı isimli bir kadın vefat etmiş. Kadının salasını Ahmet Fadıl isimli bir genç okumuş ve Ahmet Fadıl arkadaşlarıyla birlikte Erenler Gediği mevkisine mezar kazmaya gitmiş. Mezarı kazarken, toprak âdeta peynir gibi kesiliyormuş. Ahmet Fadıl oruçlu olduğu için dili damağına yapışmış. Bir ara dinlenmek için mezarın içine uzanıp arkadaşlarına: “Keşke şurada hep uzansam.” demiş. O anda emri hak vaki olmuş ve Ahmet Fadıl ölmüş. İşin garibi Gökçe Karı teneşirde yıkanırken canlanmış ve rivayete göre yirmi yıl ömür sürmüştür.

Cuma akşamları bu mezarlıkta bazen sala verildiği köy halkı tarafından anlatılmaktadır (K.105).

EE-5

Kızkalesi Efsanesi

Bugün Erdemli'ye bağlı bir belde olan Kızkalesi'nin efsanesi halk arasında şöyle anlatılır:

Burada çok eski zamanlarda bir kral yaşarmış. Bu kralın dünyalar güzeli bir de kızı varmış. Kral bir gün büyücülerinden birine kızının geleceği ile ilgili kendisine haber vermesini istemiş. Büyücü de kızının on sekiz yaşına gelince bir yılan tarafından sokulacağını söylemiş. Bunun üzerine kral çeşitli çareler aramaya başlamış. Sonunda yöre halkının iç kale dedikleri bölgeye bir kale yaptırmaya karar vermiş. Kaleyi bitirdikten sonra kızını buraya yerleştirmiş.

Günlerden bir gün kızın canı üzüm çekmiş. O sırada kalenin denginden bir kadın elinde sepet sepet üzümlerle geçiyormuş. Kız sepetlerden birini satın almış. Meğer sepetin içinde bir tane yılan varmış. Kız üzümü yemeye başladıktan biraz sonra yılan tarafından sokulup ölmüş. Böylece kâhinin dedikleri de doğru çıkmış.

O günden sonra bu yerleşim yerinin adı Kızkalesi olmuştur (K.11).

EE-6

Kız Oğlan Ziyaret Tepesi

Eski zamanlarda güzel bir kız yaşarmış. Bu kızın annesi ve babası öldüğü için abisiyle yaşarmış. Bir de kızın gönül verdiği bir oğlan varmış. Yengesi kızın yanlarında kalmasından hiç memnun değilmiş.

Bir gün kız ile yengesi Pamuk İni diye bilinen bir mağaraya pamuk atmaya gitmişler. Kızın abisi de avdaymış. Gelin bir müddet sonra yemek hazırlamak bahanesiyle eve gelmiş. Eve gelir gelmez bir kedi kesip kedinin ciğerini kızın oturacağı minderin altına koymuş. Akşam kocası da avdan dönünce: “Senin kardeşin bir çocuk düşürdü.” demiş. Abisi öfkeyle baltayı alıp kardeşine saldırmış. Kız can havliyle kaç kaç ormanda bir sandal ağacının arkasına saklanmış. Sandal ağacının dibi yarılmış ve kız içine girmiş. Fakat elbisesinin bir kısmı dışarıda kalmış. Ağabeyi kızı çıkarmak için kazma kürek getirmeye gitmiş. Geri geldiğinde elbisenin dışarıda olan parçasının da kaybolduğunu görmüş. O kızgınlıkla kardeşinin sevdiği oğlanın peşine düşmüş. Oğlan da kaç kaç dağ başında bir taşın gölgesine saklanmış. Biraz sonra taş yarılmış ve oğlan taşın içine girmiş.

Bugün oğlanın girdiği taşın bulunduğu yere Oğlan Ziyaret Tepesi, kızın girdiği ağacın bulunduğu yere de Kız Ziyaret Tepesi adı verilmektedir. Her iki yer de Yüglük yaylası civarındadır (K.34).

EE-7**Murat Sofu Efsanesi**

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bugünkü Sıraç Köyü'nün batısındaki Eskiköy denilen yerde Murat Sofu adında bir adam yaşarmış. Murat Sofu'nun iki oğlundan biri Yemen'de, öbürü Filistin'de şehit düşmüş. Oğullarının şehit olması üzerine Murat Sofu kendini dini ilimlere vermiş. Sofu lakabının da bu yüzden verildiği söylenmektedir. Murat Sofu bir taraftan dinî konularda kendisini yetiştirmeye çalışırken diğer yandan da yine tarımla uğraşmış.

Bir gün ekin ekme zamanı çalışmaya giden Murat Sofu evine dönmemiş. Merak içinde kalan karısı, tarlaya vardığında bir de ne görsün? Şehit düşen oğullarından birisi çift sürüyor diğeri de ekin ekiyormuş. Murat Sofu da onlara yârenlik ediyormuş. Çok geçmeden Murat Sofu vefat edip oğullarına ebedi olarak kavuşmuş. Cenazesini Sıraç Köyü-Karakız Deresi yolu üzerine defnetmişler. Ancak ertesi gün yoldan geçenler bakmış ki cenaze başka bir yerde yatıyor. Tekrar defnetmişler; ertesi gün cenaze yine aynı yere gitmiş. Bu olay üç defa tekrar edince köylüler Murat Sofu'yu yattığı yere defnetmişler.

Şimdilerde Murat Sofu'nun türbesi olarak da bilinen mezar, ziyaret yeri olmuştur (K.26).

EE-8**Celil'in Oğlakları**

Celil'in oğlakları, Erdemli'de dillere pelesenk olmuş bir efsanedir. Öyle ki yöresel ağızda birden ortadan kaybolmak anlamına gelen "Celil'in oğlakları gibi dağılmak" deyimini çok meşhurdur. Rivayete göre olay şöyle gelişmiş:

Celil, Erdemli'de çobanlık yaparak geçimini sağlayan bir kişidir. Erdemli'ye uzaklığı 70 km olan Yüksek yurt yaylasında keçilerini yaylarken sürüye kıran girer.

Tekelerin hepsi birer birer devrilir. Sürü tekesiz kalır. İŖin kötüsü tam da teke katımı vakti gelmiŖtir. Celil bir gün sürüsünü otlatıp kara kara düşünürken dağların arasında 5-10 tane geyik tekesi belirir. Celil saklanır. Bu tekeler sürüdeki keçilerle çiftleŖir. Aradan dört ay geçince keçiler yavrulamaya baŖlar. Celil'in keyfine diyecek yoktur.

Mart ayı yaklaŖınca ev halkı yaylaya göçmeye karar verir. Yayla yolunda ilerlerken "Dilki'nin Adam Astığı"⁴⁸ mevkesine gelince sürüyle çiftleŖen geyikler tekrar ortaya çıkar. Yavrularına seslenen geyik tekeler bütün sürüyü peŖine takar. Az sonra sürünün tamamı gözden kaybolur. Celil, eŖeđi ve develeri ile ortada kalakalmıŖtır.

İŖte Celil'in oğlağı gibi dağılmak deyimini buradan gelmektedir (K.70).

Değerlendirme

Erdemli yöresinden sekiz tane efsane derlenmiŖtir. Derlenen efsanelerin dört tanesi yer-mevki adlarının ortaya çıkıŖı ile ilgili (EE-1, EE-2, EE-3, EE-5), üç tanesi de yatır ve ziyaret yerleriyle ilgilidir (EE-4, EE-6, EE-7). Bir efsane de yöresel bir deyime kaynaklık etmiŖ, merkezinde hayvanların bulunduğu ve diğerlerine nazaran inanırılığı yüksek olan bir efsanedir.

Erdemli efsanelerinde ölü bir kiŖinin dirilmesi, taŖın veya ağacın yarılıp insanı içine alması gibi olağanüstüklere rastlanmaktadır. Ayrıca derlenen efsanelerle ilgili mezar, kale, tepe gibi somut nesnelere günümüzde de var olması bu efsanelere inanırılığı arttırmaktadır.

8.2.ÂŖık Edebiyatı

ÂŖık, XVI. yüzyıldan günümüze kadar geliŖimini ve varlığını sürdüren âŖık edebiyatı temsilcisi olup kahvehane, kervansaray, konak ya da saraylarda, kışlalarda, sınır boylarında, bunun yanı sıra halkın toplu bulunduğu düğün, dernek, Ŗenlik, panayır vb.

⁴⁸ Eskiden Tapureli Köyü ve havalisinin beyi olan kiŖi. Rivayete göre Dilki Bey göç zamanı kendinden baŖka kimsenin göçmesine izin vermezmiŖ. Bir göç zamanı yolda rastladığı adamı cezalandırmak için asmıŖ. Bu olaydan sonra bu mevkiye Dilki'nin Adam Astığı adı verilmiŖtir.

eğlence ortamlarında genellikle saz eşliğinde doğaçlama şiirler söyleyen ya da halk hikâyesi anlatan halk sanatçısına verilen addır (Çıblak,2008:21).

Âşık tarzı edebiyatın şekillenmesinde ve oluşumunun tamamlanmasında ozan-baksı geleneğinin büyük rolü bulunmaktadır. Ancak âşık edebiyatı, bu geleneğin yanı sıra hem anonim halk edebiyatı ile tekke edebiyatının hem de aynı dönemlerde gelişimini sürdüren divan edebiyatından etkilenmiş; söz konusu edebi kolların etkilerinin harmanlanmasıyla sonunda kendine has bir icra geleneğine sahip yeni bir edebiyat olarak ortaya çıkmıştır (Çıblak,2008:24).

Türklerin İslâmiyet'i kabulü sonrasında, ilim alanında ve sosyal alanda halkta değişimler ortaya çıktı. İlim dili Arapça olurken, Farsça da edebî alanda ağırlığını hissettirdi. Türk şairleri, dille birlikte Fars ve Arapların kullandıkları aruz veznini ve şiir şekillerini de aldılar. Böylelikle Anadolu'da yavaş yavaş klasik edebiyat dönemi başladı. Fakat bilhassa kırsal kesimlerdeki sanatçılar kendi vezinleriyle yani hece vezniyle şiir söylemeye devam ettiler. Dolayısıyla Anadolu'da Klasik Türk Edebiyatı ve Halk Edebiyatı diye adlandırdığımız iki ayrı edebiyat vücut buldu. Anadolu'da âşık edebiyatı önceleri dini motifler çerçevesinde gelişmeye başladı. Bunda Ahmet Yesevî düşüncesine bağlı olarak Diyar-ı Rum olarak adlandırılan Anadolu'da faaliyet gösteren Abdalan-ı Rum'un büyük oranda rolleri oldu (Kaya,2003:4).

Tarihi metinlerde Selçuklu ordusunda ozanların, kopuz eşliğinde epik şiir söyleyip askerleri eğlendirdikleri kaydedilmiştir. Halkın yerleşik hayata geçmesiyle göçebe kültürün ürünü olan epik şiirin yerini âşık şiiri almaya başladı. İslam öncesi inanca ait pek çok motif ve unsur da İslami renge bürünerek şiirlerde kendisine yer buldu. Bir başka deyişle Anadolu'daki âşıklık geleneği ozan-baksı geleneğinin zaman, zemin, düşünce,

dünya görüşü ve inancın değişmesiyle şekillendi, değişimle beraber yeni bir sanatçı tipi ve şiir tipi ortaya çıktı (Kaya,2003:5).

İslamiyet'in kabulünden 16. yüzyıla kadar olan devre, geniş halk kitleleri açısından bir geçiş devresi olmuştur. Bu devrede, eski kültürün devamcısı olan “ozan”, gerek Azerbaycan'da gerekse Anadolu'da aynı çizgiyi takip ederek yerini “âşık”a bırakmıştır. Bu geçiş döneminde halk şairleri için, “ozan, dede, ağsakal, varsag, yanşag, varsağı-gû” gibi çeşitli adlar kullanılmış, ayrıca XIII. yüzyıldan itibaren dini ve tasavvufi şiirleri yazan aydın şairler arasında tamamen farklı bir anlamda “âşık” kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Dini ve tasavvufi şiirleri söyleyen bu şairlerin ve günden güne bu sahada kökleşen İslami kültürün tesirinde kalan halk şairleri “âşık” terimini kendilerine de yakıştırır olmuşlardır (Düzgün,2012:284-285).

Günümüzde âşık tarzı şiir, kitle iletişim araçlarıyla yayılmaya başlamıştır. Bu bir noktada teknolojinin sözlü geleneğin işlevini üstlenmesidir. Teknoloji, geleneği yayan gezginci âşığın yerini alarak geleneğin dar çevrelerde sıkışıp kalmasını önleyerek yayılmasını sağlamıştır. Günümüzde âşık tarzı şiir yeni ortamlara, yeni şartlara uyum göstermeye, gelenek dışı düşüncelerle beslenmeye başlanmıştır. Özellikle cumhuriyetten sonra köylerden kentlere göç sonunda köy ve şehir kültürü iç içe geçmiştir (Artun,2008:210).

8.2.1. Erdemli Âşıklık Geleneği

İnceleme yapılan Erdemli yöresinde dokuz âşık tespit edilmiştir. Bu âşıklardan ikisi vefat etmiştir. Yörede canlı olarak yaşatılan bir âşıklık geleneği yoktur (K.119, K.120, K.121, K.123). Yapılan araştırmada ilçeye dışarıdan göç etmiş ve Erdemli'de doğup büyümüş iki kesim âşık tespit edilmiştir. Her iki kesimde de bir usta-çırak ilişkisi yoktur. Dolayısıyla yöre âşıkları, klasik anlamda bir âşık olma süreci yaşamamışlardır (K.119,

K.121). Saz çalmasını bilenler, saz çalmayı bir kişinin yardımıyla veya yörede açılan kurslara katılma yoluyla öğrenmişlerdir. Yöre âşıklarından büyük çoğunluğunun saz çalamadığı gözlenmiştir (K.119, K.121, K.123). Bu âşıkların doğaçlama şiir yetenekleri olmadığından şiirlerini önce yazıya aktardıkları daha sonra da internette, kitap haline getirerek veya düzenlenen çeşitli gecelerde ilgililerin beğenisine sundukları söylenebilir. Dolayısıyla yöredeki âşıkların eserlerini icra edebilecekleri kahvehaneler, âşık fasılları gibi icra ortamları da mevcut değildir (K.119, K.120, K.121, K.123).

8.2.1.1. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Âşıklığa Başlama

Âşık olmak isteyen kişi, usta bir âşığın yanına çırak olarak verilir. Buna “kapılanma” denir. Usta, çırağa “meydan açma”yı, geleneğin gereklerini, “divana çıkma”yı, yarışmayı, hikâye anlatmayı, ayak kurallarını ve “âşık makamları”nı öğretir. Çırak ustasıyla birlikte gezerek diğer âşıkları tanır. Onların bilgilerinden yararlanır. Bu devre çırağın yeteneğine göre sürer. Çırağın yetiştiğine inanan ustası ona “icazet” vererek tek başına mesleği sürdürmesine izin verir (Artun,2004:59).

Erdemli yöresi âşıklarında klasik anlamda bir âşıklığa başlama süreci yoktur. Yöre âşıkları daha çok okuyarak, dinleyerek ve kendi kendilerini geliştirerek âşık olma yolunu seçmişlerdir. Âşık şiirinin geleneksel kalıplarını kullanmakla birlikte kitle iletişim araçları sayesinde yöre dışındaki birçok âşığın şiirlerinden de etkilenmişlerdir.

8.2.1.2. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma

Âşık edebiyatı temsilcileri, mutlaka şiirlerinde kullandıkları bir ada sahiptirler. Mahlas olarak adlandırılan bu ikinci ad/takma ad, çeşitli yollarla edinilir. Bunlardan en yaygını âşık adayına ustası tarafından verilmesidir. Halk hikayelerindeki “kompleks rüya motifi”nin etkisiyle rüyada gördüğü ulu kişi tarafından mahlas verildiğini söyleyen âşıklar da vardır. Bazı âşıklar da mahlaslarını kendileri seçerler. Bu seçimde âşığın kişiliği,

mesleği, yaşadığı bölge veya içinde bulunduğu durum etkili olmaktadır (Düzgün,2012:314).

Erdemli âşıkları arasında usta-çırak ilişkisi olmadığı için âşıklar mahlaslarını kendileri seçmişlerdir. Mahlas seçiminde soyadlarını veya lakaplarını tercih etmişlerdir. Mevcut âşıklar Cevizci, Âşık Alaaddin, Şevki, Tevhidî gibi mahlaslar kullanmışlardır. Yörede rüyasında bade içerek mahlas alan halk şairine rastlanmamıştır. Ayrıca mahlas kullanmayarak şiir yazan âşıklar da mevcuttur.

8.2.1.3. Erdemli Âşıklık Geleneğinde Saz Çalma

Âşıklar eserlerini saz eşliğinde ilgililere sunarlar. Sözünü sazla birleştirerek aktaran âşıklar, toplum tarafından daha itibarlı bir konuma yükselir. Erdemli âşıkları arasında az olmakla birlikte saz çalmayı bilenler mevcuttur. Ancak âşıkların büyük bir kısmı saz çalmayı bilmemektedir. Saz çalmayı bilenler de bir kişinin ders vermesiyle veya yörede açılan halk eğitim kursları sayesinde kurslar saz çalmayı öğrenmişlerdir.

8.2.1.4. Erdemli Âşıklarının Eğitim Durumu ve Geçim Kaynakları

Erdemli'deki âşıklardan Ömer Toker, Ömer Kırıcılı (Pehlivan Ömer), Mehmet Doğan (Uzun Mehmet), Ali Yıldız (Âşık Alaaddin) ve Cumali Efe (Âşık Cumali) maddi imkânsızlıklardan ötürü ilkokuldan sonra eğitimlerini sürdürememişlerdir. Bu âşıklar bir taraftan şiir yazarken asıl işleri olan tarım ve özellikle de hayvancılığa devam etmişlerdir. Bunların dışında hayatta olan âşıklar içerisinde Murat Arıcı, Şevki Aksay, İsmail Cevizci ve Gazi Hüseyin Kılbaş üniversite mezunu, Mehmet Doğan (Uzun Mehmet), Ali Yıldız (Âşık Alaaddin), Cumali Efe (Âşık Cumali) ilkokul mezunudur. Zengin hayal dünyalarını aldıkları eğitimle daha da zenginleştiren eğitilmiş âşıklar farklı konularda şiirler yazmışlardır. Bu kişiler öğretmenlik, esnaflık gibi işlerin yanında şiir yazmaya ve bunları

yayımlamaya devam etmektedirler. Son yıllarda belediyelerin ve çeşitli derneklerin yardımıyla âşıklar şiirlerini kitaplaştırarak yayımlamaktadırlar.

8.2.1.5. Erdemli Âşıklarının Seslendiği Kitle

Erdemli yöresinde âşıkların bir araya geldiği kahvehaneler mevcut değildir. Yöre âşıkları dost meclislerinde veya belediyelerin ya da derneklerin düzenlediği şiir gecelerinde bir araya gelmekte ve şiir meraklılarına eserlerini sunmaktadırlar. Ayrıca her yıl düzenlenen festival, şenlik ve şöenlerde âşıklar halkla buluşmaktadırlar. Yöre âşıklarının bir kısmı şiirlerini kitaplaştırırken bazıları da TRT Çukurova radyosu veya yöresel radyolarda katıldıkları programlar yoluyla eserlerini halkın ilgisine sunmaktadırlar.

Yöre âşıklarının büyük bir kısmı ilgisizlikten yakınmaktadır. Yeni neslin halk şiirine ilgisiz olması ve âşıkların eserlerini basamaması şikâyet konularının temelini oluşturmaktadır.

8.2.2. Erdemli Âşıkları ve Şiirleri

Erdemli yöresinde çok canlı olarak varlığını devam ettiren bir âşıklık geleneği yoktur. Buna rağmen Erdemli’de doğup büyümüş veya Erdemli’ye sonradan göç etmiş âşıkların varlığı tespit edilmiştir. Bu âşıklar gelenekten farklı olarak âşıklığa kendi araştırma ve çabalarıyla başlamışlardır. Aşağıda yörede tespit edilen âşıkların hayatlarıyla ilgili bilgiler ve bu âşıkların birer şiiri verilmiştir.

8.2.2.1. Geçmişte Yaşamış Âşıklar ve Bu Âşıkların Şiirlerinden Örnekler

Erdemli’de geçmişte yaşamış iki âşık tespit edilmiştir. Bu âşıklar, doğup büyüdükleri çevrenin etkisiyle âşık şiirine yönelmiş ve eserlerini bu doğrultuda oluşturmuşlardır. Yaşadıkları sosyal çevrenin etkisiyle şiirlerinde aşk, sevgi, doğa ve eleştiri konularını işlemişlerdir.

Ömer Toker

1934 yılında Erdemli'ye bağlı Çamlı Köyü'nde doğmuş, 1992 yılında aynı köyde vefat etmiştir. Yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelen Ömer Toker'in babası öğretmenlikten emekli Osman Bey, annesi de ev hanımı Meryem Hanım'dır. İlkokulu köyünde okuyan âşık imkânsızlıklar sebebiyle eğitimini sürdürememiştir. Vatani görevini Çanakkale'de tamamlayan âşığın hayatı çiftçilik ve çobanlık yaparak geçmiştir. Şiirlerinde din, aşk, doğa sevgisi ve ayrılık gibi konuları işleyen Ömer Toker aradığı aşkı bulamadan, hiç evlenmeden, 1992 yılında vefat etmiştir. Şiirleri 2012 yılında yeğeni emekli öğretmen Orhan Kaya tarafından kitaplaştırılmıştır⁴⁹ (K.124).

Gönül Seni

Bahar gülü erken açar

Nâçar garip gönül nâçar

Bülbül daldan dala konar

Kondurayım gönül seni

Yeşil yaprak gibi açtım

Güle kavuşmadan düştüm

Kafesten kuş gibi uçtum

Kondurmadım gönül seni

Gül dalında bülbül öter

---

⁴⁹ Kaya O. (2012). *Âşık Ömer*, Ankara: Berikan Matbaa ve Yayıncılık.

Yeter bu çektiğim yeter
Yol üstünde garip yatar
Kaldıramam gönül seni

Çiçek verdi yaprak verdi
Elvan elvan güller verdi
Hakk'ım bana dertler verdi
Güldüremem gönül seni

Âşığın derdi yâr derdi
İki gözüm pınar oldu
Felek çarkı bana vurdu
Döndüremem gönül seni

Ömer Toker böyle yazar
Dertli gönlüm garip gezer
Kınalı el boncuk dizer
Saramaz yâr gönül seni

Ömer Kırçılı (Pehlivan Ömer)

1943 yılında Silifke'de doğdu. İlkokulu Erdemli'de okuyan Pehlivan Ömer 1963 yılında askerliğini Erzincan'da tamamladı. İlkokul dışında tahsil görmedi. Çiftçilik, manavlık, kahvehane işletmeciliği gibi değişik meslek dallarıyla geçimini sağladı.

Şiirlerinde daha çok taşlama şeklinde olan Ömer Kırıcılı 31 Mayıs 1993'te vefat etti (Yanar, 2006: 207).

Zamane Kadınlarına

Abdest, namaz nedir bilmez

Çağırırsan yanına gelmez

Surat ekşi, yüzü gülmez

Şimdiki zaman kadınları

Kimi Döndü, kimi Ayşe

Yumurtayı satar beşe

Çerçi arar köşe köşe

Şimdiki zaman kadınları

Kimi Fatma, kimi Arzu

Kocasına der ki dürzü

Hiç bilmez otuz üç farzı

Şimdiki zaman kadınları

Ömer der ki nerde erlik

Kocalara vermez dirlik

Arzularlar beşi birlik

Şimdiki zaman kadınları

8.2.2.2. Yaşayan Erdemli Âşıkları ve Bu Âşıkların Şiirlerinden Örnekler

Günümüzde Erdemli’de yaşayan yedi âşık tespit edilmiştir. Yöre âşıklarından bazıları mahlas kullanırken bazıları da kullanmamaktadır. Bu âşıklar festivallerde, belediyenin düzenlediği gecelerde şiirlerini ilgililerin beğenisine sunmaktadır. Bazı âşıklar da şiirlerini kitaplaştırarak veya internet yoluyla takipçilerine ulaştırmaktadır.

Murat Arıcı

4 Mart 1967 tarihinde Erdemli’ye bağlı Tömük beldesinde dünyaya geldi. Babası Dağlı Köyü Garamatlı sülalesinden Ali Bey (Tapan Ali), annesi Karahıdırlı Köyü Kizirli sülalesinden Sultan Hanım’dır. İlkokul ve ortaokulu Tömük’te liseyi Erdemli’de tamamladı. 1989 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Yurdun değişik yerlerinde öğretmenlik yapan Murat Arıcı halen Erdemli Lisesi’nde edebiyat öğretmeni olarak çalışmaktadır. Hece ölçüsünden taviz vermeyen Arıcı, divan edebiyatı ve halk edebiyatı motiflerini şiirlerinde başarıyla yansıtmıştır. Şiirlerinin temasını aşk, hasret, yergi ve Erdemli’nin doğal güzellikleri oluşturmaktadır. Murat Arıcı şiirlerini “Yüz Görümlüğü” adı altında kitaplaştırmıştır. Saz çalamayan Arıcı, Tarsus’ta yapılan Uluslararası Karacaoğlan Şelale Şiir Akşamları’na Erdemli’yi temsilen defalarca katılmıştır. (Arıcı, 2011: 13).

Ben Olmalıyım

Başını yastığa her koyuşunda

Rüyada gördüğün ben olmalıyım

Sevdaya çağrıyla ilk duyuşunda

Hayaller kurduğün ben olmalıyım

Gezsen de cihanı bir baştanbaşa
Yıllarca etsen etrafı temaşa
Emeğim gitmesin der isen boşa
İzini sürdüğün ben olmalıyım

Endamın dünyayı yakıp geçse de
Görenler ecelde şerbet içse de
Bakışın aşığa kefen biçse de
Sonunda vurduğun ben olmalıyım

Uyunca elbette ilahi emre
Senin de sinene düşer bir cemre
Hazan rüzgarları değmeden ömre
Bahara erdiğin ben olmalıyım

Lale şarap gibi del' eder seni
Sümbül melankolik tel eder seni
Nergis mağrur durur el eder seni
Bahçeden derdiğin ben olmalıyım

Uğruna açılsa kırmızı güller
Adını söylese şeyda bülbüller
Ayağına turap olsa da eller

Gönlünü verdiğin ben olmalıyım

Şevki Aksay

1953 yılında Erdemli'nin Limonlu kasabasında doğdu. İlkokulu Limonlu'da ortaokulu Erdemli'de tamamladıktan sonra Mersin Öğretmen Okulu'ndan 1972 yılında mezun oldu. Anadolu'nun çeşitli il ve ilçelerinde öğretmelik yaptı. Başarıyla geçen 31 yıllık öğretmenlik hayatına 2003 yılında Erdemli Hürriyet Ortaokulu'nda çalışırken son noktayı koydu. Limonlu'da ikâmet eden Şevki Aksay şiirlerinde yurt güzellmelerini, aile yaşayışlarını, dostlukları lirik dille anlatır. Saz çalamayan şair, şiirlerinde “Şevki” mahlasını kullanmaktadır (K.119).

Beklerim

Bitmemiş umudum, bitmemiş hâlâ

Bir selamın gelir deyi beklerim

Haberini alsam yine ne âlâ

Bilmem ki ben hâlâ neyi beklerim

Kulağım sestedir, gözüm yollarda

Herkes muhabbete, sanki sallarda

Vicdan kalmamıştır böyle kullarda

Karşılıklı seilmeyi beklerim

Gidişin sonunu kimse bilmiyor

Ne yapsam bu gönlüm huzur bulmuyor

Talihim gülmüyor, yüzüm gülmüyor
Huzur bularak gülmeyi beklerim

Şevki bu gönlünü açtı sizlere
Hasret kaldı sevgi dolu gözlere
Bilmem hacet var mı başka sözlere
Hâlâ ben mutlu olmayı beklerim

İsmail Cevizci

1954 yılında Karaman ili Ermenek ilçesinde doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Ermenek'te bitirdi.1972 yılında Akşehir Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra yurdun değişik yörelerinde öğretmenlik yaptı. 1998 yılında emekliye ayrılarak kendini toprak işleriyle uğraşmaya adadı. Şiirlerinde vatan sevgisi, doğa sevgisi gibi konuları ele alan Cevizci, şiirlerini "Bizim Eller" adlı eserle kitaplaştırdı. Şiirlerini saz eşliğinde söyleyen şair özel günlerde, festivallerde ve çeşitli radyo programlarında sevenleriyle buluşmaktadır. Şiirlerinin çoğunda soyadı olan "Cevizci"yi mahlas olarak kullanmaktadır (K.120).

Bambaşka

Ne güzel işliyor şu devri âlem
Baharı bambaşka, yazı bambaşka
Her şeyden bir ibret almalı insan
Dost için çalınan sazı bambaşka

Gönülden gönüle varmalı yollar
Gerçek dostu candan sarmalı kollar
Bal akar isterse şakıyan diller
Türküsü bambaşka, sözü bambaşka

Gözler her tarafta sevgiyi görsün
Kırgınlık olmasın yüzler hep gülsün
Hoşgörünün tohumları ekilsin
Güzellerin tadı, nazı bambaşka

Ağaçlar dallarda meyve veriyor
Ömür geçiyor, bir mum gibi eriyor
Anlayana dünya çok şey diyor
Allah'ın Kuran'ın cüzü bambaşka

Cevizci'nin gönlü Yunusça coşar
Karacaoğlan gibi sevgiyle yaşar
Yağmur damla damla toprağa düşer
Söndürür yangını közü bambaşka

Mehmet Doğan (Uzun Mehmet)

Mehmet Doğan 1938 yılında Silifke'de doğdu. İlkokulu Yeşilovacık Köyü'de okuyan Uzun Mehmet 1956 yılında evlendi. Evlendikten sonra askere gitti.

Askerlik dönüşü Erdemli'ye yerleşen ve hala burada yaşayan şair, aynı zamanda uzun yıllar mahalle muhtarlığı da yapmıştır.

Uzun Mehmet halk kültürüne düşkünlüğü ile yörede tanınan bir şahsiyettir. Şiirlerinde ayrılık, ölüm ve dini konuları işleyen şair, herhangi bir tarikata bağlı değildir. 1997 yılında kurduğu ve halen başkanlığını yürüttüğü Kargıpınarı Yöresel Kültür ve Sanat Derneği bünyesinde ilçenin ilk ve tek Yörük müzesini oluşturmuştur. Uzun Mehmet saz çalamayan âşıklarımızdandır. Şiirlerinde mahlas olarak “Mehmet” ismini kullanan şairin yöredeki lakabı Uzun Mehmet'tir. Şiirin yanı sıra roman ve öykü türüyle de ilgilenen Uzun Mehmet'in yayımlanmış eserleri şunlardır (K.121):

1. Talihsiz Ayşe (1994), Roman
2. Seni Neye Benzetsen (1996) Şiir
3. Köyüme Gidiyorum (1998) Roman
4. Sevmek İçin On Ömür (2000) Şiir
5. Bir Düştü Beklemek (2002) Öykü
6. Göçmen Kuşlar Nereye (2003) Şiir

Bizim Eller

Türkmen kızı daylağını çekende
Dağlarında lale sümbül kokanda
Kuşlar ötüşürken gülde dikende
Görmeye doymazsın bizim elleri

Kayada keklikler konup öterken
Kar eriyip yeşil otlar biterken

Yamaçları kızılıklar süslerken
Doymaya doyamazsın bizim elleri

Ormanı, denizi, mavi koyları
Tarihi anlatır eski köyleri
Ta Orta Asya'dan gelir soyları
Görmeye doymazsın bizim elleri

Dal dal olur ağacında meyveler
Bir başka serinlik verir gölgeler
Ozanlar saz çalar kuzular meler

Mehmet der bilinmez, elde neler var
Ancak ozan bilir, telde neler var
Ah bir görsen bizim elde neler var
Görmeye doymazsın bizim elleri

Ali Yıldız (Âşık Alaaddin)

Ali Yıldız 1937 yılında Koramşalı Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyünde okuyan şair 1959 yılında vatani görevini yaptı. Hayatını hayvancılık yaparak kazanan Ali Yıldız, şiirlerinde Alaaddin mahlasını kullanmaktadır. Bestelediği şiirlerini kaval eşliğinde okumaktadır (K.122).

Koramşalı⁵⁰ Destanı

---

⁵⁰ Erdemli'de bir köy.

Koramşalı köyler başı
Erdemli'de yoktur eşi
Çerçili'nin öz kardeşi
Ne güzeldir Koramşalı

Aslanlı'dan sapar yolu
Pınar dolu sağı solu
Erdemli'nin gonca gülü
Ne güzeldir Koramşalı

Fakılı'nın karşısında
Gençler gezer çarşısında
Çiçek açar bahçesinde
Ne güzeldir Koramşalı

Komşu olmuş Avgadı'yla
Çerçili'yle Fakılı'yla
İlköğretim okuluyla
Ne güzeldir Koramşalı

Esnafiyla hızarıyla
Çalışkan bir muhtarıyla
Alaaddin şairiyle
Ne güzeldir Koramşalı

Cumali Efe (Âşık Cumali)

01.02.1950 tarihinde Ereğli'nin Çakmak bucağına bağlı Çayhan Köyü'nde doğdu. Annesinin ve kardeşinin uzun süreli hastalığından dolayı okuyamadı. Küçük yaştan itibaren bir çerçinin yanında çalıştı. Bu da ona çeşitli yerleri gezme ve insanları daha yakından tanıma fırsatı sundu. 1971 yılında askere gitti. Askerlik dönüşü 1973 yılında evlendi ve Erdemli'ye yerleşti. Çiftçilik, amelelik, bahçe bekçiliği, pazarcılık gibi değişik işlerde çalışan âşık, yalın ve sade söyleyişlerle şiirler yazdı. Saz çalamayan Cumali Efe, şiirlerinde Âşık Cumali mahlasını kullanmaktadır. Şiirlerinde gurbet, sıla, aşk, özlem gibi konuları işleyen Âşık Cumali kitaplaştırma aşamasındadır (K.34).

Sorarım Ben

Çıkageldim bura Çayan elinden

Hakk'ın verdiğini derim dilimden

Neden anlamazsın garip halimden

Misafir olacak yer sorarım ben

Havalar borandır topraklar kandır

Bugün fani dünya başıma dardır

Gurbet eli gezmek ölümden zordur

Bugünlük yatacak yer ararım ben

Âşık Cumali'yim bu çilem bitmez

Yeni köyde kimse elimden tutmaz

Sofranızda ekmek korkmayın bitmez

Misafir olacak yer sorarım ben

Gazi Hüseyin Kılbaş

29 Ekim 1969'da Erdemli'de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Erdemli'de tamamladıktan sonra 1987'de başladığı Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nden 1991 yılında mezun olan âşık, ilk öğretmenlik görevine Tokat'ın Niksar ilçesinde başladı. Daha sonra yedek subay olarak başladığı vatani görevi esnasında terörle mücadelede hain bir pusu neticesinde ağır yaralar aldı. Yıllarca devam eden tedaviler sonunda gazilik makamı ve binbaşı rütbesiyle malulen emekli oldu.

Kendisine, ilahi kaynaktan beslenen şairleri örnek alan Kılbaş, hayata bekaya açılan pencereden bakmaya ve mazi ile hali aynı karede görmeye çalıştı. Saz çalmasını bilmeyen âşık, şiirlerinde “Tevhidî” mahlasını kullanmaktadır (K.123).

Çok Şükür

Hakikat âşığıyım, sevmem asla yalanı
Doğruluğun dışında sözüm yoktur, çok şükür
Mukaddesat sembolü elimde al sancağı
Başka renge boyanmış bezim yoktur çok şükür

Mazlumun yanındayım, zalime etmem sükût
Dünyalık kaygılarla bozulamaz bu akit
Kalemi hak davaya ram ederim her vakit
Batılı sevindiren yazım yoktur çok şükür

Kayıtsız kalınır mı garip, yetim, düşküne
 Merhameti yerleştire gönül denen köşküne
 Mahlûkatı hoş gördük, yaratanın aşkına
 Ötekini dışlayan özüm yoktur çok şükür

Takvaya yoldaş edip istikamet, vakarı
 Hayırla anılmaktır, kısa ömrün tek kârı
 Helal ile doymalı mide, beyin ambarı
 Haramla pişen aştta tuzum yoktur çok şükür

Kapılmadan yeise sarılırim hep sa'ye
 Resule ümmet olmak hayatımda tek gaye
 Rabbim "kulum" der ise budur en büyük paye
 Bundan başka mevkide gözüm yoktur çok şükür

Tevhidî mesuliyet altında ezilirim
 Ümmetin bölük pörçük haline üzülürüm
 Birlik için kurulan her safa dizilirim
 Tefrika yollarında izim yoktur çok şükür

Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde dokuz âşık tanıtılarak şiirlerinden birer örnek verilmiştir. Tanıtılan bu âşıklardan yedi tanesi hayatta olup iki tanesi de geçmişte yaşayan âşıklardandır. Hayatta olan âşıklardan dört tanesi üniversite mezunu, üç tanesi de ilkokul

mezunudur. Erdemlili âşıkların usta-çırak ilişkisi, mahlas alma, saz çalma gibi konularda geleneğe bağlı kalmadıklarını görmekteyiz. Ancak şiirleri âşık şiirinin genel özelliklerini taşımaktadır.

Erdemli ilçesinde âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde yaşatıldığından söz etmek mümkün değildir. Anadolu'nun diğer yörelerine paralel olarak âşık edebiyatını besleyen sözlü gelenek Erdemli'de de zayıflamıştır. Usta-çırak ilişkisi zayıfladığından ve geleneği bilen dinleyici kitlesi mevcut olmadığından âşıkların denetlenmesi zorlaşmıştır. Ancak eski dönemlere göre âşıkların ilgililere ulaşması kolaylaşmıştır. Kitle iletişim araçları, internet ve çeşitli festivaller âşıkların buluşma ve şiirlerini paylaşma alanlarıdır. Ayrıca bazı âşıklar kendi imkânlarıyla şiirlerini kitaplaştırarak piyasaya sürmektedirler.

Sonuç olarak yöredeki âşıklar, özellikle iletişim konusunda yeni şartlara uyum sağlamaktadırlar. Âşık edebiyatının beslendiği kaynaklar farklılaşmış, âşıklar da bu değişime ayak uydurma çabası içerisinde. Bu edebiyat, günümüz insanının beğenisine uygun, özünden sapmadan, yozlaşmadan yapılanma çabası içerisindedir.

IX. BÖLÜM

9. ADLAR

Ad, Büyük Türkçe Sözlük'te “Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.” olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Erdemli yöresinde sıklıkla kullanılan insan, hayvan, bitki ve gün adları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra “asıl ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isim” olarak tanımlanan lakapların hangi özelliğe dayanılarak verildiği ve lakap olarak seçilen adların ne olduğu üzerinde durulmuştur (Boyraz,1998:109).

Soyadı Kanunu'ndan önce, kişileri birbirinden ayırt etmek için verilen lakap geleneği günümüzde de Erdemli yöresinde devam etmektedir. Ayrıca konar-göçer hayatın etkisiyle hayvan ve bitki isimlerinde çeşitlilik görülmektedir. Yörede hayvanlara cinsiyet, yaş, fiziki özellik, renk gibi özelliklerine göre lakaplar verilmektedir.

9.1.İnsan Adları

9.1.1.Asıl Adlar

Erdemli ve çevresinde kadınlarda en çok; Ayşe, Cennet, Elif, Emine, Esra, Fatma, Meryem, Sultan, Teslime ve Zeynep gibi adlar kullanılmaktadır. Erkeklerde ise; Ahmet, Ali, Fatih, Hüseyin, İbrahim, Mehmet, Mustafa gibi adlar kullanılmaktadır. Kuşkusuz bunların dışında kullanılan pek çok ad da vardır. Ancak yukarıda sayılanlar hemen her köy ve mahallede karşılaşılanlardır.

Aileler çocuklarına ad verirken değişik faktörlerin etkisi altındadır. Kaynak kişiler ad verme konusunda:

- Büyüklerin adları olduğu için
- Dinî bir anlamı olduğu için
- Millî bir anlamı olduğu için

- Tarihi bir isim olduğu için
- Kardeşlerin ismiyle uyumlu olduğu için

gibi faktörlerin etkisiyle çocuklarına ad verdiklerini söylemişlerdir.

Son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bir gelenek de çocuklara Fatma Betül, Muhammet Emre, Hatice Kübra, Hüseyin Arda gibi iki ad koyma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İki ada sahip olan kişilere bu adlar verilirken birinin “modern” birinin de “geleneksel” olmasına özen gösterilmektedir (K.3, K.7, K.11, K.27, K.28, K.33, K.37, K.56, K.66, K.100, K.106, K.107, K.108).

9.1.2 Lakaplar

Soyadı Kanunu’ndan önce, Anadolu’nun kent ve köylerinde insanları birbirinden ayırt etmek amacıyla hemen herkese lakap verilmiştir. Çalışma konusu olan Erdemli’de de günümüzde lakap verme geleneği yaygın biçimde devam etmektedir. Lakapların ortaya çıkmasında meslek, yerleşim yeri, etnik köken, kişilerin fiziksel durumları, aile ile ilgili geçmişten gelen çeşitli rivayetler gibi özellikler göz önünde bulundurulmuştur.

Erdemli’de, verilen lakapları verilmiş nedenlerine uygun olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- **İnsanların ten, saç ya da göz rengine göre:** Gök Himmet, Kel Musa, Parlak Meryem, Sarı Mevlüt vb.
- **Sakal ve bıyıklarına göre:** Bıyık Hasan, Köse Celal vb.
- **Boylarına ve vücut durumlarına göre:** Cüce Veli, Üşüyük (Boynu çökük gezdiği için), Japon Hüseyin, Topal Hasan, Bonus Erol, Kemik Bekir, Çopur İsmail, Çolak Hoca vb.

- **İnsanların davranış ve mizaçlarına göre:** Yemez Ali, Kaymakam (şık giyindiği için), Huysuz Emmi, Şen Hüseyin, Savrıcı Bekir vb.
- **Askerlik rütbesi ya da askerlik yaptığı yere göre:** Başçavuş, Albay Halil, Koreli Emmi vb.
- **Hayvan veya bitkilere şekil veya mizaç bakımından benzetilerek verilen lakaplar:** Dıkıdık Memmet, Tilki Ali vb.
- **Mesleklerine göre:** Kömürcü, Müdür, Şükrü Kiya (Muhtar), Kâtip Mahmut, Dükkâncı Titiz, Hızarcı Ellez (İlyas) vb.
- **Geldikleri coğrafi yer, bölge ve şehirlere göre:** Ermenekli, Silifkeli Hayri, Adıyamanlı Manav vb.
- **Sülale, aşiret veya medenî durumlarına göre:** Cerrah(sülale) Hüseyin, Boyuninceli(aşiret) İsa, Koçaş (aşiret) Hasan, Keşşafı (aşiret) Ali vb.
- **Siyaset ve devlet adamlarına benzerliklerine göre verilen lakaplar:** Cıksın (ABD eski başkanlarından Nixon'dan mülhem), Makaryos, Erbakan, Ecevit Tahsin, Bölükbaşı vb.

9.2. Hayvan ve Bitki Adları

9.2.1. Hayvan Adları

Yıllarca göçebe bir hayat süren Türk toplumu için hayvanlar vazgeçilmez varlıklardır. Türk toplumunun sosyal ve ekonomik hayatında, folklorunda hayvanların ayrıcalıklı bir yeri vardır. Erdemli'de yaşayan nüfusun çoğunluğunun Yörük olduğu düşünüldüğünde yöre insanının doğayla iç içe bir hayat sürdüğü söylenebilir. İnsanlar, doğayla mücadelelerinde faydalandıkları, ekonomik uğraşlarını belirleyen hayvanlara renkli bir isim dünyası yaratmışlardır. Aşağıda yöreden derlenen hayvan isimleri verilmiştir.

Alatana: Turuncu kuşaklı yabancı arı.

Böcü: Domuz

Böke: Besili tosun

Böysü: Örümcek

Büsü: Kedi

Canavar: Kurt

Cırlavık: Ağustos böceği

Comak: Kulaksız keçi

Çatalavrat: Kırkayak türü bir böcek

Çebiç: 6 aydan sonra her iki cinsten oğlağa verilen isim

Çetik: Çekirge

Daylak: İki yaşını doldurmuş deve

Feri: Akrep

Ferik: Tavuk

Gabak: Boynuzsuz keçi

Galle: Sincap

Gerleşen arısı: Yabancı siyah arı

Göcen: Tavşan yavrusu

Görpe: Yeni doğmuş keçi yavrusu

Gözübohça: Sinek yiyen ve kertenkeleye benzeyen sürüngen böcek

Gugumavuk: Baykuş

Gulun: Tay

Kaçıntı: Kuzulama zamanından önce doğan oğlak

Kart: Dört yaşındaki teke

Koçmar: Kertenkele

Körgemele: Köstebek

Lök: Bir yaşından büyük erkek deve

Maya: Dişi deve

Oğlak: Anasından doğduğunda her cins keçi yavrusu

Öveç: Üç yaşındaki teke

Palaz: Keklik yavrusu

Potuk: Ayı yavrusu

Sakçığan: Saka kuşu

Seyis: Bir yaşını bitirip iki yaşından gün almış tohumlama işlevini kaybetmiş teke.

Sırla: Yazın keçi boynuzu bitkisinin olgunlaştığını haber verdiği inanan kelebek

Sırtkılıç: Bukalemun

Şişek: Altı ayla iki yaş arasındaki dişi koyun

Takdelen: Ağaçkakan

Titi: Başlı koniye benzeyen bir tür yayla kuşu

Toklu: İki yaşındaki erkek koyun

Tosgaba: Kaplumbağa

Tülü: Dişi deve

Üvez: Yeşil sinek

Yazmış: İki yaşından gün almış keçi

9.2.2. Hayvan Lakapları

Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden olan Dede Korkut Hikâyeleri'nde birçok hayvan ismi geçmektedir (Ergin,2011:98,99,109,126). Bunlar daha çok hayvanların türlerine ve cinsiyetlerine göre verilen isimlerdir. Ancak derleme yapılan Erdemli'de hayvanların isimlerinin yanı sıra, onlara takılan birtakım lakaplar da vardır. Bu lakaplar hayvanların; renklerine, boynuzlarına, sakal ve küpelerine, kulaklarına, davranışlarına, ırklarına ve yürüyüşlerine göre verilen lakaplardır.

- **Renklerine göre:** Kara keçi, sarı keçi, ger⁵¹ keçi, kır at, ala inek vb.
- **Boynuzlarına göre:** Gabak (boynuzsuz) keçi, boynuzu kırık, dik boynuzlu teke vb.
- **Sakallarına ve küpelerine göre:** Küpeli (çene altında kiraza benzer et parçası), tek küpeli keçi, çomak teke vb.
- **Davranışlarına göre:** Hırsız keçi, aptal keçi (uyuşuk olduğu için), bağırtlak (çok melediği için) vb.
- **Çiçek, bitki adlarına göre:** Gülbeyaz, menekşem, sümbülüm vb.
- **Irklarına göre:** Arap atı, sakız keçisi, Hollanda ineği vb.
- **Kulaklarına göre:** Yaprak kulaklı keçi, kelpen (uzun, düz bir şekilde aşağı indikten sonra uç kısmından kırılmış gibi geri bükülmüş gibi) kulaklı keçi vb.
- **Yürüyüşlerine göre:** Rahvan, tırıs, dörtnal vb.

9.2.3. Bitki Adları

Akdeniz'in sahil şeridinde bulunan Erdemli ilçesi zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Bu zengin bitki örtüsü çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. İnsanlar yörede

---

⁵¹ Sırt ve karın bölgesi farklı olan keçilere ger keçi denir.

yetişen bitkilerden beslenmede, hayvanlarını beslemede ve hayvanlarına yem yapmada yararlanmışlardır. Yörede şifa aracı olarak da kullanılan bitkilere halk arasında farklı isimler verilmiştir. Aşağıda Erdemli'den derlenen bitki isimleri verilmiştir.

Bostan: Salatalık

Bozkulak: Sarı çiçekli bir bitki

Buladan: Çınar ağacı

Cennet meyvesi: Hurma

Cırtatan: Sarılık hastalığını önlediğine inanılan, meyvesi karpuz benzeyen bir bitki

Festiken: Fesleğen

Fireng: Domates

Galabağ: Mantar

Gıska: Soğan fidesi

Gıvışgan: Böreği yapılan bir çeşit ot

Günebakan: Ayçiçeği

Haraç: Keçiboynuzu

Karagan: Mart aylarında beyaz ve kırmızı çiçek açarak çam ağaçlarının arasında yetişen bir bitki

Keçemene: Yosun

Keşir: Havuç

Kompil: Patates

Körmen: Yabani sarımsak

Kuzugöbeği: Mantar

Küncü: Susam

Manadura: Domates

Murt: Mersin ağacı

Pinyar: Maki ikliminde yetişen, yaprağı geniş, dikenli ağaç

Tavşan ekmeği: Yabani, sütlü bir ot

Teğ: Asma

Teynal: Defne ağacı

Tokmakan: Semizotu

Tömbek: Ardıç ağacının küçük hali

Ülübü: Fasulye

Yarpız: Yabani nane

Yemiş: İncir

9.3. Gün Adları

Erdemli ve çevresinde bilinen gün adlarından farklı bir kullanıma rastlanmamıştır. Dolayısıyla günler; pazartesi, salı, çarşamba, perşembe cuma, cumartesi ve pazar olarak adlandırılmaktadır.

9.4.Yer (Mevki) Adları

Erdemli’de köy, mahalle gibi yerleşim birimlerinin dışında halkın adlandırdığı çeşitli mevkiiler vardır. Bu adlandırma genellikle o yerde geçmişte yaşanan önemli bir olayın etkisiyle olmuştur. Örneğin Harfilli Köyü civarında, bir devenin uçurumdan düşmesi sonucu olayın gerçekleştiği yere “Devedüşen” adı verilmiştir. Bugün büyük bir mahalle olan Karyağdı civarında bir deve susuzluktan çatlayıp ölmüştür. Buraya da “Lök öldüğü” ismi verilmiştir. Yine 80’li yıllarda köy ziyaretlerinden dönen kaymakamın

arabası kaza yapıp araziye savrulmuştur. Olayın olduğu yer “Kaymakam Uçtuğu” adı ile anılmaktadır.

Mevki adlandırmalarının en çok yapıldığı yerlerin başında yaylalar gelmektedir. Erdemli’de insanların yaz aylarında çıktığı birçok yayla olmakla birlikte bunların en büyükleri Avgadı ve Hacıalanı yaylalarıdır. Avgadı yaylası, insanların sadece dinlenmek için çıktığı kış aylarındaki nüfusu 1.300 civarında iken yaz aylarındaki nüfusu 15.000’i bulan bir yayladır. Hacıalanı yaylası ise daha çok hayvancılık yapan kimselerin çıktığı ve geniş çayırlikları olan bir yayladır. Buradaki mevki isimlerinin çoğu, adlandırmayı yapan çobanlardan derlenmiştir.

Ağa Boğduğu: Çamlı Köyü civarı

Arpa Alanı: Küçük Sorgun Köyü civarı

Burma Alanı: Yağda Köyü civarı

Cavurlu Burun: Tapureli Köyü civarı

Çet Tepesi: Karyağdı Mahallesi civarı

Darı Kurutan: İlemin Köyü çevresi

Deve Çökeği: Hacıalanı yaylası civarı

Devedüşen: Harfilli Köyü civarı

Dilki’nin⁵² Adam Astığı Yer: Yayla yolu

Donuz Döküldüğü: Hacıalanı civarı

Elece: Esenpınar Köyü civarı

Eşek Meydanı: Büyük Sorgun Köyü civarı

Eşek Tepesi: Hacıalanı çevresi

Eşek Kırısı: Küçük Sorgun civarı

---

⁵² Dilki Bey: Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış, yöre eşrafından gaddarlığı ile nam salmış bir aşiret ağası.

- Gayrak:** Hacıalanı civarı
- Geyik Sekisi:** Çamlı Köyü civarı
- Hacı Ağa'nın İni:** Çamlı Köyü civarı
- Hanife Kayası:** Hacıalanı civarı
- Kanlı Ardiç:** Sarıkaya Köyü civarı
- Kaymakam Uçtuğu:** Yayla yolu civarı
- Kocalı Pınar:** Büyük Sorgun civarı
- Kızlar İni:** Hacıalanı civarı
- Köpek Öldüğü:** Hacıalanı civarı
- Küdül Hasan Yokuşu:** Hacıalanı civarı
- Lök Öldüğü:** Karyağdı civarı
- Mangırdak:** Esenpınar Köyü civarı
- Mullamatlı (Molla Ahmetli):** Yağda Köyü civarı
- Musabozulduğu:** Göktepe civarı
- Öküz İni:** Hacıhalılarpaç Köyü civarı
- Poşlu:** Esenpınar Köyü çevresi
- Sarı Hasan Sekisi:** Çamlı Köyü civarı
- Sülüklük:** Lemas (Limonlu) beldesi civarı
- Tavukçunun Kırdığı:** Çamlı Köyü civarı
- Yüsük Taş:** Küçük Sorgun civarı

Değerlendirme

Çalışmamızın bu bölümünde inceleme alanı olan Erdemli yöresinde sıklıkla kullanılan insan, hayvan, bitki ve gün adlarının yanı sıra insanlara ve hayvanlara çeşitli

özellikleri göz önüne alınarak verilen lakaplar tespit edilmeye çalışılmış; yöreye özgü yer (mevki) isimleri derlenmiştir. Yörede çocuklara ad koyarken dinî ve millî eğilimler ağır basmaktadır. Son yıllarda popüler kültürün etkisiyle ad verme eğilimlerinde de birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Erdemli’de henüz tam olarak yaygınlaşmasa da sanatçı ve futbolcu adlarının tercih edilmesinin yanı sıra; Tuana, Ilgın, Erkam gibi çok da bilinmeyen adların da tercih edildiği görülmektedir.

Yörük kültürünün hâkim olduğu Erdemli ve çevresinde hayvanlara verilen adlar ve lakaplar konusunda zenginlik söz konusudur. Bu da yöre insanının hayatında hayvancılığın vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Yine bitki adlarındaki çeşitlilik ve mevki isimlerindeki canlılık, yaşanmışlık yöre insanının doğayla iç içe bir hayat sürdürdüğünün ifadesidir.

SONUÇ

Mersin iline bağlı Erdemli, Mersin-Antalya karayolu üzerinde bulunan ve 126.538 kişilik nüfusa sahip bir ilçedir. Coğrafi açıdan dağlık olan ve nüfusunun büyük çoğunluğunun kendisini bir Yörük aşiretine dayandırdığı ilçede, tarım ve hayvancılık başlıca geçim kaynağıdır. Buna bağlı olarak yöre halkı yazın yaylaya çıkar, kışın sahile iner. Geçmiş yıllarda geniş ve yemyeşil otlaklarıyla hayvanların beslenme alanı olan yaylalar, günümüzde yazlık sebze ve meyve tarımının yapıldığı merkezler olmuştur. Halk kültürü açısından bakıldığında zengin bir görünüm arz eden ilçede, göçebe yaşam biçimi halk kültürü ürünlerinde belirgin bir şekilde etkisini göstermektedir.

Teknoloji, ulaşım, haberleşme vb unsurların etkisiyle yöresel kültürler hızla gelişmekte ve değişmektedir. Bu değişim toplumda hâkim olan sosyal kurallara göre bazen yöresel kültüre yeni renkler katarken bazen de yöresel kültürlerden bir zenginliği koparıp yok etmektedir. İnceleme alanımız olan Erdemli, diğer kent merkezlerinde olduğu gibi bu değişim ve dönüşümün gerçekleştiği yerlerden biridir. Bu süreçten haliyle geleneksel değerler de olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

“Erdemli Halk Kültürü Araştırması” başlıklı bu tez çalışmasında yörenin kültürel değerlerinin araştırılıp incelenmesi, böylelikle yörenin sahip olduğu kültürel zenginliklerin yerinde tespit edilmesi hedeflenmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde Erdemli halk kültürünün yaşatıldığı alan hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Erdemli'nin tarihi yapısı, coğrafi özellikleri tanıtılıp nüfus yapısı ve sosyo-ekonomik durumu ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmanın konusu, amacı, bu çalışmada izlenen yöntem ve kullanılan materyaller birinci bölümde belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde geçiş dönemleri incelenmiştir. Birçok âdet, gelenek, görenek ve uygulamayı ihtiva eden geçiş dönemlerinde insanlar çeşitli

tehlikelerden korunmak ve yeni statülerine uyum sağlamak amacıyla çeşitli pratikler sergilemektedir. Yörede geçiş dönemleriyle ilgili ortaya konan pratikler bu bölümde değerlendirilmiştir.

Erdemli’de doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında gerçekleştirilen pratiklerde hem İslamiyet’in etkisinin hem de İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin izlerini görmek mümkündür. İslamiyet’ten sonra veli kültü olarak ad değiştiren atalar kültü inancı yörede canlılığını korumaktadır.

Çocuk için önemli bir geçiş evresi olan sünnetle ilgili uygulamaların yapılma sıklığı diğer geçiş dönemlerine nazaran zayıftır. Önceleri genelde bahar aylarında ve yörede “kara abdal” diye bilinen gezici sünnetçilere sünnet yaptırılırken, günümüzde bu uygulama hastanelerde yapılmaktadır. Kirvelik kurumu ve kirve, sünnetin önemli unsurlarından biri olarak görülmemektedir. Askerliğini yapmak koşuluyla çocuğun akrabası veya herhangi bir komşusu kirve olabilmektedir.

Türk milletinin geçmişte ve bugün kutsal saydığı askerlik; askerlik çağına gelmiş gençlerin askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması ve bu süreçte uygulanan diğer pratikler açısından incelenmiştir. Erdemli’de geçmiş yıllardan beri askere gidecek kişiler için kurbanlar kesilmekte ve bu kişiler komşuları ve akrabaları tarafından yemeğe çağrılmaktadır. Son yıllarda yaygınlaşan bir uygulama da askere gidecek gençlerin köy okullarının bahçesinde tertipleedikleri ve bütün köylülerin katıldığı asker eğlenceleridir.

Erdemli’de geçiş dönemleri içerisinde belki de en çok değişime maruz kalan ve değişen dönem evlenmedir. Son yıllarda köylerde yaşayanların dahi düğünlerini düğün salonlarında yapmaları, bu döneme ait birçok pratiğin uygulanmasına engel olmaktadır. Köylerde veya kasabalarda yapılan düğünlerde İslamiyet öncesi Türk inanışlarına ait uygulamalar ile İslamî uygulamaların sergilendiği görülmektedir. Buna göre bazı törenlerin

mevritli yapılması, tören sonunda imam önderliğinde topluca dua edilmesi İslamiyet'in etkisiyle gerçekleşirken; damadın evin damına çıkarak darı, buğday veya şeker atması, gelinin eve girerken ibrik tepmesi, bal sürülmüş yaprağı kapıya sürmesi gibi uygulamaların İslamî bir kökeni tespit edilememiştir. Bunlardan gelinin eve girerken ibrik tepmesi, bal sürülmüş yaprağı kapıya sürmesi gibi uygulamalar kırsal kesimde günümüzde de devam ederken, damadın dama çıkıp darı, buğday veya şeker atması son yıllarda icra edilmemektedir.

Türk halk kültüründe bireyin sosyal konum değiştirmesini sağlayan geçiş dönemlerinden biri de hac olayıdır. Erdemli'de, hacca gidecek kimsenin ekonomik açıdan durumunun iyi olması gerekmektedir. Hac ibadetinden ötürü ailesini ekonomik açıdan mağdur eden kişilerin ibadetinin kabul olunmayacağına inanılmaktadır. Ayrıca hacdan dönen kişi mutlaka mevlit okutup yemek vermekte ve hayatının geri kalanında dinî ibadetlerle daha çok meşgul olmaktadır. Namazlarını camide kılma, sakal bırakma, çalgılı düğünlere gitmeme, kendini yavaş yavaş toplumdaki soyutlama hacdan dönen kişilerin sergilediği tavırlardan bazılarıdır.

Geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm etrafında birçok âdet, inanma pratik kümelenmiştir. Çalışmamızda bu âdet, inanma ve pratikler ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Tespit edilen davranış kalıplarının büyük bir kısmı İslamî inanç ve uygulamalarla ilgilidir. Ölümle ilgili uygulamaların temelinde ölen kişiyi rahat ettirme düşüncesi vardır. Bu amaçla Erdemli'de ölümün kırkinci gününde yemekler verilmekte, cuma ve pazar günleri mezarlıklar ziyaret edilmektedir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünü oluşturan bayramlar, törenler ve kutlamalar bölümünde dinî ve millî bayramlara, kutsal ay ve günler ile Nevruz, Hıdrellez ve yağmur

yağdırma törenleri gibi bereket törenlerine yer verilmiştir. Erdemli’de kutsal ay ve günlerde gözlenen pratiklerin çoğu İslam dinine özgü davranışlardır. Bereket törenlerinde ise eski Türk inanışlarının yansıma görülmektedir. Örneğin hidrellezde, animizmin (cancılık) etkisiyle arzulanan şeyin (bebek) tasviri yapılırken, yağmur yağdırma törenlerinde ise benzetme büyüyle, yağmur taklidi yapılarak yağmur yağdırılmaya çalışılır. Çeşitli besinlerin hayvanlar için doğada bırakılması da kansız kurban olarak değerlendirilebilir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde yöredeki halk inanışlarına yer verilmiştir. Erdemli’de tabiat, bolluk, bereket, insanlar, hayvanlar, yatır ve ziyaretler, ocaklar, nazar, kurban-adak, uğur, büyü gibi konularda çok çeşitli inanma ve pratiklere rastlanmıştır. Yörede tespit edilen inanışlara bakıldığında bunların bir kısmının eski Türk inançlarına dayandığı görülmektedir. Yöre halkının gök cisimlerine büyük bir saygı duyup güneşin doğuşu ve batışı sırasında uyumamaları, Tanrı kavramını sürekli gökyüzü ile anmaları, güneş ve ay tutulması sırasında güneşin ve ayın kötü ruhların elinden kurtulması için gürültü çıkarmaları eski Türk inanışlarıyla ilgilidir. Bu inanışlar göğü ve gökteki cisimleri kutsama, dua ederken elleri göğe doğru açma, kertenkelenin başını havaya kaldırmasında Allah’ı zikrettiğini düşünme şeklinde kabul edilip İslamî bir renge bürünmüştür. Bu bağlamda Şamanizm’de mesleğin babadan oğla geçmesi ile sağaltma ocaklarında yetkinin (sala verme) atadan evlada geçmesi arasında bir koşutluk kurulabilir.

Yapılan görüşmeler ve derlemeler sonucunda görülmüştür ki yeni yetişen nesillerde bu inanma ve pratiklerden birçoğu mevcut değildir. Özellikle gençlerin birçok olayı bilimsel yönleriyle açıklamaya çalışması bu inanma ve pratiklerin ortadan kalkmasına zemin hazırlamıştır.

Çalışmamızın beşinci bölümünü halk mutfağı oluşturmaktadır. Erdemli yöresi mutfağında tarım ve hayvancılığın da etkisiyle bulgur, sebze yemekleri ve hamur işleri hâkimdir. Yöredeki yemekler kolay hazırlanabilen detaysız yemeklerdir. Bundaki temel sebep hayvancılık ve tarıma bağlı olan hayatın temposuna ayak uydurmaktır.

Yöre mutfağında gözlenen hususlardan biri de Akdeniz'e uzun bir kıyısı olan Erdemli'de deniz ürünlerinin çokça tüketilmeyişidir. Bundaki temel sebep yöre halkının - Yörük olmasından dolayı- geleneksel olarak hayvansal gıdalara ağırlık vermesidir. Ayrıca 1950'li yıllara kadar bugünkü şehir merkezinin bataklık olması ve yerleşimin daha çok köyler ve yaylalarda yapılması ilçede deniz kültürünün oluşmasını geciktirmiştir.

Çalışmamızın altıncı bölümünde halk bilgisi başlığı altında halk sağaltmacılığı, halk meteorolojisi, halk hukuku, halk matematiği ve halk takvimi incelenmiştir. Yörede hastalıkların sağaltılması için doktora gidilmeden önce halk hekimliği yöntemlerine başvurulmaktadır. Yapılan araştırmalarda hastalıkların tedavisinde kullanılan en yaygın yöntemin çeşitli otlar ve bitkilerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler olduğu görülmüştür. Bunun temel nedeni yöre ikliminin çok çeşitli otları yetiştirmeye uygun olmasıdır.

Erdemli'de şifa bulmak amacıyla Tarsus'taki Ashab-ı Kehf mağarasına veya Gülnar'daki Zeyne Türbesi'ne gidilmekte ve bu yerlere kurbanlar adanmaktadır.

Halk sağaltmacılığının ikinci bölümü halk veterinerliğine ayrılmıştır. Yüzyıllardır hayvancılıkla uğraşan Türk milleti, hayvan tedavileri konusunda zengin bir gelenek oluşturmuştur. Özellikle küçükbaş hayvancılığın köylerde ve yaylalarda yapılması şehirdeki veterinere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bundan ötürü yöredeki insanlar atalarından öğrendikleri uygulamaları ve kendi deneyimlerini ortaya koyarak hayvan

hastalıklarına çözümler üretmeye çalışmışlardır. Halk hekimliğindeki tedavilerin olumlu sonuçlarını gören insanlar günümüzde de bu yöntemleri devam ettirmektedirler.

Tarım ve hayvancılığa bağlı bir hayat yaşayan toplumlar için hayatın programlanmasında hava şartlarının büyük bir önemi vardır. Erdemli’de yaşayan insanlar doğanın yıkıcı kuvvetlerine karşı hayvanlarını ve tarım ürünlerini korumak için geleneksel yolla öğrendikleri hava tahminlerinden yararlanmışlardır.

Çalışmamızın yedinci bölümünü oyun, eğlence ve spor oluşturmaktadır. Erdemli’de çocukların oynadığı on dört, büyüklerin oynadığı iki oyun derlenmiştir. Derlenen oyunların çocuklara dayanışma, beraberlik ve hoşgörü gibi değerler kattığı ortaya konmuştur. Buna karşın kentleşme olgusu ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle oyun alanlarının daraldığı, bazı oyunlarında artık oynanmadığı tespit edilmiştir. Büyüklerin oyunlarında dikkati çeken husus ise bu oyunların grup şeklinde oynanan oyunlar olmalarıdır.

Çalışmamızın sekizinci bölümünü halk edebiyatı oluşturmaktadır. Erdemli anonim halk edebiyatı ürünleri açısından oldukça zengin bir ilçedir.

Yöreden sekiz tane türkü derlenmiştir. Bu türkülerin içerik özelliklerine bakıldığında; üç tanesi aşk türküsü, iki tanesi sitem türküsü, bir tanesi gurbet türküsü, bir tanesi kına türküsü, bir tanesi de düğün türküsüdür. Bu türkülerde aşk, sevgi, sitem, sıla özlemi gibi duygular dile getirilmektedir. Yörede türküler düğün, kına gibi toplu bulunulan ortamlarda icra edilebildiği gibi bireysel olarak da icra edilmektedir.

Erdemli yöresinden doksan iki mani derlenmiştir. Bu manilerden kırk beş tanesi sevda içerikli, bir tanesi askerlik manisi, altı tanesi alkış, yedi tanesi kargış, yirmi tanesi sitem, beş tanesi öğüt, bir tanesi meslek içeriklidir. İçinde yer ve kişi adı bulunan yedi mani derlenmiştir.

Erdemli’de mani söyleme geleneğinin kadınların toplu olarak bulunduğu düğünlerde veya limon paketleme tezgâhları gibi çalışma ortamlarında devam ettiği görülmektedir. Özellikle genç kızlar arasında laf atma, iğneleme, atışma gibi sebeplerden ötürü mani türünün üretimi devam etmektedir. Mani söylerken icra ortamının kalabalık olması, dinleyenlerin okuyucuyu teşvik edecek hareketlerde bulunması başarılı bir icrayı sağlamaktadır.

Erdemli’den yirmi ninni derlenmiştir. Bu ninniler içerik olarak incelendiğinde; bir ninninin dinî-kutsal nitelikli, üç tanesinin dilek ve temenni içerikli, dört tanesinin sevgi ve ilgi içerikli, beş tanesinin övgü ve yergi içerikli, altı tanesinin şikâyet ve üzüntü içerikli olduğu tespit edilmiştir. Bir ninni de tekerleme şeklinde oluşturulmuştur.

Yöreden derlenen ninnilerin çocukları uyutmak ve sakinleştirmek gibi işlevlerinin yanı sıra annenin beklentilerini, özlemlerini, şikâyetlerini, duygu ve düşüncelerini ifade etme gibi özellikleri de bulunmaktadır. Genç annelerle yapılan görüşmelerde ninni söyleme geleneğinin yeni kuşaklar arasında güçlü bir şekilde devam etmediği görülmüştür.

Erdemli yöresinden on bir ağıt derlenmiştir. Konuları bakımından yöreden derlenen ağıtların tümü kişiler için yakılan ağıt grubunda yer almaktadır. Ağıtlarda temel amaç ölen kişinin ardından duyulan üzüntüyü ifade etmektir. Yörede ölüye ağlama törenlerini yalnızca kadınlar düzenleyip yürütmektedir. Erdemli ağıtlarında icracı genelde anne, kaynana, kız kardeş gibi ölen kişiye akrabalığı olan kimselerdir. Yörede ağıt yakma geleneği eskisi kadar yoğun olmamakla birlikte devam etmektedir. Ağıt yakarken kişinin içinde bulunduğu üzüntülü durum ağıt metinlerindeki yapısal bozuklukları da beraberinde getirmektedir.

Erdemli'den seksen iki bilmece derlenmiştir. Bu bilmecelerden yetmiş dört tanesi mensur, sekiz tanesi manzumdur. Yörede bilmece sorma daha çok çocuklar arasında devam etmektedir. Bu da çocuklara dil becerisi, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerisi kazandırmaktadır. Bilmece sorma geleneğinin zayıflamasında sosyal ortamların değişmesi, hayat şartlarının farklılaşması ve bireyselleşme etkili olmuştur.

Yöreden yüz elli iki tane atasözü derlenmiştir. Erdemli'de mesel olarak da bilinen atasözlerinin töreyi ve geleneği hatırlatma, tabiat olaylarını tahmin etme, ahlak dersi verme, sosyal olayların gelişimi hakkında fikir verme gibi işlevlere sahip oldukları görülmektedir. İlçeden derlenen atasözlerinin çoğu yöreye özgü atasözleridir. Ayrıca atasözleri bir kişinin konuşmasını süslemede, söyleyişe canlılık katmada kullanıldığı için atasözlerini kullanan kişi konuşma esnasında baskın duruma geçmektedir.

Erdemli'den yüz beş deyim derlenmiştir. Derlenen deyimlerden elli yedi tanesi yöreye has deyimlerdir. Bu deyimler Erdemli'de yaşayan insanların mecaza, deyimsel ve özlü anlatıma verdiği önemin birer ifadesidir. Deyimlerde geçen benzetmeler, bir olayı somutlaştıracak ölçüde görsel ve uç benzetmelerdir. Bir kişinin karakterini hedef almadan, durumu en iyi özetleyecek kelimeleri bulmak zengin ve doğayla iç içe geçen bir hayatın sonucudur. Dolayısıyla yöreden derlenen deyimler yöre halkın engin görgüsünün somut işaretleridir.

Yöreden alkış türünde yirmi yedi, kargış türünde yirmi dokuz söz grubu derlenmiştir. Yöre halkı alkış ve kargışlarla iyilik görüp minnettar kaldığı veya kötülük görüp kızdığı kimselere tepkilerini ya da iyi dileklerini ifade etmiştir.

Yöreden yirmi dört tekerleme derlenmiştir. Derlenen tekerlemelerin büyük bir kısmı oyun tekerlemeleridir. Masal tekerlemeleri ise masalın gerçek olmadığını ifade eden ve dinleyiciyi masalın hayal dünyasına hazırlayan tekerlemelerdir.

Tekerlemeler, çocukların küçük yaşlarda tanıştıkları anonim halk edebiyatı türleri olması itibarı ile çocukların manzum eserlere karşı ilgi duymalarını sağlamaktadır. Gerek köylerde gerekse de kentleşme sürecinin henüz tamamlanmadığı mahallelerin sokak aralarında oynanan çocuk oyunlarında, bu tekerlemeler kullanılmakta ve yeniden üretilmektedir. Tekerlemeyi bilen kişi oyunu yönlendirmekte, âdeta usta bir masal anlatıcısı gibi tekerlemeye eklemeler yapmakta ve tekerlemeyi bilmesinden ötürü baskın konuma geçmektedir.

İnceleme alanı olan Erdemli'den iki tanesi hayvan masalı, on bir tanesi asıl masal olmak üzere on üç masal derlenmiştir. Derlenen masalların çoğunda döşeme bölümü geçilerek masal anlatılmaya başlanmıştır. Masallar genelde yaşlılar tarafından uzun kış gecelerinde küçüklere anlatılmaktadır. Ancak son yıllarda televizyon, radyo, bilgisayar gibi teknolojik aletlerin sosyal hayatta yaygınlaşmasıyla beraber masallar yerini filmlere ve dizilere bırakmıştır.

İlçede masal anlatma geleneğini yaşatma yönünde bir çaba yoktur. Yörede masal anlatan kaynak kişiler anlatmadıkları için bazı masalları unuttuklarını ifade etmişlerdir.

Erdemli'den on üç fıkra derlenmiştir. Bu fıkralardan bazılarının kahramanları Çer Emmi, Mudahhar, Cerrah Hüseyin gibi yöresel tiplerdir. Günlük fıkra tipleri üzerine kurulmuş fıkralar, halkın günlük yaşamından ibret verici, güldürücü kesitler sunmaktadır.

İnceleme yapılan Erdemli'den sekiz tane efsane derlenmiştir. Derlenen bu efsanelerden dört tanesi mevki isimleriyle, üç tanesi yadır ve ziyaret yerleriyle ilgilidir. Bir efsane de merkezinde hayvanların bulunduğu, yöresel bir deyimden ortaya çıkmasına kaynaklık eden bir efsanedir. Efsanelerde geçen kale, mezar ve türbelerin kalıntıları günümüzde de mevcut olduğu için yöre halkı bu efsanelere inanmaktadır.

Âşık edebiyatı bölümünde Erdemli'deki âşıklık geleneği ve bu geleneğin meyveleri olan âşıklar üzerinde durulmuştur. Yöreden dokuz âşık tanıtılarak bu âşıkların şiirlerinden örnekler verilmiştir. Bu bölümde ilçede âşık edebiyatının mevcut durumu incelenmiştir. Yöredeki âşıklık geleneği biçim ve içerik olarak Türkiye âşıklık geleneğine benzer olmakla birlikte; mahlas alma, saz çalma, icra ortamları gibi özellikleri itibarı ile Türkiye âşıklık geleneğinden ayrılmaktadır.

Çalışmamızın son bölümü olan dokuzuncu bölümü adlar oluşturmaktadır. Bu bölümde inceleme alanı olan Erdemli'de kullanılan insan, hayvan, bitki ve gün adlarının yanı sıra insanlara ve hayvanlara çeşitli özellikleri göz önüne alınarak verilen lakaplar tespit edilmeye çalışılmış; yöreye özgü mevki isimleri derlenmiştir. Yörede çocuklara isim verilirken bu ismin dinî veya millî olması, atalarından birinin ismi olması, kardeşlerinin ismine uygun olması gibi özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bir gelenek de çocuklara Fatma Betül, Muhammet Emre, Hatice Kübra, Hüseyin Arda gibi iki ad koyma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İki ada sahip olan kişilere bu adlar verilirken birinin “modern” birinin de “geleneksel” olmasına özen gösterilmektedir.

Bu çalışmamızın bundan sonra yapılacak olan halk kültürü çalışmalarına katkı sunması en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

1.Sözlü Kaynaklar

Kaynak kişi ile ilgili bilgiler; “adı, soyadı, doğum yılı ve yeri, öğrenim durumu, mesleği, medeni hali ve ikametı” şeklinde sıralanmıştır.

K.1. Özgür Aydoğan, 1972, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli

K.2. Remziye Aydoğan, 1974, Erdemli, ortaokul, ev hanımı, evli, Yağda Köyü

K.3. Nevzat Öger, 1968, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Tapureli Köyü

K.4. Erol Keskin, 1955, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Erdemli

K.5. İsmail Uğuz, 1950, Erdemli, ilkokul, esnaf, evli, Kocahasanlı kasabası

K.6. Elife Öger, 1975, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Tömük kasabası

K.7. Hikmet Şen, 1948, Erdemli, ilkokul, mobilyacı, evli, Erdemli

K.8. Büşra Keskin, 1960, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Sorgun Köyü

K.9. Ayşe Şen, 1952, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Çiriş Köyü

K.10. Rıdvan Keskin, 1945, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Sinap Köyü

K.11. Ali Keskin, 1975, Erdemli, ortaokul, arıcı, evli, Güzeloluk Köyü

K.12. Teslime Keskin, 1943, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli

K.13. Hasan Keskin, 1948, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Sinap Köyü

K.14. Mehmet Ersin, 1954, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Koramşalı Köyü

- K.15. Cennet Gönül, 1954, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.16. Emin Akkuş, 1949, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Güzeloluk Köyü
- K.17. Selahattin Aslan, 1953, Erdemli, ilkokul, bakkal, evli, Sarıkaya Köyü
- K.18. Arzu Günay, 1965, Silifke, ilkokul, ev hanımı, evli, Kargıpınarı kasabası
- K.19. Halil Günay, 1965, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Sarıkaya Köyü
- K.20. İsmet Terzi, 1952, Yozgat, ilkokul, imam, evli, Sarıkaya Köyü
- K.21. Ayşe Sevindik, 1958, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Veyselli Köyü
- K.22. Ayşe Aslan, 1950, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Sarıkaya Köyü
- K.23. Muzaffer Türel, 1945, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Güzeloluk Köyü
- K.24. Fatma Türel, 1948, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Ayaş kasabası
- K.25. Mehmet Yıldız, 1956, Erdemli, ilkokul, lokantacı, evli, Aslanlı Köyü
- K.26. Mehmet Armut, 1951, Erdemli, ilkokul, aşçı, evli, Kösbucağı Köyü
- K.27. Semra Armut, 1954, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Kösbucağı Köyü
- K.28. Nimet Gümüş, 1976, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Limonlu kasabası
- K.29. Arife Yavuz, 1980, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli
- K.30. Ahmet Feslikan, 1966, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Çerçili Köyü
- K.31. Cennet Şahin, 1976, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Arpaçbahşiş kasabası
- K.32. Saadet Ülker, 1977, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Karayakup Köyü

- K.33. Hacer Serin, 1976, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Kocahasanlı kasabası
- K.34. Murat Arıcı, 1967, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli
- K.35. İsmail Bahar, 1950, Erdemli, üniversite, muhasebeci, evli, Erdemli
- K.36. Murat Ergin, 1967, Erdemli, üniversite, avukat, evli, Erdemli
- K.37. Seyfi Aslan, 1972, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli
- K.38. Leyla Gökçen, 1952, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Batisandal Köyü
- K.39. Erol Sezer, 1972, Erdemli, ortaokul, çiftçi, evli, Karakeşli Köyü
- K.40. Hayriye Sezer, 1948, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Karakeşli Köyü
- K.41. Hacı Sezer, 1945, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Karakeşli Köyü
- K.42. Mehmet Erpay, 1950, Erdemli, lise, emekli, evli, Köserelli Köyü
- K.43. Mehmet Kaplan, 1961, Erdemli, ilkokul, berber, evli, Veyselli Köyü
- K.44. Emine Kaplan, 1965, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Veyselli Köyü
- K.45. Ahmet Kar, 1954, Erdemli, yüksekokul, öğretmen, evli, Sarıyer Köyü
- K.46. Emine Yelli, 1968, Erdemli, ortaokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.47. Şerafettin Yelli, 1963, Erdemli, ortaokul, esnaf, evli, Erdemli
- K.48. Durmuş Ekiz, 1960, Erdemli, ortaokul, bakkal, evli, Kızılen Köyü
- K.49. Mehmet Konya, 1950, Erdemli, lise, emekli, evli, Doğulu Köyü
- K.50. Dürdane Konya, 1955, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Doğulu Köyü

- K.51. Ahmet Sağlamoğlu, 1961, Erdemli, lise, ifti, evli, Şahna Köyü
- K.52. Esmas Sağlamoğlu, 1968, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Şahna Köyü
- K.53. Ahmet Tekeli, 1960, Erdemli, lise, esnaf, evli, Sinap Köyü
- K.54. Ali Tekeli, 1965, Erdemli, lise, esnaf, evli, Sinap Köyü
- K.55. Kadir Şaşmaz, 1974, Erdemli, niversite, veteriner, evli, Erdemli
- K.56. Cennet Ulak, 1956, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.57. Selma Gökcen, 1967, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.58. Sadık Danacı, 1945, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, Erdemli
- K.59. Cemal Kor, 1964, Erdemli, niversite, sigortacı, evli, Erdemli
- K.60. Ahmet Kor, 1975, Erdemli, lise, Şoför, evli, Koramşalı Köyü
- K.61. Süleyman Poyraz, 1961, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, Sorgun Köyü
- K.62. Nedime Poyraz, 1965, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Sorgun Köyü
- K.63. Dürdane Diler, 1959, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Pınarbaşı Köyü
- K.64. Mehmet Diler, 1955, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, Pınarbaşı Köyü
- K.65. Adile Avtepe, 1964, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.66. Nuri Avtepe, 1980, Erdemli, niversite, ğretmen, bekâr, Erdemli
- K.67. Cihan Şeker, 1976, Erdemli, niversite, ğretmen, evli, Erdemli
- K.68. Hafize ilek, 1956, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Gücüş Köyü

- K.69. Esra Şen, 1983, Erdemli, lise, ev hanımı, evli, Hacıhalilarpaç Köyü
- K.70. Halil GülŐen, 1978, Erdemli, niversite, eczacı, evli, Erdemli
- K.71. Hasan GülŐen, 1945, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, Elbeyli Köyü
- K.72. Cennet Değirmenci, 1953, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, iriŐ Köyü
- K.73. Saadet Değirmenci, 1950, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, iriŐ Köyü
- K.74. Adem Dlek, 1981, Erdemli, lise, esnaf, evli, tepe Köyü
- K.75. Sefa Uzun, 1985, Erdemli, niversite, ğretmen, bekâr, Arpaçbahşiş kasabası
- K.76. Ali Uzun, 1949, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, İlemin Köyü
- K.77. Menzile Bilgen, 1958, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.78. Mehmet Bilgen, 1950, Erdemli, ilkokul, esnaf, evli, Erdemli
- K.79. Ahmet Duman, 1972, Silifke, lise, esnaf, evli, Güneyli Köyü
- K.80. Hüseyin evik, 1967, Erdemli, niversite, turizmci, evli, Erdemli
- K.81. Ali Okçu, 1957, Erdemli, lise, kuyumcu, evli, Pınarbaşı Köyü
- K.82. Hilmi Erpay, 1940, Erdemli, ilkokul terk, ifti, evli, Evdilek Köyü
- K.83. Emine Ersen, 1953, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Aslanlı Köyü
- K.84. Ahmet Kemal Ersen, 1949, Erdemli, ilkokul, ifti, evli, Aslanlı Köyü
- K.85. Döndü Ersen, 1959, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli Aslanlı Köyü
- K.86. Fazıl Şen, 1958, Erdemli, lise, esnaf, evli, Erdemli

- K.87. Tahsin Tekeli, 1949, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Yeniyurt Köyü
- K.88. İlyas Gündoğdu, 1944, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Kumkuyu kasabası
- K.89. Mürüvet Yaşar, 1966, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.90. Emin Yaşar, 1950, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Kocahasanlı kasabası
- K.91. Erdal Sezer, 1970, Erdemli, lise, çilingir, evli, Erdemli
- K.92. Hasan Gönül, 1941, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Karayakup Köyü
- K.93. Hasan Gökçeoğlu, 1954, Erdemli, ortaokul, esnaf, evli, Pınarbaşı Köyü
- K.94. Ahmet Kalay, 1943, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Harfilli Köyü
- K.95. Leyla Doğruöz, 1962, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.96. Yakup Köse, 1967, Erdemli, lise, turizmci, evli, Erdemli
- K.97. Hikmet Danacı, 1953, Erdemli, ortaokul, tüccar, evli, Tömük kasabası
- K.98. Hafız Danacı, 1960, Erdemli, ortaokul, çiftçi, evli, Tömük kasabası
- K.99. Reyhan Danacı, 1952, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Tömük kasabası
- K.100. Mehmet Tunç, 1956, Erdemli, yüksekokul, öğretmen, evli Erdemli
- K.101. Havana Tunç, 1960, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.102. Fazilet Erpay, 1982, Erdemli, lise, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.103. Veli Gümüş, 1948, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Tapureli Köyü
- K.104. Abidin Aslan, 1972, Erdemli, üniversite, memur, evli, Erdemli

- K.105. Adem Aslan, 1975, Erdemli, üniversite, memur, evli, Erdemli
- K.106. Ali İpek, 1952, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Erdemli
- K.107. Süleyman İpek, 1947, Erdemli, ilkokul, çiftçi, evli, Erdemli
- K.108. Mesut Keklik, 1972, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli
- K.109. Hatice Sezer, 1965, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Çiriş Köyü
- K.110. Selma Seyran, 1964, Erdemli, üniversite, öğretmen, evli, Erdemli
- K.111. Şadiye Koç, 1956, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.112. Havva Koçak, 1953, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Kayacı Köyü
- K.113. Durdu Şaşmaz, 1969, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Doğusandal Köyü
- K.114. Nesibe Titiz, 1958, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli Karakeşli Köyü
- K.115. Fatma İlhan, 1979, Erdemli, ortaokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.116. Selvi Bozkurt, 1975, Silifke, lise, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.117. Ümmü Sevindik, 1968, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.118. Elif Buruk, 1966, Erdemli, ilkokul, ev hanımı, evli, Erdemli
- K.119. Şevki Aksay, 1953, Erdemli, üniversite, emekli, evli, Limonlu kasabası
- K.120. İsmail Cevizci, 1954, Karaman, yüksekokul, emekli, evli, Erdemli
- K.121. Mehmet Doğan, 1938, Silifke, ilkokul, emekli, evli, Kargıpınarı kasabası
- K.122. Mustafa Ersin, 1966, Erdemli, ortaokul, çiftçi, evli, Erdemli

- K.123. Hüseyin Kılbaş, 1969, Erdemli, üniversite, emekli, evli, Erdemli
- K.124. Orhan Kaya, 1950, Erdemli, yüksekokul, emekli, evli, Çamlı Köyü
- K.125. Gizem Şen, 2000, Silifke, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.126. Muhammet Enes Uygun, 2001, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.127. Ayşe İrem Korum, 2000, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.128. Servet Bozkurt, 2000, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.129. Nurcan Yüksek, 2000, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.130. Duygu Bozkurt, 2000, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli
- K.131. Arzu Çerçi, 2000, Erdemli, ortaokul, öğrenci, bekâr, Erdemli

2.Yazılı Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu’da nazarla ilgili bazı âdet ve inanmalar. *DTCF Dergisi*. C. XX, S. 1-2. s.1-39.
- Aça, M. (2012). “Kaynaklar”. Oğuz, M. Ö. (Ed.). *Türk halk edebiyatı el kitabı* (9.b.) (93-128). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aça, M., Ekici M. ve Yılmaz, A. M. (2012). “Anonim halk edebiyatı”. Oğuz, M. Ö. (Ed.). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. (9.b.) (129-234). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ağcalar, A. (2009). *Silifke halk kültürü araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

- Akca G.(2009). *Diyarbakır ili Ergani ilçesi halk kültürü araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Alptekin, A. B. (2011). *Halkbilimi araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arıcı, M. (2011). *Yüz görümlüğü*. Mersin: Berikan Ofset Matbaa.
- Artun, E. (2004). *Türk halk edebiyatına giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ..... (2006). *Anonim Türk halk edebiyatı Nesri (2. b.)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- .....(2008). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı (3. b.)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- .....(2012). *Türk halkbilimi (8. b.)*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aydoğan, Ö. (2011). *Tatarzâde Ahmet Refik Bey*. Ankara: Türk-Eğitim Sen Erdemli Şubesi Kültür ve Sanat Yayınları.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum, evlenme ve ölüm*. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Başgöz İ. (1999). *Türk bilmeceleri I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye giriş*. Çorum: Karam Araştırma ve Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat 1*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- .....(1992). *100 soruda Türk halk edebiyatı (6. b.)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Boyraz, Ş. (1998). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. S. VII, s. 107-138.
- Çelebioğlu, A. (1995). *Türk ninniler hazinesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çelik, Ş. (1994). *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çıblak, N. (2002). İçel’de yağmur yağdırma törenleri. *Folklor/Edebiyat*. C. VIII, S. XXXI, s. 93-103.
- .....(2005). *Mersin tahtacıları halkbilimi araştırması*. Ankara: Ürün Yayınları.
- .....(2008). *Âşık şiirinde taşlamalar*. Ankara: Ürün Yayınlar.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk dünyası ortak atasözleri sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Demir N. ve Demir F. (2010). *Türk ninnileri*. Ankara: Sarkaç Yayınları.
- Dilçin, C. (1999). *Örneklerle Türk şiir bilgisi (5. b.)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dulkadir, H. (1995). *İçel ili halk kültürü bibliyografyası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Düzgün, D. (2012). “Âşık edebiyatı”. Oğuz, M. Ö. (Ed.). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. (9.b.) (283-338). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (2010). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Dede korkut kitabı 1-2 (8.b.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eröz, M. (1992). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

- Farsakoğlu A. (2011). *Türk ninnilerinde islami motifler*. Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- Genç, R. (1997). *Türk inanışları ile milli geleneklerinde renkler ve sarı, kırmızı, yeşil*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gülensoy, T. (2012). XXI. yüzyılda Türkiye kişi adlarına bir bakış. *İdil Dergisi*, C. 1 S.5, 1-6.
- Güllüdağ, N. (2011). *Kars ilinin somut olmayan kültürel mirasının haritalandırılması*. Kars: Kafkas Üniversitesi Yayınları.
- Güngör, H. (2012). *Türk din etnolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- .....(2013). *Tarihte ve bugün şamanizm materyaller ve araştırmalar (7. b.)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri (2.b.)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- .....(2009). *İslamiyet ve Türk halk inançları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- .....(2011). *Türk kültür coğrafyasında halk kültüründen milli stratejiye*. Ankara: Berikan Yayınları.
- .....(2011). *Türk kültürlü halklarda ulucanlar*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kaplan, M. (2010). *Geleneksel tıbbın yeniden üretim sürecimde kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.

.....(2011). Halk tıbbının kökenleri: teşhisten tedaviye din ve büyü ilişkisi. *Milli Folklor*, S. 91, s.150-156.

Kaya, D. (2003). *Âşık edebiyatına giriş*, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

.....(2004). *Anonim halk şiiri (2. b.)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kemaloğlu, M. (2013). XI-XIII. yüzyıl Türkiye Selçuklu devletinde dinî eserlerinden kümbet-türbe-ziyaretgâh-namazgâh ve camiler. *Akademik Bakış*, S. 39, s. 6-17.

Koç, T.; Keskin, N. (2011). Uzunköprü'de halk takvimi ve sıcaklık ilişkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.5, s.1-15.

Koz, M. S. (2005). *Her güne bir ninni-Türk halk ninnileri*. İstanbul: YKY.

Köse E. ve Mutluay R. (2005). *Mut tarihi*. Mersin: Mut Belediyesi Yayınları.

Küçükbezirci, S. (2006). *Konya halkbilimi-folklor güldestesi*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Ocak, A. Y. (1984). *Türk halk inanç ve edebiyatında evliya menkıbeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

.....(1992). *Menakıbnameler*. Ankara: TTK Yayınları.

.....(2002). *Alevi ve Bektaşî inançlarının İslam öncesi temelleri (3. b.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

.....(2010). *Türkiye sosyal tarihinde İslam'ın macerası*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Oğuz, M. Ö.; Ersoy P. (2005). *Türkiye’de 2005 yılında yaşayan geleneksel oyunlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Oymak, İ. (2010). Anadolu’da su kültürünün izleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C 1:15 s. 35-55.
- Ögel, B. (2006). *Türk mitolojisi 1-2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- .....(1988). *100 soruda ilkelerde din, büyü, sanat, efsane (2. b.)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- .....(2000). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, N. (2006). *Türk çocuk oyunları 1-2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgen, Z. N. (2007). *Adana(merkez) halk hekimliği araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Pala, İ. (2002). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, K. (2012). *Hayat mutfak kültürü ve yemekleri*. Hatay: Hatay Valiliği Yayınları.
- Şentürk, L. (2003). *İslam ilmihali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Dinî Yayınlar Dairesi.
- Tanyu, H. (1967). *Ankara ve çevresinde adak ve adak yerleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

.....(1980). *İslamlıktan önce Türklerde tek tanrı inancı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Tekindağ, Ş. (1964). Karamanlılar. *Tarih Dergisi*, C.14 S.19, s.70-88.

Tezcan, M. (1981). *Kan davaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

.....(2000). *Türk yemek antropolojisi yazıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Türkmen, F. (2011). Dede Korkut'ta halk hukuku unsurları. *Bilig*, S.58, s.245-256.

Uçar, Ş. (1990). *Anadolu'da Bizans-İslam mücadelesi*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Yalman, A. R. (1993). *Cenupta Türkmen oymakları I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yanar, A. (2006). *Erdemli şairleri*. Mersin: Erdemli Belediyesi Kültür Yayınları.

Yardımcı, M. (1999). *Destanlar*. İzmir: Ürün Yayınları.

Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında bektâşî fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yücebaş, H. (1976). *Hiciv ve mizah edebiyatı antolojisi (2. b.)*. İstanbul: Milliyet Dağıtım Ltd. Şti.

3.Genel Ağ Kaynakları

(<http://www.erdemli.gov.tr>, 2015).

(www.erdemli.bel.tr, 2015).

(<http://www.erdemli.gov.tr/default.aspx?content=193>, 2015).

SÖZLÜK**A**

acanta: Yeni, gıcır gıcır

afsnlamak: Okuyup üflemek

ağırlık: Deve yükü

aladiri: Tam pişmemiş, hafif çiğ

alatana: Turuncu kuşaklı yabancı arı

algın: Hastalıklı

alık: Çamaşır, elbise

an: Tarla sınırı

anarya: Geri geri gitmek

anıtmak: Boş boş bakmak

april: Nisan

arılık: Bir iş karşılığı ödenen gönül alıcı ücret

ark: Küçük su kanalı

asak: Topal

aşşayüz: Aşağı

avara: Boş gezen

B

bakımcı: Falcı

bakraç: Kova

becene: İssiz yer

belemek: Sarmak

belen: Yükselti

bicecik: Bir tane

bicik: Göğüs

bisi: Kedi

bişi: Katmer

bişsek: Yayık tokmağı

bocut: Maşraba

bostan: Salatalık

bozkulak: Sarı çiçekli bir bitki

boz pelit: Meşe ağacı

böcü: Domuz

böke: Besili tosun

böysü: Örümcek

buladan: Çınar ağacı

burooh: Şaşma ifade eden ünlem

büsü: Kedi

C-Ç

canavar: Kurt

cavlak: Kel

cavır: Kafir

cayırtı: Ne olduğu belli olmayan ses, gürültü

cebellezi: Aşırma, çalma

cennet meyvesi: Hurma

cırlavık: Ağustos böceği

cırtatan: Sarılık hastalığını önlediğine inanılan, meyvesi karpuz benzeyen bir bitki

cice: Abla

comak: Kulaksız keçi

congalo: Cadı, kötü ruh

calkama: Ayran

çalma: Yazma

çardak: Sadece kalın tahtalarla genelde yaylalarda yapılan Yörük evi

çatalavrat: Kırkayak türü bir böcek

çatma: Tahtaların üzerine naylon veya keçe örtülerek yapılan Yörük evi

çavkırık: Olur olmaz her şeye bağırıp sinirlenen

çebiç: 6 aydan sonra her iki cinsten oğlağa verilen isim

çeğe: Hayvanlarda bulunan parazit

çelen: Yüksek yer

çetik: Çekirge

çığrak: Patika yol

çıkı: Bohça

çimgışmak: Etrafa sıçrama, dağılma

çileşmek: Yağmurun ince ince yağması

çitil: Fide

çomaç: Yufkanın içine herhangi bir yiyecek konarak yufkanın sıkma gibi dürülmesi

çomça: Kepçe

çotur: Yassı

D

dabbalamak: Devenin ön ayaklarını rastgele vurarak koşması

daylak: İki yaşından sonraki deve

deşirikli: Tertipli, dzenli

devlikesigün: Geçen gün

dıngırdamak: Boş boş konuşmak

dinelmek: Ayakta dikilmek

dizlik: İçten giyilen uzun kadın donu

dolukmak: İçlenmek, hislenip ağlamaklı olmak

domuşmak: Surat asmak

dora: Lastik ayakkabı

dozlak: Yüke gelmeyen deve

döknekli: Dağınık, düzensiz

döl: Erkek çocuk

dürü: Bohça

düzünmek: Giyinip kuşanmak, süslenmek

E

ebe: Nine

eke: Yetişmiş mal

elcek: Eldiven

emlik: Sadece annesinden beslenen kuzu

eref: Aksi, ters

eslen: Hafif çukur

eten: Hayvanlarda doğumdan sonra gelen torba

evlek: Yaklaşık yarım dönümlük tarla

evlensek: Sevdalı, evlenmek isteyen kimse

F

felenk: Kaldıraç

felesbit: Bisiklet

feri: Akrep

ferik: Tavuk

festiken: Fesleğen

fıcıtmak: Herhangi bir şeyi hızlıca atmak

fırdolayı: Çepeçevre

fıştırmak: Atmak

fıyyık: Islık

findirik: Taş fırlatmak için yapılan küçük sapan

fireng: Domates

firez: Ekin biçildikten sonra kalan kök kısmı, anız

G

gabak: Boynuzsuz keçi

galabağ: Mantar

galaklamak: Bir yerden düşeyazmak, tökezlemek

galan: Artık, bundan sonra

galle: Sincap

gancık: Dişi

gasavan: Sohbet, laf

gelin aba: Amcanın eşi

gerleğen arısı: Yabani siyah arı

gerokarı: Yukarı doğru

gıngılık: Dalların uç kısmı

gıksa: Soğan fidesi

gısmır: Cimri

gıvıŷgan: Boreği yapılan bir tür ot

gızınmak: Isınmak

gicimik: Kaşıntı

goca: Yaşlı erkek

goduş: Kendini beğenen

goramaz: Sarı çiçekleri olan şifalı bir dağ otu

goyak: Çukur yer

göcen: Tavşan yavrusu

gölük: At

görpe: Yeni doğmuş keçi yavrusu

göverinti: Yeşillik

gözübohça: Sinek yiyen ve kertenkeleye benzeyen sürüngen böcek

gugumavuk: Baykuş

gulun: Tay

gunnamak: Yumurtlamak

guzluk: Yeni doğmuş kuzu ve oğlakların konduğu ağıl

günebakan: Ayçiçeği

H

hacat: Gerekli olan şey, eşya

hamayli: Muska

hanırada: Nerde

haraç: Keçiboynuzu

haranı: Tencere

herkiş: Herkes

heye: Evet, tabi

hosna: Erkek veya dişi olmayan hayvan

huğ: Kargı ve otla yapılan barınak

I-İ

ılmık: Yeni yeşermeye başlayan ekin

ısmarıç: Sipariş

ıstar: Dokuma tezgahı

ihinaka: İşte burada

ileğence: Küçük leğen

ilikçeken: Büyük çuvaldız

imirmek: Hafifçe uykuya dalmak

iskeliç: İki ağızlı kazma

iteği: Sofra

K

kaçıntı: Kuzulama zamanından önce doğan oğlak

kaklık: Kaya aralarında su biriken çukur

karagan: Mart aylarında beyaz ve kırmızı çiçek açarak çam ağaçlarının arasında yetişen

bir bitki

kart: Dört yaşındaki teke

keçemene: Yosun

kel: Küçük

keleş: Güzel

kelete: Ormanın içindeki tarla parçası

kepi: Çivi

kerevet: Sedir

kertik: İşaret

kestel: Kıldan yapılan ince ip

keşir: Havuç

kevgi: Su kabağından yapılan su kabı

key: Sınır, kenar

kiya: Muhtar

kiyat: Kağıt

koçmar: Kertenkele

konuş: İkamet edilen yer

kompil: Patates

könte: Bıçak

körgemele: Köstebek

körmen: Yabani sarımsak

köten: Pulluk

kuzugöbeği: Mantar

küncü: Susam

L

larpada: Birden bire

lepe: Bulgur pilavı

leylim: Tatlı limon

lök: Bir yaşından büyük erkek deve

M- N**malamat:** Berbat**manadura:** Domates**matıflamak:** Bunamak**maya:** Dişi deve**mayhoş:** Ekşi**menez:** Kaba hareketleri olan kimse**meses:** Uzun sopa**mıçıl:** Ağzını şapırdatan**mıh:** Çivi**mısmıl:** Eti yenen hayvan**mitil:** Nevresimsiz yorgan**murt:** Mersin ağacı**namazlaa:** Seccade**niza:** Kavga**nozur:** Ucunda çivi olan uzun sopa**O-Ö****oba:** Yabancı, el**oğlak:** Anasından doğduğunda her cins keçi yavrusu**okuntu:** Düğün davetiyesi**oturak:** 1.Küçük iskemle 2. Popo**ovcalamak:** Ovalamak**ölgülü:** Cenaze evi**öncüt:** Borç, ödünç

örk: Binek hayvanların ipi

örüm: Hayvanların gece otlatılmaya çıkarılması

ötleski: Ucu ateşli odun, meşale

öveç: Üç yaşındaki teke

özenmek: Zahmet etmek

P

palaz: Keklik yavrusu

pantıl: Pantolon

pasgırık: Dağınık

pata: Patates

peşkir: Havlu

pırtı: Yük, ev eşyası

piynar: Maki ikliminde yetişen yaprağı geniş, dikenli ağaç

potuk: Ayı yavrusu

pür: Dal ve yaprak parçası

S-Ş

sadır: Hayvan gübresi

sakçığan: Saka kuşu

savan: İnce kilim

senit: Bazlama ve yufka açmaya yarayan geniş tahta

sepelek: Köstebeğin yerin altından çıkardığı toprak yığını

sepit: İnce bulgur

seyil: Sahil

seyis: Bir yaşını bitirip iki yaşından gün almış tohumlama işlevini kaybetmiş teke.

sındı: Makas

sırla: Yazın keçiboynuzu bitkisinin olgunlaştığını haber verdiği inanan kelebek

sırtkılıç: Bukalemun

soyka: Kötü, bed

söbü: Silindir şeklinde ve ucu oval olan

söven: Bahçe etrafına dikilen kazık

suğluk: Tahta saplı büyük bıçak

süsmek: Hayvanların baş veya boynuzlarıyla saldırması

şaybalak: Sakar

şipidik: Terlik

şişek: Altı ayla iki yaş arasındaki dişi koyun

T

tahra: Nacak

takdelen: Ağaçkakan

talfar: Gölgecik

tavşan ekmeği: Yabani sütlü bir ot

teberik: Hatıra

teğ: Asma yaprağı

telis: Naylon çuval

terek: Raf

teynel: Defne ağacı

tınsırmak: Hapşırarak

tirmek: Ayakta tutmaya çalışmak

tirki: Bakırdan yapılmış hamur leğeni

titi: Başı koniye benzeyen bir tür yayla kuşu

toklu: İki yaşındaki erkek koyun

tokmakan: Semiz otu

tonç: Yaban domuzunun yuvası

tosgaba: Kaplumbağa

tömbek: Ardıç ağacının küçük hali

tuluk: Deri yayık

U-Ü

uscece: Yavaşça

uşak: Çocuk

utaşmak: Yetişmek

ufra: Yufkanın tahtaya yapışmaması için serpilmiş un

ülübü: Fasulye

ünlemek: Seslenmek, çağırmak

üsiyet: Anlaşmak, iyi geçinmek

üvez: Yeşil sinek

V-Y

vayvalak: Gürültü

verinmek: İnat edip zorlamak

yarpuz: Yabani nane

yazmış: İki yaşından gün almış keçi

yemiş: İncir

yolpaz: Taranmamış saç

yoymak: 1.Bozmak 2. İsrâf etmek

yuka: İnce

yumak: Yıkamak

yunurmak: Yoğurmak

Z

zenek: Aksi, salak

zey: Köşe

zeroş: Sarhoş

zıǧlım: Sağnak yağmur

zompurzop: Topluca

zövelmek: Boş boş durmak

EKLER
EK 1. FOTOĞRAFLAR

F1. Erdemli'nin genel görünümü

F2. Kızkalesi

F.3 Hacialanı yaylasından bir görünüm

F4. Soğanlı yaylasında deri peyniri yapan Yörükler

F.5 Koyuncu Mahallesi'nde sıkma, gözleme ve börek yapan kadınlar

F.6 Kayacı Vadisi'nden bir görünüm

EK 2. HARİTALAR

EK 3. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Ömer KIRMIZI

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri: Şanlıurfa

Doğum Tarihi: 18.02.1985

Medeni Durumu: Evli

Yabancı Dili: İngilizce

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: (2012-2015) Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, “Erdemli Halk Kültürü Araştırması”

Lisans: (2004-2008) Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü

Ortaöğretim: (2000-2003) Şanlıurfa Lisesi

İŞ DENEYİMLERİ

- 1. (2008-2012) Erdemli Koramşalı İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği**
- 2. (2012- Devam ediyor) Erdemli Cumhuriyet Ortaokulu Türkçe Öğretmenliği**

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Tel: 0 530 687 79 49

E-mail: omerkrmz@hotmail.com